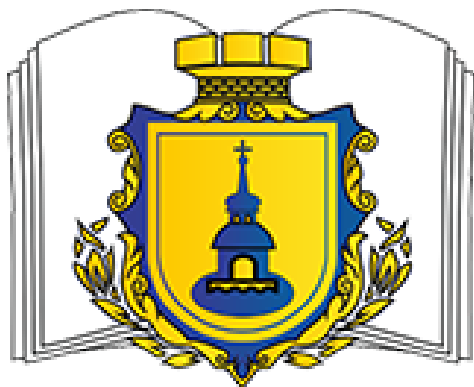

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ»
ЗАХІДНОЧЕСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ У М. ПЛЗЕНЬ
(ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI)**

**ЗБІРНИК ТЕЗ
І МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
«МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ І
ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО:
ТОЧКИ ДОТИКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

Переяслав-Хмельницький – 2018

УДК 81'25:316.77
М58

Рекомендовано до друку вченою радою ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (протокол № 6 від 21 лютого 2018 року)

Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку : тези I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Переяслав-Хмельницький, 15 березня 2018 року) / Гол. ред. К. І. Мізін; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький, 2018. – 278 с. (Електронна книга).

Редакційна колегія: К.І. Мізін, д-р філол. наук, проф. (гол. ред.), Л.П. Летюча, канд. філол. наук, доц. (заст. гол. ред.), Н.В. Швець, канд. філол. наук (відп. ред.).

До збірника увійшли тези доповідей, які стали предметом обговорення учасників I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку» у м. Переяслав-Хмельницький 15 березня 2018 року. Тези конференції надруковані українською, російською, англійською, німецькою мовами та розподілені у збірнику за секціями, що заявлені у програмі конференції.

Розраховано на наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів філологічних спеціальностей.

Crosscultural communication and translation studies: common issues and development prospects : the first International scientific and practical Internet conference proceedings (Pereiaslav-Khmelnyskyi, March 15, 2018) / Ed. by K.I. Mizin; SHEE «Pereiaslav-Khmelnyskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University». – Pereiaslav-Khmelnyskyi, 2018. – 278 p. (Digital book).

This volume includes the first International scientific and practical Internet conference «Crosscultural communication and translation studies: common issues and development prospects proceedings», which took place in Pereiaslav-Khmelnyskyi on the 15th of March 2018. The proceedings are published in Ukrainian, Russian, English and German, they are grouped according to the conference workshops.

This book is presented for scholars, lecturers, post-graduate students and Philology students.

Відповідальність за достовірність викладених у публікаціях фактів, а також за можливі огріхи щодо технічного оформлення цих публікацій несуть їхні автори.

УДК 81'25:316.77
М58

© ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2018

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ №1. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	8
<i>Андрющенко Н.</i> Особливості німецькомовного інтернет-дискурсу	8
<i>Бевз М.</i> Англomовна та українomовна реклама: лінгвістичні й культурні аспекти стилетворення	9
<i>Бойко О.</i> Cultural specificity of advertising clothes in English discourse	11
<i>Гутнікова А.</i> Suffixale deverbale Substantive im Schwedischen	13
<i>Кабірі М.</i> Аргументація як глобальна мета самопрезентації в англomовному дискурсі у термінах теорії міжкультурної комунікації	15
<i>Кім О.</i> Релігійний дискурс як різновид інституціонального дискурсу	17
<i>Кутня К.</i> Statehood idea in introductions to American and Ukrainian presidents' inaugurals: cross-linguistic approach	20
<i>Магарламова Д.</i> Жанрово-стилістичні особливості англomовної ділової кореспонденції	22
<i>Макадзеба М.</i> Етнічна толерантність в аспекті міжкультурної комунікації	24
<i>Македонова О.</i> Характеристика стратегій і тактик в англійськомовному рекламному дискурсі	26
<i>Manakin V.</i> Human Values across Languages and Cultures	28
<i>Овсієнко Л.</i> Фразеологізми – одиниці міжкультурної комунікації	31
<i>Ольшевська А.</i> Сучасна ділова міжкультурна комунікація	32
<i>Панасенко С.</i> Лексичні засоби вербалізації задоволення у сучасній англійській мові	35
<i>Потапенко С.</i> Воссоздание украинского конфликта-кризиса в англоязычных новостях: о чем сигнализируют эмотивы?	36
<i>Псьота Т.</i> Концепція культурного шоку як інтегративний чинник глобалізації суспільства	40
<i>Русаков К.</i> Appeal to basic needs in British female prime ministers' speeches	41
<i>Січкара К.</i> Комунікативні стратегії й тактики в німецькомовному діалогічному дискурсі	44
<i>Тарасова О.</i> Французька віршована традиція доби модернізму: контекст діалогу (лінгво)культурного та художнього концептів	46
СЕКЦІЯ №2. ПЕРЕКЛАД ЯК СПОСІБ І ФОРМА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	49
<i>Гарасимів В.</i> Точки дотику міжкультурної комунікації та перекладознавства в аспекті розвитку міжнародних відносин	49
<i>Гладьо С.</i> Мовні засоби відтворення авторської концепції при перекладі англomовного прозового тексту «фентезі»	50
<i>Клименко Ж.</i> Національно-культурні особливості комунікації в аспекті вивчення перекладних художніх творів	52
<i>Комар О.</i> Переклад як засіб міжкультурної комунікації. Аналіз складних іменників в англійській та китайській мовах	55

<i>Мамедова А.</i> Украинская народная сказка «Пан Коцький»: особенности отображения лингвокультурной специфики при переводе на немецкий язык.....	57
<i>Славова Л.</i> Translation as an act of intercultural communication	59
<i>Солодка А.</i> Дискурс як вербально опосередкована професійна діяльність перекладача у міжкультурній комунікації	60
<i>Чеботарьова А.</i> Переклад крізь призму ЄС, або інституційний переклад як особливий тип юридичного перекладу	61
СЕКЦІЯ №3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ	65
<i>Білоус А.</i> Translation of the grammatical homonym «it» into the Ukrainian language	65
<i>Богуславська Л.</i> Когнітивне підґрунтя англо-українських перекладів алюзій ...	67
<i>Бондарчук К.</i> Ростислав Іванович Доценко: крізь терни до зірок	70
<i>Дель Гаудіо С.</i> Проблема відтворення діалектизмів в італійській та слов'янських мовах	71
<i>Довганюк А.</i> Специфіка перекладу фразеологізмів англійської мови на позначення відчуттів	73
<i>Іщук А.</i> Стан сучасної лексикографії та роботи перекладача	75
<i>Капаціна А.</i> Відтворення англійських граматичних емфатичних конструкцій як перекладознавча проблема	76
<i>Козка І.</i> Translation strategies and procedures for humour categories	79
<i>Корнієнко М.</i> До питання перекладу фразеологічних одиниць українською мовою	81
<i>Костик Є.</i> Актуальні проблеми міжмовного перекладу	84
<i>Кузенко Г.</i> Когнітивно-прагматичний підхід до перекладу	87
<i>Курохтіна А.</i> Особенности переводческих трансформаций (на матеріалі сказок Вільгельма Гауфа)	89
<i>Лемб'юк С.</i> Варіанти перекладу безсполучникових складних речень сучасної французької мови	91
<i>Мороз А.</i> Переклад інавгураційних промов президентів америки: лінгвокультурний аспект	93
<i>Настусенко І.</i> Відтворення власних назв як проблема вітчизняного перекладознавства	96
<i>Нечипоренко В.</i> New approaches in self-translation process research	98
<i>Преступенко Д.</i> Англійські іменникові словосполучення на позначення PERSON: лінгвальний аналіз та особливості перекладу	101
<i>Сердюк Н., Христинчик К.</i> Особливості функціонування та перекладу складеного дієслівного аспектного присудка у романі І. Мак'юена «Спокута»	104
<i>Склярєнко О., Божко С.</i> Поняття «стратегії» в перекладацькій діяльності	106
<i>Спіркіна О.</i> Парентези у науково-технічній літературі: особливості перекладу	108
<i>Ткачук Т., Ткачук І.</i> The role and potential of foreignization and domestication as the means of adequate translation	111

<i>Федорова О.</i> Особливості суфіксального маркування назв осіб жіночої статі в англійській та українській мовах та їх переклад	113
<i>Ходутіна Т.</i> Порівняльна характеристика офіційно-ділового дискурсу англійської та української мов	116
<i>Хрін І.</i> Особливості перекладу модальних дієслів	118
<i>Циганкова А.</i> Особливості відтворення пасивних конструкцій (на матеріалі англійського твору «The Old Man and the Sea» та його українського перекладу)	120
<i>Цимбаліста Д.</i> Передача функціонально-стилістичної інформації в перекладі мультфільму «Іван Царевич і Сірий Вовк»	122
<i>Черненко Є.</i> Переклад в Україні у 21 ст.: розквіт чи занепад?	124
<i>Шабінський М.</i> Особливості перекладу дієслівних конструкцій в рекламному тексті	127
<i>Шевченко А.</i> Сучасне перекладознавство: проблеми та перспективи розвитку	129
<i>Шпак М.</i> Особливості перекладу об'єктного предикативного інфінітивного звороту з англійської мови на українську	130
<i>Шульга О.</i> Роксоляна Петрівна Зорівчак: перекладна література як один з головних чинників українськості нації	133
СЕКЦІЯ №4. ПИТАННЯ ХУДОЖНЬОГО Й ГАЛУЗЕВОГО ПЕРЕКЛАДУ	136
<i>Борисова Н.</i> Відтворення алюзій у перекладі (на матеріалі твору Л. Керролла «Alice's Adventures in Wonderland»)	136
<i>Бурик Л.</i> Труднощі перекладу науково-технічних термінів гірничорудної промисловості з англійської мови на українську в текстах за професійним спрямуванням	138
<i>Василенко Г.</i> Образ у поетичному перекладі	140
<i>Вовкогон Ю.</i> Проблеми перекладу англійських термінів аграрної сфери	143
<i>Гуржій А.</i> Фахова лексика у виробничому романі: перекладацький вимір	146
<i>Дуброва С.</i> Засоби вираження емоційності у романі С. Моєма «Театр»	148
<i>Іваницька Н.</i> Відносність критеріїв оцінювання якості перекладу	150
<i>Іванова Я.</i> Використання сленгу в англійській науково-популярній літературі на прикладі книги Е. Макнаба та К. Даттона «How to win your everyday battles».....	153
<i>Іванченко М.</i> Калькування як спосіб відтворення термінів електробезпеки українською мовою	155
<i>Козубенко Л.</i> Деякі аспекти перекладів В. Мисиком сатиричних творів Р. Бернса	158
<i>Костиця І.</i> Особливості перекладу німецької поезії	160
<i>Міненко О.</i> Художній переклад як складова порівняльного літературознавства	163
<i>Петрова О.</i> Integrated translation in English for specific purposes (medicine)	165
<i>Пітішкіна М.</i> Про деякі особливості двох українськомовних перекладів Біблії	167

<i>Рейдало В.</i> Синонімічні трансформації в українському перекладі казки О. Уайльда «Щасливий Принц»	170
<i>Танана С.</i> Особливості перекладу авторських неологізмів у художній літературі	173
<i>Христич Н.</i> The ways of rendering Mark Twain's style in Ukrainian in his novel «The Adventure of Tom Sawyer»	175
<i>Цепенюк Т., Головацька Ю.</i> Відтворення діалектизмів в англо-українському художньому перекладі	178
<i>Чистяк Д.</i> Трансформація бельгійської символістської поетики в перекладацькій інтерпретації Івана Франка	180
<i>Чумак В.</i> Роль трансформацій у досягненні адекватності перекладу художнього тексту	182
<i>Швець Н.</i> Ознаки непрямого перекладу художнього твору	184
<i>Швець О.</i> Лексико-граматичні трансформації у перекладі художнього твору	187
<i>Яременко О.</i> До питання про особливості військового перекладу	188
СЕКЦІЯ №5. ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ ТА ЕТНОУНІКАЛЬНОЇ СЕМАНТИКИ	190
<i>Бойцян Л.</i> Семантико-когнітивний аспект вербалізації картини світу сучасної англомовної прози та проблеми перекладу	190
<i>Бялик В.</i> Досвід одного перекладу: лінгвокультурні та етноунікальні особливості	192
<i>Галинська О.</i> Етноунікальна символіка внутрішньомовних українських та англійських інтертекстуальних фразеологізмів у межах антропного коду культури	196
<i>Деменчук О.</i> Semantic derivation of absorption adjectives in English and Polish..	199
<i>Доленко Н.</i> Особливості перекладу українських діалектизмів німецькою мовою	201
<i>Заболотна Т.</i> Буквальний переклад та калькування як основні стратегії збереження етноунікальної семантики	204
<i>Зосімова О., Піскун О.</i> Відтворення значень емоційно забарвленої лексики в англомовних перекладах поем Т. Шевченка «Катерина» та «Наймичка»	207
<i>Кінащук А.</i> Міжмовні співвідношення ірраціональних фразеологізмів (на матеріалі української, англійської та німецької мов)	209
<i>Коростенски Й.</i> Языковые рефлексии «контейнера-емкости» в русском языке	211
<i>Кубрак І.</i> Лінгвоетнічний бар'єр і способи його подолання при перекладі	214
<i>Литвин І.</i> Польські антропоніми в перекладах східнослов'янськими мовами	217
<i>Марченко Н.</i> Відтворення семантики етнолексики у складі фразеологічних виразів при перекладі українською мовою	219
<i>Мізерна М.</i> Порівняльний аналіз фразеологізмів із аніمالістичним компонентом у французькій та українській мовах	222
<i>Павлюк О.</i> Фрагмент «злочинство» концепту ARGENT/ГРОШІ у французькій та українській мовних картинах світу	224
<i>Усик Л.</i> Донорська зона «рослина» у механізмі асоціативно-термінальної мотивації фітонімів в германських і слов'янських мовах	227

<i>Швець Т.</i> Еквівалентність перекладу національно-маркованих лексичних одиниць французької мови українською (на матеріалі перекладів роману В. Гюго «Notre-Dame de Paris»)	230
<i>Шемуда М.</i> Лінгвокультурна адаптація художнього тексту в міжкультурній комунікації	233
<i>Юнчик Д.</i> Умови збереження жанрової специфіки поезії джазу при перекладі	235
СЕКЦІЯ №6. ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ	237
<i>Волкова О.</i> Вербалізація концептів «LOVE» та «HATE» на матеріалі творів Дж.К. Роулінг «Гаррі Поттер»)	237
<i>Гусар А.</i> Концепт ПОТОЙБІЧЧЯ у сучасному англomовному пісенному дискурсі	239
<i>Добіжа Н.</i> Hauptprobleme der Übersetzung der Phraseologischen Einheiten in der Deutschen Sprache	242
<i>Єрмоленко А.</i> Німецькомовна реклама та способи її адекватного перекладу українською мовою	244
<i>Колесник О.</i> Дискурс і міф з позицій універсології та М-логіки	246
<i>Німчук О.</i> Особливості перекладу фразеологічних одиниць з анімалістичним компонентом українською мовою з німецької	248
<i>Петров О.</i> Типологія лінгвокультурних концептів як одиниць сучасних мовознавчих студій	251
<i>Пригодій О.</i> Поняття «лінгвокультурний концепт» та його особливості	253
<i>Шмирко О.</i> Phraseologismen mit Tierbezeichnungen in deutschen und ukrainischen Sprachen (Linguokulturelles Konzept)	255
СЕКЦІЯ №7. ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ПИТАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ І ПЕРЕКЛАДУ	257
<i>Войнаровська Н.</i> Intercultural communication as the component of teaching second foreign language to future specialists	257
<i>Вощина М.</i> Formation of linguistic socio-cultural competence on the basis of the use of authentic texts	259
<i>Летюча Л.</i> Розвиток міжкультурної компетенції студентів за допомогою інформаційних інтернет-ресурсів	262
<i>Мізін К.</i> Експансія педагогічних дисциплін у царину мовознавства та перекладознавства: методологічні викрутаси	263
<i>Немцова Б.</i> К обучению устному переводу в Западнoчешском университете в г. Пльзень	267
<i>Ольховська А.</i> Світова практика підготовки перекладачів у магістратурі	270
<i>Петруняк В.</i> Засоби формування соціокультурної компетенції в учнів старших класів загальноосвітньої школи	273
<i>Слухай Н.</i> Современные русскоязычные мотиваторы к онлайн-изучению иностранных языков: структура фрейма	275

СЕКЦІЯ №1. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Наталія Андрющенко

Науковий керівник – доц. Овсієнко Л.О.

(Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького)

ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКОМОВНОГО ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСУ

В системі лінгвістичного знання в даний час не згасає інтерес до феномену дискурсу. Вчені активно його описують, аналізують його системоутворюючі ознаки, досліджують типи, жанри, співвідношення дискурсу і тексту, дискурсу та діалогу, дискурсу та мови і т.д.

Тип дискурсу обумовлюється учасниками комунікації, комунікативними цілями, установками, комунікативним середовищем, в якому функціонує. У зв'язку з тим, що останнім часом комп'ютерні та Інтернет технології все більше вкорінюються в житті людини, актуальним в системі гуманітарних знань стає виділення і дослідження віртуального дискурсу, який функціонує в особливій електронній комунікативній сфері, що має складно організовану структуру [1, с. 18].

Інтернет-дискурсу як виду комунікації притаманні риси, що вирізняють його з поміж усіх інших видів дискурсу. До таких конститутивних ознак можна віднести: 1) електронний сигнал як канал спілкування; 2) віртуальність; 3) дистантність, тобто віддаленість в просторі і в часі; 4) опосередкованість технічними засобами; 5) високий ступінь проникності, оскільки слухачем, співучасником або учасником Інтернет-дискурсу може стати будь-яка людина; 6) наявність гіпертексту; 7) креолізованість, тобто присутність в текстах буквених, образно-зорових та образно-слухових компонентів (картинки, аудіо-та відеовставки); 8) переважно статусну рівноправність учасників; 9) передачу емоцій, міміки, почуттів за допомогою «смайликів»; 10) комбінацію різних типів дискурсу; 11) специфічну етику [2].

Комунікація в інтернеті відбувається за допомогою комунікативних сервісів, як от: Facebook, Instagram, Twitter, Telegram та ін. Конкретний сервіс чи форум має свою тематику, щоб в її межах вести обговорення. Звісно, в інтернет-спілкуванні діють певні етичні норми та правила, проте й не виключена певна специфіка, як от процеси мовної економії: *nix (nichts)*, *vllt (vielleicht)*, *ne Idee (eine Idee)*, *mfg (mit freundlichem Gruss)*, що представлені мовними аббревіатурами.

У німецькомовному Інтернет-дискурсі існує досить багато запозичень з англійської мови, більшість яких отримують закінчення або суфікси за правилами німецької граматики: *messages (eng: message)*, *crazze (eng: crazy)*, *stylisch (eng: style)*, *sorri (eng: sorry)*.

Однією із лексичних особливостей є наявність великої кількості вигуків, які використовуються користувачами для підсилення емоційності висловлювань: «*eu*», «*vollgeil!*», «*Hey!*», «*Hi, Alter!*», «*Hi, altes Haus!*», «*Hey, du alte Sau!*» Дуже часто можна зустріти замість звичного: «*Як справи?*» – «*Hey,*

alles fitt?» Слово *fitt* у сучасній молодіжній мові означає «щось дуже хороше, яскраве». Також трапляються випадки вживання такого висловлення: «*Alles klar?*», який можна перекласти як: «*Все зрозуміло?*». Хоча насправді це має також значення: «*Все добре?*» [3].

Під час аналізу полілогів німецьких чатів можна помітити як часто під час комунікації вживають вульгаризми та грубі порівняння, які є характерними для молодіжного сленгу і розмовної мови в цілому: «*Friedhofsgemüse*» (дорослі), «*Zappelbude*» (дискотека), «*Bulle*» (полицейський) та ін.

Привертає увагу також використання великої кількості смайликів, які можуть демонструвати емоції (позитивні, негативні, нейтральні), висловлювати побажання і привітання, описувати зовнішній вигляд, давати особистісні характеристики. Існування смайликів показує відношення між вербальними і невербальними компонентами і свідчить про наявність такої ознаки чат-текстів як креолізованість.

Крім того, в мові дискурсу існує велика кількість незвичайних епітетів, які надають мові експресивності та більшої емоційності: «*echt total supergeile Idee*» або «*achso-super-oberhyper-mega-ultra-wichtig!*», «*echtmegamässiger Boy*» (дуже-дуже класний, крутий), «*hammermässig*» (силач) [3].

У лінгвістів вже є досвід аналізу мови електронної комунікації в цілому і мови чатів зокрема на матеріалі різних мов. Ними виявлені, наприклад, такі характерні особливості як: поєднання різностильових елементів, включення розмовних слів і зворотів, елементів мовної гри, використання фразеологізмів різних структурних типів, конотативних слів і словосполучень, що показує поєднання ознак розмовної мови і молодіжного сленгу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гриценко Л.М. Особенности виртуального дискурса / Л.М. Гриценко // Молодой ученый. Серия : Филология. – М. : 2011. – № 6. – Т. 2. – С. 17-20.
2. Иванов Л.Ю. Язык интернета: заметки лингвиста / Л.Ю. Иванов // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/751186>.
3. Chat, Forum, Online-Spiele - Finde neue Freunde [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.spin.de/chat/>.

Марія Бевз

*Науковий керівник – викл. вищої кат. Красилич А.А.
(Криворізький державний комерційно-економічний технікум)*

АНГЛОМОВНА ТА УКРАЇНОМОВНА РЕКЛАМА: ЛІНГВІСТИЧНІ Й КУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ СТИЛЕТВОРЕННЯ

Реклама, як інструмент економічного процесу є об'єктом дослідження багатьох наук, зокрема й лінгвістики. Реклама у всесвітній мережі дає можливість визначати ефективність мовних елементів та структур, і, як наслідок, порівнювати лінгвістичні і культурні аспекти стилетворення англійських та українських рекламних текстів.

Метою нашого дослідження є порівняння стилістичних особливостей англійських та українських рекламних текстів, пов'язаних зі специфічною морфологією англійської та української мов, а також з дією певних культурних чинників.

Об'єкт дослідження – професійні іншомовні рекламні тексти.

Предмет дослідження – лінгвокультурологічні аспекти стилетворення англійських та українських рекламних текстів.

Проведене дослідження показало, що саме досвід та особливості стилю англійської реклами мали великий вплив на розвиток української реклами.

Проте порівняння текстів англо-американської та української реклам виявило певні розбіжності у стилістиці як наслідок лінгвістичних та культурних особливостей.

«Експорт» реклами в іншу культуру може відбуватися двома основними методами: глобальним (використанні єдиного образу, єдиного слогану, єдиного рекламного повідомлення для будь-якого ринку в світі); крос-культурним (врахування менталітетних особливостей споживацької аудиторії).

Англомовна реклама ширше послуговується складними варіантами взаємодії вербальної та зображувальної образності, ніж українська.

Структурно-мовні чинники зумовлюють порівняно меншу розповсюдженість алітерації в українських рекламних текстах, за виключенням досить поширеного використання римованих рядків.

Особливості культурних аспектів стилетворення пояснюються також суспільно-економічними причинами, прикладом чого може слугувати макаронізація українських рекламних текстів.

В англомовній рекламі такі випадки трапляються надзвичайно рідко і лише в тому разі, якщо рекламований товар традиційно асоціюється з певною іноземною фірмою або країною.

Як результат роботи, можна виділити наступні стилістичні особливості англо-американських та українських рекламних текстів, пов'язаних зі специфічною морфологією англійської та української мов, а також з дією певних культурних чинників: особливості національного менталітету, тривалість розвитку рекламного бізнесу, суспільно-економічні особливості розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белова А.Д. Стратегия соблазнения в современной рекламе роскошных товаров (на материале виртуальной рекламы) // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи. – К.: ЛОГОС, 2007. – С. 56-67.
2. Дубенко О.Ю. Порівняльна стилістика англійської та української мов. – Вінниця, 2004. – 224 с.
3. Крутько Т.В. Англомовна реклама у віртуальному просторі: Автореф. дис. ... к. ф. н. – Харків, 2006.
4. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля-К, 2006.

5. Leech G.N. English in Advertising. A Linguistic Study of Advertising in Great Britain. – Ldn. 1966. – 210 p.

Ольга Бойко
Науковий керівник – проф. Потапенко С.І.
(Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)

CULTURAL SPECIFICITY OF ADVERTISING CLOTHES IN ENGLISH DISCOURSE

Advertising is the method used by business, companies and other organizations to promote their goods and services. Their ultimate aim is to increase sales by showing these goods and services in a positive light [1]. Very often, the contents of an advertisement appeal to the national mentality though sometimes big companies make similar adverts seeking unification due to the process of globalization which plays the central role in mass communication, media, and cultural communication studies [5, 45–53]. Intercultural communication scholars emphasize that globalization emerged from the increasing diversity of cultures throughout the world and thrives with the removal of cultural barriers [2, 78–83].

In terms of globalization international communication takes an essential part of our lives. Different countries and nations actively cooperate and interact in various spheres of human lives. The aim of this cooperation is mainly the understanding of a foreign culture, ability of establishing friendly relationships and finding common ground with other people.

Levitt claims that advertising and marketing can be standardized across cultures. He explains that due to globalization, the world is transformed into a «unicultural» market place. This means that wherever customers come, whatever their culture is, they will all be attracted by the same advertising codes. According to Levitt's theory, it would be really easy for the companies to persuade the consumers all around the world to buy their products [3]. However, Hofstede attempts a study based on a survey about employees' attitude to IBM which showed that the values in workplace are influenced by culture. With this study, he is one of the first to point out and describe the cultural differences in the world [3]. His ideas are supported by Dahl who conducted research about the cross-cultural advertising in order to determine what we know about the links between culture and advertisements. He concludes that the standardization of advertising across cultures is not valid today [3].

Scholars have been trying to prove that human world perception has some cultural differences and that is why we have various attitudes to the same things. To see if there are real differences between the advertisements of the same goods in different countries, we have to compare some of them. To begin with, this paper analyzes advertisements from the English discourse.

Advertisements aim to influence the way consumers view themselves and how buying certain products can prove to be beneficial for them. Usually, adverts appeal to basic human needs divided into physiological, safety, belongingness, reputation and self-actualization [1].

Figure 1

Those needs are evoked in the advertisements of male, female and children's clothes. The deficit of the belongingness need is underscored in the advertisement of a male's garment by the word combination *no party*. The word *party* is supposed to indicate belongingness to a socializing group of people with the negation *no* denoting the opposite: *Bonds: It's no party in his pants. Say no to dodgy undies. Get \$10 cash back when you buy men's Bonds Fit range this November.* [<http://www.designyourway.net/blog/inspiration/print-advertisements-from-clothing-companies-54-ads/>]. The first sentence – *It's no party in his pants* – draws the reader's attention to the man's untidy look by the predicative construction *it's no party*. The second sentence – *Say no to dodgy undies* – includes another negation which appeals to the audience not to wear dodgy, i.e. low quality [5], clothes depicted in the photo. The third sentence – *Get \$10 cash back when you buy men's Bonds Fit range this November* – advertisers call on the buyers to change their pants for those produced by the Bonds Company proposing a financial incentive of returning \$10 cash back.

Figure 2

Reputation need is evoked in the advertisement of a dress by the picture in which a lady points to the headline with the word *Queen*, indicating her high status: *The day I was Queen* [<https://angelakeeler.wordpress.com/2012/09/21/oxfam-vintage-fashion-campaign/>]. The idea behind the advertisement is that wearing an Oxfam dress raises women's reputation. In this text the word *Queen* is important, as the implication is that an Oxfam dress makes a

woman look like a queen.

Figure 3

Reputation and self-actualization needs are combined in the advertisement of layettes: *Carter's puts the oo-la-la in layettes – a whole soft-knit cotton «Bon Bon» collection. Bowed and embroidered with a delicate touch to make baby's first clothes the prettiest on earth. And remember, everything Carter's is made with Carter's care* [<https://www.pinterest.com/pin/213217363580325773/>]. The reputation need is triggered by the threefold repetition of the company's name *Carter's*: it is foregrounded in the first sentence (*Carter's puts the oo-la-la in layettes – a whole soft-knit cotton «Bon Bon» collection*) and is repeated two times in the last sentence (*And remember, everything Carter's is made with Carter's care*). The final word combination *Carter's care* shows that the company

is concerned about the clothes they produce and together with the word combinations

whole soft-knit cotton and a delicate touch as well as the superlative degree of the adjective *pretty* appeal to the self-actualization need.

To conclude, despite the idea that qualified cross-cultural advert adaptation has to encourage the development of effective intercultural dialogue, big manufacturers of the world-known products use both standardization and cultural individualization while advertising their products. Standardization is reflected in appeal to the human needs of belongingness, reputation and self-actualization.

REFERENCES

1. Agarwal Y. Advertisement appeals [Електронний ресурс] / Yashaswini Agarwal // SlideShare. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.slideshare.net/Yashaswini100/advertisement-appeals-34029345>.
2. Crofts Wiley S.B. Rethinking Nationality in the Context of Globalization / Stephen B. Crofts Wiley // Communication Theory. – 2004. – Vol. 14, N. 1. – P. 78–83.
3. Gaussorgues B. Cross-cultural aspects of advertisements / [B. Gaussorgues, N. Haupt, Z. Tancsa etc.]. – Linköping: Linköping University, 2009. – 44 p.
4. Oxford English Dictionary / ed. by S. Greenbaum. – Oxford: Oxford University Press, 1989. – 692 p.
5. Saint-Jacques B. Intercultural Communication in a Globalized World / Bernard Saint-Jacques. – Boston, Larry A. Samovar, Richard E. Porter, and Edwin R. McDaniel, 2011. – P. 45–53.

Алла Гутнікова

(Маріупольський державний університет)

SUFFIXALE DEVERBALE SUBSTANTIVE IM SCHWEDISCHEN

Untersuchungsmaterial. 997 deverbale nominale Konkreta wurden dem «Schwedisch-Russischen Wörterbuch» von D.A. Milanowa entnommen [2]. Untersuchungsobjekt ist Struktur von affixalen Derivaten.

Ziel des Artikels besteht in Bestimmung hauptsächlich struktureller Besonderheiten von deverbalen Substantiven mit Hinzuziehung quantitativer Charakteristik.

Die Suffix-Derivate sind das Hauptteil der verbalen Substantive mit der konkreten Semantik (94,6%), und die Grundlage für solche Formationen sind sowohl schwedische Verben als Entkehnungsverben aus dem Lateinischen und Französischen. Solche Ableitungen sind ein Produkt expliziter Ableitung, da in ihrer Struktur ein formales Merkmal - ein wortbildender Formant – enthält.

Das produktivste Mittel für solche Substantive ist das Suffix *-are* (38%). Dieser Formant kommt aus dem Lateinischen in die germanischen Sprachen und ist eines der produktivsten Affixe im Wortbildungssystem der germanischen Sprachen: Deutsch, Englisch, Niederländisch usw. Derivate mit diesem Suffix bezeichnen in der Regel einen Agenten oder ein Instrument [1, s. 42].

Die schwedischen Substantive mit diesem Formant bezeichnen: 1) den Beruf (*uppsätta* «veranstalten» - *uppsättare* «der Installateur», *klarera* «Zollgebühren

zahlen» - *klarare* «der Schiffsmakler»); 2) die Handlungsperson (*vandra* «wandern» - *vandrare* «der Reisende, der Tourist», *utöva* «tragen» - *utövare* «der Performer»); 3) Geräte, Systeme, Anordnungen (*avkyla* «kühlen» - *avkylare* «der Kühlschranks», *släpa* «ziehen» - *släpare* «Lift»); 4) Tiere und Vögel durch charakteristische Handlungen (*stöva* «suchen, schnüffeln» - *stövare* «der Hund», *vada* «um den waten» - *vadare* «der Sumpfvogel»). Dieses Suffix hat eine grammatische Bedeutung (Masculinum).

Das zweitproduktivste im Schwedischen ist das Suffix *-ing* und seine Varianten *-ling* und *-ning*, deren grammatische Charakteristik auch mit dem männlichen Geschlecht zusammenhängt. 199 Substantive, die in ihrer Struktur dieses Suffix enthalten, haben ebenfalls eine Reihe von Bedeutungen:

1) das unbelebte Objekt, das am Ende der Handlung entsteht (*teckna* «zeichnen, zeichnen» - *teckning* «die Zeichnung», *anrätta* «kochen» - *anrättning* «das Essen»); 2) der Ort der Handlung (*stiga* «aufsteigen» - *stignender* «der Aufstieg», *slutta* «neigen» - *slutning* «die Neigung»); 3) die Person oder Gruppe von Personen (*skydda* «schützen, schützen»- *skyddsling* «der Wart», *stringsätta* «landen» - *stredsättning* «die Landung»); 4) das Instrument der Handlung (*anordna* «arrangieren» - *anordnend* «die Einrichtung, die Anlage», *sakra* «schützen» - *säkring* «die Sicherung»); 5) Tiere (*strömma* «strömen» - *strömming* «Baltischer Hering», *snöpa* «kastrieren» - *snöping* «der Wallach»).

Substantive, die in ihrer Struktur das Suffix *-e* enthalten, sind in der Anzahl von 33 Einheiten dargestellt und können auch verschiedene Substanzen bezeichnen: 1) die Person (*fånga* «fangen» - *fånge* «der Gefangene, Sträfling», *knalla* «gehen» - *knalle* «Hausierer»); 2) das Objekt (*gjuta* «giessen»- *gjute* «der Guss», *gröpa* «mehlen» - *gröpe* «Mehl des groben Mahlens»); 3) das Instrument (*haka* «hängen» - *Seehecht* «der Haken, die Klammern», *fästa* «stärken» - *fäste* «die Unterstützung, der Griff»).

Die verbalen Ableitungen mit dem Suffix *-eri* (27 Substantive) bezeichnen nur den Ort, wo die Handlung gemacht oder durchgeführt wurde: *väva* «weben» - *väveri* «die Weberei», *salta* «salzen» - *salteri* «der Fischladen». Dieses Derivationsmodell gilt als produktiv in Bezug auf Namen mit lokativer Semantik und hat eine kategoriale Bedeutung.

Das «*Verbstamm er*» -Modell bezeichnet eine Person mit einer abweisenden oder komischen Färbung (19 Einheiten): *stranta* «auf alles verzichten» - *strunter* «die wertlose Person».

Das Modell «*Verbstamm + else*» hat ebenfalls eine ähnliche Produktivität: *unterrätta* «informieren» - *unterrättelse* «die Nachricht», *overenskömma* «zustimmen» - *overenskommelse* «die Übereinstimmung».

Die Gruppe der deverbalen Substantiven mit dem Suffix *-ande* hat 17 Einheiten, die in ihrem Wesen substantivisierte Partizipien sind: *tillkännagiva* «deklarieren» - *tillkännagivande* «die Ankündigung, das Communiqué», *bygga* «bilden» - *byggande* «die Bildung».

Die Ableitungen mit *-el / -sel* haben die gleiche quantitative Charakteristik und eine instrumentale Semantik, das ermöglicht, das Modell «*Verbstamm + el / sel*» nur

für diese Kategorie von Namen produktiv zu definieren: *stänga* «still halten» - *stängsel* «der zaun», *binda* «binden» - *bindel* «die Bandage».

Alle anderen Modelle von verbalen Substantiven mit der konkreten Semantik können in der schwedischen Sprache als unproduktiv betrachtet werden

Das produktivste Modell für Derivate der lateinischer oder französischer Herkunft ist der Verbstamm mit dem Suffix *-ator / ör* (7,9%) verziert ist. Von den 79 Substantiven mit diesem Suffix bezeichnen 56 Ableitungen eine Person, die die Aktion ausführt: *installateur* «installieren» - *installateur* «der Installateur, Installateur», *taxera* «bewerten» - *taxator* «der Gutachter»; 23 Ableitungen - ein Instrument: *kondensera* «kondensieren» - *kondensor* «der Kondensator», *reflektera* «reflektieren» - *reflektor* «der Reflektor». Deverbale Bildungen mit diesen Formanten sind stark grammatisch als *männlich* ausgeprägt, und das Modell neigt direkt zu den Kategorien *nomini agentis* und *nomini instrumenti*.

LITERATUR

1. Meibauer J. Einführung in die germanische Linguistik / J. Meibauer. – Stuttgart, Wiemar : Metzler, 1998. – 364 S.

2. Миланова Д.А. Шведско-русский словарь. 63 500 слов / Д.А. Миланова // Изд. 4-е, испр. и доп. С приложением краткого грамматического очерка, сост. к. филол. наук С.С. Масловой-Лошанской. – М. : Советская Энциклопедия, 1973. – 760 с.

Магда Кабірі

Науковий керівник – проф. Фролова І.Є.

(Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)

АРГУМЕНТАЦІЯ ЯК ГЛОБАЛЬНА МЕТА САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ У ТЕРМІНАХ ТЕОРІЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Осмилення людиною власного «Я» та презентація цього осмилення іншим, тобто самопрезентація, здавна цікавить представників різних галузей гуманітарного знання.

Аналіз самопрезентації у комунікативному процесі спирається на різні трактування меж цього явища.

За найбільш широким розумінням під самопрезентацію підпадає уся комунікативна (вербальна та невербальна) поведінка людини, а також її позавербальні дії, речі, що їй належать, тощо.

За більш вузьким тлумаченням до самопрезентації можна віднести усі вербальні дії індивіда та релевантні невербальні компоненти комунікації.

Утім, можливе й ще вужче розуміння самопрезентації, за якого вона постає як контекстуалізоване висловлення-самопрезентема, в якому мовець об'єктивує певний елемент концептуальної структури – «Я»-концепції. [4]

Саме на останнє трактування ми спираємося у дослідженні, основна мета якого полягає у виявленні особливостей самопрезентації як стратегії

англомовного дискурсу. Обраний підхід надає можливість вивчити об'єкт аналізу – висловлення-самопрезентеми з точки зору їхніх стратегічних характеристик.

Опертя на дефініцію дискурсивної стратегії [1; 3] як ієрархічно впорядковану сукупність глобальної, локальних і мовленнєвих стратегій, що мають у своєму підґрунті різні концептуальні структури, дозволяє визначити самопрезентацію як локальну стратегію англомовного дискурсу.

Дослідження засвідчило, що, подібно до інших локальних стратегій, САМОПРЕЗЕНТАЦІЯ імплементується низкою мовленнєвих стратегій (метамовленнєвою, інформативною, оцінною), котрі, своєю чергою, спираються на тактики, представлені висловленнями-самопрезентемами певного типу.

У той самий час, аналіз лінгвістичного досвіду вивчення самопрезентації засвідчив, що зв'язок САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ як локальної стратегії із певною глобальною стратегією не є однозначним. Іншими словами, ця локальна стратегія може брати участь у реалізації різних глобальних цілей, однією з яких є аргументація.

Аргументацію визначають як сукупність трьох стратегій: раціональної аргументації, емоційної аргументації й сугестії, але всі вони спрямовані на привертання уваги інтерпретатора до певного об'єкта й формування бажання здійснити стосовно цього об'єкта певні дії. При цьому, інформація, що лежить в основі аргументації, схемно може бути представлена у вигляді пропозицій, поєднаних каузальним зв'язком, де одна дія або явища стає мотивом іншої дії або виникнення іншого явища. Відповідно, прототиповим лінгвальним засобом аргументації є складнопідрядні речення причини, наслідку, умови, допуску, для яких є характерним експліцитний каузальний зв'язок. [2, с. 241-242]

Самопрезентеми мають здатність до реалізації глобальної мети аргументації, але володіють певною специфікою. Зокрема, висловлення-самопрезентема, на формальному рівні збіжне з простим реченням, побудованим за моделлю *I am X*. Це речення потенційно може входити до складних синтаксичних утворень, у тому числі до зазначених типів складнопідрядних речень. Але, як демонструє аналіз фактичного матеріалу нашого дослідження, мовець, як правило, використовує лише висловлення-самопрезентему, надаючи адресатові можливість самому інференційно вивести як каузальний зв'язок, так і вербально невиражену пропозицію. Ця невиражена частина зазвичай постає як наслідок. Приміром, якщо мовець каже *I am your boss*, він імплікує, що адресат має слухатися його, підкорятися йому тощо.

Ці дані є, на наш погляд, важливими в аналізі самопрезентації як проблеми міжкультурної комунікації, адже невираження однієї з пропозицій засвідчує властиву взаємодії англомовних комунікантів непрямому, м'якості, ухиляння від тиску на опонента, надання останньому певної свободи дій.

У цьому аспекті цікавою є перспектива порівняльного аналізу висловлень-самопрезентем з метою аргументації в різних лінгвокультурних спільнотах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дейк ван Т.А. Язык. Познание. Коммуникация / Дейк ван Т.А. ; [пер. с англ. ; сост. Петров В.В. ; под ред. Гарасимова]. – М. : Прогресс, 1989. – 310 с.
2. Мартинюк А.П. Аргументація та сугестія як інструментальні стратегії дискурсу / А.П. Мартинюк // Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. пр. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2015. Вип. 55. – С. 238-246.
3. Фролова І.Є. Регулятивний потенціал стратегії конфронтації в англomовному дискурсі : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.04 / Фролова Ірина Євгенівна. – Харків, 2015. – 508 с.
4. Шевченко І.С. Прагматичні прояви Я-концепції мовця у дискурсі // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна – Х.: Константа, 2001. – № 537. – С. 11-16.

Ольга Кім
Науковий керівник – доц. Яценко М.О.
(Харківський національний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди)

РЕЛІГІЙНИЙ ДИСКУРС ЯК РІЗНОВИД ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО ДИСКУРСУ

Поняття «дискурс» досліджується вже тривалий час, але загальноприйнятого підходу до цього поняття досі не існує. Проблемою дискурсу займалися вчені Е. Бенвініст, Ю. Хабермас, М. Стаббс, П. Серіо, В.С. Грігор'єва, В.Є. Чернявська, В.А. Звєгінцев, В.В. Красних, В.І. Карасик, Н.Д. Арутюнова, Ф.С. Бацевич та ін.

В рамках цього дослідження ми погоджуємось з визначенням Н.Д. Арутюнової: «Дискурс – це зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, соціокультурними, прагматичними, психологічними факторами; це – текст, узятий в аспекті подій; мовлення, що розглядається як цілеспрямоване соціальне явище, дія, як компонент, що приймає участь у взаємодії між людьми і механізмах їх свідомості. Дискурс – це мовлення, занурене у життя [1, с. 136–137]».

В ході вивчення дискурсу постає питання класифікації і категоризації. В.І. Карасик виділяє соціолінгвістичні та прагмалінгвістичні види дискурсу. До соціолінгвістичних видів учений відносить інституціональний та бутийний дискурси, до прагмалінгвістичних – гумористичний та ритуальний. В межах інституціонального дискурсу В.І. Карасик виділяє науковий, масово-інформаційний, політичний, релігійний, педагогічний, медичний, військовий, юридичний, дипломатичний, діловий, рекламний, спортивний та ін. види дискурсу [3, с. 199].

Предмет даного дослідження – релігійний дискурс.

Мета – розглянути поняття релігійного дискурсу та його особливості.

Актуальність дослідження полягає в тому, що мова й релігія тісно пов'язані між собою. Релігія є одним з доменів спілкування, соціальним

інститутом, в межах якого існують певні тексти. Вивчення релігійного дискурсу важливе, адже це допомагає читати й розуміти релігійні тексти, спілкуватись з людьми, які вірять в Бога, дізнаватись і порівнювати різні погляди та бути толерантними.

Релігійним дискурсом займались лінгвісти В.І. Карасик, К.В. Бобирєва, Є.Г. Ясиновська, І.В. Богачевська, І.М. Пієвська, Керолайн Стішель, Тодд Пеннер, Вернон Робінс, Чарльз Фергюсон, Зьонке Фіннерн, Славомір Щцтаєр.

В.І. Карасик вирізняє такі риси релігійного дискурсу:

1) учасники інституціонального дискурсу поділяються на агентів та клієнтів. До агентів релігійного дискурсу відносяться служителі церкви, до клієнтів – паства. Бог є унікальним учасником в релігійному дискурсі – суперагентом;

2) хронотоп релігійного дискурсу чітко окреслений: храм – прототипне місце, час фіксується жанровою специфікою (є встановлений час для проповіді, немає чітко визначеного часу для сповіді, молитви);

3) мета релігійного дискурсу: заклик до віри та покаєння, повчання та ствердження в вірі та чесноті, роз'яснення віровчення;

4) цінності релігійного дискурсу – це цінності віри: визнання Бога, розуміння гріха та чесноти, спасіння душі, відчуття дива, дотримання обрядів. Специфіка релігійного дискурсу полягає в тому, що цінності стверджуються відверто (на відміну від наукового або офіційно-ділового спілкування). Цінності релігійного дискурсу вербалізовані не тільки в текстах священного письма, а й у численних коментарях, проповідях тощо. Висловлюються цінності в релігійному дискурсі в безпосередньо чистому виді, а також в приповідях, притчах та оповіданні;

5) ключовий концепт релігійного дискурсу – «віра»;

6) матеріал релігійного дискурсу – сукупність усних і письмових текстів – вимагає спеціального вивчення. Тексти святого писання мають виключну роль в релігійному дискурсі, оскільки вони є прецедентними текстами;

7) лексичні особливості: а) метафори спорідненості в звертанні, наприклад: *«брати і сестри»*; б) особливості використання особистих займенників: немає ввічливої форми *«Ви»*, роль займенника *«я»* дуже незначна;

8) синтаксичні особливості: наявність великої кількості спонукальних речень. Наприклад, в християнському релігійному дискурсі: *«Шануй свого батька та матір свою [4, с. 184]», «Не вбивай [4, с. 184]», «Не кради [4, с. 184]»* та ін.;

9) до дискурсивних формул релігійного дискурсу відносять прийняті в спілкуванні даного типу кліше та звороти. Джерелом цих зворотів часто є текст святого писання. Наприклад, в християнському релігійному дискурсі: *«Благодать вам і мир від Бога Отця нашого і Господа Ісуса Христа [4: 1061]»* та ін [3].

У К.В. Бобирєвої знаходимо визначення релігійного дискурсу: «В вузькому розумінні релігійний дискурс – це сукупність мовних актів, що використовуються в релігійній сфері, в широкому – набір певних дій,

спрямованих на залучення людини до віри, а також мовні комплекси, що супроводжують процес взаємодії комунікантів [2, с. 5]».

К.В. Бобирева називає агентів релігійного дискурсу адресантами, а клієнтів – адресатами; суперагента – автором. Дослідниця поділяє всіх адресатів релігійного дискурсу на дві групи: віруючі та невіруючі (атеїсти). Дослідниця також виділяє певну групу людей між основними двома: «ті, які мають сумніви» [2, с. 7].

Стосовно хронотопу релігійного дискурсу, в рамках даного дослідження ми погоджуємось з К.В. Бобиревою, яка вважає, що кордони релігійного дискурсу виходять далеко за межі церкви. В залежності від ситуації та особливостей взаємовідносин дослідниця вирізняє наступні види релігійного спілкування: а) спілкування в церкві як основному релігійному інституті, б) спілкування в малих релігійних групах, в) особисте спілкування людини з Богом [2, с. 5].

К.В. Бобирева вбачає релігійний дискурс жорстко ритуалізованим. Можна говорити про вербальний (використання кліше, наприклад: «*В ім'я Отця, Сина і Святого Духа, амінь* [4: 927]») і невербальний ритуал (певні дії: підняття рук, схилення голови, колінопреклоніння тощо) [2, с. 5].

К.В. Бобирева вирізняє такі базові концепти: «віра», «Бог» [2, с. 13].

Таким чином, релігійний дискурс визначаємо як вид інституціонального дискурсу, який складається з сукупності усних і писемних текстів, мовних актів, що використовуються в релігійній сфері; набору певних дій, спрямованих на заклик до віри та утвердження в вірі, а також набір мовних комплексів, що супроводжують процес взаємодії комунікантів. Метою релігійного дискурсу є заклик до віри та покаяння, повчання та ствердження в вірі та чесноті, роз'яснення віровчення. Учасники релігійного дискурсу поділяються на агентів, клієнтів та суперагента. Хронотоп релігійного дискурсу залежить від типу спілкування, його часто не можна чітко визначити, оскільки кордони релігійного дискурсу виходять далеко за межі церкви. Тексти святого писання мають виключну роль в релігійному дискурсі, оскільки вони є прецедентними текстами. Ключові концепти релігійного дискурсу – «Бог» і «віра». Релігійний дискурс є ритуалізованим. Цінності релігійного дискурсу – цінності віри, які стверджуються відверто. Релігійний дискурс характеризується незвичним використанням особистих займенників, великою кількістю спонукальних речень, особливими кліше і зворотами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н.Д. Дискурс // Лингвистический энциклопедический словарь. М.: Сов. энцикл., 1990. С.136–137.
2. Бобырева Е.В. Религиозный дискурс: ценности, жанры, стратегии: автореф. дис. на соискание уч. степени доктора филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / Е.В. Бобырева. – Волгоград, 2007. – 45 с.
3. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 331 с.

4. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / Переклад проф. І. Огієнка. – К.: Українське Біблійне Товариство, 2009. – 1152 с.

Катерина Кутня
Науковий керівник – проф. Потапенко С.І.
(Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)

STATEHOOD IDEA IN INTRODUCTIONS TO AMERICAN AND UKRAINIAN PRESIDENTS' INAUGURALS: CROSS-LINGUISTIC APPROACH

The aim of the paper consists in comparing linguistic units naming statehood in the introductions to American and Ukrainian presidents' inaugural addresses from the cross-linguistic perspective: President Obama's first and second inaugurals, President Yanukovich's speech (2010) and President Poroshenko's address (2014).

The analyzed introductions to Barack Obama's inaugurals name the statehood idea with reference to people by the address *my fellow citizens*, noun *American* and phrases *our nation*, *this nation*, while the phrase *our Constitution* combines people with belonging to the country. Ukrainian texts describe the statehood idea from three perspectives: people, country and its leaders. People are denoted by the address *дорогі співвітчизники* «*dear compatriots*» and the noun *українці* «*Ukrainians*». The phrases *народ України* «*Ukrainian people*», *європейський народ* «*European people*» identify people from the outside perspective without uniting the nation which is characteristic of the inclusive *our* in American speeches. The country is introduced by the nouns *країна* «*country*», *Україна* «*Ukraine*», the phrase *український Донбас* «*Ukrainian Donbas*» while the leader of the country is designated by the phrases *президент України* «*President of Ukraine*» and *глава української держави* «*head of the Ukrainian state*».

The introductions to all the inaugurals under investigation is similar in the first utterances addressing the audience denoted by the units of corresponding languages. In both speeches President Obama addresses the audience by the phrase *my fellow citizens*. In his first inaugural (2009) the idea of statehood is also rendered by the indirect object *to our nation* where the inclusive *our* unifies the nation in gratitude to the outgoing president: *My fellow citizens: I thank President Bush for his service to our nation, as well as the generosity and cooperation he has shown throughout this transition* [1, e – ref].

President Obama's second text (2013) differs from the first one in the use of the phrase *our Constitution*, where the inclusive pronoun *our* unites the people and the president while the direct object *this nation* refers to the people by the demonstrative pronoun *this*, which intensifies belongingness to the American people. In the last utterance of the introduction the direct object *American* together with the inclusive *us* combines the external and internal views of the nation: *Vice President Biden, Mr. Chief Justice, members of the United States Congress, distinguished guests, and fellow citizens: Each time we gather to inaugurate a President we bear witness to the enduring strength of our Constitution. We recall that what binds this*

nation together is not the colors of our skin or the tenets of our faith or the origins of our names. What makes us exceptional - what makes us American - is our allegiance to an idea articulated in a declaration made more than two centuries ago [2, e – ref].

The introductions to the inaugurals by Ukrainian Presidents Yanukovych and Poroshenko are similar in the use of the address *дорогі співвітчизники* «*dear compatriots*» in the opening utterances indicating the audience. The idea of statehood in President Yanukovych's speech (2010) is expressed by the phrase *президента України* «*President of Ukraine*» designating the speaker. The phrases *перед народом України* «*in front of the Ukrainian people*» referring to the citizens of Ukraine and *глава української держави* «*head of the Ukrainian state*» referring to the speaker switch attention from the people to their leader: *Дорогі співвітчизники! Щойно я склав Присягу Президента України. Що я відчував, тримаючи руку на Святому Пересопницькому Євангелії? Відповідальність і смиренність. Перед народом України, який у ході вільного волевиявлення віддав за мою кандидатуру більшість голосів. Перед Всевишнім, волею якого я вступаю на посаду глави Української держави в такий непростий для неї час* [3, e – ref].

The idea of statehood in the introduction to President Poroshenko's inaugural (2014) is different from President Yanukovych's speech in the use the inclusive-exclusive *ми* «*we*» in conjunction with the noun *українці* «*Ukrainians*» uniting his fellow citizens and separating them from other nations. The common noun *народ* «*nation*» identifies the addressee and unites the people whereas the common noun *країна* «*country*» generalizes the idea of Ukrainian statehood stating that both the country and its people have changed: *Дорогі співвітчизники, від Львова до Донецька, від Чернігова до Севастополя! Ми, українці, «живий вогник у сім'ї європейських народів і діяльні співробітники європейської цивілізаційної праці». Так казав Іван Франко. «Стояти ногами й серцем на Україні, свої голови держати в Європі», - заповідав Михайло Драгоманов. Диктатура, що панувала останніми роками в Україні, прагнула позбавити нас цієї перспективи – народ повстав. Країна зробилася інакшою. На заваді колосальних можливостей, які з падінням тиранії відкрилися для європейської модернізації України, стала справжня війна, спланована і розв'язана на українському Донбасі* [4, e – ref].

In the cited example, the toponym *Україна* «*Ukraine*» is used in several positions: as an adverbial modifier of place *на Україні* «*in Ukraine*», *в Україні* «*in Ukraine*» and as an attribute *на українському Донбасі* «*in Ukrainian Donbass*» and *модернізації України* «*modernization of Ukraine*», denoting scopes of activities.

To conclude, the studied introductions to the inaugural of American and Ukrainian presidents have common and different features. The similarities lies in the use of address denoted by different units in particular languages. President Obama prefers the phrase *fellow citizens*, whereas Ukrainian presidents choose the address *дорогі співвітчизники* «*compatriots*». The difference consists in the target groups denoted by the units naming the statehood idea in the introduction. The units in introductions to Barack Obama's inaugurals designate people and the country while in Ukrainian texts a third group of units refers to the head of state. Therefore, the idea of statehood in the introductions to Ukrainian presidents' inaugurals seems to be more widely portrayed.

REFERENCES

1. President Barack Obama's Inaugural Address 2009 [electronic resource] – Access mode: <https://www.whitehouse.gov/blog/2009/01/21/president-barack-obamas-inaugural-address>
2. President Barack Obama's Inaugural Address 2013 [electronic resource] – Access mode: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-pressoffice/2013/01/21/inaugural-address-president-barack-obama>
3. Інавгураційна промова Віктора Януковича 2010 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://news.bigmir.net/ukraine/248798>
4. Інавгураційна промова Петра Порошенка 2014 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://tsn.ua/politika/promova-prezidenta-ukrayini-petra-poroshenka-na-inavnuraciyi-povniy-tekst-353552.html>

*Дар'я Магарламова
(Запорізький національний технічний університет)*

ЖАНРОВО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОЇ ДІЛОВОЇ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ

Ділове листування є одним із головних елементів ділової комунікації. Від правильності написання та оформлення ділового листа залежить пошук партнерів або ж подальша співпраця у будь-якій сфері професійної діяльності, а також можливість встановлення ділових контактів, пошук нових ринків збуту продукції, надання послуг тощо. Через ділову кореспонденцію можна вести спілкування перед укладенням договорів або контрактів, з'ясуванням відносини між підприємствами, наданням пропозиції, викладенням претензії.

Іншою важливою характеристикою ділового листування є конкретна адресність інформації. На сьогодні така сфера, як суспільно-економічна, є досить ваговою у розвитку будь-якої країни. Зважаючи на прагнення будь-яких компаній вийти на міжнародний рівень, все більше уваги варто приділяти особливостям іншомовної ділової кореспонденції як частині бізнесу, а також засобам комунікації у сфері ділового спілкування.

Сказане вище свідчить про актуальність вивчення жанрово-стилістичних особливостей ділових листів як важливої форми ділового спілкування. Адже форма документа, його стиль, зміст, оформлення, стилістика є виразником професійного рівня адресанта. Отже існує необхідність з'ясувати стан наукових досліджень щодо стилю як особливої категорії лінгвістики, визначити специфіку поняття функціонального стилю в мовознавстві та розглянути жанрово-стилістичну диференціацію ділового спілкування.

Робота ґрунтується на методичному матеріалі, який є малодослідженим у контексті компетентнісного підходу. Отож у науковий обіг уведено й проаналізовано значний за обсягом новий матеріал, встановлено лінгвостилістичні особливості ділового листа.

Таким чином, діловий лист як і будь-який текст являє собою єдність змісту і форми та може бути описаним як двостороння структура, яка

складається з рівня інформації змісту та рівня форми. Ділові листи об'єднані певним загальним інтенційним змістом. Вони наділені документальною силою, є семантично завершеними з особливими граматичною та комунікативною структурою. До комунікативних завдань, що вирішуються за допомогою ділового листа, належать: встановлення партнерських стосунків, укладання угоди, створення атмосфери довіри та співробітництва між партнерами. підтвердження певних зобов'язань. Таким чином, адекватна інтерпретація ділового листа залежить від певної компетенції, яка включає розуміння лексичних, стилістичних та прагматичних особливостей цього типу тексту.

Лексичними особливостями офіційно-ділового стилю в англійській мові є імперативність, точність а також специфічна термінологія, фразеологія, скорочення, аббревіатури, складноскорочені слова.

Діловий лист володіє такими загальнотекстовими властивостями, як комунікативна спрямованість, смислова і логічна цілісність, зв'язність і завершеність, інформативна значущість. Крім того, діловий лист володіє такими специфічними особливостями як: об'єктивність, конвенційність, інструментальність, прагматичність.

Стилістичною нормою ділової кореспонденції є стандартизація, яка фіксується лексико-фразеологічно та синтаксично. Відомо, що ділове мовлення характеризується подібністю мовленнєвих засобів та їх частотністю, що спричиняє появу кліше та стандартів.

До жанрово-стилістичної домінанти англійської ділової кореспонденції належать такі компоненти: комунікативно-прагматичні, мовні та композиційно-структурні (позамовні).

Жанрове варіювання ділового писемного спілкування визначаються у більшій мірі екстралінгвістичними умовами комунікації, а саме: релевантними для сфери професійної діяльності функціональними цілями, з якими адресант та адресат залучаються до ділового спілкування; характером взаємодії та статусно-рольовими відносинами між комунікантами; їх спільним досвідом.

Виділяють такі види ділового листування:

- внутрішньодержавне (міжвідомче) листування;
- внутрішньовідомче листування;
- інші сучасні форми ділового листування.

До першої групи документів відносять листи та інші форми листування, що циркулюють між різними установами. Наприклад, запит, відповіді на запити, рекомендаційні та рекламні листи, супровідні листи, листи-вітання, листи-підтвердження, листи-запрошення та листи вдячності тощо.

До другої групи вчені відносять службові записки, пояснювальні записки, доповідні записки, подання, спонукальні та заохочувальні листи, заяви тощо.

До третьої групи листування відносимо телеграми, промови, листівки, вітання, запрошення, візитні картки тощо.

Міжнародну кореспонденцію поділяють на дві групи:

- особиста (приватна) – листи, які використовують для обміну інформацією родичі та знайомі;

– офіційна – листи, якими користуються офіційні особи для виконання службових обов'язків або вирішення ділових питань.

Офіційне листування, у свою чергу, можна також поділити на дві основні групи:

– дипломатичне – офіційне та напівофіційне листування між найвищими державними особами, іноземними представництвами. До цієї групи відносимо ноти, пам'ятні записки, приватні листи напівофіційного характеру та ін.;

– ділове – офіційне та напівофіційне листування між діловими партнерами з метою організації та підтримки ділових контактів між організаціями, фірмами, підприємствами, або іншими установами різних країн.

За тематикою міжнародні ділові листи розділяються на комерційні та звичайні ділові.

Ділові листи, в свою чергу, можна поділити на:

а) офіційні ділові, що характеризують ділові відносини щодо комерційних справ. До таких листів відносимо: лист-повідомлення, лист-підтвердження, інформаційний лист, супровідний лист, лист-нагадування, гарантійний лист, лист-попередження, рекомендаційний лист та ін.;

б) приватні ділові, що використовуються для підтримання та зміцнення ділових відносин, роблять акцент на особистих взаєминах між фірмами або підприємствами, які виникли під час комерційного співробітництва. Прикладами таких листів можуть бути: лист-прохання, лист-запрошення, лист-привітання, лист-вибачення, лист-співчуття, лист-подяка, лист з нагоди представлення, лист-відмова, лист з нагоди від'їзду та ін.

Отже необхідність виконання вимог до написання ділових листів є однозначною, адже саме діловий лист засвідчує ставлення його автора до тієї чи іншої проблеми або до адресанта. Особистісний чинник припустимий для прийняття управлінських рішень, але під час їх письмового оформлення, варто дотримуватись певних етичних норм ділового стилю, культури письмового спілкування.

Маргарита Макадзеба

Науковий керівник – доц. Тесля В.А.

(Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького)

ЕТНІЧНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ В АСПЕКТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Толерантність – «якість, що характеризує ставлення до іншої людини як рівноправної особистості й виявляється у свідомому підкоренні почуття неприйняття, викликаного всім тим, що втілюється в іншому (зовнішність, манера мовлення, смаки, спосіб життя, переконання тощо)» [4, с. 246], постає як надзвичайно складне поняття й вивчається низкою сучасних наук, наповнюючись у їх межах власним специфічним змістом. У спеціальній літературі виділяють політичну, релігійну, економічну, гендерну, міжособистісну та інші типи толерантності [5, с. 5–6].

Виходячи з поняття «толерантність», можна говорити про те, що дана категорія особливої уваги потребує в умовах зіставлення різних культур. Посилення міжкультурної взаємодії, відповідно і зіткнення культур, пов'язане з процесом глобалізації.

Етнічна толерантність припускає не просто прийняття іншого етносу таким, яким він є (це її онтологія), а вибіркове ставлення до етноіншого, тобто до іншого етносу та його представників.

Вона припускає:

1. готовність до співпраці, взаємовигідного партнерства, що взаємнозобов'язує на основі взаємоприйнятних цінностей;
2. готовність до культурного взаємообміну і взаємозбагачення;
3. здатність до взаємної емпатії, тобто до досягнення ментальності етноіншого [3, с. 198].

Однак, варто зазначити, що в процесі глобалізації толерантність набуває нового навантаження і виступає як цінність. Толерантність – вміння прийняти «інакшість», готовність до діалогу навіть з тими, кого не можеш зрозуміти, але з ким необхідно спільно вирішувати соціальні проблеми, просто разом жити на планеті [там само].

Глобалізація веде до життя без кордонів. Один із суттєвих проявів процесу глобалізації – взаємодія культур. Комунікація міжкультурна – це процес спілкування (вербального і невербального) людей (груп людей), які належать до різних національних лінгвокультурних спільнот, як правило, послуговуються різними ідіоетнічними мовами, мають різну комунікативну компетенцію, яка може стати причиною комунікативних невдач або культурного шоку в спілкуванні. Міжкультурна комунікація характеризується тим, що її учасники у випадках прямого контакту використовують мовний код і стратегії спілкування, які відрізняються від тих, котрими вони користуються у спілкуванні всередині однієї культури [1, с. 4].

Міжкультурна комунікація як обмін між людьми своїми надбаннями існувала завжди. В процесі міжкультурної взаємодії кожна культура сприймала іншу не в повному обсязі, а тільки в тих компонентах, які здатна перейняти та засвоїти. В сучасних умовах спілкування народів набуло глобального характеру. Таким чином, процес глобалізації створює гостру потребу в затвердженні толерантності як цінності, адже саме толерантність передбачає позитивне сприйняття розбіжностей [2, с. 68].

Отже, глобалізація сучасного світу постійно нагадує людству про те, що світ різноманітний і в той же час єдиний. Питання про толерантність – це питання про те, як в умовах комунікації представників різних національностей стає можливим створення єдиного культурного простору. У сучасному полікультурному світі, в умовах зростання багатоманітності, толерантність виконує роль важливої соціально-культурної цінності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації [Електронний ресурс] / Ф.С. Бацевич – Режим доступу: <http://terminy-mizhkult->

komunikacii.wikidot.com/slovnyk. – Назва з екрана. – Дата публікації : 15.04.2016. – Дата перегляду : 18.02.2018

2. Галкин А.А. Культура толерантности перед вызовами глобализации / А.А. Галкин, Ю.А. Красин // Социологические исследования. – 2003. – № 8. – С. 64-74.

3. Титаренко Л.Г. Ценностный мир современного белорусского общества: гендерный аспект [Электронный ресурс] / Л.Г. Титаренко. – Мн.: БГУ, 2004. 205 с. – Режим доступа: <http://rudocs.exdat.com/docs/index-393981.html>

4. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / Семюель Хантингтон., 1996. – 576 с. – (Мидгард).

5. Хомяков М. Проблема толерантности в христианской философии. Екатеринбург: Изд-во Уральского ун-та, 2000.

6. Шалин В.В. Толерантность (культурная норма и политическая необходимость) [Электронный ресурс] / В.В. Шалин. – Ростов н/Дону. 2000. – Режим доступа: <http://en.bookfi.org/book/525972>. – Назва з екрану. – Дата публікації : 22.02.2000. – Дата перегляду : 18.02.2018

Ольга Македонова
(ДВНЗ «Запорізький національний університет»)

ХАРАКТЕРИСТИКА СТРАТЕГІЙ І ТАКТИК В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ РЕКЛАМНОМУ ДИСКУРСІ

Дослідження прагматичних параметрів спілкування вважається неповним без звернення до мови як інструменту маніпулятивного впливу, тобто закономірностей використання мовних і мовленнєвих засобів суб'єктом у зв'язку з його намірами, цілями, мотивами [6, с. 110]. Вплив виступає фундаментальною основою будь-якої комунікативної ситуації [7, с. 81], а основне завдання лінгвістичного аналізу мовленнєвого впливу передбачає дослідження стратегій мовця та всіх мовних засобів реалізації комунікативної стратегії.

Саме комунікативні стратегії сприяють організації рекламного дискурсу, орієнтованого на здійснення прагматичного впливу на адресата. Намагаючись реалізувати комунікативну мету та одержати бажаний результат, рекламотворці обирають таку стратегію, яка дає змогу максимально ефективно реалізувати їхні наміри шляхом мовленнєвого впливу на поведінку адресата.

Для визначення набору стратегій, що актуалізуються у рекламному дискурсі, розглянемо їх класифікації з точки зору різних підходів:

– з позиції скерованості рекламного акту стратегії поділяються на *інформаційно-формуючі* (стратегія асоціювання (дисасоціювання), стратегія неконтекстуального опису) та *оптимізуючі* (стратегія управління увагою, контролю над декодуванням та інтерпретацією, управління критичністю сприйняття, прямого впливу на процес прийняття рішень, мнемонічна стратегія, стратегія дискурсивного позиціонування) [1, с. 184];

– з позиції напряду впливу на когнітивні механізми психіки людини стратегії поділяються на *мисленнєві* (апелюють до раціональної сфери), *сугестивні* (спрямовані на підсвідомість), *емоційні* (скеровані на сферу почуттів і емоцій), *сенсорні* (зачіпають відчуття людини) [5];

– з позиції першочерговості стратегії поділяються на *основні*, які на конкретному етапі комунікативної взаємодії є найбільш значущими з точки зору ієрархії мотивів і цілей, та *допоміжні*, які є комплементарними по відношенню до основних [2, с. 106-107].

– з позиції спрямованості на об'єкт впливу комунікативні стратегії поділяються та такі, що *трансформують адресата*, *трансформують адресанта*, *трансформують предмет рекламування* [2, с. 97];

– з позиції опори на певний канал передачі повідомлення стратегії поділяються на стратегії *раціоналістичного* типу (домінує вербальна інформація та апеляція до розуму) та *проекційного* (домінує невербальна інформація та апеляція до емоційної сфери) [3, с. 396].

– з позиції здійснення мовленнєвого впливу на адресата визначаються інформативна, аргументативна, маніпулятивна, сугестивна, нагадувальна комунікативні стратегії [4, с. 11-13].

На наш погляд, наведені класифікації не зовсім повністю розкривають комунікативно-прагматичну природу англійськомовного рекламного дискурсу. Вибір стратегії рекламного акту визначається метою, яку переслідує адресант. Нагадаємо, що головною метою адресанта є спонукання адресата до придбання товару або користування послугою. Проте, досягнення цієї мети неможливе без реалізації таких комунікативних цілей, як: привернення уваги адресата до предмету рекламування, виділення його позитивних якостей, виокремлення від конкурентів тощо. Тому важливо розрізнити основну стратегічну комунікативну мету і комунікативні цілі, без реалізації яких у рекламному дискурсі неможливо досягти головної мети. Реалізація цих цілей зумовлена застосуванням стратегії й тактик певного виду мовленнєвого впливу на адресата.

На підставі того, що рекламний дискурс спрямований на спонукання, ми виділяємо *спонукальну стратегію*, яка реалізується шляхом втілення *інформативної, аргументативної, сугестивної, маніпулятивної* стратегій, що корелюються нашою типологічною класифікацією рекламних повідомлень. Спонукальна стратегія ґрунтується на комунікативному намірі адресанта і контролює результати реалізації мовленнєвого впливу за допомогою локальних стратегій. Кожна із локальних стратегій реалізується відповідними тактиками, що втілюються шляхом залучення лексико-стилістичних та синтаксичних засобів.

Зрозуміло, що співвідношення комунікативних стратегій і тактик можна представити у вигляді ієрархії, в якій стратегії виявляються визначальними, контролюють використання та зміну тактик для досягнення певної комунікативної мети. Ми повністю погоджуємося з тим, що стратегії і тактики перебувають в ієрархічних відносинах і реалізуються як мінімум у трьох планах

ментально-об'єктивних відносинах: концептуально-тематичному, функціонально-прагматичному та формально-стилістичному.

Таким чином, головною метою рекламного дискурсу є спонукання, що ґрунтується на комунікативному намірі адресанта здійснити різносторонній вплив на адресата з метою заохочення його до придбання рекламованого товару (послуги). Послуговуючись ієрархічними відносинами, стратегічна комерційна мета контролює вибір відповідної комунікативної стратегії в залежності від комунікативних намірів й інтенції рекламодавця, потенційних адресатів, предмету рекламування, у межах яких реалізуються відповідні тактики. Тактики, в свою чергу, втілюються лінгвальними та паралінгвальними засобами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горячев А.А. Опыт моделирования речевого воздействия в рекламной коммуникации / А.А. Горячев // Изв. Рос. гос. пед. ун-та им. А.И. Герцена. – СПб. : Книжный дом, 2009. – № 110. – С. 182-189.

2. Иссерс О.С. Речевое воздействие / О.С. Иссерс. – М. : Флинта, Наука, 2009. – 224 с.

3. Мечковская Н.Б. Социальная лингвистика / Н.Б. Мечковская. – М. : Аспект Прогресс, 1996. – 207 с.

4. Романюк С.К. Комунікативні стратегії і тактики реалізації сугестивного впливу в дискурсі американської комерційної реклами / С.К. Романюк // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Філологічні науки. – Кн. 4, 2013. – 237 с.

5. Селиванова Е.А. Украинская телереклама в свете дискурсоцентризма [Электронный ресурс] / Елена Александровна Селиванова. – Режим доступа : <http://selivanova.net/ru/publications/> 2013.

6. Тарасов Е.Ф. Речевое воздействие : методология и теория / Е.Ф. Тарасов // Оптимизация речевого воздействия. – М., 1990. – 239 с.

7. Keller K.L. Strategic Brand Management : Building, Measuring and Managing Brand Equity / K.L. Keller. – [4th ed.]. – Prentice Hall, 2012. – 600 p.

Vladimir Manakin
(Independent Scholar, Chicago, USA)

HUMAN VALUES ACROSS LANGUAGES AND CULTURES

Broad cultural differences are becoming central and most dangerous dimension of emerging global politics. Samuel P. Huntington's thesis of «the clash of civilization» is directly based on the cultural and value differences, especially religious ones that are currently shaping patterns of disintegration, and violent conflicts today. The alternative position, the one that I propose, is to focus on finding commonalities that unite cultures and nations.

From the cross-cultural perspective the category «value» could be defined as general ideas people believe in. *Justice, fairness, compassion, friendship, love, peace,*

honesty and integrity, freedom, generosity, forgiveness, care and compassion, service, etc. are examples of values that most people endorse. Such values are not distinctively Christian or Islamic or Hindu, Asian or Western. They are just human values of different origins. Despite significant cultural diversity, values are more similar from global perspective, and most of the people of the world have shared the same universal values.

Studying languages from cross-cultural perspective is the best way to get knowledge about variable sets of human values in cultural mentalities. Language is a mirror that reflects all kinds of human values, and a powerful cognitive tool that interfaces with the mental representations, helping to form a unique for each culture sets of neural-linguistic basics of abstract mental representations. That is why a comparative analysis of the verbalized value concepts in different languages is to reveal a variety of nuances in this case, and shows a contrastive map of value scales as a platform for studying human values from cross-cultural perspective.

How can linguistics and cross-cultural studies help in studying different mentalities, and the role of value concepts in forming national worldviews? Is it possible to define basic human values for different cultures based on studying linguistic units that refer to cultural value constants? How universal human values correlate with unique cultural characteristics, which refer to cultural identity? Do people's value priorities influence their social behavior in predictable ways? To what extent people are able to exchange and share beliefs and values? What challenges are the post-Soviet countries, particularly Russia and Ukraine, facing because of social and physiological competition. They seem to have a choice: They can engage in global democratization processes, or they can continue to understand the world through a «Soviet» mentality. Why the ideological concepts are the most conservative for people, and how are we to treat such concepts?

These are only few of the key questions that are important in global context, and practically helpful for transcending «in-group» / «out-group» barriers between different cultures.

The main goal of the research is to investigate how different national languages and mentalities reflect the core universal and unique national values, and which are critical for shaping mutual tolerance in an increasingly multipolar world.

To achieve the goal of the research there are some preliminary **objectives** should be conducted. Most of them are about: (I) indicating the specifics of human values cultures that are critical for cross-cultural interaction and harmonizing the global society; (II) detecting universal value concepts shared by European, as well as Russian and Ukrainian, American, Arabic, Oriental cultures; (III) developing a special methodology in order to facilitate cultural communities in identifying their own indicators («national barometers of values») of *peace* and *conflict* based on a comparative *cross-cultural map of value concepts*.

The **hypothesis** of this research is that:

Human values as mental concepts of all people and nations exist as a unity of differences manifesting this dialectic law at the planetary level of human intelligence, i.e. Noosphere. From the global perspective, it is assumed that

universal human values, as well as other fundamental human qualities, dominate the specific cultural values in terms of social and moral norms of life. It makes universal human values a key factor for harmonizing a modern multipolar global society.

The methods of contrastive linguistics, cross-religious and cross-cultural studies, cognitive linguistics, sociolinguistics, etc. are used for selecting and mapping cultural values.

This process will be mostly based on: (a) comparative analysis of the lexical, idiomatic, and other types of representations of value concepts in literature, media, other discourses, and special corpora of national languages; (b) the data collected from public polls among the representatives of different social and cultural groups (age, gender, confession, etc).

It is critical to find out both theoretical confirmations and practical evidence for **the basic assumptions** that demonstrate a direct connection with the research topic, i.e.:

- Value concepts are basics for determination of socio-cultural and religious differences as well as for tolerance and mutual understanding between people in the modern global communities.

- Comparative analyses of national sets of values presupposes so-called *tertium comprationis*, in other words, a standard of comparison that includes the set of fundamental universal human values. The theory of Noosphere provides a clue to the *tertium comprationis* as it brings to the planetary level of consciousness, including the information about basic ideas of common human values, which are specifically encased in different cultures and languages.

- Values are dimensional concepts intertwined with human feelings, and balanced between consciousness and sub/unconsciousness. Values exist in mind independently, and frame stereotypes of thinking which reflect rather inflexible (hard) and long-termed structures of the human brain. Hence, it should be assumed the fact that people are / may be programmable, particularly by verbalized value concepts that act directly on mental states.

- All types of values (personal, social, religious, moral, etc.) are interconnected. However, social values are more flexible, and can be seen as dynamic organizing concepts that humans constantly produce and reproduce. The values that have evolved out of religious, political or ideological beliefs are the most stable in terms of the mental organization, and spiritual attitude.

- Being constants, human values vary due to divergences in cultural perceptions, estimations, etc. However, all the changes that occur in the ever-evolution of human consciousness and spirituality must be directed in a right way, the way toward a harmonious global community.

It is important to note that my research project is not about representing a detailed comparative analysis of main world cultures and languages. It is impossible for one scholar. My purpose is to find out only the core value concepts, which are common and specific for them. Given that the offered methodology and methods work, the research could be continued, covering more languages and cultures.

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ – ОДИНИЦІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Міжкультурна комунікація як складне багатопланове явище знаходиться в центрі уваги сучасної науки в цілому й лінгвістики зокрема. У мові відображаються традиції та звичаї народу. Вивчення фразеології як підсистеми мови передбачає поглиблену розробку як загальних, так і спеціальних питань, зокрема проблеми значення фразеологічної одиниці, її відображення у лексикографії, а також функціонування фразеологічних одиниць (ФО) у сучасній літературній мові.

О.О. Селіванова відмічає, що *фразеологізм* (від гр. *phrasis* – вислів і *logos* – слово) – у широкому розумінні стійкі, зв'язані єдністю не тотожного сумі значень складників змісту, постійно відтворювані в мовленні словосполучки або висловлення, які ґрунтуються на стереотипах етносвідомості, є репрезентантами культури народу й характеризуються образністю та експресивністю [4, с. 768].

Оцінні фразеологічні одиниці (ОФО) характеризуються семантичною злитістю компонентів, цілісністю значення, автоматичним відтворенням у мовленні [2, с. 78]. Наприклад: *біла ворона* [ФСУМ, с. 145–146]; *ловити на льоту* [ФСУМ, с. 447]; *сіль землі* [ФСУМ, с. 809]; *ein lebender Leichnam* (живий труп) [НУФС, Т 2, с. 20]; *j-d hat nicht alle Tassen im Schrank* (кому-н. клепки бракує в голові) [НУФС, Т 2, с. 241]; *eine trübe Tasse* (нудна, в'їдлива людина, зануда) [НУФС, Т 2, с. 241].

Фразеологізм як мовний знак – це знак з максимально повним семантичним набором, кодифікованим у формі значення у вигляді макрокомпонентів, які охоплюють граматику, денотацію, оцінку, мотивацію, емотивність та стилістичну маркованість [1, с. 17]. Інтерпретаційний підхід у дослідженні фразеологічного складу мови дає можливість визначити типи когнітивних процедур, які здійснюються у номінативній діяльності (у процесах фразеотворення) та відтворюються у діяльності мовленнєво-мисленнєвій [6, с. 23]. Фразеологізми будь-якої мови є лінгвосеміотичним феноменом, формуючи особливу «підмову», одне з концентричних кіл мови, в якому в усталеній формі зберігаються і транслуються уявлення етносу про світ, культурна й історико-міфологічна інтеріоризація дійсності та внутрішнього рефлексивного досвіду народу [5, с. 11].

Отже, дослідження фразеологізму у руслі нової когнітивно-інтерпретаційної парадигми дає можливість створити таку його структурну модель, яка демонструє принципову нелінійність системи значення фразеологізму, що репрезентується в різноманітних типах операцій по обробці блоків інформації різного типу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баран Я.А. Фразеологія: знакові величини : [навч. посібник] / Я.А. Баран, М.І. Зимомря, О.М. Білоус та ін. – Вінниця : Нова Книга, 2008. – 256 с.
2. Пономарів О.Д. Сучасна українська мова : [підруч.] / О.Д. Пономарів, В.В. Різун, Л.Ю. Шевченко; [за ред. О.Д. Пономарева]. – [2-е вид., переробл.]. – К. : Либідь, 2001. – 400 с.
3. НУФС: Німецько-український фразеологічний словник : у 2-х т. / [укад. В.І. Гаврись, О.П. Пророченко]. – К. : Радянська школа, 1981. – Т. II. L–Z. – 382 с.
4. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.
5. Селіванова О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти) : [моногр.] / Олена Селіванова. – К. – Черкаси, 2004. – 276 с.
6. Тараба І.О. Концептуалізація соматичного коду культури: дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.04 / Тараба Ірина Олександрівна. – Житомир, 2013. – 267 с.
7. ФСУМ: Фразеологічний словник української мови : / [укад. В.М. Білоноженко та ін.]. – К. : Наук. думка, 1993. – 984 с.

Анастасія Ольшевська
Науковий керівник – доц. Панасенко Г.С.
(Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)

СУЧАСНА ДІЛОВА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

У сучасному світі спостерігається стрімкий ріст міжнародних контактів у всіх сферах людської діяльності. Динамічний розвиток міжнародного бізнесу і торгівлі, засобів комунікації і туризму, а також глобалізація і розширення кордонів сприяли бурхливому зростанню міжкультурних контактів. Усі ці фактори вплинули на збільшення взаємозв'язків між бізнесменами, дослідниками, вченими тощо. Неухильно зростає кількість зустрічей представників культур, що мають різні віросповідання, менталітет і цінності. Але, попри все, вони знаходять шлях до порозуміння та укладання домовленостей у всіх можливих сферах. Таке порозуміння неможливе без належного сприйняття та шанобливого ставлення до культурних особливостей партнерів. Слід також пам'ятати, що учасниками міжкультурної комунікації передусім є особистості. У рішенні проблем, пов'язаних з міжособистісним контактом, багато залежить від того, як комуніканти вміють налагоджувати контакт один з одним [2, с. 15].

Серед зарубіжних та українських вчених, що зробили великий внесок у дослідження міжкультурної та ділової комунікації, слід виділити праці Л.І. Гришаєвої, Л.В. Цурикової, Т.Г. Грушевицької, В.Д. Попкова, А.Л. Садохіна, Мальцевої К.С., Доньця П.Н., Льюїса Р.Д., І.С. Кіна.

Існують різні погляди щодо тлумачення поняття міжкультурної комунікації. Едвард Т. Холл визначає міжкультурну комунікацію як

«комунікацію між представниками окремих культур, коли один учасник виявляє культурну різницю іншого. Це обмін інформацією, почуттями, думками представників різних культур». МК має місце в бізнесі, туризмі, спорті, особистих контактах, науковому та освітньому світі тощо. За Є.М. Верещагіним, міжкультурна комунікація – це адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, що є приналежними до різних національних культур.

До найрозповсюдженіших форм міжкультурного ділового спілкування належать: ділова бесіда, діловий прийом і ділові переговори. Ділова бесіда є найбільш поширеною. Одна з головних її задач – переконати партнера прийняти конкретні рішення. Ділові прийоми проводяться з метою поглиблення і розширення ділових контактів, продовження переговорів та набуття нових партнерів. Наступною незамінною складовою ділової міжкультурної комунікації є міжкультурні переговори. Це процес, при якому, за класичною схемою, дві сторони-учасниці (можливо й більше), намагаються дійти згоди за певним питанням. Наразі існує тенденція до максимального збільшення учасників переговорів. Крім того, для цього виду комунікації характерними ознаками є те, що переговори проходять в міжкультурному середовищі (міжнародна організація, нейтральна країна і т.п.) [1, с. 57; 2, с. 25].

Підготовка спеціалістів у галузі міжкультурної комунікації передбачає глибоке вивчення, по-перше, культури та звичаїв свого народу і, відповідно, культури інших народів, які в даний час зближуються та взаємодіють. Міжкультурна комунікація стала невід'ємною частиною нашого економічного, політичного, релігійного та інформаційного оточення [3, с. 49-50]. Ми систематизували культурні особливості деяких національностей, розділивши їх на групи за спільними параметрами. Ось кілька прикладів такої систематизації.

Відчуття часу. Китайці, як і більшість жителів Сходу, уникають поспішних рішень та надзвичайно цінують час. Пунктуальність у прибутті на ділові зустрічі також вважається важливою – більше, ніж у багатьох інших азіатських країнах. Успішне співробітництво з німцями неможливе без шанобливого ставлення до їх основних цінностей. Німці надзвичайно пунктуальні, а також люблять змістовність, детальність і ясність, уникаючи найменшого непорозуміння. Японці завжди прагнуть точно знати, де вони знаходяться і яким є становище. Це відноситься як до ділових, так і до життєвих ситуацій. Важлива ритуалізація часу: для кожної події існує суворий поділ на «фази», який для японців є незмінною складовою життя в цілому [4, с. 94–95, с. 96, с. 109–111; 5, с. 102–103].

Емоційність та переконливість. Іспанці та італійці розглядають свою мову як інструмент красномовства і за бажання задіють всю гаму її звучання. Вони звертаються до сердечності або великодушності співрозмовника, якщо їм щось потрібно, і часто доводиться тоді ж і там же вирішувати, відповісти їм «так» або «ні». У країнах Перської затоки гарний менеджер – це гарний мусульманин. Мова тут відрізняється частими посиленнями на Аллаха і Коран. Властива арабській мові риторичність активно використовується мовцем для

підкреслення своєї щирості. Підвищення голосу тут означає не гнів, а щирість почуттів і впевненість у своїй позиції [4, с. 140, с. 164].

Чіткість та наполегливість. Корейці зосереджені на результаті, а не на атмосфері зустрічі, тому частіше за все, обов'язково провівши протокольну частину, вони відразу намагаються приступити до головних питань бізнесу. Вони звикли вести розмову напористо, формулюючи свою позицію впевнено та конкретно. Фіни доброзичливі і стримані, проте чітко висловлюють свої наміри. Фінська мова набагато красномовніша за шведську, датську або норвезьку, але суть висловлювання завжди строго орієнтована на факти, стиснута і добре продумана. Шведи користуються своєю мовою в демократичній манері, їх слова та репліки сповнені особистої поваги. Шведська мова менеджменту спирається головним чином на форму Du (ти), що може використовуватися вже через декілька хвилин після знайомства, і стримані шанобливі вирази. Вони зводять дрібниці до мінімуму і розглядають справу по суті, впевнено пропонуючи саме свій варіант рішення піднятого питання [4, с. 141, 170].

Отже, підсумовуючи усе вищесказане, можна сказати, що ділова комунікація являє собою складний і чітко систематизований процес. Від звичайної комунікації вона відрізняється, в першу чергу, чіткою детермінованістю і регламентацією, оскільки спрямована на вирішення певної задачі [6, с. 12]. Ділова міжкультурна комунікація є явищем надзвичайно багатогранним. Культура країни, національні традиції, особливості менталітету, система цінностей та віросповідання повинні враховуватися в міжнародній діяльності як на рівні дипломатії, так і на рівні ділових контактів. Слід враховувати також й інші прояви національної самобутності, а саме: тип мислення, стереотипи поведінки та сприйняття часу. Ділові контакти з представниками різних культур обов'язково вимагають уважного ставлення до національних особливостей в процесі міжкультурної комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бороздина Г. В. Психология делового общения: Учебное пособие / Г.В. Бороздина. – М. : ИНФА, 2006. – 224 с.
2. Гришаева Л.И. Введение в теорию межкультурной коммуникации: Учебное пособие / Л.И. Гришаева, Л.В. Цурикова. – М. : Академия, 2008. – 326 с.
3. Грушевицкая Т.Г. Основы межкультурной коммуникации: Учебник для вузов / Т.Г. Грушевицкая, В.Д. Попков, А.Л. Садохин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 486 с.
4. Льюис Р.Д. Деловые культуры в международном бизнесе. От столкновения к взаимопониманию: Учебное пособие / Р.Д. Льюис. – М. : Дело, 1999. – 432 с.
5. Такаянаги С. Японская система управления трудовыми ресурсами: Как работают японские предприятия: Монография / С. Такаянаги. – М. : Слово, 2000. – 259 с.
6. Таратухина Ю.В. Деловые и межкультурные коммуникации : учебник для ВУЗов / Ю.В. Таратухина, З.К. Авдеева. – М. : Издательство Юрайт, 2014. – 324 с.

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ЗАДОВОЛЕННЯ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Задоволення є багатоаспектною та складною за своєю суттю категорією, що знаходиться на міксуванні інтересів декількох лінгвістичних дисциплін – прагма- та психолінгвістики, етнології мовлення, теорії мовленнєвої діяльності.

Емоційність або оцінка об'єкта із висловленням відчуттів, вираження мовними засобами почуттів, настрою, переживань людини називається емотивністю, та в сучасному мовознавстві розуміється досить широко: цей відтінок значення знаходять практично у будь-якому висловленні.

Актуальність даної теми зумовлена антропоцентричною спрямованістю сучасних лінгвістичних досліджень, яка передбачає не тільки вивчення мовної системи у її відношенні до людини-мовця, але й залучення до дослідження людини як мовної особистості, що пізнається за допомогою багатоманітності синонімічних одиниць, що вживаються у мовленні. Одним із пріоритетних напрямків сучасних лінгвокогнітивних досліджень стає вивчення взаємодії мови та емоційної сфери людини, що пояснюється важливою роллю емоцій у життєдіяльності людини.

Вивченням даної теми займалися ряд мовознавців, серед них В.І. Шаховський, О.О. Борисов, Л.І. Шахова, Е.М. Вольфсон, О.С. Бондаренко, що проводили дослідження емотивної лексики задоволення за різними напрямками: функціонально-семантичним, структурно-семантичним, прагматичним, лінгвокультурним тощо. Метою нашого дослідження є аналіз синонімічного ряду лексичних одиниць на позначення задоволення шляхом лексикографічного аналізу синонімів лексеми *«pleased»*.

Синоніми – слова однієї й тієї ж частини мови, значення яких повністю чи частково збігаються. Синонімія відображає в мові властивості об'єктивного світу, через що є лінгвістичною універсалією. Синоніми своїм значенням можуть накладатися один на одного або перебувати поруч у семантичному полі. Оскільки синоніми є взаємозамінними, то належать до однієї частини мови [3, с. 123].

Синонімічні слова групуються в синонімічний ряд навколо стрижневого слова, або домінанти. Стрижневе слово є носієм основного значення, спільного для всього синонімічного ряду, стилістично нейтральне, найуживаніше й у словниках синонімів ставиться першим [2]. Наприклад, до гіперсинонімічного ряду із домінантою *pleased* можна віднести три синонімічні ряди із домінантами *happy*, *willing* та *self-satisfied*:

- *happy, glad, delighted, gratified, grateful, thankful, content, contented, satisfied, well pleased, thrilled, elated, as pleased as punch, overjoyed, cock-a-hoop, like a dog with two tails, like a child with a new toy;*
- *willing, glad, ready, delighted, contented;*

• *self-satisfied, smug, complacent, self-congratulatory, superior, puffed up, self-approving, well pleased, proud of oneself* [4-6].

Однією з важливих проблем теорії синонімії є питання класифікації синонімів. Залежно від характеру синонімічних зв'язків (постійних чи тимчасових) синоніми поділяють на загальнономовні та okazіональні[1]. Отже, лексеми досліджуваного гіперсинонімічного ряду можна поділити на такі групи: абсолютні синоніми (*satisfied, contented, sated*); семантичні синоніми, що відрізняються певними відтінками значення (*fulfilled, delighted, overjoyed, positive, glad*); та найбільшу групу складають контекстуальні синоніми, зближення значення яких відбувається лише у певному контексті: (*compensated, wowed, cheered*).

До перспектив дослідження можна віднести виявлення особливостей функціонування членів синонімічного ряду на позначення задоволення у англomовному художньому дискурсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вилюман В. Г. Английская синонимика : учеб. пособие для вузов / В.Г. Вилюман. – М. : Высш. шк.,1980. – 128 с.
2. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища школа, 1985. – С. 251
3. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства / М.П. Кочерган. – Вид. 2. – К., 2008. – 368 с.
4. Collins English Dictionary [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english-thesaurus/language>
5. Merriam-Webster Online Dictionary and Thesaurus [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.merriam-webster.com/thesaurus/language>
6. Free Dictionary [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.thesaurus.com/browse/pleased?s=t>

Сергій Потапенко
(*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя*)

ВОССОЗДАНИЕ УКРАИНСКОГО КОНФЛИКТА-КРИЗИСА В АНГЛОЯЗЫЧНЫХ НОВОСТЯХ: О ЧЕМ СИГНАЛИЗИРУЮТ ЭМОТИВЫ?

Прочитав название этого материала, читатель может задаться весьма логичным вопросом: к чему здесь эмоции? Ведь, как гласит общеизвестный трюизм, новости, как никакая другая разновидность массовой коммуникации, претендуют на объективность, сбалансированность и непредвзятость, а поэтому не могут выражать чувства и эмоции. Оказывается, могут: многие заголовки англоязычных новостей Би-Би-Си, гордящейся своей объективностью, включают эмотивы, привлекающие внимание читателя к определенным событиям и позициям их участников. И сообщения об украинском конфликте-кризисе, который западные СМИ именуют единицами *conflict* и *crisis*, не

являются исключением. В подавляющем большинстве случаев они апеллируют к эмоции страха на нескольких уровнях: непосредственных участников, противостоящих в открытой борьбе, и неучастников различного статуса: национального (отдельное государство), межнационального (соседние страны), наднационального (несколько держав) и глобального (международные организации).

В заголовках новостей Би-Би-Си об украинском конфликте-кризисе эмоция страха акцентируется значительным набором единиц. Наиболее частотны – *warn* «предупредить», *fear* «страх / бояться», *alarm* «тревога» и *danger* «опасность», менее употребительны – *alert* «тревога», *cautious* «осмотрительный», *risk* «риск», *outrage* «гнев», *threaten* «угрожать».

Наиболее распространена единица *warn* (22 употребления), определяемая как «to tell someone that something bad or dangerous may happen, so that they can avoid it or prevent it» [1, с. 1856]. В приведенной дефиниции на эмоцию страха указывает сема «*dangerous*». Этот глагол акцентирует потенциальную угрозу на трех уровнях воссоздания конфликта-кризиса: межнациональном, наднациональном и глобальном. Наибольшее количество наднациональных предупреждений (12) исходит от западных стран России, в два раза меньше – шесть – вынесены на разных уровнях Россией, и только три – Украиной, и то лишь на национальном уровне.

При употреблении в заголовках глагола *warn* предупреждения глобального масштаба приписываются НАТО, напр., *Ukraine crisis: Nato warns Russia against further intervention* (9.04.2014), и Папе Римскому, напр., *Pope Francis warns on 'piecemeal World War III'* (13.09.2014). Наиболее влиятельные наднациональные предостережения для России артикулируются Западом в целом, обозначенным единицами *West* (три случая), напр., *West warns Russia amid rising tension in Crimea* (27.02.2014), и *G7* (три употребления), напр., *G7 warns Russia on «annexing Crimea»* (12.03.2014). Касаются они одних и тех же проблем: аннексии Крыма, о чем свидетельствуют приведенные выше примеры, и санкций, ср. *West warns Russia of sanctions amid Ukraine fighting* (25.06.2014) и *G7 leaders warn Russia of fresh sanctions over Ukraine* (5.06.2015).

На межнациональном уровне те же демарши – об аннексии Крыма, напр., *Ukraine crisis: US warns not to annex Crimea* (8.03.2014), и введении санкций, напр., *Ukraine conflict: US warns of more sanctions on Russia* (28.01.2015) – вкладываются в уста представителей США (4 заголовка), а также бывшего главы британской разведки, напр., *Sir John Sawers, ex-MI6 chief, warns of Russia «danger»* (28.02.2015).

Помог ли этот хор высокопоставленных упреждений остановить Россию? Как видим, нет. Более того, она подает свои предупредительные сигналы во всевозможных направлениях: украинской оппозиции, напр., *Russia warns Ukraine opposition as protests continue* (3.02.2014), и государству в целом, напр., *Ukraine conflict: Russia warning as shell hits border town* (13.07.2014); сытой Европе, напр., *Gazprom warns sanctions could hit gas exports to Europe* (29.04.2014), и даже могущественным Соединенным Штатам, напр., *Ukraine crisis: Russia warns US against «hasty» sanctions* (8.03.2014). Более того, Россия

предупреждает весь мир о недопустимости вмешательства в ее внутренние дела, напр., *Ukraine crisis: Lavrov warns over Russia «regime change» goal* (22.11.2014).

А кого согласно своему статусу может поучать Украина? Ее временный президент и даже полноправный глава государства? В их уста заголовки вкладывают лишь общие суждения, касающиеся национального уровня конфликта-кризиса. Это комментарии о риске сепаратизма, напр., *Ukraine crisis: Turchynov warns of separatism risk* (25.02.2014), об угрозах крайне правых, напр., *Ukraine leader Turchynov warns of far-right threat* (28.03.2014), или северного соседа, напр., *Ukraine's Poroshenko warns of full-scale Russia invasion* (4.06.2015). Отметим, что последний заголовок не столько осуждает Россию, сколько акцентирует угрозу ее агрессии в целом, что, по-видимому, отражает слабость украинских позиций на мировой арене.

Второй по частотности эмотив – *fear* – привлекает внимание к событиям на всех уровнях развертывания украинского конфликта-кризиса. При изображении непосредственного противостояния наиболее мощная апелляция к эмоции страха передается выдвижением существительного *fear* в начало заголовка, к тому же в форме множественного числа, которая интенсифицирует номинацию называемых чувств, ср. *Ukraine crisis: Fears grow over Sloviansk offensive* (5.05.2014) и *Fears remain after Ukraine's rebels flee Sloviansk* (8.07.2014). На этом же уровне конфликта-кризиса глагол *fear* привлекает внимание к возможности вооруженных столкновений, обозначенных инициальной единицей, напр., *Clashes feared as Kiev braced for rival rallies* (15.12.2013), или метонимически, теперь уже на национальном уровне, раскрывает опасения российского руководства относительно снабжения водой захваченного Крыма, напр., *Russia fears Crimea water shortage as supply drops* (25.04.2014). На глобальном уровне субстантив *fear* в начале придаточного предложения усиливает опасения из-за воинственной риторики, о которой речь идет в первой части заголовка, напр., *Rhetoric hardens as fears mount of new Cold War* (13.11.2014).

Употребление других – менее частотных – эмотивов акцентирует события украинского конфликта-кризиса разного масштаба.

Существительное *alarm*, обозначающее ощущение страха, вызванного тем, что может случиться нечто плохое и опасное («feeling of fear or worry because something bad or dangerous might happen» [1, с. 34]), имплицитно отдаленную угрозу, а поэтому характеризует деятельность двух групп неучастников: глобальных, включающих ООН, напр., *Ukraine crisis: UN sounds alarm on human rights in east* (16.05.2014), и НАТО, напр., *Nato's Eastern Europe build-up plans alarm Russia* (3.04.2014), а также международных, например, при обсуждении места Украины во взаимоотношениях между Россией и Европой: *Ukraine alarm at becoming EU-Russia «battlefield» – PM* (26.11.2013).

На всех уровнях, кроме глобального, существительное *anger* активизирует эмоциональную реакцию гнева. На наднациональном уровне оно характеризует позицию Европейского союза, США и НАТО, напр., *Ukraine crisis: EU, US and Nato anger over Russian convoy* (22.08.2014), на межнациональном – отношение

Украины к визиту российского премьера в Крым, напр., *Ukraine angered by Russian PM Medvedev's visit to Crimea* (31.03.2014), на локальном – реакцию про-российских сторонников на события в Одессе, напр., *Russia sympathizers vent anger at Ukraine Odessa deaths* (3.05.2014). Бóльшую степень гнева передает единица *outrage*, предваряя изложение российской позиции на перестрелку в украинском городе: *Ukraine unrest: Russian outrage at fatal Sloviansk shooting* (20.04.2014).

На международном уровне проявление эмоции страха акцентируют единицы с семой 'danger': прилагательное *cautious* со значением осмотрительного поведения во избежание опасности или риска («careful to avoid danger or risks» [1, с. 235]), напр., *Obama cautious over deal to ease Ukraine crisis* (18.04.2014); глаголы *risk*, указывающий на нечто, потенциально опасное и неприятное («to do something that you know may have dangerous or unpleasant results» [1, с. 235]), напр., *Russia risks further US sanctions over Ukraine, says Kerry* (23.04.2014), и *threaten*, напр., *Ukraine crisis: France, Germany threatens Russia over poll* (10.05.2014).

Межнациональный уровень освещения украинских событий также связан с болезненным восприятием происходящего в Казахстане, напр., *Nervous Kazakhstan 'sensitive' about Ukraine question* (9.11.2014), и чувством смущения в Америке в результате обнародавания неприятного телефонного разговора, напр., *Ukraine crisis: Leaked phone call embarrasses US* (7.02.2014).

На национальном уровне эмоция страха эксплицируется существительным *danger* и его производными, а также субстантивом *alert*, значение которого также содержит сему 'danger': «to know about or understand something, especially a possible danger or problem» [1, с. 35]. Первое из них акцентирует угрозу сепаратизма в Украине, напр., *Ukraine crisis: 'Dangerous signs of separatism'* (25.02.2014), а также опасную ситуацию на востоке страны, ср. *East Ukraine danger increasing, warns UN* (6.08.2014) и *Ukraine crisis: Rebel election decision great danger to peace* (18.09.2015). Подобным образом субстантив *alert* подчеркивает напряженную атмосферу во всей стране, напр., *Ukraine alert as politician «killed»* (22.04.2014), и повышенную готовность армии, напр., *Ukraine army on full alert as Russia backs sending troops* (1.03.2014), а единица *regret* отражает чувство сожаления отдельных участников событий, напр., *Ukraine crisis: Yanukovich regrets bloodshed in Kiev* (22.06.2015).

Несмотря на трагизм украинского конфликта-кризиса, часть заголовков, хотя и незначительная, вселяет оптимизм на лучшее единицей *hope* на трех уровнях: национальном, при информировании о надеждах украинского лидера, напр., *Ukraine's Petro Poroshenko hopes to start coalition talks* (27.10.2014); межнациональном, касающемся комментариев российской стороны о перемирии на Украине, напр., *Putin expresses hope for permanent Ukraine ceasefire* (6.12.2014); наднациональном, представленном взаимодействием Европы и Украины, напр., *Europe ministers hope for boost on Ukraine elections* (6.05.2014).

Итак, какова же роль эмотивов в новостных заголовках, посвященных украинскому конфликту-кризису? Как показывает проведенный анализ, они не

столько передают эмоции, сколько привлекают внимание читателя к позициям глобальных, международных, межгосударственных, национальных и непосредственных игроков. Примечательно, что в заголовках эти единицы преимущественно акцентируют опасения относительно будущего, связанного с противодействием и деструкцией, подрывая всеобщее мнение об объективности новостей, от которых ожидают не предсказаний, а сообщений о происшедшем.

ЛИТЕРАТУРА

1. LDCE: Longman Dictionary of Contemporary English. – Harlow: Pearson, 2003. – 1946 p.

Тетяна Псьота

Науковий керівник – проф. Хижняк Л.М.

(Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна)

КОНЦЕПЦІЯ КУЛЬТУРНОГО ШОКУ ЯК ІНТЕГРАТИВНИЙ ЧИННИК ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

На сучасному етапі розвитку суспільних відносин та глобалізаційних перетворень питання взаємодії представників різних культур є надзвичайно актуальним. Важко переоцінити важливість подальшого дослідження процесу міжкультурної комунікації через неперервний поступ міжнародної співпраці на всіх напрямках людської діяльності. Людство, стаючи все більш взаємозалежним, не втрачає свого культурного розмаїття, що ускладнює взаєморозуміння при комунікації представників різних культур.

Базовими одиницями міжкультурної комунікації є індивіди-комунікатори, а основними умовами такої комунікації є приналежність відправника та одержувача інформації до різних культур та усвідомлення учасниками комунікації культурних відмінностей один одного [1, с. 511].

Особа, яка потрапила до культурного середовища, відмінного від звиклого для неї, може відчувати певний дискомфорт, що впливатиме на її внутрішній стан і поведінку. Це явище є концепцією культурного шоку, розробленою К. Обергом в середині 50-х років 20 століття.

Культурний шок є результатом стресового впливу нової культури на людину, що характеризується короткостроковим почуттям дезорієнтації і дискомфорту та може супроводжуватися психологічними відхиленнями. Етапами культурного шоку за Обергом є:

1. Емоційний підйом;
2. Негативний вплив навколишнього середовища;
3. Критична точка;
4. Оптимістичний настрій;
5. Адаптація до чужої культури [2, с. 10].

Ця послідовність відображає найзагальніші прояви культурного шоку та може бути застосована до багатьох випадків вияву цього феномену. Щоправда,

процес культурного шоку відбувається по-різному, що є підтвердженням неповторності кожного індивіда та його комунікативного досвіду і навичок. На протікання цього явища також впливають:

– індивідуально-особистісні характеристики людини (вік, освіта, розумові здібності, характер, обставини життєвого досвіду);

– групові характеристики (культурна дистанція, наявність конфліктів між певними країнами, народами) [3, с. 174].

Незважаючи на те, що в процесі культурного шоку людина переживає деякі негативні почуття, пов'язані з дискомфортом і впливом стресу, саме це явище допомагає людині адаптуватися до впливів ще донедавна чужої та незрозумілої культури без втрати власного коріння.

Необхідно наголосити, що досвід міжкультурної комунікації є важливим засобом розвитку особистості, розширення кордонів мислення та уявлення про світ. Усвідомлюючи власну відмінність від інших та позиціонування себе як частини конкретної нації без заперечення права на існування інших культур та народів є рисою сучасного «громадянина світу», космополіта.

Важливим є те, що процес міжкультурної комунікації – це допоміжна ланка між локальним і глобальним, що в контексті сучасних світових перетворень і міжнародної співпраці набуває першочерговості.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що концепція культурного шоку, розробка якої посідає гідне місце серед сучасних проблем комунікастики, є інтегруючим явищем міжкультурної комунікації, що є одним із чинників глобалізації світової спільноти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Основы теории коммуникации: Учебник / Под ред. проф. М.А. Василика. – М.: Гардарики, 2005. – 615 с.

2. Bock P. Culture Shock: a Reader in Modern Anthropology. – N. Y., – 1970.

3. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація : навч. посіб. / В.М. Манакін. – К. : ВЦ «Академія», 2012. – 288 с.

Костянтин Русаков

Науковий керівник – проф. Потапенко С.І.

(Ніжинський державний університет ім. М. Гоголя)

APPEAL TO BASIC NEEDS IN BRITISH FEMALE PRIME MINISTERS' SPEECHES

Since rhetoric studies the process of creating a persuasive speech which allows to deliver arguments clearly and effectively [4, с. 32], this study resorts to the following rhetorical instruments: canons and means of persuasion.

The rhetorical canons include invention, disposition, elocution, memory, delivery. The invention is the process of developing and refining the arguments. Disposition consists in arranging and organizing these arguments to achieve the best effect. Elocution determines the use of linguistic units, figures of speech and

rhetorical techniques. Memory is the process of learning the speech in order to deliver it without the use of notes. Delivery is the process of practicing the speech. Unlike the first three stages, memory and delivery can be easily interchanged [1, c. 15].

The following means of persuading the audience are distinguished: ethos, logos, pathos. Ethos deals with the character of the speaker. Logos is the appeal towards logical reason, thus the speaker wants to present an argument that appears to be sound to the audience. Pathos encompasses the emotional influence on the audience. The goal of each speech is to persuade the listeners, therefore it is necessary to put them in the appropriate emotional states [3, c. 7].

One of the possible approaches to the study of pathos is based on the psycholinguistic sequence «needs – motives – emotions». According to this approach, emotions are evoked as a result of satisfaction or deficit of basic human needs: physiological, safety, belongingness, esteem (reputation) and self-actualization needs [5, c. 46].

With that said, we will study linguistic means of verbalizing the aforementioned needs drawing on Margaret Thatcher's 1979 speech to the Conservative Party conference and Theresa May's 2016 speech 'Britain after Brexit: A Vision of a Global Britain'. Based on the linguistic means denoting basic needs, certain rhetorical strategies defined as a basic direction of speaker's behavior, which allows them to influence the audience were singled out. Strategies are realized by tactics, which represent a specific stage of implementing certain strategy.

As for the invention, both speeches are devoted to the relations of Britain and Europe. However, Margaret Thatcher's address rests on reducing the distance between Britain and Europe, which is represented in her speech by the noun *community* and the verb *to join*, while Theresa May's address focuses on departing from the latter, expressed by the noun *Brexit* and the verb *to leave*, repeatedly used throughout her speech.

As far as the disposition of the speeches is concerned, M. Thatcher's address consists of three communicative sections («Special tributes», «Four economic issues», «Dangers of security»), while T. May's speech encompasses four sections (introduction, «Timing of Brexit», «Process of Brexit», «Britain after Brexit»). Both speeches deal with similar topics, i.e. relations between Britain and Europe, and they are structured by the same strategies, which consist in appeal to the respective basic needs: reputation, safety and belongingness.

The elocution analysis shows the linguistic units appealing to safety, belongingness and reputation needs. The study of these linguistic units reveals three main strategies structuring both speeches.

The reputation strategy in both speeches is implemented by the gratitude tactic. In M. Thatcher's address this tactic determines the use of the units denoting the collective reputation of the Conservative Party in general (*agents*), the individual reputation of fellow Party members (*special tributes*, *outstanding Chairman*), the reputation of M. Thatcher's husband, Dennis Thatcher (*marvelous husband*): *However, one or two special tributes are due. We owe a tremendous debt to all our agents who did so magnificently. And I must also thank Lord Thorneycroft. He has*

been one of the most outstanding Chairman the Conservative Party has ever had. And Denis Thatcher my husband has been absolutely marvellous, too.

The gratitude tactic in T. May's address is solely focused on the individual reputation of a fellow party member, her predecessor on the post. It is realized by the constructions denoting gratitude (*pay tribute*) and achievements of a person (*led the rescue mission, brought confidence back, won the right, made sure*): *And I want to take a moment to pay tribute to David. He led the rescue mission that brought confidence back to the British economy. He made sure that people on the lowest wages paid no income tax at all. And he won the right for two people who love one another – regardless of their sexuality – to marry.*

The safety strategy in both speeches is based on the tactics of safety restoration, safety loss and safety assurance. In M. Thatcher's speech, the safety restoration tactic is realized by the construction denoting safety renewal (*bring an end to a war*), while the safety loss tactic is conveyed by the noun *war* and the construction *cause cruel suffering*: *It must be in Rhodesia's interests, and it is an inescapable duty for the British Government, to do everything possible to bring an end to a war which has caused the most cruel suffering.*

In T. May's address, the tactic of safety restoration is realized through the constructions denoting financial safety renewal (*give certainty, remain steady, wages are on the up*), safety assurance (*record high employment, continued investment*) and nouns denoting agents important for safety renewal (*business, investors*): *And it has also meant that we have given some certainty to businesses and investors. Consumer confidence has remained steady. Foreign investment in Britain has continued. Employment is at a record high, and wages are on the up.*

In M. Thatcher's address, the belongingness strategy structures the security section by the tactic of uniting the European community, expressed by words and word-combinations denoting the importance of the unity of Europe (*Community, home, committed member*) and the inclusive *we* uniting all the Europeans (*we in Europe*). *Nearer home, in Europe, we are part of a Community of some 250 million people. We are a committed member of the Community. <...> We in Europe have unrivalled freedom.*

By contrast, T. May lays emphasis on uniting the United Kingdom: *Because we voted in the referendum as one United Kingdom, we will negotiate as one United Kingdom, and we will leave the European Union as one United Kingdom. There is no opt-out from Brexit. And I will never allow divisive nationalists to undermine the precious Union between the four nations of our United Kingdom.* The tactic of uniting the UK is expressed by the word combinations denoting the unity of the UK (*one United Kingdom, precious Union*), the construction *leave the European Union* and the inclusive pronoun *we* uniting all the British, rather than the Europeans.

To conclude, the importance of appeal to basic needs as one of the means of persuading the audience is revealed in the speeches of British female prime ministers: M. Thatcher and T. May. Appeal to the basic needs influences the choice of appropriate nominative units. The study revealed, that while both prime ministers employ similar strategies of reputation, safety and belongingness, the tactics used for realizing these strategies may differ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ключев Е.В. Риторика. Инвенция. Диспозиция. Элокуция: уч. пособие для высших учебных заведений / Е.В. Ключев. – М.: ПРНОР, 2001. – 272 с.
2. Потапенко С.І. Когнітивна риторика ефекту: в пошуках методу (на матеріалі інавгураційних звернень американських президентів Дж. Кенеді і Дж. Буша) / С.І. Потапенко // Вісник КНЛУ. – 2012. – №2. – С. 131-140.
3. Aristotle Rhetoric / Aristotle, Trans. W. Rhys Roberts. – Mineola: Dover Publications, 2004. – 192 p.
4. Conley T. Rhetoric in the European Tradition / Thomas Conley. – Chicago: University of Chicago Press, 1994. – 336 p.
5. Maslow A. Motivation and Personalitiy / A. Maslow. – New York: Harper & Row, 1970. – 369 p.

Катерина Січка

Науковий керівник – доц. Овсієнко Л.О.

(Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького)

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ Й ТАКТИКИ В НІМЕЦЬКОМОВНОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

В основі будь-якого комунікативного акту є необхідність передати партнеру певну інформацію, але крім суто повідомлення комуніканти завжди переслідують і певні немовленнєві цілі, які в кінцевому рахунку регулюють діяльність співрозмовника [5, с. 1].

У реальному спілкуванні люди часто мають не одну мету. Мета спілкування задає загальну стратегію ініціатора діалогу, відповідні стратегії та тактичні ходи комунікантів, характер їх мовних дій [1, с. 66]. Зазвичай, комунікативні стратегії реалізуються в комунікативних тактиках, одній або декількох діях, які мовці конструюють під час здійснення міжособистісної взаємодії та допомагають досягнути поставленої кінцевої мети [5, с. 2].

О.С. Іссерс поняття мовної стратегії розглядає з лінгвістичної точки зору і визначає як «специфічні способи мовної поведінки, здійснювані під контролем» [2, с. 104].

Спостерігається залежність між вибором певної комунікативної стратегії та принципом кооперації/конфронтації, розробленим Грайсом. Згідно принципу кооперації співрозмовники мають прагнути до співробітництва, тобто вносити той вклад, який потрібен на певній стадії розмови, а це в свою чергу впливає на вибір певної стратегії, що забезпечить співпрацю та взаєморозуміння, а отже і успішну реалізацію комунікативної мети [5, с. 3]. Завдання кооперативної ситуації полягає у формуванні позитивної суспільної думки про адресанта і встановлення партнерських відносин із адресатом [4, с. 103].

Конфронтаційна стратегія мовленнєвої поведінки демонструє установку проти партнера по комунікації. Вона зорієнтована на те, щоб активно і самостійно домагатися власних цілей/інтересів, не звертаючи уваги на інтереси партнера/партнерів, що беруть участь у конфлікті, і відбиває прагнення одного

з учасників спілкування взяти перевагу, самоутвердитися, нав'язати своє бачення і рішення проблеми, не прагнучи до спільних дій [3, с. 51].

Параметр кооперативної або конфронтативної налаштованості комунікантів може виступити основою класифікації комунікативних стратегій на два типи: 1) кооперативні стратегії; 2) конфронтативні стратегії. До першої групи відносяться стратегії схвалення та апологетики, утіхи, умовляння та інші, до другої – стратегії дискредитації, сварки, погрози та інші. Таким чином, плануючи спілкування адресант повинен зважувати на: інформацію про майбутнє спілкування, інформацією про мотиви та цілі, інформацію про контекст спілкування, власну кооперативну або некооперативну налаштованість та обрати певні комунікативні стратегії та тактики [1, с. 65]. Проаналізуємо певні комунікативні ситуації з точки зору мотивів, комунікативної налаштованості мовців, обраних ними комунікативних стратегій, та досягнення поставленої мети комунікації.

Комунікативна тактика компліменту не відрізняється широкою варіативністю синтаксичних структур та їх лексико-семантичним наповненням. Найбільш характерним прагматичним індикатором мовленнєвого акту «комплімент» є емотивні висловлювання, що реалізують структуру простого двоскладного речення, до складу якого входять лексичні одиниці позитивної емоційної оцінки [6, с. 123]: «*Du siehst toll aus*», *sagte er*. «*Ich glaube, ich bin gerade dabei, mich zu verlieben*» (7, с. 48).

Тактика підтримки представлена для того, щоб показати комуніканту, що його доля не байдужа адресанту: «*Hast du Hunger?*» *Valentins Stimme brachte sie in die Realität zurück*. «*Bei den italienischen Tankstellen gibt es die besten Panini. Einen Espresso dazu, ein Glass Wasser, und die Welt ist in Ordnung*» (7, с. 35).

Отже, в основі мовної поведінки учасників комунікації лежать мовні стратегії конфронтації або кооперації вибір яких визначає результат звернення. Процеси комунікативного планування та управління, інтуїтивно відомі більшості мовців, в реальності виявляються складним комунікативним феноменом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анохина В.С. Стратегии и тактики коммуникативного поведения в малой социальной группе (семье) / В.С. Анохина // Вестник Ставропольского государственного университета. – Ставрополь, 2008. – Вып. 56. – С. 64–71.
2. Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / О.С. Иссерс. – Изд. 5-е. – М. : Изд-во ЛКИ, 2008. – 288 с.
3. Корольова А.В. Стратегії і тактики комунікативної поведінки учасників спілкування в ситуаціях конфлікту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://philology.knu.ua/library/zagal/>
4. Кравець Р.А. Типи комунікативних ситуацій у контексті полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях з іноземної мови / Р.А. Кравець // Теорія і методика професійної освіти : зб. наук. праць. – Херсон : ПП Федяєва В.Л., 2013. – Вип. 72. – С. 102–106

5. Мартинова О.І. Комунікативні стратегії та тактики мовленнєвого спілкування (на матеріалі сучасної англійської прози) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/14864/>

6. Шахновська І.І. Комунікативна тактика компліменту в художньому дискурсі: перекладацький аспект / І.І. Шахновська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»: зб. наук. праць. – Одеса : Гельветика, 2017. – Вип. 26. – С. 12–125.

7. Hauptmann, ZmwLi: Hauptmann G. / Gabi Hauptmann. – В. : Piper Verlag GmbH, 2015. – 241 S.

Олена Тарасова
(Київський національний лінгвістичний університет)

ФРАНЦУЗЬКА ВІРШОВАНА ТРАДИЦІЯ ДОБИ МОДЕРНІЗМУ: КОНТЕКСТ ДІАЛОГУ (ЛІНГВО)КУЛЬТУРНОГО ТА ХУДОЖНЬОГО КОНЦЕПТІВ

Почасти у (лінгво)культурологічній і лінгвопоетологічній інтерпретаціях предметом роздумів і дискусій стає комплекс питань, пов'язаних із розумінням конкретних механізмів взаємозв'язку чи взаємообумовленості продуктів сфери (лінво)культурної діяльності та літературної творчості. При цьому досить часто цей анонсований діалог набуває обрисів відносин «причина – наслідок», «джерело – результат», коли художній концепт витлумачується як одна з репрезентацій культурного концепту в літературно-художній творчості, що «послугується» останнім поряд з іншими мистецькими практиками, зокрема музикою та живописом. Лінгвокультурологічні дослідження прагнуть пояснити механізми відтворюваності у межах мистецьких витворів певного тематичного мотиву через такий критерій – висока частотність звернення до нього у дискурсивному середовищі. Так, наприклад, у В.А. Маслової [2, с. 95-114] спостерігаємо виокремлення культурних концептів зі світу природи – «туманное утро», «зимняя ночь» як етноцентричних, орієнтованих на окремих (російський) етнос; ці концепти отримують статус культурних, оскільки «проживаються» у творах літератури, музики та живопису (зокрема, І. Тургенєва, Ф.Тютчева, А. Фета, О. Блока, П. Чайковського, І. Левітана та інших). Зв'язок є прямим та асоціативним: прямий, коли йдеться про перехід з поезії в музику – вірш стає романсом; асоціативний базується на асоціаціях, що є викликані рецепцією сприйняття з аналогічним емоційним навантаженням творів літератури та живопису, об'єднаних тематично.

У контексті нашого дослідження вважаємо, що критерієм для виділення культурного концепту повинна слугувати «знаковість» як семіотичність, питома вага в інформаційному просторі культури одного або декількох етносів певної естетико-мистецької формації (у нас – модернізму) витвору мистецтва та/чи іпостасі творця, що повинне безпосередньо виходити зі звернення до інтенцій митця (фактично, ми повинні дати відповідь на питання про те, що спонукало автора до оформлення свого творчого продукту; у коло інтенцій

включаємо мистецькі настанови, соціальні та історичні вимоги (наприклад, реакція на технічний прогрес), особисті мотиви аж до індивідуальних прозрінь). Знаковість – це потенціал, коли інформаційні сутності, що піддаються художній концептуалізації, є ключовими для розуміння естетичного відношення автора до (ір)реального світу.

Питомо, наголошує О.С. Кубрякова, що концепти як одиниці ментальної інформації «породжуються у процесі сприйняття світу, вони творяться в актах пізнання, відбивають та узагальнюють людський досвід й осмислюються у різних типах діяльності зі світом дійсності» [1, с. 37-38]. Екстраполюючи такі дані на дефініції концептів культурних і художніх отримуємо такі сигнали структурації знань у відображенні картини світу. На перетині характеристик опиняється обрана перспектива відображення картини світу: «людина прагне якимсь адекватним способом створити у собі просту та ясну картину світу для того, щоб певною мірою спробувати змінити цей світ створеною у такий спосіб картиною. Цим займається маляр, поет, філософ, що теоретизує, природодослідник. Кожен по-своєму» [3].

Як ілюстрацію розглянемо функціональне використання французькою етнокультурною та художньо-естетичною традиціями 2 пол. 19 – поч. 20 століття інфосутності «*soleil couchant*» у витворах живопису та літератури, що вже потрапляла у коло студіювання у французькій теоретико-методологічних традиції. Так, у французькій літературі та живописі можна прослідкувати шлях становлення інформаційної сутності-природного явища *soleil couchant* у статусі художнього та культурного концептів відповідно. У літературних традиціях від середньовіччя до 19 ст. *soleil couchant* є об'єктом лірики, котрий являє собою одну з домінант тематичного (дескриптивного, описового) пейзажного фундаменту/поетичного кліше французької поезії. Живопис згаданого історико-культурного періоду підтримує традицію експлуатації *soleil couchant* у якості *spectacle de la nature*, а також *élément sacralisé* у творах релігійної тематики [7]. Лише у 19 столітті природні явища сходу та заходу світила стають головною складовою пейзажу у живописі та письменництві та опиняються в центрі поетичної події. Європейський живопис цього періоду (серед відомих представників – J.M.W. Turner, C.D. Friedrich) виводить захід/схід сонця на щабель космічного символізму (за ознаками містичного, божественного світла) [4, с. 60; 6, с. 118], де інфосутність *soleil couchant* як *élément universel sacré* отримує повноправно статус культурного концепту.

У літературі власне модернізму (Парнас, декаданс, символізм та ін.) захід сонця – це природний феномен, явище, що, перебуваючи у фокусі поетичної події, закріплює статус художнього концепту і постає у віршованому дискурсі Франції кін. 19 – 1 пол. 20 століття за характеристикою своєрідної естетичної провокації. Отже, саме на цій основі, *soleil couchant* піддається художній концептуалізації та отримує мовну «упаковку». Наприклад, згадаємо низку трансформацій у змістовому наповненні пропонованого художнього концепту: Банвіль, Ліль – *soleil couchant mélancolique*, Лафорг – *soleil couchant démystifié, pessimiste*, Верлен – *soleil couchant comme pulsion de mort*, Рембо – *soleil couchant fantomatique* тощо. Не забуваймо, що характер провокативності

підтримує й культурний концепт «soleil couchant/levant» у живописі із його знаковою появою імпресіоністичним полотном Моне «Impression, soleil levant» (тривалий час картина носила ім'я «soleil couchant»). Характеристика невизначеності розуміється ключовою в отриманні когнітивного доступу до візуальної інформації цього шедевр: Моне зобразив своє сонце, надаючи йому тієї ж самої яскравості (освітлення), що й небу, яке його оточує; оскільки тільки колір відрізняє небо від сонця, яке, як правило, зникає, коли погляд від нього віддаляється, саме він надає сонячному світлу аспекту вібрації [5, с. 120]. Отже, культурний концепт «soleil couchant/levant» відбиває своєрідне творче моделювання процесу творчого бачення.

Відтак, можемо спостерігати відносини синергії у прирощенні поетичних смислів між художнім концептом як маркером художньої свідомості певної доби і культурним концептом як «константою культури» у приналежності до певної етно-психічної традиції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кубрякова Е.С. Части речи с когнитивной точки зрения / Е.С. Кубрякова. – М. : Ин-т яз-ния РАН, 1997. – 331 с.
2. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика : Учебное пособие / В.А. Маслова. – Минск: ТетраСистемс, 2004. – 256 с.
3. Эйнштейн А. Мотивы научного исследования / А. Эйнштейн. – Режим доступа: <https://philologist.livejournal.com/8852052.html>
4. Dufou-Kowalska G. Caspar David Friedrich : aux sources de l'imaginaire romantique. – Lausanne : L'AGE d'HOMME, 1992. – 138 p.
5. Pignocchi A. L'Oeuvre d'Art et ses intentions / A. Pignocchi. – P. : Odile Jacob, 2012. – 240 p.
6. Shanes E. La vie et les chefs-d'oeuvres de J.M.W. Turner / E. Shanes. – P. : Parkstone International, 2015. – 396 p.
7. Schneider D. La part du feu dans l'iconographie occidentale / D. Schneider // Les hommes et le feu de l'antiquité à nos jours: du feu mythique et bienfaiteur au feu dévastateur : actes du colloque de Besançon, Association interuniversitaire de l'Est, 26-27 septembre 2003. – P. : Presses Univ. Franche-Comté, 2007. – P. 171-196.

СЕКЦІЯ №2. ПЕРЕКЛАД ЯК СПОСІБ І ФОРМА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

*Владислав Гарасимів
Науковий керівник – доц. Тимошук Н.П.
(Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича)*

ТОЧКИ ДОТИКУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА В АСПЕКТІ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Почну з того, що міжкультурна комунікація являє собою атрибут соціокультурного життя суспільства, у соціальному просторі якого відбувається взаємодія між суб'єктами-носіями на рівні окремої культури і міжкультурного спілкування. Міжкультурна комунікація розвивається на основі діалогу культур. Важливим чинником міжкультурної комунікації є саме переклад, оскільки він передбачає подолання культурної прірви між людьми, які беруть участь у спілкуванні і спрямований на забезпечення їх порозуміння. Саме переклад є тим чинником, який руйнує міжмовний та міжкультурний бар'єр. Перекладачі є представниками надзвичайно важливої спільноти, адже саме вони повинні володіти всіма необхідними засобами, які можуть допомогти подолати труднощі мовного бар'єру в аспекті міжкультурного обміну, ці знання формують специфічний національно-культурний менталітет. Без перекладу у сучасному житті було б надзвичайно важко. Не можна було б вести переговори, домовлятися, укладати угоди та контракти, неможливо було б обмінюватися міжкультурним досвідом. Сміливо можна говорити про те, що саме перекладач і переклад бере на себе це зобов'язання, яке допомагає налагодити ці зв'язки. Переклад у сучасному світі виступає важливим засобом спілкування між індивідами, які розмовляють різними мовами й належать до різного лінгвістичного та культурного ареалів. У такому контексті переклад розглядають як особливий вид міжкультурної комунікації. Головним суб'єктом комунікації виступає людина. Саме людина вступає у комунікаційний процес та взаємозв'язок для того, щоб забезпечити свою життєдіяльність. Без ефективного ведення зв'язку зупинилося б чимало виробничих процесів. Наразі система людських взаємовідносин опосередковується культурою, яка визначає характер і ефективність людського спілкування. Процес міжкультурної комунікації починається зі звичайного визнання факту існування культурних відмінностей між представниками різних культур, що є однією з найважливіших причин непорозуміння, а також їх подолання. Здійснення міжкультурної комунікації можливе у такому випадку лише за допомоги перекладу. Якісний, чіткий, зрозумілий переклад – значна запорука успіху у досягненні прогресу в аспекті міжкультурної комунікації. Тому саме перекладач насправді є посередником у діалозі культур. Це значить, що на ньому, лежить велика відповідальність за правильне розуміння слів, їх тлумачення. Головним та найскладнішим завданням перекладача є якомога точніше відтворити оригінал, при цьому враховуючи всі

культурні звичаї та манери поведінки, що притаманні народу, до якого належить та чи інша особистість. Також одним з основних завдань перекладача іноземної мови є прищеплення міжкультурних навичок, що включають здатність знаходити зв'язок між власною та іноземною культурою, розуміння поняття культури та здатність розпізнавати і використовувати різні методології для встановлення контакту з носіями іншої культури, виконуючи роль культурного посередника між власною та іноземною культурами, ефективно сприяти розв'язанню непорозумінь та культурних конфліктів у випадку їх виникнення.

Отже, перекладознавство є надзвичайно важливим засобом міжкультурної комунікації і відіграє неоціненну роль в щоденному підтриманні різних контактів зі світом. Саме в аспекті розвитку міжнародних відносин перекладознавство допомагає встановлювати міжнародні зв'язки та здійснювати міжкультурну комунікацію. Слід робити усе для того, щоб сприяти розвитку перекладознавства, щоб зв'язок між перекладом та міжкультурною комунікацією збільшувався, адже саме вони є запорукою успіху в умовах глобалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойчук Н.В. Переклад як засіб міжкультурної комунікації / Бойчук Н.В. – КНУ. – 2013.
2. Корунець І.В. Вступ до перекладознавства / Ілько В. Корунець. Підручник. – Вінниця: Нова Книга, 2008. – 512 с.
3. Федоров А.В. Введение в теорию перевода / А.В. Федоров. – М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1958.
4. Кубрякова Е.С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Рос. Академия наук. Ин-т языкознания. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.

Світлана Гладьо
(Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету)

МОВНІ ЗАСОБИ ВІДТВОРЕННЯ АВТОРСЬКОЇ КОНЦЕПЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛОМОВНОГО ПРОЗОВОГО ТЕКСТУ «ФЕНТЕЗІ»

Дослідження розвитку й проблематики жанру «фентезі», особливостей стилю, композиції, проблем перекладу у літературознавстві зокрема та перекладознавстві загалом не отримали достатнього висвітлення. У свідомості читачів і критиків «фентезі» був пов'язаний з масовою «розважальною» літературою, якій приписувалися нешаблонність сюжетів (магія, магічні істоти, тощо) [1, с. 33].

Однією з причин такого ставлення можна вважати той факт, що фентезі відноситься до жанру так званої масової літератури і тому розрахований на масову аудиторію. Традиційно сюжети фентезі спираються на боротьбу добра над злом, відтворення його чіткої, логічно побудованої картини й викриття саме зла [8, с. 56]. Для розвідки проблеми перекладу прозових текстів жанру

«фентезі» було здійснено комплексний порівняльний аналіз твору «Гаррі Поттер і Таємна кімната» Дж. Роулінг, який поєднав у собі елементи чарівної казки і міфу [3].

У досліджуваному творі традиційні структури чарівної казки й міфу модифікуються і знаходять підтекст, а сам твір виявляється багаторівневим і філософським. Саме тому при його перекладі слід ураховувати основні вимоги до перекладу чарівних казок і міфів, а саме: дбайливе ставлення до образній системі твору-оригіналу, до засобів первинної і вторинної образності; відтворення індивідуального стилю автора; визначення рис ймовірного читача з урахуванням можливого прочитання та інтерпретації твору на кількох рівнях тощо.

Художні тексти, що належать до жанру «фентезі», характеризуються певними категоріальними ознаками, відтворення яких необхідно у тексті перекладу. Перекладачеві необхідно створювати вторинний текст з урахуванням особистості головного адресату – дитини. Якщо при перекладі не зберігається зовнішня і внутрішня форма тексту, що зумовлена нормами поезики, стилем або художніми намірами автора, перекладний текст лише відтворює зміст, але втрачає специфічний жанровий характер. Таким чином, при перекладі текстів жанру «фентезі» необхідно враховувати стиль автора, спосіб викладу, художні засоби мови та здатність тексту здійснювати певний естетичний вплив. Крім того, необхідно враховувати той факт, що специфічною рисою жанру «фентезі» є його висока в порівнянні з іншими жанрами ступінь національно-особливого характеру, оскільки витoki еволюції фентезі починаються з давніх легенд, лицарських романів середньовіччя, в тому числі артуровських романів, древніх німецьких саг про Нібелунгів, ірландських героїчних сказань, кельтського і німецького фольклору тощо. Отже, національна специфіка жанру «фентезі» пронизує текст на всіх його рівнях і має бути відтворена при перекладі. Заміна у перекладному тексті фентезійного твору реалій англійської культури та рис англійського менталітету на національні відповідники призводить до втрати як змістовно-фактуальних, так й концептуально-імплікативних субстратів. Збереження національної своєрідності першотвору у перекладі прозового жанру «фентезі» досягається за допомогою творчого відтворення усього ідейно-художнього змісту твору, передачі світовідчуття автора, його стилю і манери письма засобами рідної мови.

Аналіз лінгвостилістичних та структурно-семантичних особливостей перекладу В.Є. Морозова фентезійного твору Дж. Роулінг про Гаррі Поттера дозволив виділити перекладацькі стратегії, згідно з якими при перекладі творів жанру «фентезі» слід використовувати транслітерацію та (або) транскрипцію, коли йдеться про відтворення назв вигаданих грошових одиниць з затемненою внутрішньою формою, найменувань (одиниці ваги, довжини, площі, об'єму рідин і т. д.), імен головних героїв твору; здійснювати переклад за допомогою калькування, транслітерації або транскрипції, коли перекладаються назви товарних знаків, топонімів з затемненою внутрішньою формою; створювати оказіональні слова на основі словотворчих елементів, а саме, – назви вигаданих топонімів, будинків, свят чарівного світу; перекладати за допомогою функціонального аналога, кальки, транслітерації або транскрипції назви

солодошів і традиційну англійську та нетипову (чарівну) їжу з обов'язковою виноскою, поясненням або коментарем.

При перекладі текстів у жанрі «фентезі» необхідно зберегти: 1) повтор перших приголосних; 2) зміст та ігровий принцип анаграми; 3) графічні ігри (капітуляцію, три крапки, тире, заголовні букви і курсив); 4) прийом нерозчленованого мовного потоку; 5) образність і лаконічність метафор; 6) спотворення окремих слів; 8) структурно-семантичні особливості каламбурів; 9) прийом навмисного порушення орфографії; 10) внутрішню структуру символу; 11) внутрішній зміст імен.

Яскравість образної системи твору досягається у тексті перекладу за рахунок використання стилістичних засобів, зокрема епітетів, порівнянь, метафор, фразеологічних зворотів тощо. Як правило, В.Є. Морозов передає їх за допомогою еквівалентних або близьких за формою стилістичних засобів українською мовою. Проте, на стилістичному рівні перекладач вдається до заміни частіше, аніж на рівні лексики. Причина цього видається у намаганні надати тексту яскравості, стилістичної забарвленості, хоча і всупереч авторському задуму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Яковенко О.К. Жанрові особливості фентезі / О.К. Яковенко – К.: Вісник, 2012. – 128 с.

2. Беренкова В.М. Жанр фентезі – об'єкт лінгвістичного дослідження. / В.М. Беренкова. – Л.: Вісник, 2013. – 193 с.

3. Алдошина В.С. Лінгвостилістичні та структурно-семантичні особливості перекладу англійськомовного прозового тексту жанру «фентезі» / В.С. Алдошина // Випускна кваліфікаційна робота здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «магістр», групи ФІП-21 в(м) спец. 8.02030304 «Переклад» ВТЕІ КНТЕУ. – Вінниця : Вид.-ред. відд. ВТЕІ КНТЕУ, 2017. – 81 с.

Жанна Клименко

(Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова)

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЇ В АСПЕКТІ ВИВЧЕННЯ ПЕРЕКЛАДНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

Художній перекладний текст є яскравим виявом і водночас засобом міжкультурної комунікації. У зв'язку з цим у процесі вивчення перекладної літератури в школі і внз важливо особливу увагу приділяти **національно-культурним особливостям комунікації**, які відображаються в художніх творах і по-різному сприймаються представниками лінгвокультурних спільнот. Розглянемо окремі національно-специфічні складові спілкування [1; 2; 3; 5; 6; 7].

1. **Національно-культурні символи – знаки, в яких первісний зміст виступає формою для вторинного.**

Інокультурний читач може мати справу з прикладами символічності того, що в його лінгвокультурній спільноті не є символічним. Для японців

хризантема, яка є національним символом Японії, знаком сонця, означає здоров'я, довголіття і мудрість. Для українців ця рослина не є культурними символом, названа лексема в них не асоціюється з наведеними значеннями. Завадити сприйняттю тексту можуть і ті випадки, коли спостерігається незбіг (а особливо протилежність) символів, позначених однаковими мовними одиницями (це призводить до міжкультурної асиметрії). Так, для європейців дракон – символ зла, для народів Сходу – здоров'я і процвітання. Це відповідно відображено в фольклорі та літературі. Відомі випадки несумісності символіки кольорів: на відміну від багатьох індоєвропейських народів у мешканців Екваторіальної Африки не існує зв'язку між добром, істиною й білим кольором; злом, обманом і чорною барвою [2, с. 47].

2. Національні еталони і стереотипи сприйняття як чинник вияву себе серед своїх і водночас упізнання свого.

У художній літературі найяскравіше відображено стереотипи-образи, стереотипи-ситуації, стереотипи поведінки. Зокрема в різних народів існують різні стереотипні уявлення про еталон зовнішньої та внутрішньої краси людини, які пов'язані з природними умовами та етнічними особливостями сприйняття навколишнього світу. Так, в оповіданнях Р. Тагора відображено сприйняття краси бенгальцями. За їхніми уявленнями, смаглява шкіра, високий зріст, коротке хвилясте волосся, відсутність кокетства – негативні жіночі характеристики (у той час як багатьма європейцями вони можуть бути сприйняті як позитивні).

З національними символами та стереотипами пов'язано функціонування у фольклорі та літературі улюблених народом образів-штампів. Наприклад, для українців національно-специфічним є образ степу як символу свободи, у народів Кавказу, які живуть в інших географічних умовах, вільне життя асоціюється з горами. Саме тому природний для української свідомості гімн степу в повісті М. Гоголя «Тарас Бульба» може не знайти адекватного відгуку в душі горця, який ніколи не бачив неозорих просторів. Отже, національне світобачення позначається й на сприйнятті пейзажів, наявних у творі.

Безпосереднім чином з географічно та етнічно зумовленими уявленнями пов'язана вся система засобів художньої виразності. Звідси вживання постійних епітетів (на кшталт давньогрецьких «волоока», «прудконогий»), метафор (російська «сніп волосся»), порівнянь (литовське «волосся, як льон»). Національно детермінованою в деяких випадках може бути поведінка людини.

3. Національно-прецедентні феномени (відомі будь-якому пересічному представнику тієї чи іншої національно-лінгво-культурної спільноти й такі, що входять у національну когнітивну базу).

Прецедентними феноменами, за В. Красних [3, с. 42-212], можуть бути:

- тексти, зокрема, творів художньої літератури (для українців – «Заповіт» Т. Шевченка);
- імена (для американців – Авраам Лінкольн, не випадково вірш В. Вітмена «O Captain! My Captain!» став улюбленим для багатьох із них);
- ситуації (для українців – пропав, як швед під Полтавою);

– висловлювання, до яких відносять також цитати з художніх творів, прислів'я і приказки (українська – «коли рак на горі свисне», відповідно німецька – «коли собаки загавкають хвостами», англійська – «коли місяць перетвориться на зелений сир»).

І. Левий наголошує, що натяки на факти, загальновідомі там і тоді, де й коли народжувався оригінал, але невідомі читачу перекладу, створюють великі труднощі для перекладача [4, с. 135].

4. Фрейм-структури свідомості як когнітивні одиниці, які прогнозують можливі асоціації.

Поняття «фрейм» (від англ. frame – система) у сучасній науці визначають як «структуру, що репрезентує стереотипні ситуації у свідомості людини і призначення для ідентифікації нової ситуації, що ґрунтується на такому ситуативному шаблоні» [1, с. 359]. Як відзначає В. Красних, будь-яка одиниця ментально-лінгвального комплексу наділена певним набором валентних зв'язків [3, с. 170]. При цьому асоціації можуть бути довільними, не передбачуваними, залежними від різних факторів (тезаурус особистості, її стан у даний момент тощо). Водночас простежуються найбільш типові національні стереотипні асоціації. Наприклад, для українців північ асоціюється з суворим краєм, довгою зимою, сильними морозами, вічною мерзлотою, тяжким життям, бідністю рослинності тощо. У в'єтнамців виникають інші асоціації: гірський прикордонний край з плодючою землею, з великою кількістю овочів і фруктів, багатим і різноманітним тваринним світом. Значна частина фрейм-структур народжується на основі прецедентних феноменів, зокрема, художніх текстів.

У зв'язку з викладеним вище великої ваги для осягнення перекладного твору набувають фонові знання, перекладацькі коментарі. Водночас І. Левий, застерігаючи від зловживання коментарями, зазначає, що пояснення доцільне лише там, де для читача перекладу пропадає дещо легко вловиме читачем оригіналу [4, с. 135].

Отже, у творах світової літератури відображено етнічні особливості образного складу мислення. Непідготовлені читачі сприймають перекладні інокультурні твори крізь призму свого мислення, свого бачення світу. У представників різних культур існують різні алгоритми сприйняття тексту, різні принципи дешифрування закладеної в ньому інформації, поділу його ознак на істотні/неістотні. Це «провокує» комунікативні збої (неповне розуміння) або комунікативні провали (повне нерозуміння), парадоксальні ситуації сприйняття інколи призводять до конфлікту між читачем і твором. З метою запобігання цьому важливо готувати читача до зустрічі з інокультурним текстом, навчати його аналізу та інтерпретації твору з позицій входження у світ іншої культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підруч. – 2-ге вид., допов. / Ф.С. Бацевич. – Київ : Вид. центр «Академія», 2009. – С. 276–360.
2. Гачев Г.Д. Национальные образы мира / Г.Д. Гачев. – М.: Сов. писатель, 1988. – 445 с.

3. Красных В. Этнопсихоллингвистика и лингвокультурология / В. Красных. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2002. – 284 с.
4. Левый И. Искусство перевода / И. Левый. – М.: Прогресс, 1974. – 398 с.
5. Марковина И.Ю. Влияние лингвистических и экстралингвистических факторов на понимание текста: Автореф. дис. ... канд. фил. наук: 10.02.02 / Институт языкознания АН СССР / И.Ю. Марковина. – М., 1982. – 24 с.
6. Маслова В.А. Лингвокультурология: учебное пособие для студентов высших уч. зав. / В.А. Маслова. – М.: Изд. центр «Академия», 2001. – 208 с.
7. Сорокин Ю.А. Метод установления лакун как один из способов выявления специфики локальных культур (художественная литература в культурологическом аспекте) / Ю.А. Сорокин // Национально-культурная специфика речевого поведения. – М.: Наука, 1977. – С. 120-136.

Ольга Комар

(Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини)

ПЕРЕКЛАД ЯК ЗАСІБ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ. АНАЛІЗ СКЛАДНИХ ІМЕННИКІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА КИТАЙСЬКІЙ МОВАХ

Переклад відіграє важливу роль у розвитку культури, науки, економіки, літератури і, безсумнівно, самої мови як засобу спілкування. В давні часи саме завдяки перекладу люди, які розмовляли на різних мовах, могли спілкуватися в багатонаціональних державах, адже він забезпечував міжмовну і міжкультурну комунікацію. В наш час, для забезпечення міжкультурної комунікації, перекладач повинен бути не тільки білінгвом, а й «бікультурною людиною». Значення мовного елемента стає зрозумілим лише тоді, коли він співвідноситься з культурним контекстом, в якому вживається. Мови відображають дійсність порізно, асиметрично [1; 241]. Головною перешкодою в процесі міжкультурного спілкування є національно-специфічні особливості культур, які співставляються. Контактуючи з «чужою» культурою, реципієнт інтуїтивно сприймає її через призму своєї культури. Слід зазначити, що і самі культури бувають настільки різними, що навіть поняття про те, що таке добре і що таке погано в них може істотно відрізнитися [2; 97]. Особливості «чужої» культури можуть неправильно інтерпретуватися реципієнтом, внаслідок чого непорозуміння є неминучим.

Важливо пам'ятати і те, що вектори розвитку культури і системи вищої гуманітарної освіти знаходяться в тісному зв'язку і не можуть розглядатися безпосередньо і незалежно один від одного. Розвиток регіональної системи вищої гуманітарної освіти з необхідністю коригується і корелює зі змінами, що відбуваються на культурному просторі в найширшому розумінні цього слова [3; 122].

Однією з важливих проблем теорії міжмовних і міжкультурних відносин є проблема зіставно-типологічного вивчення мов. Особливий інтерес викликає порівняльне вивчення різноструктурних мов. Під час порівняння англійської та китайської мов, на перший погляд, немає ніякої схожості, що може полегшити

її розуміння. Проте, аналізуючи структуру цих мов, можна знайти безліч спільних рис, наприклад, семантичну схожість.

Складання різних слів займає особливе місце в системі словотворення окремої мови. В англійській мові близько 10% лексичних одиниць, утворених складанням різних слів, у китайській – 70%. Наше завдання – проаналізувати формування безсуфіксальних складних іменників з метафоричним переосмисленням. Формування образності в метафоричному переосмисленні таких іменників досягається чотирма способами. У більшості випадків переосмислений один (опорний або залежний) або обидва компонента.

Залежно від цього, модель метафоричних безсуфіксальних складних іменників має наступні варіанти:

1) іменники з метафоричним переосмисленням залежного компонента: В англійській мові: blood-stone – означає «хв. червоний залізняк» (blood – кров, stone – камінь), sandwich-man – людина-реклама, де sandwich – сендвіч, бутерброд, man – людина. У китайській мові – migan – 蜜橙 – мандарин, де mi – 蜜 – мед і gan – 橙 – апельсин; gouyu – 狗鱼 – щука, де 狗 – собака, а 鱼 – риба.

2) іменники з подібним метафоричним переосмисленням опорного компонента: В англійській мові: bookworm – книжковий хробак, учений (book – книга, worm – черв'як), flowerbed – клумба (flower – квітка, bed – ліжко). У китайській мові: shudu 书 毒 – книжковий черв'як, де 书 – shu – книга, 毒 – du – черв'як.

3) іменники образним переосмисленням обох компонентів: В англійській мові: honeymoon – медовий місяць (honey – мед, moon – місяць). У китайській мові: miyue – 蜜月 – медовий місяць, де 蜜 – мед, 月 – місяць.

Досліджуваний лексичний матеріал було проаналізовано з точки зору переносних значень компонентів складних іменників англійської та китайської мови, які відносяться до різних мовних типів, де англійська відноситься до аналітичного, а китайська - до ізольованого типу. Незважаючи на те, що ці мови є несумісними, в обох існують безсуфіксальні складні іменники з метафоричним переосмисленням. Як в англійській, так і в китайській мові формування образності в метафоричному переосмисленні таких іменників досягається вище зазначеними шляхами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Валеева Н.Г. Введение в переводоведение. – М.: РУДН, 2006.
2. Сатарова Л.Х. Некоторые аспекты проблемы содействия библиотек развитию межкультурных коммуникаций // Вестник Казанского Государственного университета культуры и искусств. – №3. – 2012.
3. Идиатуллин А.В. Культурные детерминанты модернизации системы высшего гуманитарного образования в Республике Татарстан // Вестник Казанского Государственного университета культуры и искусств. – №2. – 2012.

УКРАИНСКАЯ НАРОДНАЯ СКАЗКА «ПАН КОЦЬКИЙ»: ОСОБЕННОСТИ ОТОБРАЖЕНИЯ ЛИНГВОКУЛЬТУРНОЙ СПЕЦИФИКИ ПРИ ПЕРЕВОДЕ НА НЕМЕЦКИЙ ЯЗЫК

Фольклорные произведения, отображая определенный фрагмент реального или придуманного мира, воспроизводят особенности национальной культуры. Не являются в данном случае исключением украинские народные сказки, которые стали **объектом** нашего исследования. **Предметом** выступают лингвокультурные особенности, которые возникают в процессе перевода украинских сказок на немецкий язык. В качестве эмпирического материала нами были проанализированы текст украинской народной сказки «Пан Коцький» и ее немецкий вариант «Pan Kotski».

Согласно Т.В. Колбиной, перевод следует рассматривать в тесной связи с понятием «культура», поскольку это процесс «межкультурной коммуникации, направленный на создание на основании исходного текста вторичного, который заменяет его в новой языковой и культурной среде» [1, с. 10]. При этом, можно утверждать, что при переводе наблюдается значительное влияние ментальности и национального характера того народа, на язык которого осуществляется перевод.

Так в украинском варианте сказки «Пан Коцький» хозяева кота относят его в лес из-за того, что под старость «... з Пана Коцького зробився поволеньки злодій. Що би де не уздрів, страшно краде». В немецком – причиной этого же действия со стороны хозяев выступает принцип рациональности: «*Dieser war schon so alt, daß er sich keine Mühe mehr gab. Wozu ihn noch füttern, wenn er mir nichts mehr nützt*». И если для украинца важна скорее моральная сторона и неприкосновенность частной собственности, которую кот нарушает своим воровством, то для немцев основную роль играет принцип полезности, который подчиняется определенному порядку: нет смысла держать и заботиться о том, кто не может принести пользу.

Примечательным является и то, что в украинской сказке инициативу берет на себя женщина, именно она прячет кота в мешок и завязывает его там, а ее муж только выполняет порученное ему. В немецкой интерпретации все это выполняет мужчина, при этом информация о его семейном положении полностью отсутствует.

На этом лингвокультурные отличия не заканчиваются. Так в украинской сказке Пан Коцький попадает к Лисице в комфортно обустроенную нору, которая удобна как для ее хозяйки, так и в дальнейшем для него: «*А то була лисиччина хатка. Лисичка собі випорпала, в однім закуточку вистелила пір'ячком постіль, в другім закуточку складала м'ясо*». В немецком тексте Лисичка тоже обеспечивает Кота и норой, и едой, но при этом она не выступает такой старательной хозяйкой, как в украинской сказке: «*Da begegnete dem Kater eine Füchsin, die fragte ihn: «Wer bist du denn?» Der Kater erwiderte: «Ich bin der Kater Kotski.» Die Füchsin versetzte: «Sei mein Mann, ich will dein Weib sein.» Der*

Kater willigte ein. Da brachte ihn die Füchsin zu sich nach Hause und verwöhnte ihn über alle Maßen: erwischte sie irgendwo ein Hühnchen, setzte sie es ihm vor und aß selbst keinen Bissen davon». При этом, Лисичка в немецкой сказке обладает сильным характером. Именно она предлагает коту жить семьей. В то время как в украинской Лисичке самой требуется определенное время, чтобы привыкнуть к тому, что у нее в доме поселился новый жилец: *«Лисичка притулилася до стінки, лягла на землі. Нема ні пір'ячка, нічого. Спить. Що буде робити? А рано вийшла вона, стала перед хати та й плаче. Що вона має робити?»*

Состав героев, задействованных в дальнейших событиях, фактически однотипен. На поклон к Пану Коцькому приходят медведь, волк, кабан и заяц. Однако, если согласно украинскому тексту они приносят продукты, то в немецком – они готовят блюда, предназначенные для праздничного стола: *«Wir werden ein Festmahl zubereiten».* *Man beriet nun sogleich, wer die einzelnen Zutaten zu besorgen habe. Sagte der Wolf: «Ich hole Fleisch, um den Borstsch schmackhafter zu machen.» Sprach der Keiler: «Und ich hole Rüben und Kartoffeln.» Versetzte der Bär: «Und ich bringe Honig zum Dessert.» Sprach der Hase: «Den Kohl beschaffe ich.»* При этом обязательным атрибутом застолья выступает борщ, что, вероятно, обусловлено существующими стереотипами (борщ – как национальное украинское блюдо), упоминания о котором в украинском варианте полностью отсутствует.

Не менее интересен и конец сказки. В украинском тексте Пан Коцький после всех своих приключений возвращается домой: *«На другий день іде чоловік знов по дрова. А то якраз було недалеко дороги. Пан Коцький уздрів свого тазду та й каже: «Няв, няв». «То ти, – каже, – на смереці, Пан Коцький?» Кім видить, що то тазда його, і поволеньки зсувається. «Ну, я тебе заберу додому, але би ти був чемний». І взяв kota додому, і він був уже чемний, нічого не крав».* В немецком варианте счастливый конец не предусмотрен: все звери разбегаются, а кот, вероятно, остается жить в лесу.

Подводя итог всему сказанному, мы можем отметить, что в целом как украинская сказка, так и ее перевод на немецкий язык во многом идентичны: одни и те же герои, место и ход событий. Перевод народных сказок представляет собой, в определенном смысле, переосмысление исходного текста с точки зрения ментальности, культуры и традиций народа, на язык которого сказка переводится, а также лингвокультурного и коммуникативного контекста. Следовательно, это дает нам определенное право утверждать, что перевод той или иной народной сказки только отчасти может рассматриваться как непосредственно перевод. Мы можем скорее говорить о новой версии исходного текста.

ЛИТЕРАТУРА

1. Колбіна Т.В. Формування у студентів перекладацької компетентності / Т.В. Колбіна // Матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. «Сучасна германістика: теорія і практика». – Слов'янськ : ФЛП Бутко В.І., 2017. – 84 с. – С. 10-12.
2. Українські народні казки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://proridne.org>
3. Volksmärchen [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.maerchen-welt.net>

TRANSLATION AS AN ACT OF INTERCULTURAL COMMUNICATION

Cultures and languages integrate universal and specific components. Universal components serve as a basis for successful cross-cultural communication, whereas specific components account for cultural diversity in the world. Intercultural differences are treated as divergence of cultural senses of native and foreign cultures, occurring in cases of their comparing or in the process of intercultural communication [2, c. 34].

Culture in intercultural communication is viewed as the complex of subjectivations (ideas, values, norms, attitudes, etc.) and objectivations (actions, patterns of behaviour, language, and artifacts) that are acquired through enculturation and used for everyday orientation [5, c. 30].

The more similarities there are in the linguistic and cultural systems involved, the easier it is to render the phenomena and realia of the source language and culture in the target one. Significant differences cause translation lacunae, i.e. lexical and conceptual lack of equivalents of certain notions that are quite difficult to interpret. Such reflections are confirmed by philosophical considerations of H.G. Gadamer about the discrepancy between the exact meaning of what is said in one language and reproduced in the other one, the discrepancy that can never be completely overcome. Both hermeneutics and translation studies are concerned with overcoming barriers in order to come to a specific understanding. The role of the translator is to eliminate from a text the element of the specific foreignness, an element which obstructs the proper understanding of a message [3, c. 447]. According to H.G. Gadamer the translator should be seen as a negotiator, i.e. a person who mediates in the process of understanding.

Of course, if we consider language as a system of signs, then we must admit that the structural relations between the signs are different in various languages; it is a rare case that a certain sign of one language occupies in its system exactly the same place as the sign in the system of the other language, with the help of which we try to translate the first one [1, c. 46].

Translation as a cultural intermediary in intercultural communication is intended to provide linguistic and cultural equivalence. Lacunae theory studies specific for certain cultural-linguistic communities lacunae, i.e. national specific elements of culture absent in other cultures and totally not understood or badly understood by the representatives of other lingual cultures in the process of communication [6, c. 230]. Lexical gap is an absence of a word in a particular language. Several types of lexical gaps are possible, such as untranslatability, nonsense words, etc. [6, c. 113].

According to E.A. Nikolaeva the notion linguistic and cultural equivalence includes such a characteristic of translation as intercultural communication, which presupposes the perception of the translation by the native speaker of one language and culture and the maximum possible corresponding perception of the original by the speaker of the other language and culture. The source text to be translated is

subjected to a number of linguistic and extra-linguistic transformations, which results in «smoothing out» semantic and cultural differences between the given languages [4]. At the same time, new realia are introduced in the target text which need some clarification and interpretation.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ажеж К. Человек говорящий. Вклад лингвистики в гуманитарные науки : пер. с фр. Пер. Б. Нарумов. Москва : URSS, 2006. 301 с.
2. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації. К. : Вид-во «Довіра», 2007. 205 с.
3. Гадамер Г.–Г. Истина и метод: Основы филос. герменевтики: Пер. с нем. / Общ. ред. и вступ. ст. Б.Н. Бессонова. М.: Прогресс, 1988. 704 с.
4. Николаева Э.А. Лакунарность языка как переводческая проблема (опыт классификации лакун). Современные проблемы перевода. М., 2005. С. 1-6.
5. Рот Ю., Коптельцева Г. Межкультурная коммуникация Теория и тренинг: учебно-методическое пособие. М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2006. 223 с.
6. Словник термінів міжкультурної комунікації (українська, російська, англійська та німецька мови / За ред. А.Е. Левицького. К. : Логос, 2011. 263 с.

Анжеліка Солодка

(Миколаївський національний університет ім. О.О.Сухомлинського)

ДИСКУРС ЯК ВЕРБАЛЬНО ОПОСЕРЕДКОВАНА ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕРЕКЛАДАЧА У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Переклад розуміється як ментальна інтерпретативна діяльність, як основний і центральний механізм міжкультурного спілкування.

В процесі перекладу необхідно враховувати культурно-мовну специфіку іншомовного тексту, яка може призвести до конфлікту культур. Для досягнення взаєморозуміння необхідно, щоб комуніканти володіли спільною когнітивною базою.

Це вимагає від перекладача знання національної специфіки іноземної мови, особливостей національного характеру її носіїв, під якими розуміється стійка сукупність специфічних для даної культури цінностей, настанов і поведінкових норм.

Процес перекладу – це прагнення зрозуміти іншу культуру, а оскільки семантико-культурна насиченість концептів в різних мовах різна, то переклад є суб'єктивною інтерпретацією тексту, що залежить від обсягу суміщення когнітивних баз рідної і перекладної мов у свідомості мовної особистості перекладача.

Перекладач-професіонал крім знання мови іншої країни повинен мати гарний смак, високорозвинену мовну інтуїцію, віртуозно володіти мистецтвом слова. Важливу роль відіграють знання рідної мови і рівень культури фахівця, який працює з іноземним текстом. Тільки при дотриманні всіх цих умов перекладачеві вдасться оптимізувати міжкультурну комунікацію.

Міжкультурна опосередкована комунікація у процесі перекладу трактується як діяльність і являє собою динамічну систему взаємодії суб'єкта зі світом, єдність внутрішнього (концептуалізація і категоризація) і зовнішнього (предметність спеціальної сфери) середовищ. У процесі комунікації виникає велика кількість культурних кодів. Структура перекладацької діяльності обумовлює наявність інтеграційного об'єкту, в якості якого виступає *дискурс* [1, с. 12-14].

Під дискурсом у перекладацькому аспекті визначимо *вербально опосередковану професійну діяльність перекладача*. У дискурсі формується його професійна мовна особистість, відбувається взаємодія різних видів знання і формується *концепт* як сукупність усіх типів спеціального знання. Оскільки знання спеціальної сфери носить кумулятивний характер, можна говорити про стратифікацію концепту і про засвоєння різних фрагментів знання в різних типах дискурсу.

Виходячи з цього, міжкультурну комунікацію (МК) можна розглядати як вербально опосередковану діяльність, що передбачає опосередковану взаємодію комунікантів (перекладач – текст перекладу), які належать до різних культур. МК постає як дискурс – вербально опосередкована діяльність на «перетині дискурсивних кордонів», де мова розглядається у взаємозв'язку з мисленням, пізнанням та діяльністю.

Поєднання когнітивної лінгвістики й дискурсивного аналізу є вирішальним: прагматична настанова дискурсу на вивчення мовної ситуації є зверненням до ментальних процесів компонентів МК (перекладач і текст перекладу, як різновид опосередкованої комунікації), детермінованих соціокультурними правилами й стратегіями породження і розуміння мови в соціокультурних умовах.

Серед фреймів дискурсу (лінгвістичний текст, фрейм учасника, контекст та зміст) значущими є розуміння текстової взаємодії: як взаємодії ключових концептів за певними аналітичними схемами; дискурс як «переробленої» природної мови; тенденції до конвергенції підходів у процесі перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Культурно-детерміновані фактори у практиці перекладу: монографія / за наук. ред. А.К. Солодкої. – Миколаїв: ФОП Швець В.М., 2017. – 232с.

Анна Чеботарьова
(Інститут філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка)

ПЕРЕКЛАД КРИЗЬ ПРИЗМУ ЄС, АБО ІНСТИТУЦІЙНИЙ ПЕРЕКЛАД ЯК ОСОБЛИВИЙ ТИП ЮРИДИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Інституція ЄС і все, що з нею пов'язано, все набувають більшої популярності як на вітчизняних наукових теренах, так і закордоном. Будучи організацією, що послуговується багатьма мовами (наразі їх кількість досягла позначки у 24 офіційні мови), ЄС крокує пліч-о-пліч із перекладом

неперервною ходою. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС означає все пліднішу співпрацю політиків, юристів та, здебільшого і перш за все, перекладачів України, яким слід переймати досвід європейських колег, щоб нарешті сформувати власну школу перекладу в контексті ЄС.

Незважаючи на те, що кількість робіт, присвячених вивченню питань гармонізації законодавства ЄС та його термінології до законодавства України зростає, перелік праць українських дослідників щодо проблем перекладу в ЄС і самого поняття перекладу в ЄС досі обмежений, а деяких понять взагалі бракує. Тим не менш, українські науковці розглядали переклад юридичного (О. Горбань, Л. Коротєєва, С. Постриган, І. Рудь), медичного (Р. Порозовнюк), релігійного (О. Малярчук) дискурсів як різновиди інституційного дискурсу.

Перш ніж дати визначення саме інституційному перекладу, слід загально окреслити, що таке переклад в контексті ЄС. Як зауважує визначна польська перекладачка та науковець в галузі перекладу ЄС Л. Біель, переклад багатомовного законодавства ЄС відрізняється від звичайного юридичного перекладу та кидає виклик деяким центральним поняттям перекладознавства [2, с. 61]. А. К'яер стверджує, що переклад законодавства ЄС повинен стати самостійним напрямком досліджень із власною теоретичною основою, тому що традиційні підходи до юридичного перекладу неспроможні його охопити через складність та якісні відмінності останнього від інших видів юридичного перекладу [3, с. 70, с. 80].

Переклад у галузі ЄС є класичним взірцем інституційного перекладу, що розвиває особливу культуру перекладу, яка просувається через посібники з написання документації ЄС, термінологічні бази даних та інші джерела. Все це сприяє стандартизації перекладу відповідно до інституційної політики [1, с. 24-25].

Важливо зазначити, що поняття «*інституція*» є одним із основних концептів у соціологічних теоріях. Інституції вивчались, а саме поняття то визначалося, то переосмислювалося не тільки в соціології, а й, наприклад, в економіці, політології та організації учбового (навчального) процесу. Інституція виявилася корисним та універсальним поняттям, проте його надзвичайно важко застосувати через можливість непорозуміння чи плутанини між різними узусами [4, с. 54].

Одним із перших, хто підняв питання інституційного перекладу і висловив свій погляд на визначення цього надскладного поняття, був канадський перекладач і викладач на факультеті перекладу Йоркського університету Брайан Мосоп. На його думку, переклад завжди відбувається у певній інституційній структурі, а перекладацькі рішення здебільшого задалегідь визначаються цілями інституції, в якій працює перекладач [6, с. 343]. Сам термін «*інституція*» вимагає розробки, а це означає запозичення соціологічних понять у перекладознавство. Дослідник зауважує, що необхідно розрізняти «*конкретні*» та «*абстрактні*» установи. Перші означають конкретні організації, останні – соціальні структури, що складаються з набору ролей, які грають як окремі люди, так і конкретні установи. Система освіти є абстрактною установою або структурою, в якій конкретна установа, така як університет

Квебека, може зіграти свою роль. Бюро перекладів – це конкретний інститут, що відіграє роль в абстрактному інституті держави [7, с. 69].

Очевидно, що інституції, документація яких є джерелом для перекладу, є конкретними установами, але не в обмеженому сенсі, в якому часто говорять про «*інституційний переклад*»: переклад текстів технічного або адміністративного характеру сприймається великими сучасними організаціями як такий, що притаманний суто економічно-політичним утворенням. Установи, нормативно-правова база яких є джерелом для перекладу, можуть насправді бути невеликими. Вони можуть виконувати літературні переклади; в минулому вони приймали форми, незнайомі сучасному періоду: пост-ренесансний покровитель письменників, який займався перекладом, є прикладом конкретної інституції [7, с. 69].

Гарне визначення цьому терміну надає К. Коскінен, яка говорить, що ми маємо справу з інституційним перекладом у тих випадках, коли офіційний орган (орган державної влади, багатонаціональна організація або приватна компанія тощо; а також фізична особа, яка діє в рамках офіційних повноважень) використовує переклад як засіб *спілкування* з певною аудиторією. Таким чином, в інституційному перекладі голос, який повинен бути почутий, – це той голос, який перекладається. Як результат, у конструктивістському розумінні перекладається сама інституція [5, с. 22].

У добре відомій кожному поважаючому себе науковцю Енциклопедії з перекладознавства Ратледж, що вийшла друком у 2011 році [8], визначення цього терміну подається так: термін «*інституційний переклад*» в широкому сенсі позначає такий вид перекладу, який відбувається в інституційних умовах. Термін є проблематичним, частково через категоричну невизначеність поняття інституції (справді, сам переклад є самостійною інституцією), але і через те, що десь між замовленням проєктів-перекладів та публікацією перекладів і перекладачі, і переклади неминуче стають асоційованими з інституціями, такими як багатонаціональний виробник, який замовляє переклади, або видавництво, яке надсилає його до друку. Тим не менш, поняття «*інституційний переклад*» зазвичай використовують перекладачі для позначення перекладу в конкретних організаціях, таких як Бюро перекладів федерального уряду Канади (Б. Мосоп [7]), або інституціоналізованих соціальних системах, таких як правова система, або система охорони здоров'я. Виходячи з цього визначення, вивчення інституційного перекладу пов'язане з організаційними, структурними, реляційними (від англ. слова «*relation*» – «*відношення*»), ідеологічними та історичними аспектами перекладацької установи та їх впливом на перекладачів, процес та продукт перекладу [8, с. 141].

Інституцією, що була предметом всебічного аналізу в перекладацьких дослідженнях з 1990-х років, є Служба перекладів Комісії Європейського Союзу, найбільшої перекладацької установи у світі. Як і багато інших термінів у дисципліні перекладознавства, «*інституційний переклад*» продовжує розвиватися і набувати нові значення [8, с. 144]. У нещодавній праці «*Якісні аспекти в інституційному перекладі*» (ориг. назва «*Quality aspects in institutional translation*», 2017), зазначається, що термін «*інституційний*

переклад» можна розглядати у широкому та вузькому значенні [10, с. 3]. У найширшому значенні будь-який переклад, що робиться в інституційній установі, може називатися інституційним, а, отже, установа, що здійснює переклад, є перекладацькою установою. Хоча в перекладознавчій науці позначка «інституційний переклад» зазвичай використовується стосовно перекладу в/для спеціальної організації. Як правило, інституційний переклад є колективним, анонімним та стандартизованим [9, с. 493-494].

Отже, поняття «*інституційний переклад*» увійшло в ужиток та міцно закріпилося в ньому в європейському науковому товаристві вже більш як два десятиріччя. Проте, краще пізно, аніж ніколи, і термін заслуговує посісти своє чільне місце у вітчизняному перекладознавстві, а саме коли йдеться про переклад ЄС. Тому слід і надалі розвивати дослідження в галузі інституційного перекладу і збагачувати його новими поняттями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Biel, Lucja. EU translation as an institutional translation : an advanced course with focus on information mining process / Lucja Biel // Teaching Translation and Interpreting. Advances and Perspectives. – Newcastle: Cambridge Scholars Press, 2012. – PP. 23-37
2. Biel, Lucja. Lost in the Eurofog: The textual fit of translated law / Lucja Biel. – Bern : Peter Lang, 2014. – 347 p.
3. Kjær, Anne Lise. Legal translation in the European Union: A research field in need of a new approach. / Anne Lise Kjær // Language and the Law: International Outlooks. – Frankfurt am Main: Peter Lang, 2007 – PP. 69–95.
4. Koskinen, Kaisa. Institutional translation / Kaisa Koskinen // Handbook of Translation Studies. – 2010. – Volume 2. – PP. 54-61
5. Koskinen, Kaisa. Translating Institutions : An Ethnographic Study of EU Translation / Kaisa Koskinen. – Manchester : St. Jerome Pub. – 202 p.
6. Mossop, B. Translating Institutions and «Idiomatic» Translation / Brain Mossop // Meta: Translators' Journal. – 1990. – Vol. 35. – № 2. – PP. 342-355
7. Mossop, B. Translating institutions: a missing factor in translation theory / Brain Mossop // TTR : traduction, terminologie, redaction. – 1998. – Volume 1. – № 2. – PP. 65–71
8. Saldanha, Gabriela, Baker, Mona. Routledge Encyclopedia of Translation Studies (2 edition) / Gabriela Saldanha, Mona Baker. – London : Routledge, 2011. – 704 p.
9. Schäffner, C., Tcaciuc, L. S. and Tesseur, W. Translation practices in political institutions: a comparison of national, supranational, and non-governmental organisations / Christina Schäffner, Luciana Sabona Tcaciuc, Wine Tesseur // Perspectives: Studies in Translatology. – 2014. – № 22 (4). – PP. 493-510
10. Svoboda, T., Biel, L. Quality aspects in institutional translation / Tomas Svoboda, Lucja Biel. – Berlin : Language Science Press, 2017. – 196 p.

*Анастасія Білоус
Науковий керівник – доц. Абабілова Н.М.
(Миколаївський національний університет імені В.А. Сухомлинського)*

**TRANSLATION OF THE GRAMMATICAL HOMONYM «IT»
INTO THE UKRAINIAN LANGUAGE**

The problem of homonymy is a theoretical problem associated with the establishment of the boundaries of the main language unit. Scientists' opinions as for its meaning, place and role in the language are ambiguous. Some linguists believe that the emergence of homonyms contributes to the enrichment of the language vocabulary, while others call homonymy a «crimson wound» of the language, a negative phenomenon [10, p.89].

However, O. Akhmanova, R. Budagov, L. Bulahovsky admit that though homonymy in some cases can complicate the understanding of the language and text, but it can't be named «speech pathology» [1, p.9; 4, p.234].

Homonymy exists in almost all the languages of the world. There are many sources that describe this phenomenon, as well as its analysis and evaluation in one or another language, but there is no consensus on this phenomenon. The interest in learning homonyms unfolded and faded at the same time, but did not disappear forever. We can explain this by the fact that the concept of homonymy is multifaceted and requires a thorough study, which determines the relevance of our research [3, p. 8].

The problems of grammatical homonymy were studied in the works of foreign and native scholars: L. Alegzander, L. Barkhudarov, M. Blokh, D. Bomont, E. Gordon, K. Grouger, J. Eastwood, M. Zhigadlo, I. Ivinov, B. Ilish, N. Kobrina, O. Korneeva, I. Krylov, F. Mouler, L. Malakhovsky and others.

The aim of the article is to analyze the existing ways of rendering of the grammatical homonym «it» in Ukrainian.

Grammatical homonyms exist both in English and Ukrainian, however, we can say that the number of grammatical homonyms in the Ukrainian language is not so significant. The specificity of grammatical homonymy is that it is «such a kind of asymmetry between the symbol and the indicator of a grammatical sign, when one designator corresponds to two or more designated, each of which has differentiated markers in the system of language» [9, p. 91].

The ways of grammatical homonym «it» rendering have been studied in the works of L. Bilyaev, J. Golikov, I. Dombrovsky, T. Zrazhevsk, V. Karaban, A. Kovalenko, O. Petrova, V. Shpak, who argue that the translation of this homonym depends on the functions that it performs in the sentence.

So, if a homonym is a personal pronoun and performs the function of a full subject, it should be translated into the Ukrainian language as «ВІН», «ВОНА», «ВОНО» and sometimes «ВОНИ».

It had swollen to the size of his knee [11, p. 12]. – Вона розпухла і вся стала така ж товста, як коліно [11, p. 13].

If the homonym under study performs the function of an object, in this case, it is advised to be translated as «його», «її» and others.

He picked it up hastily with a defiant glance about him, as though the desolation were trying to rob him of it [11, p. 14]. – Та за мить він глипнув на мішечок, квапливо схопив його і з викликом озирнувся довкола – так, наче пустеля намагалася його пограбувати [11, p. 15].

It should be mentioned that researchers don't propose any ways of rendering «it» in case it is an impersonal pronoun. They point out that the use of impersonal sentences of this type is limited. They relate to the designation of the phenomena of nature, time and distance.

It was four o'clock, and the season was near the last of July or first of August [11, p. 6]. – Була четверта година, і, оскільки настав кінець липня чи то початок серпня [11, p. 7].

According to L. Bilyaev, J. Golikov, I. Dombrovsky, T. Zrazhevsk, A. Kovalenko, O. Petrova, O. Pumpyansky, V. Shpak the abovementioned homonym should not be translated if it is a parenthetical word in such sentences as: It is necessary/ easy/ possible/ pleasant/ wrong/ supposed/ said/ believed/ expected.

Researchers state that if the grammatical homonym performs the function of the formal object, after such verbs as to make, to consider, to believe, to feel, to find, to think, together with the adjective or the noun and stands after verb, then in this case, it should not be translated either.

In the role of an indicative pronoun «it» can perform the function of a subject, expressed by a predicative noun and is translated as a demonstrative pronoun «цей», which is stated unanimously by the abovementioned translators.

It was a slow and arduous task [11, p. 12]. – Це було дуже тяжко і забрало багато часу [11, p. 13].

Scientists add that it can also serve as an emphatic word for grammatical homonyms. They mean the so-called construction, which serves to highlight one of the members of the sentence: it is / was + a relative pronoun (who, who, who, that, etc.) or conjunction (when, where). While translating this construction into the Ukrainian language, the lexical words of the language in which there is a translation, should be used. These are such words as «саме», «це», «тільки», «як то» or by putting the selected words at the beginning or end of the sentence. It should be noted that the grammatical homonym «it» in this construction in the Ukrainian language is not translated.

We must point out that V. Karaban doesn't think «it» to be a grammatical homonym and treats «it» only as a pronoun [6, p. 317].

In conclusion we would like to say that the notion of grammatical homonyms consists in the fact that such homonyms have a semantic unity, but they belong to different parts of speech. These are the words that coincide in sound and writing, but the difference lies in grammatical relations. Scientists identify similar ways of translating grammatical homonym «it» depending on its syntactic functions in the sentence. However some scholars do not consider this homonym to be a grammatical one.

REFERENCES

1. Ахманова О.С. Словарь омонимов русского языка / О.С.Ахманова - 3-е изд., стер. – М. : Русский язык, 1986. – 448 с.
2. Блох М.Я. Теоретическая грамматика английского языка / М.Я. Блох. – М. : Высшая школа, 2000. – 381 с.
3. Борисенко Н.С. Проблема граматичної омонимії в сучасному мовознавстві. / Борисенко Н.С. // Науковий Вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – 2007. – №4 С. 7-10
4. Будагов Р.А. О так называемом «промежуточном звене» в смысловом развитии слов // Проф. МГУ В.В.Виноградову. – Москва, 1958. – 234 с.
5. Зражевская Т. А. Труднощі перекладу з англійської на російську мову / Зражевская Т. А., Л. М. Беляєва. – М.: Высшая школа, 1986. – 239 с.
6. Карабан В. І. Посібник з перекладу англійської наукової та технічної л-ри. Граматичні труднощі. / В.І.Карабан. – TEMPUS: Флоренція-Страсбург-Гранада-Київ, Ч.1. – 1997. –317 с.
7. Кіцила Л. Деякі теоретичні проблеми дослідження омонимії в словянському мовознавстві. / Л.Кіцила // Проблеми Слов'язознавства – 2000. – Вип. 51, С.159-166.
8. Малаховский Л.В. Теория лексической и грамматической омонимии. / Л.В. Малаховский. – Издание 2-е, дополненное. – Москва : ЛИБРОКОМ, 2009. – 248 с.
9. Маулер Ф.И. Грамматическая омонимия в английском языке / Ф.И. Маулер. – Орджоникидзе, 1979. – 91 с.
10. Реформатский А.А. Введение в языкознание. / А.А. Реформатский – Москва, 1967. – 89 с.
11. J. London *The White Man's Way*; [пер. з англ. Д.О. Радієнко Звичай білої людини], 2009. – 255 с.

Людмила Богуславська

(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна)

КОГНІТИВНЕ ПІДГРУНТЯ АНГЛО-УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДІВ АЛЮЗІЙ

З позицій когнітивного підходу переклад, як і будь який процес інтерпретації і продукування мовлення, пояснюється в термінах *концептуалізації*, тобто контекстуально прив'язаного когнітивного процесу, в якому мовні одиниці слугують тригерами, що запускають когнітивні операції із залученням концептуальних структур досвіду (енциклопедичного знання) [3, с. ix-xlvi; 4, с. 155–156].

Багатий матеріал для когнітивних досліджень перекладу надає феномен мовної гри, який власне і є моделлю універсального механізму смислотворення.

Діяльнісноцентрична онтологія пояснює переклад мовної гри крізь призму когнітивного семіозису [1], тобто контекстуально прив'язаного когнітивного процесу інтерпретації й конструювання мовних знаків з опорою

на широкі енциклопедичні знання, а також пов'язані із цими знаннями емоційні переживання й оцінки, сформовані у культурі тексту-оригіналу й культурі тексту-перекладу. Розгляд перекладу мовної гри Л. Керролла з опорою на теоретико-методологічну платформу когнітивної лінгвістики дозволяє встановити й описати когнітивне підґрунтя успішної перекладацької діяльності.

Методика перекладацького аналізу мовної гри Л. Керролла спирається на положення теорії концептуальної інтеграції Ж. Фоконьє та М. Тернера [2], з погляду якої перекладацька діяльність є когнітивним процесом, який тлумачиться у термінах інтеграції ментальних просторів, тобто компактних динамічних пакетів знання, які утворюються у процесі інтерпретації тексту на основі активації вже наявного знання і забезпечують комунікативну успішність інтерпретації. Інтеграційна мережа включає, як мінімум, чотири ментальних простори: *породжувальний*, концептуальні структури якого репрезентують найбільш абстрактну інформацію про об'єкти перекладу, два *увідних* простори й *інтеграційний* простір (*бленд*), в який проектується концептуальні структури увідних просторів і в якому породжуються нові концептуальні структури на основі переосмислення і переоцінювання наявних структур з урахуванням контексту і з опорою на енциклопедичні знання, пов'язані з ними емоційні переживання, а також оцінки, сформовані в культурі тексту-оригіналу й культурі тексту-перекладу.

Ментальні простори оригіналу репрезентують різноманітні асоціативні смислові зв'язки (онтологічні, логічні, лінгвоетологічні (жанрово-стильові), суто лінгвальні (семантичні) або інтертекстуально-прецедентні), пов'язані з тим чи іншим виявом мовної гри. Аби відтворити всі ці асоціативні смислові зв'язки комунікативно успішний текст перекладу має активувати у свідомості інтерпретатора усі ментальні простори тексту оригіналу.

Комунікативно успішний переклад алюзій (конкретно-історичних, літературних і фольклорних) у контексті мовної гри Л. Керролла активує у свідомості реципієнта інтеграційну мережу ментальних просторів, у бленд якої потрапляють елементи двох увідних ментальних просторів: фантазійного простору текстів Л. Керролла і конкретно-історичного / фольклорного / літературного простору прецедентних текстів, між якими встановлюються асоціативні зв'язки.

Наприклад, в англomовній лінгвокультурі алюзійне словосполучення *the mad Hatter*, з одного боку, відсилає до реально-історичного прототипу (оксфордського торговця меблями на ім'я Теофіл Картер, який був відомим тим, що завжди носив циліндр і мав ексцентричні ідеї), а з іншого боку, – до фольклорного персонажа-дивака, відтвореного у прислів'ї *mad as a hatter* («божевільний, як капелюшник»). Автори усіх перекладів [5, 6, 8, 9] «Аліси в Країні Чудес» [10] за виключенням В. Корнієнка (2007) [7], передають онім *Hatter* як «Капелюшник». Такий переклад не активує ментального простору британської фольклорної традиції, пов'язаної із диваками-безумцями, які насправді виявляються мудрецами. Цю перекладацьку трудність долає В. Корнієнко, перекладаючи *Hatter* як «Кепалюшник» і супроводжуючи переклад коментарем (від «кепа» – дурень), очевидно, розуміючи, що далеко не

у всіх читачів виникне потрібна асоціація. Відтак, на відміну від інших переклад В. Корнієнка потенційно спроможний активувати у свідомості реципієнта ментальний простір британської фольклорної традиції з усіма багатими асоціаціями, пов'язаними із «дурнями-мудрецьми».

Застосування інструментарію теорії концептуальної інтеграції у перекладацькому аналізі дозволяє, по-перше, ближче підійти до відтворення реальних інтерпретаційних процесів, що передують появі тексту перекладу, і по-друге, знизити суб'єктивність перекладацького аналізу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ребрій О.В. Сучасні концепції творчості у перекладі : [монографія] / О.В. Ребрій. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. – 376 с.
2. Fauconnier G. The way we think : Conceptual blending and the mind's hidden complexities / G. Fauconnier, M. Turner. – New York : Basic Books, 2002. – xvii + 440 p.
3. Lakoff G. Foreword to Gilles Fauconnier / G. Lakoff, E. Sweetser // *Mental Spaces*. – Cambridge : Cambridge University Press, 1994. – P. ix – xlvi.
4. Langacker R.W. Foundations of cognitive grammar / R.W. Langacker. – Stanford : Stanford University Press, 1987. – Vol. 1. Theoretical prerequisites. – 516 p.

ІЛЮСТРАТИВНА ЛІТЕРАТУРА

5. Керролл Л. Аліса в Країні Чудес / Л. Керролл ; [пер. з англ. Г. Бушиної]. – К. : Видавництво дитячої літератури «Веселка», 1976. – 143 с.
6. Керролл Л. Аліса в Країні Чудес ; Аліса в Задзеркаллі [Електронний ресурс] / Л. Керролл ; [пер. з англ. В. Корнієнко ; за ред. І. Малковича та Ю. Андруховича]. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА. 2001. – 262 с. – Режим доступу : www.ae-lib.org.ua/.../carroll_alices_adventures_in_wonderland_; www.ae-lib.org.ua/.../carroll_through_the_looking_glass_u.
7. Керролл Л. Алісині Пригоди у Дивокраї ; Аліса у Задзеркаллі / Л. Керролл ; [пер. з англ. В. Корнієнко] – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2007. – 432 с.
8. Керролл Л. Аліса в Країні Чудес : казкова повість / Л. Керролл ; [перекл. з англ., передм., прим. В. Панченка]. – К. : Махаон-Україна, 2007. – 160 с.
9. Керролл Л. Аліса в Дивокраї / Л. Керролл ; [перекл. з англ. В.Г. Наріжної ; іл. Є.Г. Гапчинської ; худ.-оформлювач С.І. Правдюк]. – Харків : Фоліо, 2008. – 139 с.
10. Carroll AA = Carroll L. The Annotated Alice: Alice's Adventures in Wonderland and Through the Looking Glass / L. Carroll ; [introd. and notes by M. Gardner]. – N.Y.; L. : W.W. Norton & Company, 2000. – 209 p.

Катерина Бондарчук
Науковий керівник – доц. Туришева О.О.
(Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»)

РОСТИСЛАВ ІВАНОВИЧ ДОЦЕНКО: КРІЗЬ ТЕРНИ ДО ЗІРОК

На сьогоднішній день доволі нелегко назвати ім'я визначного українського митця, діяльність якого не переслідувалася б радянською владою. Так, тяжке клеймо «політв'язень» мали на собі такі відомі українці, як В'ячеслав Чорновіл, Іван Дзюба, Василь Стус та багато інших. Вони протистояли як офіційній тоталітарній ідеології, так і примітивізму. Вони об'єднували людей різних поглядів і національностей, які, однак, ніколи не оголошували один одного ворогами: в той час усім однаково потрібна була свобода, а державна самостійність України уявлялася ймовірним гарантом такої свободи. І одним з тих величних борців був також Ростислав Іванович Доценко.

Ростислав Доценко – український перекладач, літературознавець, критик, автор афоризмів та сентенцій. Життя його було тяжким. 1950 року звичайнісінький юнак вступив до Київського університету, щоб студіювати філологію. Але вже через 3 роки він був звинувачений у буржуазному націоналізмі та засуджений до 10 років ув'язнення. Свободу Ростислав Доценко побачив вже лише у період шістдесятництва.

В цей час він і почав свою перекладацьку діяльність у видавництві «Дніпро», де активно перекладав англо-американську прозу. Попри постійні політичні «догани» за радянських часів, у творчому доробку Р. Доценка чимало перекладів творів англійської, ірландської, американської, польської та інших літератур, зокрема твори О. Вайлда «Портрет Доріана Грея» (1968), Ф. Купера «Останній із могікан» (1969), В. Фолкнера «Крадії» (1972) і «Домашнє вогнище» (1983, у співпраці з В. Корнієнком), Ч. Діккенса «Великі сподівання» (1986), М. Мітчелл «Розвіяні вітром», повісті та оповідання Е. По, М. Твена, Дж.-К. Джерома, Ф. О'Коннора, В. Скотта, збірки ірландських народних казок, англійських та ірландських приказок і прислів'їв. Крім того, Ростислав Доценко – автор циклу біографічних нарисів «Україна без українців» – про письменників і громадських діячів, жертв політичних репресій (О. Кониського, М. Хвильового, А. Кримського, М. Зерова, Ю. Липу, О. Телігу, Ю. Литвина та ін.) [1]. Відома українська поетеса Марта Тарнавська у спогадах про Ростислава Доценка говорить, що читачі України, які цікавляться західною літературою й читають українською мовою прозу Вільяма Фолкнера, Чарлса Діккенса, Фенімора Купера, Артура Конан-Дойла, Оскара Вайлда, Рея Бредбері, цим задоволенням чимало завдячують перекладам Ростислава Доценка. А українські літератори з діаспори, заборонені раніше на Батьківщині, а часом і зовсім забуті, – мають борг удячності перед Ростиславом Доценком, який доклав чимало труду, щоби розшукувати забуті й рідкісні публікації та повертати Україні її поетів [2].

Серед мудрих цитат цього дійсно великого перекладача можна віднайти і таку, що практично описує його життя: «Язик до Києва доведе, та мова доводила аж до Колими» [3]. Так, мова Ростислава Доценка, його вільнодумство неодноразово мали сумні наслідки. Але, як відомо, тільки через терни можна дістатися зірок. Поборовши всі труднощі, Ростислав Доценко зміг стати цвітом нації, талановитим перекладачем та гідним прикладом для майбутніх поколінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Помер політв'язень Ростислав Доценко. Світла пам'ять! [Електронний ресурс] – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <https://maidan.org.ua/2012/10/pomer-politvyazn-rostyslav-dotsneko-svitla-pamyat/>
2. Марта Тарнавська Ростислав Доценко (1931-2012): перекладач, критик, політв'язень. [Електронний ресурс] / Марта Тарнавська – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://meest-online.com/history/figure/rostyslav-dotsenko-1931-2012-perekladach-krytyk-politvyazen/>
3. Доценко Ростислав Іванович [Електронний ресурс] – 2016. – Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Доценко_Ростислав_Іванович

Сальваторе Дель Гаудіо
Київський університет імені Бориса Грінченка

ПРОБЛЕМА ВІДТВОРЕННЯ ДІАЛЕКТИЗМІВ В ІТАЛІЙСЬКІЙ ТА СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВАХ

Одна із нагальних проблем теорії та практики перекладу, що була актуальною як у минулому, так і сьогодні, це – відтворення діалектизмів.¹ Виходячи з того, що поняття і дефініція діалектизму є загальновідомими, принаймні на рівні підсвідомості, уточнюємо, що діалектизми не лише стосуються лексичних одиниць, а також граматичних конструкцій та фонетичних особливостей окремої території. Діалектизми часто зустрічаються у певних художньо-літературних текстових жанрах як стилістичні засоби передавання місцевого фольклору, локального колориту або характерної особливості мовлення персонажів і т. ін.

Зауважимо, що не можна розглядати діалектизми певного тексту тільки як територіальні варіанти окремих мов або відхилення літературної норми, як часто донедавна вважали у науковій літературі з перекладу. Насправді суть, а також визначення діалектизму, має свою культурологічну і національну специфіку. Тому для тих, хто обізнаний з діалектною картиною й історичним процесом розвитку деяких європейських мов (у нашому випадку італійської), діалект – це більш, ніж просто територіальний варіант літературної (стандартної) мови. Отже, справжніми діалектизмами італійської мови можна вважати ті, які належать до центральних італійських діалектів, наприклад

¹ Нагадуємо, що тісно пов'язана проблематика, це переклад реалій.

тосканського, який став безпосередньою базою італійської літературної мови. У багатьох інших ситуаціях, діалектизми – це елементи інших «мов-діалектів» Італії, які деколи мали і, певною мірою, досі мають літературну функцію.

Через наведені причини загальноприйнятого підходу і практичного перекладацького прийому у відтворенні діалектизмів немає. На нашу думку, необхідно розрізняти спочатку напрям перекладу. Так, лексико-семантичні та стилістичні прийоми, що вживаються при перекладі з італійської мови на українську, відрізняються від прийомів, необхідних для перекладу з української або з інших слов'янських мов на італійську.

Як засвідчує наша практика перекладу болгарських та українських художньо-літературних текстів італійською мовою, передавання регіональних форм і окремих діалектизмів не пов'язане з непереборними труднощами. Крім того, варто зазначити, що у багатовіковій перекладацькій практиці італійського півострова, особливо до національного об'єднання країни у другій половині ХІХ ст., вживання регіональних елементів інших «мов-діалектів», що колись мали статус літературних мов *strictu sensu*, було досить поширеним. Венеціанські, неаполітанські, сицилійські та інші діалектизми і досі відіграють значну семантико-стилістичну функцію як у письмових, так і в усних текстах (фільм, радіо та ін.).

Натомість, безумовно проблематичнішим буде відтворення різноманітних італійських діалектизмів слов'янськими мовами, зокрема східнослов'янськими.

Традиційно вважали, що відтворення діалектизмів мови оригіналу за допомогою (територіальних) діалектизмів мови перекладу не було можливим [також, див. 1; 3].

Відносно сучасні підходи, зокрема в українській та російській практиках, схильні до використання просторічних та загальнонародних елементів як засобів для передавання регіонально-місцевого колориту іншої мови, враховуючи, звичайно, прагматико-стилістичний контекст. Деякі перекладознавці також рекомендують компенсувати інформативні втрати за допомогою інших мовних засобів з урахуванням загального контексту, або через коментар чи перифрастичний коментар [2, с. 147-148].

Питання про те, наскільки ефективним є застосування такого прийому у перекладі італійських маркованих діалектизмів слов'янськими мовами, залишається відкритим. На наш погляд, пошуки прийомів перекладу або адекватних відповідників діалектних елементів мають здійснюватися кожного разу залежно від соціокультурного і прагматико-стилістичного контексту висловлення та з урахуванням ефекту, що його перекладач хоче досягнути у мові перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Влахов С. Непереваемое в переводе / С. Влахов, С. Флорин; под ред. Вл. Россельса. – М. : Международные отношения, 1980. – 343 с.
2. Кияк Т.Р. Перекладознавство (німецько-український напрям) / Т.Р. Кияк, А.М. Науменко, О.Д. Огуй. – Київ : ВЦП «Київський університет», 2008. – 543 с.

3. Чередниченко О.І. Теорія і практика перекладу. Французька мова / О.І. Чередниченко, Я.Г. Коваль. – Київ: Либідь, 1995. – 319 с.

*Анастасія Довганюк
Науковий керівник – доц. Федорова О.В.
(Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія)*

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВІДЧУТТІВ

Темою нашого дослідження є специфіка перекладу фразеологізмів англійської мови на позначення відчуттів, об'єктом – фразеологія англійської мови, предметом – група фразеологізмів на позначення відчуттів, а метою – виявити проблеми стосовно перекладу фразеологізмів з англійської мови на українську та знайти правильне рішення виявлених проблем.

Формування сучасного перекладознавства як самостійної наукової дисципліни припало, в основному, на другу половину двадцятого сторіччя. Україна зіштовхнулася з післявоєнним розширенням міжнародних контактів у всіх сферах людського буття, що зумовило різке збільшення потреби в перекладах і перекладачах. Також, це стало великим стимулом для росту теоретичних досліджень перекладацької діяльності. Саме тому, за останні 50 років з'явилася величезна кількість робіт, теоретичних концепцій і методів дослідження. Тому сучасне перекладознавство можна вважати результатом міждисциплінарних досліджень, що використовують методи цілого ряду наук, таких як літературознавство, етнографія й когнітивна психологія тощо.

Завдячуючи працям А.Д. Швейцера, В.Н. Комісарова та Л.С. Бархударова, теорія перекладу отримала досить інтенсивний розвиток. Виділяючи проблему перекладу фразеологізмів, можна побачити, що їм приділено чимало уваги в теоретичних роботах. Проте, пов'язані з цією темою проблеми розглядаються по-різному й рекомендуються різні методи їх перекладу. Зустрічаються навіть не співвідносні думки, що є достатньо зрозумілим: тут не може бути стандартного рішення для усіх типів і класів фразеологізмів. Існують моменти, коли навіть за наявності повного еквіваленту фразеологізму, доводиться шукати інші шляхи перекладу, так як саме цей еквівалент може не відповідати даному контексту. Такі ситуації зустрічаються навіть у межах однієї групи фразеологічних одиниць, для яких потребується індивідуальне рішення.

Одним з малодосліджених сегментів фразеології англійської мови є фразеологізми на позначення відчуттів (страху, задоволення, тривоги, голоду, спокою тощо), враховуючи й той факт, що саме ця група фразеологізмів є дуже важливою через їх часту вживаність.

Наведемо приклади, проаналізуємо і зіставимо фразеологічні одиниці, що позначають відчуття, настрої та емоційні стани людини в англійській та українській мовах. Аналіз був проведений за семантичної класифікації, запропонованої акад. В.В. Виноградовим та згідно з його критеріями. Переклад цих фразеологічних одиниць був зроблений, за допомогою використання

точних еквівалентів обох мов. Згідно з системою, запропонованою акад. В. В. Виноградовим, фразеологічні одиниці класифікуються на:

1. Фразеологічні зрощення або ідіоми – невмотивовані фразеологічні одиниці, що виступають як еквіваленти слів [3]: *green as envy* – лікті кусати; *frozen with terror* – аж око в'яне; *soft in the brain* – ані верша, ані ворітця; *a young Tartar* – шило в одному місці; *have a head dizzy with* – обрік грає; [1;5] *butterflies in a stomach* – кішки на душі шкребуть; *dog tired* – втомлений як собака; *beat about the bush* – пекти раків; *boiling mad* – важким духом дихати; *to be downhearted* – як скупаний у мертвій воді; [2; 5]

2. Фразеологічні єдності – мотивовані одиниці з єдиним цілісним значенням, що виникають зі злиття значень лексичних компонентів [3]: *as cold as ice* – холодний як лід; *be over the moon* – бути на сьомому небі від щастя; *chicken heart* – заяча душа; *good Samaritan* – добрий Самарянин; *be out of sorts* – не з тієї ноги встати; [2; 5] *lose one's temper* – тупотіти ногами на (когось); *as pale as corpse* – блідий як стіна; *as proud as peacock* – гордий як павич; *to feel like a bush out of water* – почуватися не у своїй тарілці; *to be scared to death* – наляканий до смерті; [4; 5]

3. Фразеологічні сполучення – звороти, в яких у одного з компонентів фразеологічно пов'язане значення, що виявляється лише у зв'язку зі строго певним колом понять і їх словесних позначень [3]: *as hungry as a hunter* – голодний як пес; *to be dead with cold* – промерзнути до кісток; *to shrug one's shoulder* – насупити брови; *furious with/over* – затаїти злість; *bite the dust* – гнити в сирій землі; *hands feel clammy* – гадюка ссе коло серця; *to sell the bears skin before one has caught it* – ділити шкуру не вибитого ведмедя; *to be red as a lobster* – бути червоним як рак; *heart bleeds* – серце обливається кров'ю; *fall in love* – серце тенькає. [1; 5]

Підводячи підсумок, зазначимо, що більшість фразеологізмів описують негативні відчуття, тому що вони більш популярні, ніж ті, які позначають щастя або радість. Проте, пошук українського еквіваленту не був легким завданням. Виразне значення фразеологізмів, у поєднанні з яскравою індивідуальністю і емоційним забарвленням, відповідають автономій особливості людини та її поведінки, реалізації норм життя і т.д. Й англійська, й українська мови рясніють численними фразеологічними одиницями, які покривають цілий антропоцентричний спектр: від внутрішнього життя людини до її соціального статусу. Фразеологія відображає людську психологію в усіх її проявах, передбачає можливі стилі поведінки тощо. Можна виявити безліч подібностей і відмінностей у фразеологічному фонді обох мов, які порівнюються. Подібність може бути пояснена або спільним джерелом походження (біблійні вислови, висловлення Римського походження і т. д.) або універсального характеру деяких особливостей природи, фізіології людини і т.д. Але в основному, фразеологічні одиниці відображають національні особливості когнітивного сприйняття світу і життя.

Фразеологія, як невід'ємна частина мови, ще потребує подальших комплексних і міждисциплінарних досліджень, в яких використовуються різні методи гуманітарних і соціальних наук.

ЛІТЕРАТУРА

1. Oxford Idioms Dictionary for Learners of English. – Oxford: Oxford University Press, 2003. – 326 с.
2. Англійські ідіоми [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.native-english.ru/expressions>
3. Виноградов В.С. Переклад. Загальні і лексичні питання / В.С. Виноградов. – М : Академия, 2004. – 234 с.
4. Словник сленгу і ідіом [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://audio-class.ru/slang/a-slang.html>
5. Фразеологічний словник української мови / Уклад. : В.М. Білоноженко та ін. – К.: Наук. думка, 1999. – 432 с.

Алла Іщук

(Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова)

СТАН СУЧАСНОЇ ЛЕКСИКОГРАФІЇ ТА РОБОТИ ПЕРЕКЛАДАЧА

Розглядаючи мову як засіб спілкування, ми висуваємо на чільне місце її основну функцію – функцію комунікативну, яка є складним явищем, в якому інтегрованими є всі властивості мови на будь-яких етапах людського спілкування. Завдання мови, насамперед, – це зробити спілкування можливим.

Сьогодні, в епоху розвитку електронних носіїв, машинного перекладу, який стає все більш розвинутим, однак все ще не може повністю замінити людину-перекладача, може скластися враження, що комунікативна функція мови стає менш затребуваною, тому що мова виконує начебто допоміжну роль у взаєморозумінні. Мобільні додатки для спілкування, Інтернет-чати, форуми та соціальні мережі повні засобів, які допомагають виразити себе і без мовних ресурсів (тобто використовуючи іконки, анімаційні картинки, смайлики, навіть короткі відеороліки). Такі повідомлення зрозумілі навіть носіям іншої мови. Зараз дуже часто можна почути, що в майбутньому деякі професії зникнуть або стануть набагато менше затребуваними ніж сьогодні. Однією з таких професій називають і роботу перекладача. Адже як ми вже зазначили, технологічно цілком ймовірно, що машина вже здатна робити якісні переклади (мова зараз не йде про сервіс Google Translate, який є найдоступнішим ресурсом такого роду для швидкого, хоча й не завжди якісного перекладу). Проте машина поки що не здатна вловлювати емоційну забарвленість тексту мовця, його інтонації, розуміти манеру висловлювання або аналізувати ситуацію, що є надзвичайно важливими факторами, скажімо, при синхронному або послідовному перекладі під час ділових чи політичних переговорів.

Як зазначав Л.В. Щерба, «більшість людей або дуже погано знає мову або знає її надзвичайно нерівномірно чи в будь-якому разі навчалось неї нераціонально; перекласти ж кілька фраз на іноземну мову досить часто буває потрібно кожному...» [3, с. 307]. Саме для таких випадків, хоча, звісно ж, не тільки, і потрібен словник. На разі потужний потік інформації, який завдяки розвитку технічних засобів все збільшується, зумовлює розширення типології

та кількості словників. Цей процес потрібно систематизувати та упорядковувати. Це і є завдання сучасної лексикографії. Удосконалення лексикографії, як теоретично і практичної науки, як науки, яка систематизує інформацію про мову і слова, дозволяє зберегти у цьому питанні загальну цілісну семантичну картину і дати перекладачам і іншим споживачам «словесної інформації» [1, с. 8] потрібну орієнтировку в тих чи інших матеріальних і духовних явищах світу.

Доступність до перекладацьких ресурсів зростає, але якість і вірність перекладу все ще вважається однакою професійності перекладача. Саме ці характеристики і є найважливішими в цій діяльності. Від перекладача вимагається «зберегти інформацію (зміст, засоби образності, колорит, ритм і т. п.), її форму (композицію, стиль) й авторські інтенції (у т. ч. і приховані), що проводиться на певній основі (моделі)» [2, с. 33], а також дати «гарантію точності перекладу», що досягається за допомогою використання відповідних словників та довідників. Отже, лексикографія та її засоби не тільки допомагають роботі перекладача, але й забезпечують цю роботу на високому рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крупнов В.Н. Лексикографические аспекты перевода: Учеб. пособие для ин-тов и фак. иностр. яз. – М.: Высш. шк., 1987. – 192 с.
2. Шевченко О.О. Переклад як творчий процес. – Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 6 (289), Ч. II, 2014. – С. 33 – 38.
3. Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность. – Л. 1974.

Аліна Капаціна

Науковий керівник – доц. Абабілова Н.М.

(Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського)

ВІДТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ГРАМАТИЧНИХ ЕМФАТИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ ЯК ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧА ПРОБЛЕМА

На сучасному етапі проблема перекладу емпатичних конструкцій є актуальною тому, що перед перекладачами постає складне питання правильно інтерпретувати речення і донести його зміст до аудиторії. Досить часто ми стикаємося з проблемою нерозуміння і це відбувається через те, що в англійській мові найчастіше емпіза передається граматичними засобами. І тому засоби вираження емпізи в англійській і українській мовах співпадають лише частково.

Дослідженням емпатичних конструкцій присвятили свої дослідження такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Г. Вахітова, В. Зінатулін, І. Шишкіна, та ін.

Способам відтворення емпатичних конструкцій присвячені наукові праці В. Бурлакова, Ж. Голікова, І. Іванова, В. Карабан, Г. Почепцов, В. Шпак та ін.

Мета статті – проаналізувати шляхи відтворення англійських граматичних емпатичних конструкцій.

Аналіз джерельної бази з проблеми дослідження дозволив стверджувати, що науковці єдині в своїх поглядах щодо визначення емпатичної конструкції та розуміють її як конструкцію синтаксичного характеру, яка використовується для виділення якогось елемента речення. Емпатичні конструкції поділяють на лексичні, що використовують для додавання висловленню емоційного забарвлення (певні лексичні засоби, тобто слова і словосполучення); граматичні, що використовують задля емоційного забарвлення граматичні засоби; і лексико-граматичні, в яких одночасно використано лексичні та граматичні засоби [2; 3; 4].

Емпатичні конструкції досить часто вживаються в різних стилях мовлення, однак, найбільш притаманні вони художньому стилю, в той час як у науковому їх вживання не є частотним. Це пояснюється тим, що такі конструкції надають художнім текстам більш колоритного забарвлення, емоційності та пожвавлення. На відміну від наукових текстів, де емпфаза зустрічається виключно з конкретною метою [5, с. 86].

Щодо граматичних емпатичних конструкцій, то до них належать:

1) підсилювальне *do*, яке вживається у наказових та стверджувальних реченнях у поєднанні з інфінітивом смислового дієслова для виділення дієслів присудків. При цьому зберігається прямий порядок слів;

2) зворотний порядок слів (інверсія);

3) подвійне заперечення;

4) емпатичне сполучення *it is...that (which, who)*, яке використовується для виділення будь-якого члена речення, крім присудка, і навіть цілого підрядного речення;

5) конструкція з використанням ступенів порівняння прикметників і прислівників [3].

Науковці єдині в своїх міркуваннях щодо відтворення вище перелічених конструкцій та пропонують їх перекладати залежно від їх типу.

Так, у процесі перекладу речень з підсилювальним *do* перед смисловим дієсловом вживаються слова «дійсно», «фактично», «насправді», «все ж» та інші. Отже, граматична емпатична конструкція відтворюється лексичними засобами. Інколи підсилення присудку відбувається за допомогою інтонації. Якщо в реченні вжито прислівник зі значенням «дійсно» (наприклад: *actually, really, indeed* та інші), то «*do*» не перекладається.

e.g.: «*I can't pretend that I do like them, and I suppose you don't particularly*» [7; с. 252]. – «Я й *насправді* їх не люблю, та й ти, мабуть, теж» [6].

Найбільш широко вживаним і яскравим засобом емоційно-експресивного виділення слова є інверсія. На думку дослідників, передати емпфузу, виражену інверсією, на українську мову навряд чи можна адекватно. Для збереження адекватності, необхідно вдаватися до лексичних засобів, тобто ввести додаткові слова і вжити більш експресивні дієслова. В залежності від контексту, можна використовувати або лексичні засоби (підсилювальні слова: «тільки», «дуже», «досить», «надто» та інше), або синтаксичні (зміна структури речення).

e.g.: «*It was a dirty place enough, and I dare say not unknown to smuggling adventurers; but there was a good fire in the kitchen, and there were eggs and bacon*

to eat, and various liquors to drink» [7; с.495]. – «Заклад був доволі занехаяний і, очевидно, *добре знайомий* контрабандистам, але в кухні там яскраво горів вогонь, і була змога підкріпитись яечнею з салом, та й випити теж би знайшлося» [6].

Щодо реалізації рамкові емфатичної конструкції, що вводить формальним підметом *it*, то зазвичай вона також передається лексичним шляхом (словами: «саме», «це», «завдяки», та ін.).

e.g. «*It was in the early morning after my arrival that I entertained this speculation*» [7; с. 53]. – «Розмірковував я над цим *раненько-вранці* на другий день після приїзду» [6].

При передачі речення з подвійним запереченням використовується прийом антонімічного перекладу, тобто негативне висловлювання в мові оригіналу стає стверджувальним в мові перекладі:

e.g.: «*Orlick not unnaturally answered, «Well? And you're late»»* [7; с. 128]. – «Орлік відповів *цілком природно*: Справді? Та й ти теж пізнувало» [6].

Емфаза може створюватися за допомогою ступенів порівняння прикметників або прислівників, однак їх вживання часто обмежено лексично (словами типу *much, little*) або граматично (найвищий ступінь з прийменником *at*). До інших прикладів можна віднести конструкцію з *as ... as*, прикметником в позитивному ступені і займенниками *any, anybody, anything*.

e.g.: «*Sitting near her, with the white shoe, that had never been worn, in her hand, and her head bent as she looked at it, was an elegant lady whom I had never seen*» [7; с. 261]. – «А біля неї, тримаючи в руці невзувану білу туфлю й наче уважно її розглядаючи, *сиділа якась незнайома мені елегантна пані*» [6].

Отже, ми можемо зробити висновок, що відтворення емфатичних граматичних конструкцій залежать від їх виду. Найчастіше емфатичні граматичні конструкції відтворюються за допомогою лексичних засобів.

Подальші перспективи дослідження вбачаємо у проведенні кількісного аналізу вживання зазначеного явища у художньому творі Ч. Діккенса «Великі сподівання» та дослідженні особливостей відтворення емфатичних граматичних конструкцій українською мовою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел.]. – К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.
2. Ганич Д.І. Словник лінгвістичних термінів. / Д. Ганич, І. Олійник. – К. : Вища школа, 1985. – 360 с.
3. Голікова Ж.А. Переклад з англійської на російську = Learn to Translate by Translating from Russian into English. / Ж.А. Голікова. – 5-е изд., стер. – Минск : Новое знание, 2008. – 287 с.
4. Карабан В.І. Переклад з української мови на англійську мову / В.І. Карабан, Дж. Мейс – Вінниця : Нова книга, 2003. – 608 с.
5. Шишкина И.С. Способы выражения эмфазы в английской научной литературе / И.С. Шишкина. – Киров : Изд-во ВятГГУ. – 2006.
6. Діккенс Ч. Великі сподівання. / Ч. Діккенс. – К. : Веселка, 1986. – 480 с.

7. Dickens C. Great Expectations. – В. : Create Space Independent Publishing Platform. – 2014 – 542 p.

Ірина Козка
(Харківський національний медичний університет)

TRANSLATION STRATEGIES AND PROCEDURES FOR HUMOUR CATEGORIES

When analysing humour translation, it is necessary to define categories of humour (or types of jokes) first and then establish translation strategies and procedures (techniques or methods). In contrast to translation strategies (the translators' global approach or plan of action on a given text, according to their intention), translation procedures are used for sentences and smaller units of language within that text. Translation procedures are methods applied by translators when they formulate an equivalence for the purpose of transferring elements of meaning from the Source Text (ST) to the Target Text (TT) [5].

J.-P. Vinay and J. Darbelnet distinguish between direct and oblique translation strategies and within these two strategies between seven methods, or procedures [10]. Direct translation comprises borrowing, calque and literal translation with the latter being the preferred procedure unless structure, metalinguistic factors or meaning are compromised. Oblique translation comprises transposition (change from one part of speech in the ST to another in the TT), modulation (change in semantics and point of view), equivalence (different languages describing a situation by different means, e.g. idioms) and adaptation (changing cultural reference). There are some other linguistic theories of translation that single out similar translation procedures [5; 9], though they may use different terms for the same procedures. Thus, the term «close translation» is used for literal translation, «through translation» [9] – for calque, «transference» [9] – for borrowing, «cultural equivalent» [9] – for adaptation. Moreover, some procedures are specified. Recategorisation, denominalisation, recasting are singled out as types of transposition [5]. Such methods as synonymy [5; 9]; expansion [9], or amplification [5]; reduction [9], or concentration [5] can be considered as kinds of modulation. In addition, there have been proposed two general translation procedures: omission and compensation.

Humour researchers have pointed out the correlation between translation strategies and certain types of humour. There have been distinguished three general categories of humour/jokes: a) universal humour/jokes, b) culture-specific humour/jokes, and c) language-specific humour/jokes. In terms of translatability, universal jokes are the easiest to translate whereas language-specific jokes are the most difficult. There have been suggested different translation strategies for some of the most common categories of humour, namely wordplay/punning and irony.

One of the best-known definitions of wordplay, or punning, is given by D. Delabastita: «Wordplay is the general name for the various *textual* phenomena in which *structural features* of the language(s) are used are exploited in order to bring about a *communicatively significant confrontation* of two (or more) linguistic

structures with *more or less similar forms* and *more or less different meanings*» [4, p. 128]; «the pun contrasts linguistic structures with *different meanings* on the basis of their *formal similarity*» [ibid.]. S. Attardo defines puns as «the language-based jokes, where a word may be replaced with another that sound and often looks similar, but has a distinctive meaning» [2, p. 177]. According to the type and degree of similarity, D. Delabastita further divides puns into the following categories: homonymy, homophony, homography and paronymy [4, p. 128].

Puns can be generally translated as follows. 1) Pun rendered as pun: the ST pun is translated by a TL pun; 2) Pun rendered as non-pun: a non-punning phrase which may retain all the initial senses (non-selective non-pun), or a non-punning phrase which renders only one of the pertinent senses (selective non-pun), or diffuse paraphrase or a combination of the above; 3) Pun rendered with another rhetorical device, or *punoid* (repetition, rhyme, referential vagueness, irony etc.); 4) Pun rendered with zero pun (total omission, or avoidance strategy); 5) ST pun copied as TT pun, without being translated; 6) Addition: a compensatory pun is inserted where there was none in the ST (possibly making up for strategy 4 where no other solution was found); 7) Editorial techniques: footnotes, endnotes, comments in translator's forewords etc. [3, p. 192-226].

Many scholars have viewed irony from different perspectives: R. Tanaka, D.C. Muecke, W. Nash, M. Mateo, A.A. Alharthi and others. Most of them express their dissatisfaction with the conventional definition of irony as «saying one thing and meaning another» as it is neither a comprehensive nor accurate description of irony-creating techniques. As M. Mateo states, «irony depends on context, since it springs from the relationships of a word, expression or action with the whole text or situation» [6, p.172]. Following D.C. Muecke and R. Tanaka, she defines irony as a pragmatic category which activates an «endless series of subversive interpretations» [ibid.] and states that «the double interpretation of irony is therefore different from that of wordplay, which is the product of a linguistic structure and it is a question of *different meanings* rather than *interpretations*» [ibid.]. A.A. Alharthi defines irony as 'the process of creating the opposite', and more specifically as «the contradiction between what a person says and what he means, what s/he says and what s/he does, what s/he means or says and what others understand, and what is expected or intended and what happens» [1, p.19]. There are three main types of irony: verbal (a speaker says a word or expression and means the opposite), situational (a situation in which there is an incongruity between what is logically expected and what happens), and dramatic (the difference between what the audience/reader is aware of and what the character is not).

M. Mateo, using D.C. Muecke's classification of irony types [7], proposed a list of possible strategies of irony translation, after studying a corpus of three English comedies translated into Spanish: 1) ST irony becomes TT irony with literal translation; 2) ST irony becomes TT irony with «equivalent effect» translation; 3) ST irony becomes TT irony through means different from those used in ST (e.g. verbal irony becomes kinetic irony, the use of intonation is replaced by lexical or grammatical units); 4) ST irony is enhanced in TT with some word/expression; 5) ST ironic innuendo becomes more restricted and explicit in TT; 6) ST irony becomes TT

sarcasm (overt criticism); 7) The hidden meaning of ST irony comes to the surface in TT (no irony in TT); 8) ST ironic ambiguity has only one of the two meanings translated in TT (no double-entendre or ambiguity in TT); 9) ST irony is replaced by a «synonym» in TT with no two possible interpretations; 10) ST irony is explained in footnote in TT; 11) ST irony has literal translation with no irony in TT; 12) Ironic ST is completely deleted in TT; 13) No irony in ST becomes irony in TT [6, p. 175-177].

To sum up, oblique translation strategies predominate for both wordplay and irony. In both direct and oblique strategies wordplay and irony can sometimes lose their original humorous effect. In some cases, translators use addition (compensation) to make up for the earlier «forced» omission of wordplay or irony.

REFERENCES

1. Alharthi, A. A. A. Challenges and Strategies of Subtitling Humour: A Case Study of the American Sitcom *Seinfeld*, with Particular Reference to English and Arabic [E-resource]. PhD thesis, University of Salford. 2016. xvi, 245 p. URL: <http://usir.salford.ac.uk/40460/> (viewed 8/02/2018).
2. Attardo, S. Translation and Humour: An Approach Based on the General Theory of Verbal Humour (GTVH). *The Translator: Studies in Intercultural Communication*. 2002. Vol. 8 (2). P. 173-194.
3. Delabastita, D. There's a Double Tongue: An Investigation into the Translation of Shakespeare's Wordplay, with Special Reference to Hamlet. Amsterdam/Atlanta: Rodopi B.V., 1993. 522 p.
4. Delabastita, D. Wordplay and Translation. Special Issue. *The Translator: Studies in Intercultural Communication*. Manchester: St. Jerome Publishing, 1996. Vol. 2 (2). P.127-353.
5. Delisle, J., Lee Jahnke, H., Cormier, M. Translation Terminology. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins, 1999. vi, 433 p.
6. Mateo, M. The Translation of Irony. *Meta*. 1995. Vol. 40, #1, P. 171-178.
7. Muecke, D.C. The Compass of Irony. London: Methuen, 1969. xii, 276 p.
8. Muecke, D.C. Irony and the Ironic. 2nd ed. London: Methuen, 1982. 110 p.
9. Newmark, P. A Textbook of Translation. London: Prentice Hall, 1988. 304 p.
10. Vinay, J.-P., Darbelnet, J. Comparative stylistics of French and English: A methodology for translation / Translated and edited by J. C. Sager and M.-J. Hamel. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins B.V., 1995. xx, 359 p.

Марія Корнієнко

Науковий керівник – доц. Абабілова Н.М.

(Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського)

ДО ПИТАННЯ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Проблема перекладу фразеологічних одиниць залишається надзвичайно актуальною в сучасній лінгвістиці, оскільки фразеологічна система кожної мови відбиває уявлення її носіїв про навколишній світ, формуючи тим самим

мовну картину світу. Значні труднощі в перекладі пояснюються й тим, що більшість фразеологізмів є яскравими, емоційно насиченими, мають багатий стилістичний потенціал та неповторні образні ознаки, що часто неможливо передати дослівно.

Особливої уваги способам реалізації фразеологічних одиниць приділяли такі науковці, як Я. Баран, С. Влахов, В. Комісаров, І. Корунець, О. Кунін, К. Мартинкевич та інші.

Маємо на меті проаналізувати основні способи відтворення фразеологічних одиниць українською мовою.

Аналіз джерельної бази дозволяє стверджувати, що зарубіжні вчені (С. Влахов, О. Кунін [2; 6]) і більшість вітчизняних дослідників (Я. Баран, В. Комісаров, І. Корунець, [1; 4; 5]) пропонують перекладати фразеологічні одиниці (ФО), що мають еквівалент у мові перекладу, повним фразеологічним еквівалентом, тобто українським відповідником, який збігається з англійською ФО за значенням, лексичним складом, образністю, стилістичною спрямованістю і граматичною структурою, та частковим фразеологічним еквівалентом, який є типом перекладацької відповідності, в якому значення фразеологізму на мові перекладу (МП) адекватно значенню фразеологізму мови оригіналу (МО), але за образною основою, метафоричності відрізняється від нього.

Слід звернути увагу, що науковці С. Влахов і О. Кунін поділяють часткові еквіваленти на часткові лексичні еквіваленти (українські еквіваленти англійських ФО, що збігаються з ними за значенням, стилістичною спрямованістю та є близькими за образністю, але дещо розбіжні за лексичним складом, або ж мають збігаються за значенням, стилістичною спрямованістю, але різні за образністю) та часткові граматичні еквіваленти (українські еквіваленти англійських ФО, що мають спільне значення, стилістичну спрямованість та образність, але різняться числовою формою іменника чи порядком слів). Учені зазначають, що англійська ФО може мати декілька еквівалентів в МП, тож за допомогою вибіркового фразеологічного еквіваленту перекладач має змогу обрати оптимальний варіант та передати стилістичну різноплановість англійських ФО [2; 7].

До вищевказаних способів перекладу ФО лінгвіст С. Влахов відносить також «індивідуальні» еквіваленти. Не знаходячи в МП повного еквіваленту, перекладач іноді змушений удатися до словотворчості, оформлюючи свою нову ФО, при цьому фахівець може використовувати вже наявні в мові перекладу фразеологічні засоби. Близьким до цього є пристосування до контексту вже існуючої ФО шляхом зміни структури, додавання нових компонентів, надання за допомогою фонетичних засобів форми прислів'я та ін. [2].

Дослідники В. Комісаров, І. Корунець виділяють спосіб перекладу ФО за допомогою фразеологічного аналога (за термінологією С. Влахова та О. Куніна – «відносний еквівалент» [2; 7]), зазначаючи, що це такі міжмовні фразеологічні відповідники, які є однаковими за змістом, стилістичною характеристикою, але різняться лексичним наповненням і граматичною структурою [4; 5]. Зауважимо, що використання відповідності цього типу

забезпечує досить високий ступінь еквівалентності. Однак, існують деякі обмеження, до яких відносять необхідність збереження емоційного й стилістичного значення ФО, стилістичну нерівноцінність деяких аналогових ФО та національне забарвлення ФО [4].

Науковець О. Кунін акцентує увагу на калькуванні при наявності повного або часткового еквіваленту й наголошує, що дослівний переклад особливо важливий, коли образ, який міститься у ФО, потрібен для розуміння тексту, а заміна його іншим образом не надає достатнього ефекту. Цей спосіб часто застосовується за наявності поширеної метафори, фразеологічних синонімів, гри слів та каламбурах [7].

У ході наукового пошуку зафіксовано й контекстуальний спосіб перекладу ФО, під яким О. Кунін розуміє «обертональний переклад» [7], а В. Комісаров – «контекстуальну заміну» [4]. Сутність зазначеного шляху реалізації ФО полягає в тому, що використовується своєрідний оказіональний еквівалент для перекладу ФО тільки в даному контексті. Слід враховувати, що оказіональність даного еквіваленту визначається особливостями контексту; якщо цей контекст інший, то аналогічний переклад може бути не «обертональним», а повним або частковим еквівалентом.

Щодо перекладу безеквівалентних фразеологізмів, то вчені пропонують передавати їх за допомогою калькування, сутність якого полягає у створенні нового сполучення в мові перекладу, що копіює структуру вихідної ФО. Відзначимо, що цей перекладацький спосіб може використовуватись у разі відсутності в англійській фразеології еквіваленту в українській мові, а також у випадку неможливості вживання еквіваленту в даному контексті, та дозволяє перенести безеквівалентну ФО в мову перекладу при максимально повному збереженні семантики мови оригіналу.

Однак, дослівний переклад, калькування фразеологічних одиниць, може бути застосовано лише в тому випадку, якщо в результаті калькування виходить вираз, образність якого легко сприймається українським читачем і не створює враження неприродності та невластивості загальноприйнятим нормам української мови [2]. На думку В. Комісарова, при створенні фразеологічної кальки важко надати їй відповідної форми крилатого виразу. Для цього інколи доцільно наблизити кальку до вже наявного зразка [4].

У процесі дослідження виявлено, що зарубіжні та вітчизняні науковці розглядають описовий переклад, який зводиться до перекладу не самої фразеологічної одиниці, а її тлумачення, як це часто буває загалом із одиницями, які не мають еквівалентів у МП. Це можуть бути пояснення, порівняння, описи, тлумачення – всі засоби, які передають у максимально зрозумілій та стислій формі зміст ФО. Цей спосіб перекладу зазвичай призводить до втрати образності й виразності.

Отже, провідними в практиці перекладу є наступні шляхи перекладу фразеологічних одиниць: фразеологічний еквівалент, фразеологічний аналог, контекстуальний переклад, калькування та описовий переклад.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баран Я.А. Фразеологія: знакові величини: навчальний посібник для студентів факультетів іноземних мов / Я.А. Баран, М.І. Зимомря, О.М. Білоус, І.М. Зимомря. – Вінниця : Нова Книга, 2008. – 256 с.
2. Влахов С.И. Непереводимое в переводе / С.И. Влахов, С.П. Флорин. – М. : Международные отношения, 1980. – 340 с.
3. Дмитриева Л.Ф. Английский язык. Курс перевода : книга для студентов / Л.Ф. Дмитриева, С.Е. Кунцевич, Е.А. Мартинкевич, Н.Ф. Смирнова. – Москва-Ростов-на-Дону, 2005. – 304 с.
4. Комиссаров В.Н. Теория перевода: лингвистические аспекты: учебник. – М. : Высшая школа, 1990. – 253 с.
5. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): підручник. – Вінниця. : Нова Книга, 2001 – 448 с.
6. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка : учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз.– 2-е изд., перераб.– М. : Высш. шк., Дубна: Изд. центр «Феникс», 1996 – 381 с.
7. Кунин А.В. О переводе английских фразеологизмов [Электронный ресурс]. – Электрон. текстовые данные. – Режим доступа : http://zhurnal.lib.ru/w/wagarow_a_s/transl/bookkunin.shtml.

Євгенія Костик

(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖМОВНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Сучасна теорія перекладу наголошує на необхідності збереження національної і історичної специфіки оригіналу. Труднощі перед перекладачем щодо історичного і національного колориту виникають вже тоді, коли перед ним постають не окремі елементи контексту, а якість, яка в тій чи іншій мірі властива компонентам твору: мовному матеріалу, формі та змісту. У зв'язку з цим, перекладачу слід зберегти не формальні риси тексту, а їх семантичну і смислову якість, а також ті засоби, за допомогою яких можна передати більш чіткіший зміст своєму читачеві. В цьому, власне, і полягає принцип реалістичного перекладу.

Терміном «реалії» позначаються побутові і специфічні слова і вирази, що не мають еквівалента в побуті. При передачі таких реалій можна використовувати кілька способів:

- транслітерацію, яка може бути повною або частковою;
- калькування;
- приблизний переклад, тобто використання слова, що позначає поняття, близьке до реалій мови оригіналу;
- описовий переклад реалії.

Наприклад, відтворення реалії з української мови *Харків*, більшість перекладають як *Kharkov*, а потрібно – *Kharkiv*; слід калькувати назви вчених

ступенів *Candidate of Pedagogical Sciences*, хоча в англomовному світі перекладають *PhD*; предмет «культурологія» на Заході називається «*cultural studies*», однак цей предмет ми відтворюємо як «*culturology*» прийнятому на пострадянському просторі; назва казки «Тисяча і одна ніч», відтворюється англійською не як «*Thousand and one night*», а як «*Arabian nights*» і т.п.

Еквівалентність окремих слів в оригіналі та в перекладі припускає максимально можливу близькість не тільки предметно-логічного, а й конотативного значення слів. Найбільшу роль у передачі конотативного аспекту і семантики слова оригіналу відіграють його емоційні, стилістичні й образні компоненти. Існують два види труднощів при передачі реалій при перекладі:

1. відсутність відповідності в мові перекладу (еквівалента, аналога);
2. необхідність поряд із предметним значенням (семантикою) реалії передати колорит (конотацію), національне та історичне забарвлення.

Слід зазначити, що переклад може бути визначений як:

– однонаправлений і двофазний процес міжмовної і міжкультурної комунікації, за якого на основі цілеспрямованого (перекладацького) аналізу первинного тексту створюється повторний текст (мета текст), який замінює первинний в іншому мовному та культурному середовищі;

– процес, що характеризується установкою на передачу комунікативного ефекту первинного тексту і частково модифікується відмінностями.

Основними операціями перекладу можна виділити:

- читання і розуміння тексту-оригіналу;
- переклад окремих слів;
- буквальный переклад тексту;
- еквівалентний переклад зв'язного тексту.

Щодо останнього, то виділяють три типи еквівалентності.

Перший тип полягає у збереженні тільки тієї частини змісту оригіналу, що становить мету комунікації і являє собою загальну частину змісту висловлення.

Другий тип еквівалентності не тільки передає однакову мету комунікації, але й ту ж саму позамовну ситуацію, повне відтворення змісту оригіналу порівняно з першим типом, проте це не означає передачі усіх значеннєвих елементів оригіналу. Збереження вказівки на однакову ситуацію супроводжується у перекладах цього типу значними структурно-семантичними розбіжностями з оригіналом і може описуватись через різні комбінації властивих їй особливостей.

Третій тип еквівалентності має характерні особливості: відсутність паралелізму лексичного складу синтаксичної структури; неможливість пов'язати структури оригіналу й перекладу відносинами синтаксичної трансформації; збереження в перекладі мети комунікації та ідентифікації тієї ж ситуації, що в оригіналі; збереження в перекладі понять, за допомогою яких здійснюється опис ситуації в оригіналі.

У перекладах третього типу спостерігаються як повний збіг структури повідомлення, так і використання в перекладі синонімічної структури відносно семантичного перефразування.

Не менш важливою проблемою є переклад сленгу. Сленг – це не літературна лексика, що вживається в усному мовленні. Він характеризується більш-менш яскраво вираженим фамільярними забарвленням пригнічуючи більшість слів і словосполучень (*U – you; Ama – I'm; Yep, ye – yes; Dis – this; Pal – друг; Lemon – не потрібна річ; Plastic – кредитна карта; Idiot box – телевізор*). При перекладі можуть виникнути деякі специфічні труднощі у загальному стилістичному характері. Можуть виникнути складності в розумінні значення окремих слів і висловів сленгу, головним чином через недостатньо ясну мотивацію багатьох лексико-фразеологічних одиниць.

Помилки виникають і при перекладі інтернаціональної лексики, яка характеризується смисловою структурою, що інколи заплутує перекладачів (*international, multiplication, ultraviolet, cybernetics, polytron, cohesion, precipitator, ultrasensitive*).

Міжмовні омоніми можуть також створювати труднощі перекладу як художнього, усного, так і письмового виду перекладу (*magazine – журнал (а не магазин); academic – викладач у вишій (а не академік); maradeur – не лише мародер, а й хуліган; master – не лише майстер, а й магістр, знавець; insult – образа, удар (а не інсульт); lunatic – божевільний (а не лунатик)*). Досвідчений перекладач повинен добре знати всі випадки міжмовної омонімії та паронімії або ж усвідомлювати, що слова певної форми приховують небезпеку неправильного перекладу через оманливу подібність до певних українських слів, і тому слід звертатися до контексту вживання та словників з перекладу для уточнення їхнього значення.

Тобто, з вище викладеного можна зробити висновок про те, що об'єктом теорії міжмовних перетворень є перекладацькі трансформації (прийоми, що сприяють досягненню еквівалентності перекладу та передбачають процедуру перетворення з метою переходу від одиниць оригінального тексту до одиниць перекладу) та деформації (пов'язані з певною перекладацькою втратою). Тому, слід враховувати специфіку та характер перекладу мовних одиниць. Адже специфіка семасіологічних зв'язків одиниць мови у перекладі передбачає професійну спрямованість і спеціальну підготовку перекладача.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карабан В.І. Переклад з української мови на англійську мову : навч. посібн. / В.І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 608 с.
2. Костик Є.В. Проблема транслітерування українських власних назв студентами немовних факультетів / Є.В. Костик // Науковий журнал «Молодий вчений». – Херсон : ТОВ «Видавничий дім «Гельветика», 2016. – № 5 (32). – С. 499-502.
3. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) / І.В. Корунець. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 448 с.

4. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.

Галина Кузенко
(*Чорноморський національний університет ім. Петра Могили*)

КОГНІТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ПЕРЕКЛАДУ

Залучення когнітивно-прагматичного підходу до розгляду традиційної перекладознавчої проблематики дозволяє по-новому проаналізувати найважливіші питання теорії й практики художнього перекладу, а саме – питання про співвідношення творчої індивідуальності автора оригіналу та перекладача, проблему перекладності художнього тексту і адекватності перекладу, а також прагматичної адаптації перекладу.

Переклад як вербальна проекція етноментального досвіду однієї лінгвокультурної спільноти через інтеграцію ментальних просторів перекладача як представника іншої лінгвокультурної спільноти репрезентує зміст ментального світу автора мови оригіналу по «алгоритму» культури і мови, до яких він відноситься. Оптимальність перекладу обумовлена не тільки знанням алгоритмів «чужої» культури, а й перетином ментальних просторів автора оригіналу і його перекладача [1, с. 141].

Продуктивність перекладацького процесу залежить від інтерпретатора, його знань, когнітивного стилю, особистісних якостей. Пізнавальна діяльність перекладача, виявляється у виборі методів перекладу, перекладацькому аналізі й трактується як когнітивний стиль перекладача. Перекладачу необхідні енциклопедичні й мовні знання про семантичні, граматичні, прагматичні особливості оригінальної та цільової мов. У зв'язку з цим мова як вид когнітивної і комунікативної діяльності розглядається у вигляді системи знаків, що беруть участь у кодуванні і передачі інформації про навколишнє середовище, а, отже, мова є засобом репрезентації структури знання, що формується у свідомості людини. Знання отримуються і використовуються людиною або аналітичним шляхом, на основі об'єктивного аналізу фактів і ситуацій – або шляхом герменевтики, тобто суб'єктивно-інтуїтивно. Інакше кажучи, інформація про світ спочатку конструюється (концептуалізується) і лише потім вербалізується.

Звідси витікає, що адекватний переклад повинен зберігати когнітивно-прагматичний потенціал оригіналу. Розрізняють чотири типи прагматичних відносин у перекладі від найвищого ступеня перекладу в прагматичному сенсі до фактичної неможливості відтворити прагматику оригіналу в перекладі. Така градація встановлюється залежно від характеру тексту оригіналу [3, с. 47]. Досить успішно зберігається прагматичний потенціал оригіналу в інформаційних текстах. З суттєвими обмеженнями можлива прагматична адекватність у перекладі творів художньої літератури. І, нарешті, оригінали, які спрямовані на членів конкретного мовного колективу і не мають ніякого відношення до рецепторів перекладу (законодавчі документи, суспільно-

політична та економічна періодика, різні оголошення та ін.), взагалі не можуть бути передані прагматично адекватно. Під прагматичним потенціалом оригіналу розуміється здатність тексту виробляти комунікативний ефект, викликати у рецептора прагматичні ставлення до того, що повідомляється, інакше кажучи, здійснювати прагматичний вплив на одержувача інформації.

Когнітивно-прагматичний підхід до перекладу забезпечує рівність комунікативного ефекту в оригіналі та перекладі. Тому перекладаючи художній твір його текст передається іноземному читачеві з урахуванням як когнітивних, так і прагматичних відносин, при цьому відбувається прагматична адаптація даного тексту, внесення певних поправок зважаючи на соціально-культурні відмінності між отримувачами оригінального та перекладного тексту. Слід наголосити, що будуючи повідомлення, відправник завжди стоїть перед вибором, яка інформація повинна бути словесно виражена в тексті, а яка може лише матися на увазі, оскільки вона повинна бути відома одержувачу. Цей вибір реалізується по-різному залежно від того, чи є одержувач носієм вихідної мови або мови перекладу. Адже те, що є зрозумілим і не потребує словесного вираження для носія мови оригіналу, нерідко вимагає особливої згадки у разі переадресування повідомлення носію мови перекладу, і навпаки [2, с. 48].

Варіювання обсягу інформації, що передається в процесі перекладу, знаходить вираження у перекладацьких адаптаціях, серед яких прагматичні адаптації, безперечно, посідають важливе місце.

У перекладацькій практиці здебільшого використовують чотири види прагматичної адаптації:

1. Адаптація першого виду забезпечує адекватне розуміння повідомлення реципієнтами перекладу. Орієнтуючись на «звичайного» рецептора, перекладач враховує те, що повідомлення, яке є цілком зрозумілим читачам оригіналу, може бути незрозумілим читачам перекладу, внаслідок відсутності у них необхідних фонових знань. У таких випадках перекладач найчастіше вводить у текст перекладу додаткову інформацію, заповнюючи відсутні знання.

2. Адаптація другого виду має на меті домогтися правильного сприйняття змісту оригіналу, донести до рецептора перекладу емоційний вплив вихідного тексту. Необхідність такої адаптації виникає тому, що в кожній мові існують назви певних об'єктів і ситуацій, з якими у представників даного мовного колективу пов'язані особливі асоціації. Якщо подібні асоціації не передаються або спотворюються у перекладі, то прагматичні потенціали текстів перекладу й оригіналу не збігаються навіть при еквівалентному відтворенні змісту. Прагнення домогтися бажаного прагматичного ставлення до тексту перекладу у його рецепторів і робить необхідною відповідну адаптацію.

3. Використовуючи третій тип прагматичної адаптації перекладач орієнтується не на пересічного, а на конкретного рецептора й на конкретну ситуацію спілкування, прагнучи забезпечити бажаний вплив. Тому подібна адаптація звичайно пов'язана зі значним відхиленням від початкового повідомлення. Тут можна виділити кілька типових ситуацій: 1) перекладач знаходить доцільним передати не те, що було сказано, а те, що малося на увазі;

2) перекладач вирішує, що для досягнення бажаного впливу на даного рецептора необхідні інші засоби, ніж ті, які використані в оригіналі.

4. Четвертий тип прагматичної адаптації можна охарактеризувати як рішення «перекладацького надзавдання». Кожен переклад – це текст, який створюється перекладачем для досягнення певної мети. У більшості випадків ця мета полягає в забезпеченні адекватності перекладу. Однак часом перекладач може використовувати переклад для досягнення якоїсь іншої мети, вирішити якусь свою задачу, безпосередньо непов'язану з точним відтворенням оригіналу. І для вирішення такого «надзавдання» він може змінювати і навіть спотворювати оригінал, порушуючи головні принципи своєї професійної діяльності. Зрозуміло, що подібна практика носить винятковий характер і дії перекладача в такому випадку не є перекладом у звичайному розумінні цього слова [3].

Таким чином, створюючи текст перекладу, перекладачеві необхідно піклуватися про досягнення когнітивно-прагматичного потенціалу оригіналу, саме тому вивчення когнітивно-прагматичних аспектів перекладу складає одну з центральних завдань теорії перекладу та є перспективним напрямком дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ануфриева С.С. Проблема восприятия текста реципиентом с позиции коммуникативно-деятельностного подхода / С.С. Ануфриева // От слова к тексту: материалы докладов на междунар.конференции: в 3-х ч. / отв. ред. И.И. Баранова. – Минск: МГЛУ, 2000. – Ч. 3. – С. 141–143.

2. Заботкина В.И. Основные параметры прагматики нового слова (по материалам современного английского языка) / В.И. Заботкина // Проблемы семантики и прагматики: Сб. науч. тр. / Калининградский университет. Калининград, 1996. – 111с.

3. Нойберт А. Прагматические аспекты перевода / А. Нойберт // Leipzig, 1988 –147с.

*Антоніна Курохтіна
(Запорізький національний університет)*

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДЧЕСКИХ ТРАНСФОРМАЦИЙ (НА МАТЕРИАЛЕ СКАЗОК ВИЛЬГЕЛЬМА ГАУФА)

Огромное внимание современная лингвистика уделяет проблемам коммуникации и переводу как средству осуществления этой коммуникации. Особый интерес вызывают исследования трансформаций при переводе немецких сказок на русский язык. Наряду с народной сказкой, предметом научных изысканий нередко становятся авторские сказки, среди которых значительное место занимают произведения немецкого писателя Вильгельма Гауфа. **Объектом** нашего исследования послужил текст сказки «Die Geschichte

von Kalif Storch», а **предметом** – анализ переводческих трансформаций при его переводе на русский язык.

Наиболее интересными, на наш взгляд, выступают трансформации в области синтаксиса. Формально-грамматическая структура предложения основывается на базе номинативных единиц и предполагает наличие связи этих единиц. Опираясь на мнение Л. Теньера, следует отметить, что синтаксическая связь является необходимым условием для выражения мысли, так как она делает предложение живым организмом, придает словам живительную силу и устанавливает между ними совокупность синтаксических связей [2, с. 23]. Текст сказки В. Гауфа характеризуется широким употреблением простых: «*Der Kalif Chasid zu Bagdad saß einmal an einem schönen Nachmittage behaglich auf seinem Sofa*» [1, с. 4] и сложных синтаксических единиц – сложносочиненных (паратакисис): «*Lange betrachtete er die Schrift, plötzlich aber rief er aus: «Das ist Lateinisch, oh Herr, oder ich lass mich hängen»*» [1, с. 6] и сложноподчиненных (гипотаксис): «*Der Kalif, der in seiner Bibliothek gerne alte Manuskripte hatte, wenn er sie auch nicht lesen konnte, kaufte Schrift und Dose und entließ den Krämer*» [1, с. 6]. При переводе текста сказки на русский язык большинство синтаксических конструкций в основном сохраняют свою структуру: «*Der Krämer zog die Schublade heraus und zeigte darin eine Dose mit schwärzlichem Pulver und ein Papier mit sonderbarer Schrift, die weder der Kalif noch Mansor lesen konnte*» [1, с. 7] – «*Торговец вынул ящик и показал в нем коробку с черным порошком и бумагу с очень странной надписью, которую не могли прочесть ни калиф, ни Мансор*» [1, с. 8].

Следует отметить, что в достаточном количестве случаев наблюдаются определенные различия. Так, наиболее частотной является перестановка структурных звеньев предложений: «*Er rauchte eine lange Pfeife aus Rosenholz, trank hier und da ein wenig Kaffee, den ihm ein Sklave einschenkte, und strich sich allemal vergnügt den Bart, wenn es ihm geschmeckt hatte*» [1, с. 4] – «*Он курил длинную трубку из розового дерева, отпивал иногда немного кофе, который наливал ему раб, и всякий раз, когда кофе казался ему вкусным, весело поглаживал себе бороду*» [1, с. 5].

Нередко при переводе можно наблюдать утяжеление или упрощение исходных конструкций, что во многом диктуется правилами языка, на который осуществляется перевод исходного текста. Так, в немецком предложении «*Gnädigster Herr und Gebieter*», *antwortete dieser, «an der großen Moschee wohnt ein Mann, er heißt Selim, der Gelehrte, der versteht alle Sprachen»* [1, с. 6] мы сталкиваемся с аппозицией «*der Gelehrte*», которая переводится как «*ученый*» и выделяется как интонационно, так и при помощи пунктуации. В переводном тексте аппозиция получает замену «*Мудрец*», которая приравнивается к статусу имени собственного, что позволяет констатировать максимальную степень конкретизации данного героя в переводном тексте: «*Всемиловейший государь и повелитель*», – *отвечал визирь, – у большой мечети живет один человек, которого зовут Селимом Мудрецом; он знает все языки*» [1, с. 7].

Наряду с синтаксическими трансформациями, не менее распространены и грамматические трансформации, такие как добавление грамматических единиц:

«Die Nachteule bat ihn zu erzählen» [1, с. 18] – «Сова попросила его рассказать, и калиф рассказал то, что мы уже знаем» [1, с. 19]; опущение грамматических элементов: «*Selim*», *sprach zu ihm Kalif. «Selim, man sagt, du seiest sehr gelehrt, guck einmal ein wenig in diese Schrift, ob du sie lesen kannst»* [1, с. 6] – «Селим,» – сказал ему Калиф, – «говорят, ты очень учен. Взгляни-ка на эту рукопись, можешь ли ты прочесть ее?» [1, с. 7]; замена грамматических частей: «*An diesem Nachmitteg nun kam er auch, sah aber sehr nachdenklich aus, ganz gegen seine Gewohnheit*» [1, с. 4] – «В этот послеобеденный час он тоже пришел, но против обыкновения имел очень задумчивый вид» [1, с. 5].

Следовательно, подводя итог всему выше изложенному, мы можем утверждать, что наличие того или иного вида трансформаций при переводе с немецкого на русский язык в текстах сказок В. Гауфа диктуется необходимостью наиболее точного воспроизведения текста оригинала. Рамки данного исследования не позволяют всесторонне проанализировать все разнообразие существующих трансформаций. Перспективным, как нам кажется, был бы анализ переводческих трансформаций на материале и других произведений этого автора.

ЛИТЕРАТУРА

1. Гауф В. Сказки. Märchen / Вильгельм Гауф = Wilhelm Hauff. – Харьков : Фолио, 2017. – 255 с.
2. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса / Л. Теньер. – М. : Прогресс, 1988. – 656 с.

Сніжана Лембік

(Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди)

ВАРІАНТИ ПЕРЕКЛАДУ БЕЗСПОЛУЧНИКОВИХ СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ СУЧАСНОЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

Вивчення безсполучникового зв'язку взагалі та безсполучникових складних речень зокрема ведеться досить широко у різних мовах, але й до теперішнього часу точки зору вчених дуже відрізняються одна від одної, а іноді навіть є абсолютно протилежними. Найчастіше безсполучникові складні речення розглядаються серед конструкцій складносурядних і складнопідрядних речень [1; 2; 4; 5].

Що стосується вивчення безсполучникових складних речень французької мови, то прихильники структурного підходу до тлумачення безсполучникового зв'язку також у більшому або меншому ступені зв'язують такі комплекси із сполучниковими реченнями і розглядають безсполучниковий зв'язок як окремий різновид сполучникового сурядного або підрядного зв'язку в складному реченні [1, с. 31; 5, с. 549].

Незважаючи на значну кількість досліджень, науковці продовжують вважати безсполучникові складні речення однією з самих спірних синтаксичних конструкцій у сучасній французькій мові [3].

З усіх розбіжностей, що виявляються при вивченні безсполучникових складних речень сучасної французької мови, витікає проблема перекладу цих конструкцій та проблема вираження існуючих між їхніми предикативними частинами відношень засобами інших мов. У нашому дослідженні ми робимо аналіз існуючих перекладів безсполучникових складних речень французької мови, взятих з літературних творів сучасних авторів та зі статей у періодичних виданнях.

Розповідні та розповідно-питальні безсполучникові складні речення можна віднести до потенційно двозначних конструкцій, які можуть реалізувати в мовленні відношення як змістової рівноправності, так і змістової залежності між предикативними частинами. Подібні відношення можна представити як дискурсивно аргументативні: 1) двобічні при змістовій рівноправності; 2) одnobічні при змістовій нерівноправності.

При відношеннях змістової рівноваги перекладачі можуть використовувати також безсполучникові конструкції:

J'avais peur de moi, j'avais peur de Dieu (Duras) – *Я боялася самої себе, я боялася Бога.*

Але нерідко відбувається заміна безсполучникового речення реченням іншої структури, реченням з однорідними членами або взагалі окремими реченнями:

1. *Le fleuve coule sourdement, il ne fait aucun bruit, le sang dans le corps* (Duras) – *Ріка тече зовсім тихо, наче кров у судинах.*

2. *Plus tard je louerais un appartement, je le meublerais, le soir j'inviterais des amis* (Lainé) – *Потім я зніму квартиру, обставлю її, вечорами буду запрошувати друзів.*

3. *Les anciennes usines du quartier de la Belle-de-Mai abritent désormais le deuxième centre télévisuel et multimédia en France; les anciens silos à blé deviendront en 2008 une salle de spectacles de 2200 places; en 2010, un musée des Civilisations de l'Europe et de la Méditerranée ouvrira ses portes...* (Label France) – *У будівлях колишніх заводів кварталу Бель-де-Мер розташувався другий за значенням французький теле- та медіацентр. Силосна станція скоро стане театром на 2200 місць, у 2010 році відкрис свої двері Музей європейської та середземноморської цивілізації.*

У подібних випадках втрачається не тільки оригінальність використаних автором конструкцій, але й частково змінюється зміст висловлення.

При відношеннях змістової залежності у перекладі можна зустріти безсполучникові речення, тобто читач повинен сам визначити характер відношень:

1. *Mon père aussi se détachait des clients, il ne buvait pas, il ne partait pas le matin la mulette au dos, on l'appelait patron...* (Ernaux) – *Мій батько також відрізнявся від клієнтів, він не пив, він не вирушав вранці з сумкою за плечима, його називали хазяїном.*

2. *Ainsi, mes élèves de «B» envisagent presque tous de continuer leurs études après le baccalauréat ; pour devenir quoi ?* (Lainé) – *Так, майже усі мої*

учні з секції «Б» збираються вчитися далі після отримання диплому бакалавра; щоб стати ким?

Іноді зустрічаються варіанти перекладу безсполучникового складного речення двома самостійними реченнями, визначити змістові відношення між якими також належить читачеві:

Mais elle n'avait pas le choix, il fallait séparer ce fils des deux autres enfants (Duras) – *Але вона не мала вибору. Цього сина неодмінно треба було відокремити від інших двох дітей.*

Як видно з прикладів, варіант перекладу залежить від того, якому аспекту перекладач віддає перевагу, структурному чи семантичному, і від того, чи звертається взагалі увага на відношення, що існують між предикативними частинами безсполучникового складного речення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сабанеева М.К. Об одном виде бессоюзной связи на разных этапах развития французского языка / М.К. Сабанеева // Филологические науки. – 1970. – №5. – С. 31-39.

2. Солер А., Мехидо Л., Великопольская Н. Испанский язык в текстах / А. Солер, Л. Мехидо, Н. Великопольская. – М.: ЧеРо, 2000. – 429 с.

3. Шубб Л.В. Моносубъектные сложносочиненные предложения в современном французском языке: На материале союзных и бессоюзных предложений в научном и художественном стилях: дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.05 «Романские языки» / Л.В. Шубб. – М., 2000. – 170 с.

4. Grevisse M. Le bon usage / M. Grevisse. – Paris-Gembloux: Editions Duculot, 1980. – 1519 p.

5. Wagner R.L., Pinchon J. Grammaire du français classique et moderne / R.L. Wagner, J. Pinchon. – P.: Hachette, 1962. – 640 p.

Альона Мороз

Науковий керівник – доц. Федорова О.В.

(Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія)

ПЕРЕКЛАД І НАВГУРАЦІЙНИХ ПРОМОВ ПРЕЗИДЕНТІВ АМЕРИКИ: ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

Політика – особлива сфера людської діяльності, мета якої – направляти розвиток суспільства в сприятливе русло шляхом визначення загальних цілей і узгоджених дій. Політична система регулює взаємодію і ефективно функціонування всіх систем з метою реалізації сукупних інтересів суспільства.

Політика – невід’ємна частина людської культури. Вона проявляється у всіх взаєминах і структурах суспільства, пронизує суспільне і приватне життя людини. Роль політики в суспільному житті визначається її функціями. До них відносяться:

- 1) забезпечення цілісності та стабільності суспільства;
- 2) мобілізація соціальних ресурсів для задоволення суспільних потреб;

- 3) запобігання і цивілізоване вирішення соціальних конфліктів;
- 4) використання примусу для реалізації загальної волі та ін. [1].

Політика як специфічна сфера людської діяльності за своєю природою є сукупністю мовних дій. Основне призначення політичної комунікації полягає в боротьбі за владу. Багато дослідників вважають, що політичне мислення, політична дія і мовна форма знаходяться в тісній єдності, тим самим, визнаючи, що політичний дискурс є об'єктом міждисциплінарних досліджень [2].

Говорячи про політику та політичний дискурс не можливо оминати інститут президентства. Особливої уваги заслуговує президент США, як лідер однієї з найпотужніших держав світу, а зокрема й інавгураційна промова. Саме інавгураційна промова визначає основні віхи політики нової адміністрації, тому до інавгураційних промов президентів Америки, прикована увага не тільки американців, а й усього світу.

Специфіка інавгураційної промови полягає в значущості її не тільки в аспекті політичного іміджу президента як особистості і глави держави, а й політичного іміджу держави, який побічно формується в свідомості аудиторії всього світу під впливом цього «політичного послання світу».

Інавгураційна промова вносить вклад в формування геополітичного іміджу, так як в ній містяться надзвичайно важливі з точки зору геополітики твердження. Для маркетингового підходу важливі ті сили, які можуть сприяти досягненню багатства і процвітання країни в економічному плані. У ракурсі брендингового підходу інавгураційна промова, безумовно, містить ті атрибути, цінності та символи, які сприяють створенню стійких уявлень в свідомості світової спільноти про певну країну [5, с.94].

У формуванні політичного іміджу інавгураційна промова стає інструментом достатньої сили впливу, яка в сучасних умовах глобалізації та становлення єдиного інформаційного всесвітнього медіапростору найбільш ефективна і успішна в аспекті просування національних інтересів держави [4].

Переклад інавгураційної промови особливо важливий, з огляду на те, що вона формує імідж нового президента та окреслює основні напрямки його політики. Особливого значення переклад інавгураційної промови президента США має для наших політичних аналітиків. Саме завдяки інавгураційній промові аналітики мають змогу скласти прогнози на правління майбутнього президента, а також на покращення чи погіршення дипломатичних стосунків між двома країнами.

Однак, при перекладі інавгураційних промов варто, також, звертати увагу на лінгвокультурний аспект. Варто зауважити, незважаючи на те, що в підготовці інавгураційній промові бере участь ряд служб і фахівців, вона, безсумнівно, виявляє особистісні характеристики оратора та лінгвокультурні особливості даної країни.

Так, наприклад, К. Кемпбелл і К. Джеймісон, відомі фахівці з президентської риторики в США, визначили певні слова які найчастіше зустрічаються в інавгураційних промовах президентів США. До даного списку слів, увійшли такі слова, як: «America», «American», «country», «nation», «union», «people», «we», «our», «national», «together», «United States» [7, с.58].

Окрім цього ряд дослідників інституту президентства США визначають, що інавгураційним промовам американських президентів притаманні такі стилістичні засоби:

- Риторичні запитання.
- Анафора.
- Емфатичні конструкції.
- Антитеза.
- Узагальнення.
- Синтаксично прості стверджувальні речення [2; 3; 6]

Лінгвокультурні особливості інавгураційних промов формуються перш за все під впливом безлічі культурних аспектів. Інавгураційну промову намагаються зробити найбільш доступною та зрозумілою для населення, при цьому обов'язково використовують фундаментальні концепти, які характерні для даної країни, та оминають речі які можуть обурити громадян.

Отже, переклад інавгураційних промов президентів Америки, з урахуванням лінгвокультурних особливостей, набуває важливого значення, особливо, з огляду на те, що інавгураційна промова формує в суспільній свідомості образ нового президента, завдяки іміджевим стратегіям які використовуються під час її створення. Слід також зауважити, що саме інавгураційна промова будує геополітичний образ США у свідомості населення багатьох країн та на світовій політичній арені, зокрема. Також, саме інавгураційна промова проголошує основні напрямки політики майбутнього президенту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Водак Р. Язык. Дискурс. Политика / Р. Водак. – Волгоград : Перемена, 1997. – 139 с.
2. Гаврилова М.В. Лингвистический анализ политического дискурса / М.В. Гаврилова. – М. : Познание, 2002. – 143 с.
3. Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация / С.Г. Минасова. – М. : Слово/Slovo, 2000. – 624 с.
4. Павлова Е.К. Лексические проблемы глобального политического дискурса / Е.К. Павлова // Вестник Московского ун-та. – 2005. – № 2. – С. 98-112.
5. Почепцов Г.Г. Коммуникативные технологии двадцатого века / Г.Г. Почепцов. – М. : Рефл-бук, 2000. – 352 с.
6. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса / Е.И. Шейгал. – Волгоград : Перемена, 2000. – 368 с.
7. Campbell K.K., Jamieson K.H. Inaugurating the Presidency. Form, Genre and the Study of Political Discourse / K.K. Campbell, K.H. Jamieson. – N.Y. : ColCar, 1986. – 265p.

Інга Настусенко
Науковий керівник – доц. Абабілова Н.М.
(Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського)

ВІДТВОРЕННЯ ВЛАСНИХ НАЗВ ЯК ПРОБЛЕМА ВІТЧИЗНЯНОГО ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

У наш час в умовах розширення міжнародних зв'язків та обміну інформацією, розвивається перекладознавство і зростають вимоги до якості перекладу. Важливим є переклад власних назв, які є невід'ємною частиною будь-якої сфери діяльності.

Проблеми перекладу власних назв знаходяться в центрі уваги таких зарубіжних та вітчизняних дослідників, як І. Алексеева, Л. Бархударов, М. Бережна, С. Вербич, С. Влахов, А. Гудманян, Д. Єрмолович, І. Корунець, М. Кочерган, Т. Некряч, Я. Рецкер, О. Федоров, С. Флорін, Ю. Чала, А. Якимчук та інших.

Мета статті – дослідити погляди вітчизняних науковців на проблему відтворення власних назв.

У перекладацькому арсеналі з опрацювання онімів, на думку О. Ребрій, виділяються три головних стратегії. Перша скерована на форенізацію тексту перекладу і передбачає збереження форми вихідного оніму з очевидною втратою прихованого змісту. При такому типі перекладу відтворюється фонографічну оболонку слова з тим чи іншим ступенем близькості до оригіналу. Друга й третя стратегії відтворення онімів у перекладі скеровані на доместикацію твору і передбачають або заміну вихідного оніму іншомовним аналогом або власне його переклад. При заміні оніму іншомовним аналогом відбувається культурна адаптація твору, яка є нетиповим способом україномовного відтворення власних назв з англomовних творів. Такий підхід використовується перекладачами у випадку, якщо 1) власна назва є основою для словесної гри; або 2) власна назва репрезентує певні асоціації, виникнення яких видається маловірогідним. Для застосування перекладу оніму в художньому творі можливі наступні причини: в основі власної назви лежить загальна назва, узуальний еквівалент якої може бути так само використаний у перекладі в якості оніму (іноді з морфологічними трансформаціями, спричиненими різницею в традиціях формування онімів різними мовами); структурно онім розкладається на низку узуальних загальних морфем, для кожної з яких підбирається власний відповідник у мові перекладу (калькування). Науковець наголошує, що у художньому просторі твору виникають ситуації, що змушують перекладача відходити від обраної стратегії відтворення онімів у творчому пошуку засобу вирішення проблеми [4].

Проаналізувавши значну кількість джерел фактичного матеріалу, український учений А. Гудманян виділяє п'ять основних способів, за допомогою яких чужомовні власні назви можуть включатися в текст, а саме: безпосереднє включення чужомовної назви з оригінальною графікою в текст з іншою графікою (трансплантація); залучення різного роду додаткових букв та

позначок, коли звичайних засобів письма мови, що запозичує, недостатньо; автоматична заміна запозиченої назви буквами мови-сприймача (транслітерація); переклад; та практична транскрипція. На думку науковця перші два способи є непридатними для передачі чужомовних власних назв засобами української графіки [2].

I. Корунець також виділяє п'ять способів реалізації власних назв, однак, називає їх дещо по-іншому, а саме: транслітерація, транскрибування, часткова транслітерація та часткове транскрибування із поясненням, переклад. Так, якщо мови йде про переклад імен та прізвищ; топонімів; назви газет та журналів назви підприємств із загальним елементом, що входить до складу назви, то пропонується застосовувати транслітерацію або транскрибування. У разі передачі назви деяких компаній; назви англійських та американських видавництв; назви агентств; назви театрів, кінотеатрів, готелів; назви вулиць та площ, які не містять у собі загальний елемент слід вдаватися до часткової транслітерації або часткового транскрибування (транскодування) з поясненням. Перекладати слід назви океанів, заток, архіпелагів, каналів, адміністративних територій та складних назв країн; імена королів та королев, принців та принцес; імена вождів індіанських племен та імена американських індіанців; географічні назви, котрі сформувалися на базі загальних назв; назви державних органів [3].

Говорячи про переклад власних назв А. Якимчук наголошує, що при перекладі вище зазначеного феномену називають різні стратегії: запозичення власних імен; запозичення та пояснення, при чому в тексті надається додаткова інформація; узагальнення; ВН відкидається, замість неї з'являється більш загальне поняття, відповідно, вона замінюється загальним описом чи поясненням; через пристосування до цільової культури; поняття, висловлене мовою оригіналу, замінюється поняттям у контексті цільової мови з схожою функцією; звернення до культури оригіналу; використовують назву з культури оригіналу, виходячи з припущення, що читачу перекладу вона може бути краще відомою, чим використана в оригіналі [5].

Міркуючи над перекладом власних назв, М. Бережна дійшла висновку, що необхідно враховувати системне співвідношення різних онімів циклу художнього твору, що виявляє себе як експліцитна чи імпліцитна опозиція. Так, до реального іменника англійської мови слід віднести імена персонажів-представників звичайного немагічного світу, в той час як імена персонажів-представників незвичайного магічного становлять нові авторські оказіональні чи алюзивні оніми. Вони можуть відтворюватися за допомогою стратегій одомашнення та очуження. Першу групу складають: калькування, деонімізація та використання традиційного найменування. До останніх авторка відносить транскрипцію, транслітерацію, морфологічну модифікацію, обмеження варіативності імені власного, метод семантичної експлікації та онімної заміни. Ці методи формують ономастичні відповідники, які переносять читача в інший культурний світ, а отже працюють на очуження тексту перекладу[1].

Отже, складність питання про передачу власних імен у перекладі зумовлена тим, що вони посідають специфічне місце в системі лексичних засобів мови і мають своєрідне, відмінне від усіх інших слів призначення у

процесі спілкування людей. Цим пояснюється і специфічний підхід до відтворення ономастичної лексики порівняно з іншими лексичними одиницями: в процесі перекладу весь основний іншомовний матеріал з мови оригіналу перекладають готовими засобами – словами, що існують у мові, на яку перекладають (із врахуванням, звичайно, їхньої смислової відповідності), тоді як для передачі власних імен використовують зовсім інші засоби й способи і, крім того, висуваються інші критерії їхньої адекватної передачі. Головне завдання перекладача – зробити переклад власних назв адекватним іншомовному оригіналу, аби реципієнт отримав повне розуміння реалії, що передається ними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бережна М.В. Ономастикон романів Дж.К. Ролінг циклу «Гаррі Поттер» в українському та російському перекладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / М.В. Бережна. – К., 2009. – 20 с.
2. Гудманян А.Г. Відтворення власних назв у перекладі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / А.Г. Гудманян. – К., 2000. – 40 с.
3. Корунець І.В. Вступ до перекладознавства : [підручник] / І.В. Корунець. – Вінниця : Нова Книга, 2008. – 512 с.
4. Ребрій О.В. Сучасні концепції творчості у перекладі : [монографія] / О.В. Ребрій. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. – 376 с.
5. Якимчук А.П. «Лінгвокультурна комунікація як випробовування для перекладача», Харківський гуманітарний університет «Українська народна академія», 2007. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/2023/1/17.pdf>

Віолетта Нечипоренко
(*Вінницький торговельно-економічний інститут*
Київського національного торговельно-економічного університету)

NEW APPROACHES IN SELF-TRANSLATION PROCESS RESEARCH

Self-translators have been neglected in literary history and translation theory, and it is still often assumed that they are just rather idiosyncratic anomalies, mostly preening polyglots or maladaptive immigrants. If many multilingual writers have chosen a foreign language to write their texts and some have practiced self-translation, self-translation itself has not been of much interest by scholars until the extensive focus on the self-translator author Samuel Beckett. Rainier Grutman, who wrote the entry «self-translation» for the first edition (1998) of the Routledge Encyclopedia of Translation Studies claimed that: «translation scholars themselves have paid little attention to the phenomenon, perhaps because they thought it to be more akin to bilingualism than to translating proper» [cited by 1; 103].

J. Hokenson and M. Munson in their work «History and Theory of Literary Self-Translation» point out that monolingual literary critics extol the writers' texts in one language while neglecting their work in the other, even as theorists in linguistics and translation studies tend to ignore self-translators altogether, in their consensual focus on cultural and linguistic difference. As several scholars have shown apropos of single writers, it has been difficult even to classify self-translation as a literary and cultural endeavor: Are the two texts both original creations? Is either text complete? Is self-translation a separate genre? Can either version belong within a single language or literary tradition? How can two linguistic versions of a text be commensurable [3; 2]?

The works of self-translators and the works of bilingual authors are usually studied in only one of the two languages, in only one of the two cultures. As a result, an important dimension of these works remains unexplored without taking into account that the auto-translation represents the mediation between two cultures. Today, however, scholars in translation studies seem to make a greater interest in communication and culture than linguistic issues as such: translation is seen rather as action between cultures than between languages [5; 279]. So, the major emphasis should be put not only on translation of one text into another, of one language into another, but on translation of one culture into another.

The problem of self-translation makes it possible to study the theory of translation from a new point of view. The traditional approach is based on the concept of equivalence when comparing the source text and the target one. And it underlines the asymmetric positions in artistic freedom and creative independence of an author and a professional translator. As a rule, a translator excludes his/her own subjectivity and tends to explicit the author's subjectivity. Unlike the translator *per se*, the self-translator has the privilege of access to the intention of the source language text prior to its production. All these prerequisites contribute to the self-translator's decisions of introducing shifts and changes in the target language text through cultural mediation. Translation becomes an integral part in the creation, embodiment, and voicing of meaning and identity.

The author-translator has to mediate between the two texts to maintain the purpose of the translation action; he/she must master not only the two languages but also their cultures and, consequently, needs not be only bilingual but also bicultural to be able to facilitate cross-cultural understanding. The self-translator's competence in the languages and cultures of the source tongue and target tongue should assist him/her to mediate between the two texts. Therefore, investigating self-translation in terms of the equivalence-based paradigm alone will not be fruitful. In his work «The Self-translator as a Cultural Mediator: In Memory of Jabra Ibrahim Jabra» A.M. Nibras notices that the application of the *skopos* theory rules may provide more tangible results in this respect [4].

Skopos is the Greek for purpose or aim. It has become the title of a translation theory that shifts the interest in the age-old equivalence-based translation paradigm towards the priority of target tongue's purpose. According to this theory, translation is not only a process of transcoding but also a specific form of action, the purpose or *skopos* of which must be determined before translation begins. H.J. Vermeer insists

that the *skopos* is not in the source tongue but it may arise from the initiator's intention, and it is the task of the translator to make the target tongue fit in the intended *skopos*. The translator has been dubbed as the 'expert' who is supposed to know how to bring about cultural communication and lead it to its intended *skopos*.

The traditional analysis of bilingual texts are concentrated on «gaps» between texts, languages, and cultures. One must start from a point closer to the common core of the bilingual text, that is, within the textual intersections and overlaps of versions. Real translators live and work not in a hypothetical gap between languages, between source and target cultures, but in the midst of them; they combine several languages and cultural competencies at once, and constitute a mid-zone of overlaps and intersections, being actively engaged in several cultures simultaneously. Hence every translator is «a minimal interculture». In R. Federman's opinion the bilingual writer allows his readers (if he has any) to listen to the dialogue which he entertains within himself in two languages, even though in most cases the readers (who are usually not bilingual) only hear half of this internal (one should almost say infernal) dialogue [2].

A bilingual author is not merely a sum of two complete or incomplete monolinguals but rather a unique and specific linguistic and cultural configuration. Mediation and maintaining the *skopos* in self-translating may result in significant changes in the target tongue. Accordingly, the translator proper may be blamed, at least by the equivalence-based paradigm proponents, for not being faithful to the source tongue. Judged from the *skopos* theory perspective, the self-translator should be impregnable to such criticism.

REFERENCES

1. Almeida S. From Samuel Beckett to Nancy Huston: a Poetics of Self-Translation / Sandra Regina Goulart Almeida, Julia de Vasconcelos Magalhaes Veras. – [Internet resource]. – Access mode : <http://www.scielo.br/pdf/ides/v70n1/2175-8026-ides-70-01-00103.pdf>, visited on 20.02.2018
2. Federman R.A Voice within a Voice: Federman Translating / Translating Federman / Raymond Federman. – [Internet resource]. – Access mode : <http://www.federman.com/rfsr2.htm>, visited on 25.12.2015.
3. Hokenson J.W. The Bilingual Text. History and Theory of Literary Self-Translation / Jan Walsh Hokenson, Marcella Munson. – Manchester; N. Y. : St. Jerome Publishing, 2007. – 236 p.
4. Nibras A.M. Al-Omar The Self-translator as a Cultural Mediator: In Memory of Jabra Ibrahim Jabra / A.M. Al-Omar Nibras // Asian Social Science. – 2012. – Vol. 8. – No. 13. – pp. 211-219.
5. Pascua I. Translation and Intercultural Education / Isabel Pascua // Meta. – 2003. – XLVIII, # 1– 2. – pp. 276 – 284.

Діана Преступенко
Науковий керівник – проф. Бялик В.Д.
(Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича)

АНГЛІЙСЬКІ ІМЕННИКОВІ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ НА ПОЗНАЧЕННЯ PERSON: ЛІНГВАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ

Останнім часом спостерігається значний інтерес лінгвістів до елементів номінації у мові, фокусування уваги мовознавців на способах та шляхах мовної номінації, лексичного складу мови [1, 2, 3, 7, 8, 13].

Об'єктом дослідження є англійські словосполучення, відібрані з художніх творів та журналів та їх переклад.

Словосполучення неодноразово були об'єктом дослідження у працях В.В. Бурлакової, М.Я. Блоха, В.В. Виноградова, Д. Грінвуда, О.М. Пешковського, Дж. Прістлі, Ф.Ф. Фортунатова, Є.В. Юр'євої, В.М. Ярцевої, та ін. З XVIII ст. в зарубіжній лінгвістиці простежуються перші спроби дослідження іменникових словосполучень. Було виділено ядерний та залежний компонент, а також проведено дослідження їх структури. Дж. Брайтленд вперше проаналізував словосполучення з іменниковим ядром та кількома прикметниками в постпозиції до нього [13, с. 70]. Деякі мовознавці тлумачать словосполучення, спираючись на етимологію терміну. Словосполученням називали будь-яке сполучення повнозначних слів, оформлене граматичними та смисловими показниками, незалежно від їх форми та функції в реченні [1, с. 23]. Таке розуміння сутності словосполучень належить О.М. Пешковському та Ф.Ф. Фортунатову [3, с. 17].

Н.Ю. Шведова вважає, що «словосполучення – це синтаксична одиниця, що утворюється поєднанням двох або більше повнозначних слів на основі підрядного граматичного зв'язку і тих відношень, які породжуються цим зв'язком» [17, с. 19].

На думку В.А. Белошапкової «словосполучення – будь-яке поєднання слів» [2 с. 56]. Багато науковців переконані, що іменникове словосполучення – це словосполучення, яке не є іменником по формі, але може виступати в його ролі [3, с. 189]. У вітчизняній лінгвістиці словосполучення досліджували С.М. Єнікеєва, Д.І. Квеселевич, Н.Ф. Клименко, Т.Г. Лук'янова, Т.Г. Малік, І.Б. Петриченко та інші.

У сучасній лінгвістиці немає єдиного визначення словосполучення. Необхідно зазначити, що ми тлумачимо словосполучення як поєднання двох або кількох слів, пов'язаних між собою за змістом і граматично.

У нашій роботі англійські словосполучення розглядаються у функційному аспекті в різних типах тексту, зокрема в художньому та публіцистичному. Матеріалом слугують американські англомовні журнали [18, 19], художні твори [14,15], електронні видання [16,17] та їх переклади [4, 5, 6, 9, 10, 11].

У препозиції (коли іменник знаходиться після модифікатора) відповідно до іменника можуть розташовуватись прикметникові словосполучення (AdjP), прикметники (Adj), а також числівники (Numeral).

Препозиційні словосполучення, як і будь – який інший елемент мовної системи вирізняються певною асиметрією при перекладі з огляду на гетерогенну природу мови-джерела та мови-цілі. Розглянемо варіанти перекладу деяких з них: І.О. Сокол зберіг структуру препозиційного словосполучення *nervous but excited Bran* [6, с. 56] переклавши його *знервований, однак захоплений Бран*; у наступному прикладі *caring and honest little girl* [6, с. 124] препозиційна структура словосполучення при перекладі залишається незмінною – *дбайливе та чесне дівча*, проте автор застосовує прийом еквівалентної заміни, передаючи *little girl* словом *дівча*. На прикладі наступного словосполучення можна переконатись, що переклад інколи може впливати на структуру словосполучень: *terrible half-human children* [6, с. 129] було перекладено на українську як *лихі діти напівлюди* і препозиційне словосполучення перейшло до ряду пре- і постпозиційних, адже при перекладі іменник розташовується між двома прикметниками.

У постпозиції (коли модифікатори розташовуються перед іменником) відповідно до головного слова можуть знаходитись прикметники (Adj), прикметникові словосполучення (AdjP).

Постпозиційне словосполучення *man beheaded* [5, с.14] Л.Ю. Продан передала як *обезголовлене тіло чоловіка*, застосувавши лексико-семантичний тип перекладацьких трансформацій, а саме конкретизацію. Структура наступного словосполучення при перекладі змінюється: Л.Ю. Продан, переклала *the man, a deserter from the Watch* [5, с. 59] підрядним реченням, замінивши іменник на дієслово: *цей чоловік, який дезертував з вахти*.

У пре- і постпозиції (коли модифікатори розташовуються перед іменником та після нього) відповідно до іменника можуть розташовуватись прикметники (Adj) та прикметникові словосполучення (AdjP).

При перекладі словосполучення *the most caring man articulate and cheeky* [5, с. 65] Л.Ю. Продан передала підрядним реченням, застосувавши семантико-синтаксичний тип перекладацьких трансформацій, а саме вилучення: *найдбайливіший, хоч і стриманий чоловік*.

Загалом, за допомогою методу суцільної вибірки вдалось виокремити 172 приклади вищевказаних словосполучень, з них 83 (48,5%) –препозиційні словосполучення, 52 (30,4%) – постпозиційні, 36 (21,1%) становлять пре- і пост позиційні словосполучення.

В результаті проведеного дослідження виявлено, що компонент словосполучення, виражений іменником, може модифікуватися в препозиції, постпозиції, чи в комбінації пре- і постпозиції. При перекладі структура словосполучень може змінюватись наступним чином: по-перше словосполучення можуть переходити до іншого ряду: препозиційних, постпозиційних та пре- і пост позиційних, по-друге, словосполучення можуть перекладатись підрядними реченнями.

Ми дослідили різні типи іменникових словосполучень: препозиційних, постпозиційних та пре- і пост позиційних, а також відстежили особливості їх перекладу.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в можливості дослідження перекладу іменникових словосполучень в українському художньому тексті та інших видах текстів різними перекладачами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И.В. Основы научных исследований в лингвистике : [учеб. пособие] / И.В. Арнольд. – М. : Высш. шк., 1991. – 140 с.
2. Белошапкова В.А. Сложное предложение в современном русском языке. М. : КомКнига, 1967. – 336 с.
3. Кобозева И.М. Лингвистическая семантика : [учебное пособие] / И.М. Кобозева. – М. : Эдиториал УРСС, 2000. – 352 с.
4. Некряч Т.В. Вбити пересмішника. Переклад / Т.В. Некряч. – Київ: Видавнича група КМ-БУКС, 2015. – 384 с.
5. Продан Л.Ю. Моточок блакитної нитки. Переклад. / Л.Ю. Продан. – Дніпропетровськ: Видавнича група ДМ-БУКС, 2015. – 289 с.
6. Сокол І.О. Гра Престолів і сучасність [Електронний ресурс] / І.О. Сокол // Time. Inc. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://time.com/>.
7. Шведова Н.Ю. Очерки по синтаксису русской разговорной речи Н.Ю. Шведова. – М.: Изд-во АН СССР, 1960. – 377 с.
8. Ярцева В.Н. Пределы развертывания синтаксических структур в связи с объемом информации. Москва: Буква, 1969. 200 с.
9. Гаврилиця А.І. Американські джентльмени [Електронний ресурс] / А.І. Гаврилиця // PEOPLE. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: www.people.com.
10. Ковалик М.І. Зовнішність [Електронний ресурс] / М.І. Ковалик // Babel Inc. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://babel.com/>.
11. Пасічник А.Ю. Як описувати зовнішність [Електронний ресурс] / А.Ю. Пасічник // Time Inc. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://babel.com/>.
12. Сокол І.О. Гра Престолів і сучасність [Електронний ресурс] / І.О. Сокол // Time. Inc. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://time.com/>.
13. Brightland J. A Grammar of the English Tongue / J. Brightland. – L. : Rivington and Fletcher, 1759. – 300 p.
14. Lee H. To Kill a Mockingbird / Harper Lee. – New York: J.B. Lippincott & Co., 1960. – 281 p.
15. Tyler A. A Spool of Blue Thread / Ann Tyler. – New York: The Big Five Book Publishers, 2015. – 368 p.
16. Babel [Електронний ресурс] // University of Huddersfield. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: www.babelzine.com.
17. Bale D. How to describe appearance [Електронний ресурс] / David Bale. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.fluentu.com/>.

18. PEOPLE [Електронний ресурс] // Time Inc. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://people.com>.

19. TIME [Електронний ресурс] // Time Inc. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://time.com/>.

*Наталія Сердюк, Катерина Христинчик
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»)*

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ СКЛАДЕНОГО ДІЄСЛІВНОГО АСПЕКТНОГО ПРИСУДКА У РОМАНІ І. МАК'ЮЕНА «СПОКУТА»

Постійний розвиток і еволюція суспільства вимагає від мови перебування на рівні вимог часу, оскільки вона повинна задовольняти потреби людей, що нею користуються. Передусім володіння іноземною мовою передбачає знання її граматичної будови, тож під час її вивчення варто звертати особливу увагу на синтаксис, адже саме він вивчає основні комунікативні одиниці. Однією з найбільш складних і важливих граматичних тем синтаксису, звісно, виступає тема «Типи присудка англійського речення», а переклад присудка, на думку перекладознавців, взагалі, «є доволі неоднозначним явищем, тому що він – душа висловлювання» [1, с. 193]. Варто зазначити, що особливості функціонування та перекладу складного дієслівного аспектного присудка в англійській мовній системі, тим паче на матеріалі сучасної художньої літератури, є недостатньо теоретично розробленими питаннями, що зумовило вибір теми дослідження.

Матеріалом дослідження слугував роман «Спокута» («Atonement») [5] Ієна Мак'юєна (Ian McEwan), якого у 2008 р. журнал «The Times» включив у перелік п'ятдесяти найвидатніших британських письменників у період з 1945 року [4], та його український переклад В.В. Дмитрука [3].

Складений дієслівний аспектний присудок (Далі: СДАП) – присудок, першим компонентом якого є аспектне дієслово (Далі: АД), яке може бути трьох груп (І група – початку дії, наприклад *to begin, to start*; II група – продовження дії, наприклад *to continue, to go on, to keep on*; III група – кінець дії, наприклад *to stop, to finish, to cease*) та містить тимчасову характеристику дії, яка називається другим компонентом – неособовою формою дієслова, а саме інфінітивом або герундієм [2, с. 106]. Кожний вихідний варіант СДАП має свою структуру та специфіку функціонування й перекладу.

Наведемо приклад вживання СДАП у тій частині твору, коли героїня твору Брайоні почала усвідомлювати всі складності, що її чекають попереду:

There had been trouble enough already, but Briony began to understand the chasm that lay between an idea and its execution only when Jackson began to read from his sheet in a stricken monotone, ... [5, с. 16].

У реченні вище бачимо структуру СДАП= АД *to begin* + неозначений інфінітив, яка вжита у минулій неозначеній часовій формі дійсного способу.

Результати аналізу граматичного рівня роману І. Мак'юена «Спокута» («Atonement») [5] свідчать, що використання автором СДАП у творі має особливості функціонування. Нами зроблена спроба визначити основні з них:

1. Основний зміст СДАП виражається у другому компоненті, а в першому лише другорядний зміст.

2. Переважне вживання АД І групи, що означають початок дії. Найпопулярнішим є АД *to begin* (близько 50 разів у романі), як от у реченні нижче, де розповідається як почала рухатися колона за спинами героїв твору:

Behind them the column was beginning to move [5, с. 221]

3. Незначне вживання АД ІІІ групи із значенням «закінчувати».

4. Відсутність таких АД у складі СДАП, як: *to commence, to take to, to fall to, to carry on, to give up*.

5. Переважне вживання другого компонента СДАП саме у формі інфінітиву (наприклад, *continued to settle, proceeded to outline, remained to find, continued to write, continued to cling* тощо).

6. СДАП використовується переважно у складних реченнях.

Для визначення специфіки перекладу СДАП ми використали український варіант роману «Спокута» І. Мак'юена за перекладом В. Дмитрука і виявили такі особливості:

1. АД І та ІІ групи, що мають значення «продовжувати», переважно не перекладаються. Порівняємо речення з оригіналу та його перекладу, де АД І групи *began* не було відтворене перекладачем, а СДАП *began to take her down* був перекладений як «поніс її вниз»:

She showed her ticket and went through into the dirty yellow light, to the head of the clanking, creaking escalator, and it began to take her down... [5, с. 329]. – *Вона показала квиток і увійшла в тьмяно-жовте світло, до рипучого, розклекотаного ескалатора, який поніс її вниз...* [3, с. 256].

2. Ідентичний переклад різних структур СДАП саме з АД ІІ групи, що можна прослідкувати на прикладі відтворення СДАП з АД *to keep (on)* українською. Порівняємо чотири речення з оригіналу і їх перекладу (де *to keep saying* і *to keep repeating* перекладаються, як «повторювати»):

«Not far now,» *she kept saying, but they did not seem to be aware of her* [5, с. 276]. – «Вже недалеко,» – *повторювала* вона, але вони наче й не помічали її [3, с. 271].

«We'll soon have you fixed,» *she had kept repeating, and could think of nothing else* [5, с. 284]. – «Незабаром ми підлікуємо вас,» – *весь час повторювала* вона, не в змозі вигадати нічого іншого [5, с. 278].

3. Речення з *used to* в структурі СДАП переважно при перекладі розпочинаються зі слова «колись»:

She used to speak like that to her some times, when Cecilia was sixteen and she was a child of six and things went impossibly wrong [5, с. 321]. – *Колись вона так говорила* часом із нею, коли Сесилії було шістнадцять, а вона була шестирічною дитиною, і весь світ навкруг був лихим [3, с. 330].

4. Складносурядні речення з СДАП із безсполучниковим зв'язком перекладались з використанням сполучників в українському перекладі:

He was so tired, he kept forgetting [5, с. 206]. – *Проте він був такий втомлений, що весь час забував про це* [3, с. 197].

Нами було проведено аналіз функціонування та перекладу СДАП у оригінальному романі І. Мак'юена «Спокута» та його перекладі на українську мову за В. В. Дмитруком. Виявлено такі особливості функціонування СДАП як: 1) основний зміст СДАП виражається у другому компоненті, а в першому лише другорядний зміст; 2) переважне вживання АД І групи, що означають початок дії; 3) незначне вживання АД ІІІ групи із значенням «закінчувати»; 4) переважне вживання другого компонента СДАП у формі інфінітиву; 5) СДАП використовується переважно у складних реченнях. Визначено такі особливості перекладу СДАП як: 1) АД І та ІІ групи, що мають значення «продовжувати», переважно не перекладаються; 2) ідентичний переклад різних структур СДАП саме з АД ІІ групи; 3) речення з *used to* в структурі СДАП переважно при перекладі розпочинаються зі слова «колись»; 4) складносурядні речення з СДАП із безсполучниковим зв'язком перекладались з використанням сполучників в українському перекладі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великодська О.О. Особливості застосування трансформації присудка у перекладах текстів різних стилів та жанрів [Електронний ресурс] / О.О. Великодська. – Режим доступу : <http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/8041/1/Velykodska.pdf>

2. Левицкий Ю.А. Теоретическая грамматика современного английского языка. Учебное пособие / Ю.А. Левицкий. – Пермь : Изд-во Перм. ун-та, 2004. – 156 с.

3. Мак'юен І. Спокута [пер. з англ. : В.В. Дмитрук] / І. Мак'юен. – Львів : Кальварія, 2008. – 344 с.

4. Atonement (novel) // Wikipedia [Electronic resource]. – Mode of access : [https://en.wikipedia.org/wiki/Atonement_\(novel\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Atonement_(novel))

5. McEwan I. Atonement : a novel / Ian McEwan. – New York : Doubleday, 2001. – 371 p.

*Олеся Склярєнко, Святослав Божко
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»)*

ПОНЯТТЯ «СТРАТЕГІЇ» В ПЕРЕКЛАДАЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Розуміння стратегії як складника діяльності перекладача вимагає визначення її місця серед інших складників перекладацького процесу. Поняття стратегії співвідносять як із загальнішими поняттями, так із конкретнішими.

Термін «стратегія» вживається в перекладознавстві на позначення досить широкого спектру перекладацької діяльності, а саме від вибору тексту до

визначення способів відтворення конкретних мовних одиниць [5, с. 240], від безперервності мовленнєвого потоку до корегування власних помилок [4]. Стратегію у перекладознавстві визначають як потенційно свідомий план розв'язання конкретної перекладацької проблеми, що виникає при перекладі тексту або його фрагмента [3, с. 18].

В.В. Балабін розглядає стратегію перекладу як загальну мету, над завдання, завдання-максимум перекладацької діяльності і моделює загальний алгоритм перекладацької діяльності. Це можна змалювати таким чином: **стратегія перекладу – тактика перекладу – технологія перекладу – спосіб перекладу – метод перекладу – прийом перекладу – оптимальний відповідник** [1, с. 8-12]. Взявши за об'єкт свого дослідження сленгізми, цей науковець вбачає стратегію у передачі всіх аспектів значення конкретного сленгу на підставі використання ресурсів цільової мови, урахування позамовних чинників, нейтралізації розбіжностей у фонових знаннях комунікантів та запропонуванні оптимального перекладацького відповідника. Крім того, на думку цього ж дослідника, стратегія реалізується у межах конкретного перекладацького завдання, тим самим включаючи її в ширший діяльнісний контекст.

Важливість стратегії в перекладацькій практиці відзначає В.Н. Комісаров: «Крім володіння основними поняттями перекладознавства, майбутні перекладачі повинні виробити в собі правильний підхід до власної діяльності, своєрідне перекладацьке мислення, яке лежить в основі дій перекладача і являє собою його загальну стратегію» [2, с. 35]. На думку цього визначного науковця-перекладознавця, такий професійний підхід до перекладу формується поступово під час навчання, яке орієнтує майбутнього перекладача на «застосування необхідних принципів, методів і прийомів...» [там само]. У порівнянні співвідношення поняття «стратегія» із широко вживаними теоретиками та практичними перекладачами понять «принципи перекладу», «методи та прийоми перекладу» перший термін є гіпо-гіперонімічним, адже «... вироблення перекладацької стратегії передбачає знання та застосування перекладачем загальних принципів здійснення процесу перекладу, які включають три основні групи: певні вихідні постулати, вибір загального напрямку дій ... і вибір характеру та послідовності дій у процесі перекладу» [там само, с. 356-357].

Принципи перекладу є постійними складниками компетенції перекладача і стають основою вибору загального напрямку дій, що становить загальну (глобальну) стратегію перекладу. Усвідомлюючи необхідність відтворення смислу, стилю та прагматичних характеристик оригіналу, перекладач обирає загальний підхід, який зумовлює способи розв'язання конфлікту між необхідністю як найповнішого відтворення смислів і розбіжністю обсягу мовних значень, фонових знань, картин світу носіїв мови оригіналу й мови перекладу, завданням відтворення стилю й розбіжностями у стилістичних значеннях слів в обох мовах, відсутністю мовних засобів із належними стилістичними характеристиками у цільовій мові, необхідністю створення тексту легкого для сприйняття цільовою аудиторією і збереження культурно-

специфічних ознак оригінального твору. Вибір перекладачем певної позиції у «системі координат» заданій принципами і визначає формування в нього загальної стратегії перекладу тексту.

Глобальна стратегія визначає підхід до перекладу тексту у цілому, тоді як стратегії перекладу окремих фрагментів тексту, вибір конкретних дій перекладача визначаються локальними стратегіями [1]. Локальні стратегії, у свою чергу, спрямовані на розв'язання конкретних проблем, які виникають у процесі перекладу: відтворення безеквівалентних мовних явищ, реалій, сленгу та фразеології. Під впливом тієї чи іншої стратегії перекладач здійснює вибір конкретного способу відтворення смислових, стилістичних, прагматичних ознак тієї чи іншої одиниці: калькування, компенсацію, пояснення, тощо.

Отже, вибір стратегії є реалізацією того чи іншого принципу щодо конкретного тексту, або конкретного перекладацького завдання. Стратегію як потенційно свідомий план розв'язання конкретної програми вважаємо підпорядкованою дії принципів перекладу, які мають когнітивно-регулятивну природу. Конкретні дії перекладача, які є реалізацією стратегій, керуються тактиками, яким підпорядковані способи та прийоми перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балабін В.В. Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / В.В. Бабін. – К., 2002. – 19 с.

2. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение: Учебное пособие / Вилен Наумович Комиссаров. – М. : ЭТС. – 2004. – 424с.

3. Krings H.P. Translation Problems and Translation Strategies of Advanced German Learners of French / H.P. Krings // Interlingual and Intercultural Communication. – Tübingen : Gunter Narr, 1986. – P. 263–275.

4. Seguinot C. The Translation Process / C. Seguinot. – Toronto : H.G. Publication, 1989. – Pp. 21–53.

5. Venuti L. Strategies of Translation / L. Venuti // Encyclopedia of Translation Studies. – London, New York : Routledge. – Pp. 240–244.

Оксана Спіркіна

*(Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України)*

ПАРЕНТЕЗИ У НАУКОВО-ТЕХНІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ

Проблеми експресивності синтаксису завжди привертали увагу дослідників, і тому пов'язані з ним граматичні явища активно досліджуються. До таких явищ належать і парентези. Мовна специфіка парентетичних конструкцій, незважаючи на велику кількість наукових робіт, і досі залишається недостатньо з'ясованою.

Згідно І.К. Харитонова, парентези – це такі елементи, які не вважаються ані головними, ані другорядними членами речення (у звичайному розумінні цього слова) [1, с. 294], й інколи, як стверджує Б.А. Ільїш, навіть вважається, що вони знаходяться «поза» межами речення [2, с. 255].

Парентези – це слова або словосполучення, які не мають помітних синтаксичних зв'язків з рештою членів речення і виражають лише відношення того, хто говорить, до того, що він висловлює, або загальну оцінку його заяви та інше [2, с. 233]. У функції парантези звичайно виступають інфінітивні звороти, модальні слова і вирази: *to tell the truth, ...; to be frank, ...; to cut a long story short, ...; frankly speaking, ...; probably, perhaps, evidently, obviously, no doubt, (un)fortunately* та інші. Наприклад: *Frankly speaking, it was a terrible night. Fortunately, we are ready.*

Парентези за звичай розташовані на початку речення, хоча зрідка можуть вживатися і в середині або навіть в кінці речення. Вигуківі слова і еквівалентні їм словосполучення також можуть вважатися різновидністю парентетичних елементів, якщо самі не є окремими вигуківими реченнями типу: *Oh, dear!*

Парентетичні слова на початку речення за звичай перекладаються відповідними словами та словосполученнями. Як приклад, *Again, one can imagine circumstances where this does not work. Знову ж таки, можна уявити обставини, де це не спрацює.*

Парентетичні фрази на початку та всередині речення також перекладаються відповідними парентетичними словосполученнями. Наприклад, *In brief, there are many ways to tackle the problem. Коротко кажучи, існує багато способів вирішення цієї проблеми.*

Варто звернути увагу, як зазначає В.І. Карабан, на переклад деяких фразеологічних парентетичних словосполучень і речень. Так, речення моделі «as far as + NP + is concerned» перекладаються як «що стосується ...», речення «as it were» – «так би мовити», «needless to say» – «зайве казати, що ...» та інші [3].

Needless to say, Einstein's friends from earlier days sometimes had to be informed of his change of outlook in a blunt way. Зайве казати, що іноді й перших друзів Ейнштейна доводилося без будь-якої підготовки інформувати про зміни в його поглядах [3].

Враховуючи той факт, що українській мові не типове вживання безсполучникових інтерпозитивних парентетичних речень, під час перекладу рекомендується вживати сполучник «як» та інші.

Astronomy, we see, is not pursued properly, if one studies only corrections of the calendar or other measureable details. Астрономія, як неважливо збагнути, не може вважатися справжньою наукою, якщо вона буде обмежуватися лише коригуванням календаря або іншими незначними вимірюваннями [3].

Інколи інтерпозитивне парентетичне речення варто трансформувати під час перекладу у головне речення складнопідрядного з підрядним додатковим. Наприклад, *This, he concludes, is the inductive method, the fundamental method of the entire modern era. Він робить висновок, що таким є індуктивний метод – головний метод усієї сучасної доби [3].*

Особливі труднощі у перекладі з англійської на українську мову викликають саме інфінітивні парентетичні речення. Як зазначає В.І. Карабан, в англійській мові інфінітивні речення часто вживаються як метатекстовий парентетичний коментар до наступного речення. Вони, як правило, мають ініціальну позицію і відокремлюються від головного речення комою [3].

Зважаючи на семантику інфінітива та парентетичного речення загалом, існує декілька способів перекладу інфінітивних парентетичних речень:

1) за допомогою відповідних українських речень, що вводяться сполучниками «якщо», «коли»:

To schematize, the proposal is like that in Figure 15. Якщо викласти схематично, то вирішення матиме такий вигляд, як зображено на мал. 15 [3].

2) за допомогою парентетичного слова або словосполучення «як приклад», «іншими словами» тощо:

To illustrate, let us take another case. Як приклад, візьмемо інший випадок [3].

3) за допомогою дієприкметника або дієприкметникового звороту, часто супроводжується фразою «можна/слід сказати»:

To summarize, then, I have made the following proposals. Отже, підсумовуючи, перелічимо висунуті нами пропозиції.

So, to sum up so far, the inference is not valid. Отже, підсумовуючи, можна сказати, що цей висновок неправильний [3].

4) за допомогою українського парентетичного речення з присудком у формі майбутнього часу 1-ї особи множини:

To take a clear-cut case, it can be proved only by a combination of methods. Візьмемо ясний випадок: це можна довести тільки за допомогою кількох методів [3].

5) за допомогою підрядного умовного речення, що вводиться сполучником «якщо» або номінативним реченням, яке відділяється двокрапкою:

To briefly review the results of this section, the analysis posits a symmetrical system. Якщо стисло викласти результати цього розділу, то наш аналіз базується на симетричності системи.

To give just one example, the author spends roughly twelve pages describing this process. Один лише приклад: на опис цього процесу автор витрачає приблизно дванадцять сторінок.

6) парентетичні інфінітивні фрази в кінці речення типу «to say nothing of ...» перекладаються за допомогою дієприслівникових зворотів:

Most of these problems are scarcely understood, to say nothing about their solution. Поки що бракує достатньо розуміння більшості з цих проблем, не кажучи вже про їх вирішення [3].

Таким чином, перекладаючи науково-технічні тексти, слід звертати увагу на особливості перекладу парентез. Неврахування способів перекладу інфінітивних парентетичних речень призведе до порушення або навіть втрати змісту тексту науково-технічного спрямування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Харитонов І.К. Теоретична граматика сучасної англійської мови. Навчальний посібник. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2008. – 352 с.
2. Piyish В.А. The Structure of Modern English. – L. : «Просвещение», 1971. – 370 с.
3. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 576 с.

Тетяна Ткачук, Ірина Ткачук
(Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету)

THE ROLE AND POTENTIAL OF FOREIGNIZATION AND DOMESTICATION AS THE MEANS OF ADEQUATE TRANSLATION

Adequate translation strategies chosen for the conveyance of cultural elements have long been a point at issue in modern translation studies, the two major being foreignization and domestication strategies. Nonetheless, both of them have given ground for discussion since their emergence in translation studies [6, p. 27].

Translation is aimed at transferring the information represented in one language into another one [2, p. 574]. And while the transfer of language symbols is the primary tool of translation, the communication between cultures via giving the insight into one culture to the speakers of another language, hence the representatives of another culture, is no less the task of translation.

In the past decade both theorists and practitioners of translation have conducted a series of research on various aspects of foreignization and domestication in literature translation (G.M. Anderman, M. Baker, M. Cowie, M. Cronin, M.F. Esposito, L. Hickey, T.I. Kovalevska, O.A. Matsera, E.A. Nida, M. Rogers, G. Saldanha, M. Shuttleworth, Ch.R. Taber, H. Tonkin, L. Venuti).

Adequate translation should aim at the comprehension of the message of the original which is defined as the total meaning of a discourse, the concept and feeling, which the author intends the reader to understand and perceive [1, p. 19]. Whereas culture can be defined as a complex of beliefs, attitudes, values, and rules which a group of people share. It is the way of life and its manifestations that are peculiar to a community that uses a particular language as its means of expression [4, p. 39].

The notion of culture is crucial to considering the implications for translation and, disregarding the differences in opinion as to whether a language presents a part of culture or not, the two notions seem to be inseparable.

The beliefs, attitudes, values, and the rules of the source language audience need to be mirrored in the target discourse in order to be properly understood by the people sharing a different set of beliefs, attitudes, values, and rules. On the other hand, as the language people use reflects the culture, to be more specific, their community culture is revealed by its social conventions, norms and social appropriateness, the culture both emancipates and constrains people's activities

socially, historically and metaphorically [4, p. 83]. It can be put in the following way: language is the transmitter for culture and culture is the fertile ground on which language evolves and develops. To understand a language, one must know well about its culture and vice versa.

Each language group has its own culturally specific features, that don't have equivalents in other languages, thus presenting a challenge for the translator. One way to resolve this challenge is to employ domestication and foreignization strategies presenting the two sides of the same method.

Foreignization is a source-culture-oriented translation which is aimed at translating the source language and culture into the target one in order to keep a kind of exotic flavor. Whereas domestication refers to the translation oriented to the target culture in which unusual or unfamiliar to the target culture expressions are transmuted and replaced by familiar ones so as to make the translated text easy for understanding for the target readers [5, p. 80].

The debate on free and literal translation is mirrored in the duality of foreignization and domestication. While literal translation focuses mainly on how to keep the form of the source language without distorting its meaning, free translation holds that different languages have different cultural connotations and forms of expression, and when the form hinders translation, free translation should be applied. Free translation method pursues elegance and intelligibility of the version at the expense of the form of the source language [2, p. 370].

It is fair to say, that the two methods and the two strategies correlate: literal translation emphasizes linguistic and stylistic features of the original text, while at times giving up clarity and coherency of the language, thus complicating understanding of the content for the target readers [3, p. 160]. The readers may find such a translation a bit unusual if not to say uncomfortable for reading, while free translation and domestication focus on the target audience, presenting smooth coherent sentences, familiar expressions and cultural phenomena rendered, which contributes to the fact that the target readers hardly realize that they are dealing with a translated from another culture text [3, p. 146]. Thus, foreignization and domestication present a pair of new translation strategies more intricate and inclusive than literal and free translation methods focusing primarily on cultural factors in translation.

To conclude, it should be stated that successful translating of the source text into the target text is crucial to rendering its full and comprehensive meaning. This can be accomplished via employing a number of translation strategies and techniques, among which the most productive as well as controversial seem to be foreignization and domestication, presenting the two extremes in ways of rendering the source text into a target language.

REFERENCES

1. Anderman G.M., Rogers M. Translation Today: Trends and Perspectives / G.M. Anderman, M. Rogers. – Multilingual Matters, 2003. – 232 p.
2. Baker M., Saldanha G. Routledge Encyclopedia of Translation Studies / M. Baker, G. Saldanha. – Routledge, 2009. – 704 p.

3. Cronin M. Translation and Globalization / M. Cronin. – Routledge, 2012. – 190 p.
4. Faull K.M. Culture and translation / K.M. Faull. – Bucknell University Press, 2004. – 171 p.
5. Hickey L. The Pragmatics of Translation / L. Hickey. – Multilingual Matters, 1998. – 242 p.
6. Nida E.A., Taber Ch.R. The Theory and Practice of Translation/ E.A. Nida, Ch.R. Taber. – BRILL, 2003. – 218 p.

Олеся Федорова
(Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія)

ОСОБЛИВОСТІ СУФІКСАЛЬНОГО МАРКУВАННЯ НАЗВ ОСІБ ЖІНОЧОЇ СТАТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД

Висвітлення проблеми експліцитних гендерних маркерів англійської мови характеризується актуальністю протягом майже усього ХХ століття і не перестає бути предметом дискусій на початку ХХІ століття. Будучи багатоаспектною, дана проблема становить інтерес для лінгвістів, соціологів, психологів, політиків та ще цілої когорти спеціалістів, об'єднаних провідним принципом сучасної науки – антропоцентризмом. Такий стан справ пояснює наявність великої кількості літератури, що демонструє численні спроби пояснити природу, закономірності використання в мовленні гендерних маркерів, їх словотвірний потенціал, семантичні конотації. Однак досі залишаються актуальними питання правильного та політичного коректного перекладу назв осіб, що є експліцитно маркованими чи немаркованими в англійській мові за допомогою відповідних морфологічних чи лексичних засобів української мови та навпаки.

Питання гендерного маркування в англійській мові є дискурсивним, бо в мові не існує граматичного роду іменників. Відповідно усі словотвірні засоби, що використовуються для позначення жіночої статі є нетиповими і привертають увагу. Представники різних позицій щодо питань гендерної рівності різняться у ставленні до експліцитного гендерного маркування. Одні намагаються взагалі уникати його, прагнучи до гендерного нейтралітету, інші максимально маркують жіночу стать, щоб досягти гендерного паритету.

Арсенал морфологічних засобів маркування фемінінності в англійській мові ширший, ніж в українській. Велику групу становлять суфікси -ess, -ette, -ine, -ina, -trix (-ix), -ne, -euse, -enne, -en, -e, -a. Їх перелік в різних джерелах суттєво різниться. Це пояснюється досить низькою продуктивністю на даному етапі переважної їх більшості [4, с. 5].

Суфікс -ess був запозичений в англійську мову зі старо-французької [1, с. 90]. -ess був досить продуктивним в утворенні дериватів на позначення осіб жіночої статі: *inventor* – *inventress*, *director* – *directress*, *manager* – *manageress*.

Суфікс *-ette* теж був запозичений в англійську мову з французької. У певні періоди *-ette* вважався більш продуктивним, порівняно з *-ess*. В окремих випадках назви жінок на *-ette* мають паралельні форми на *-ess*, що відрізняються семантично (*anchorette* – ведуча на радіо та телебаченні, *anchoress* – затворниця, пустельниця, самотниця). Окрім словотвірних значень фемінінності, *-ette* надає фемінізмам демінутивного та іронічного значення.

Маркер *-a* запозичується в англійську мову в складі назв осіб з латинської (*alumna*), іспанської (*duenna, senora*), італійської (*inamorata, marchesa*), португальської (*infanta, senhora*) та інших мов. В англійській мові суфікс *-a* не є продуктивним. Нами виявлені лише окремі новоутворення з маркером *-a* в сучасній англійській (*Chicana* – американка мексиканського походження, *Latina* – американка латиноамериканського походження), що належать до розмовної лексики американського варіанта мови.

В лексикографічних джерелах англійської мови нараховується близько 10 лексем з суфіксом *-trix (-ix)*, що позначають осіб жіночої статі. Частина з них містить позначки «застаріле» (*aviatrix, translatrix, administratrix* тощо).

Наявні в англійській мові лексеми з формантом *-euse* запозичені з французької (*accoucheuse, chanteuse, coiffeuse, masseuse, raconteuse, siffleuse*). Можна стверджувати, що даний маркер є непродуктивним в сучасній англійській мові, а слова, ним утворені, – маловживаними.

Фемінітив *-e* є маркером невеликої кількості назв жінок (*confidante, debutante, fiancée, figurante, marquise*), що утворені від основи-маскулінізму (*confidant, debutant, fiance, figurant, marquis*).

Мовознавці вбачають семантичну функцію суфікса *-ina* у творенні назв титулів (*regina, tsarina (tzarina, czarina)* [56, 113], рангів, професій (*ballerina*) та власних імен (*Katrina, Marina, Sabrina*).

Окрім суфіксів значенням фемінінності в англійській мові наділені напівафікси *-maid/maid-*, *-woman/woman-*, *-mistress/mistress-*, *-girl/girl-*, *-wife, -lady/lady-*, що є набагато продуктивнішими та часто експлікують інші екзистенціальні та соціо-психологічні характеристики референтів.

Українська мова має значно менше морфологічних засобів гендерного маркування, однак вони набагато продуктивніші. Більшість іменників сучасної української мови – назв осіб за професією – має парні утворення чоловічого і жіночого роду або виявляє потенціальну можливість утворювати родові пари.

Найчастіше використовується словотворча модель на *-к(а), -ш(а)*: лікарка (лікарша), фельдшерка (фельдшерша), секретарка (секретарша), історичка, мовничка (мовниця), фізичка, математичка, хімічка.

Досить повно представлені іменники жіночого роду, утворені за допомогою суфіксів *-к(а), -ш(а)*, в художньому і публіцистичному стилях: белетристка, майстриня, авторка, дослідниця, бригадирка, кореспондентка.

У науковому і офіційно-діловому стилях української мови іменники жіночого роду на означення професії вживаються рідко. Це можна пояснити тим, що для наукової і технічної літератури важливе не розрізнення іменників за родо-статевими ознаками, а сам процес дослідження якогось явища, його

результати. Офіційно-діловому стилю властиві мовні штампи, стійка традиція використання іменників чоловічого роду на позначення осіб жіночої статі.

Необхідність чіткого розмежування іменників чоловічого і жіночого роду особливо відчувається в спортивно-фізкультурній лексиці, оскільки там існують неоднакові норми виконання завдань для чоловіків і жінок.

Серед спортивної лексики поширеними є форми типу *гімнастка, волейболістка, баскетболістка, чемпіонка, акробатка, спортсменка, рекордсменка, альпіністка, гандболістка, парашутистка, планеристка*.

Іменники на *-ів + к(а)* означають належність до спортивного клубу. Цілком звичними є назви *спартаківка, динамівка*.

Крім традиції вживання форм чоловічого та жіночого роду, можна помітити, що можливість утворення назв жіночого роду залежить і від морфологічної, фонетичної будови слова. Так, від основи іменника чоловічого роду, яка закінчується важким для вимови сполученням приголосних, наприклад, *кт, тр, рг*, не може утворюватись назва жіночого роду із суфіксом *-к(а)*. Пор.: *ад'юнкт, арбітр, драматург, комсорг, металург, педіатр, психіатр, фізорг*.

Як бачимо, в англійській та українській мовах на даному етапі існують протилежні тенденції щодо гендерного маркування назв осіб, особливо стосовно жінок.

Сам арсенал морфологічних засобів гендерного маркування в англійській мові ширший, але використання його обмежене історично соціальними нормами, а в сьогоденні – вимогами щодо гендерної рівності. В українській мові навпаки нечисленна група суфіксів-фемінітивів досить продуктивна, а їх використання заохочується в різних стилях мови та сферах її вжитку.

Усі ці особливості повинні враховуватись при перекладі гендерно маркованих назв осіб з української мови англійською та навпаки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Григорян А.А. Гендерная маркированность имен существительных в современном английском языке / А.А. Григорян // Доклады Второй международной конференции «Гендер: язык, культура, коммуникация» / под ред. И.И. Халеевой. – М. : МГЛУ, 2002. – С. 89–91.

2. Зятковская Р.Г. Суффиксальная система современного английского языка / Ромуальда Григорьевна Зятковская. – М. : Высшая школа, 1971. – 186 с.

3. Недбайло Л.І. Утворення іменників жіночого роду – назв осіб за професією [Електронний ресурс] / Л.І. Недбайло: — Режим доступу : <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/КМ/pdfs/Magazine4-5.pdf>

4. Шиманович Г.М. Когнітивні чинники еволюції назв осіб в англійській мові ХХ століття : автореф. дис на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.04 «Германські мови» / Г.М. Шиманович. – К., 2005. – 20 с.

Тетяна Ходутіна
Науковий керівник – доц. Колодіна Л.С.
(Національний університет біоресурсів і природокористування України)

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО ДИСКУРСУ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

У сучасному світі процеси економічного й політичного розвитку суспільства стають все більш інтенсивними. Міжнародні економічні зв'язки встановлюються і розвиваються, з'являються нові технології, розширюються галузі їх використання. В умовах стрімко зростаючої глобалізації збільшується інтенсивність міжнародних контактів, основною метою яких є обмін знаннями, досвідом, а також співпраця. Як наслідок виділився функціональний стиль ділової документації та ділового мовлення. Офіційно-діловий стиль спрямований на використання у дипломатичній, управлінській діяльності, законодавстві, політиці та багатьох інших сферах людської діяльності. Його застосовують різноманітні організації, державні органи, фізичні особи для комунікації один з одним та регулювання відносин, які виникають у процесі виробництва, правової або господарської діяльності.

Вивченням особливостей офіційно-ділового англійського та українського дискурсу займалися І.Р. Гальперін, Л.К. Граудіна, С.Є. Максимов, Н.А. Коміна, Ю.М. Скребнева, А.Б. Шевнін та ін. У нашій роботі ми проаналізуємо характерні особливості офіційно-ділового дискурсу в англійській та українській мовах.

Основними рисами стилю офіційно-ділових текстів є:

- аргументативність (заявлені думки та ствердження обов'язково повинні бути аргументованими);
- інтертекстуальність (офіційно-ділові тексти повинні мати покликання на відповідні юридичні й установчі документи, протоколи, акти та ін.);
- діалогічність (офіційно-діловий текст є загальною схемою: питання-відповідь. Наприклад, *договір купівлі-продажу*, який передбачає обов'язки двох сторін;
- офіційність (слова в офіційно-діловій документації зазвичай використовуються у прямому значенні, а образність, як правило, відсутня) [4, с. 13].

Як відомо, в українській мові при діловому спілкуванні не рекомендується використовувати розмовну і жаргонну лексику, архаїзми та історизми, віддаючи перевагу усталеним мовним зворотам. Англійська мова є менш структурованою, тому в англійському офіційно-діловому спілкуванні мовні форми вживаються не диференційовано, а можуть належати як до ділового, так і до розмовного стилю. У сучасному офіційно-діловому спілкуванні в українській мові можна виділити постійне вживання пасивних конструкцій, а також безособових конструкцій, адже вони не відображають прямолінійності і вважаються етичними. До того ж вони часто вживаються адресантами через почуття сором'язливості, наприклад: *Мені мають надіслати*

документ (в той час, як в англійській мові – *I am expecting a document*). Безособова конструкція *Мені здається, що...* не є характерною для англійської мови у співвідношенні до аналогічної конструкції *It seems to me that...* Крім того, для ділового спілкування української мови характерне послідовне уникнення особових займенників. Тому в запитах, проханнях, думках, пропозиціях використовується форма вираження від першої особи множини (*Ми просимо Вас*). Ймовірність подібного вибору відсутня в англійській мові через велику кількість підметів у реченні. В англійській мові діловому спілкуванню майже всюди можна спостерігати прописну букву «I». Для порівняння, в українській мові з прописної букви прийнято позначати не адресанта, а навпаки адресата – звертання завжди на «Ви»; та завжди замість займенників *я, мій* використовуються *ми, наш*, в силу повної відсутності індивідуалізації мови, конкретності та точності висловлювання. Відмінною рисою англійської документації є те, що при позначенні протилежних правових відносин застосовуються лексичні пари, які утворені за допомогою флексії (суб'єкт, який здійснює будь-яку дію позначається лексемою із суфіксом «er» або «or», у той час як пасивний учасник – «ee»): *employer-employee* (роботодавець-працівник). Також до особливостей ділового стилю в англійській мові можна додати полісемантичність, коли одне слово може мати різні значення. Наприклад, *subject of contract* (предмет контракту) та *subject of law* (суб'єкт права). Широкого застосування зазнають «парні синоніми», завдяки яким досягається найбільша точність: *null and void* (той, що втратив законну силу), *duties and responsibilities* (обов'язки). Якщо брати до уваги ділову кореспонденцію, то в англійській мові особистісний підхід вважається головним напрямом для встановлення контакту та розвитку відносин. У діловому листуванні підкреслення поваги до співрозмовника вважається початком успішної справи, а вираження люб'язності дозволяє встановити більш тісне спілкування. А тому звертання та ввічливі фрази є обов'язковим елементом у листі, а саме: *yours faithfully, yours sincerely, yours truly* (всі перекладаються як *Щиро Ваш...*), *thanks in advance* (дякую наперед) [2, с. 99].

Спільною рисою англійського та українського дискурсу є висока ступінь термінологічності, фразеологічних поєднань та кліше. Терміни – це такі слова або словосполучення, значення яких обумовлене в межах певної спеціальності [1, с. 547]. Можна часто спостерігати використання таких прикладів, як: *invoice* (рахунок), *terms and conditions* (умови), *provided that* (при умові), *on behalf of* (від імені), *in view of*, *in connection with*, *on the basis of*. Ці та інші синтаксичні конструкції полегшують і спрощують укладання офіційно-ділових текстів. В українській мові часто використовуються запозичені слова з латинської, грецької, англійської, німецької та французької мов. Наприклад, *прайс-лист, ексклюзивний, менеджер з продажу*, які є запозиченнями, що активно засвоюються українською мовою та їхня поява вмотивована появою нових реалій в політичному та економічному житті країни. У діловому англійському мовленні також вживається велика кількість слів французького та латинського походження, які надають термінологічного забарвлення дипломатичним документам: *par exemple* (наприклад), *et cetera* (і так далі),

circa (приблизно). До спільних ознак обох дискурсів належить також наявність різноманітних скорочень та аббревіатур, наприклад: *MP* – *Member of Parliament* (член парламенту), *EU* – *European Union* (Європейський союз), *gvt* – *government* (уряд); серед українських аббревіатур часто можна побачити *МВФ* (Міжнародний валютний фонд), *КУ* (Конституція України), *ПП* (приватне підприємство) та ін.

Отже, для офіційно-ділового стилю характерні дві основні ознаки – прагнення до максимальної ясності й відсутності двозначності та обмеження тематики. Порівнюючи офіційно-діловий дискурс англійської та української мов, необхідно відзначити, що, незважаючи на відмінності у використанні мовних одиниць, пов'язаних з флексією, полісемантичністю та синонімією, вони все-таки мають багато спільних ознак, таких як імперативність, точність, відсутність емоційного забарвлення та образних засобів, безособовим характером висловлювань, широким використанням скорочень, аббревіатур, специфічною фразеологією та термінологією, оскільки офіційно-діловий стиль покликаний регулювати правові відносини між громадянами та державою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. / О.С. Ахманова. – М.: Советская энциклопедия, 1966. – 608 с.
2. Богацький І.С., Дюканова Н.М. Бізнес-курс англійської мови. – К.: ТОВ «ВП Логос-М», 2013. – 351 с.
3. Кужелева Т.Ю. Особенности языка деловых документов в английском и русском языках / Т.Ю. Кужелева // Язык. Коммуникация. Культура. – Тюмень, 2008. – С. 74-77.
4. Шевнин А.В. Официально-деловой стиль. Матрица переводческих проблем: учебное пособие / А.В. Шевнин. – Екатеринбург, 2010. – 186 с.

Ірина Хрін
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ МОДАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ

Модальні дієслова в англійській мові є одним з суперечливих лексичних і граматичних розрядів слів і є найскладнішим засобом вираження модальності в англійській мові. Відомий дослідник Robert Irion розглядає модальність крізь так звану мовну полісемію – своєрідну вмотивовану накладку зовнішнього світу соціально-фізичного досвіду на абстрактній внутрішній світ процесів розумової діяльності людини [4, с. 43].

Категорія модальності представляє собою досить багато труднощів при перекладі. Відношення смислу речення до дійсності найбільш яскраво характеризує дану категорію. Адже у зв'язку з розбіжністю способів вираження модальності в українській та англійських мовах виникає проблема щодо точного і правильного перекладу.

Детально про модальні значення в англійській мові можна дізнатися з розділу граматики. Модальні дієслова – це дієслова, що виражають ставлення до дії – можливість, ймовірність, необхідність. Дія може виражатися в смисловому дієслові, наступному у інфінітивній формі після модального. Модальними і допоміжними виступають дієслова *have, be, should*. Щодо дієслів *need, have to, have to get*, то вони можуть виступати смисловими.

Модальні дієслова відрізняються від звичайних дієслів певними відповідними ознаками. По-перше, модальні дієслова ніколи не використовуються без смислових дієслів, що стоять після модальних у формі інфінітива. Дієслова *be to, ought to, have to, have got to* використовуються з часткою *to*, а інші без частки *to*. Наприклад, *I can fly. You have to finish the work today* [4, с. 42-57].

Зважаючи на властивості англійських дієслів, можна зауважити, що деякі дієслова не мають особистих форм і не утворюють складних дієслівних форм. Тобто вони не можуть мати форми інфінітива, дієприкметника і герундія. Також модальні дієслова не отримують закінчення *-s/es* у третій особі однини. Наприклад, *He can swim*. Найбільша особливість у вивченні модальних дієслів полягає в тому, що вони не відповідають на питання *Що робити?* або *Що зробити?* У реченні постають як допоміжні дієслова, і означають відношення предмета до дії [3, с. 606].

Розглядаючи особливості перекладу модальних дієслів, здебільшого варто звертати увагу саме на труднощі, що виникають у ході перекладу. Якщо брати до уваги дієслово *should*, можна зауважити, що перекладається воно як: слідувало б, не завадило б, повинен. Підкреслює емоцію мовця, виконуючи емоційну та підсилювальну функції. Коли вживається у питальних реченнях, що починаються питальними словами *Why? How?* та іншими, перекладається особистою формою дієслова дійсного способу. Щодо дієслова *can*, то воно перекладається може бути, можливо, не може бути, могли. Якщо говорити про перфект, то після *can* і *could* відносить дію у минулий час. Дієслово *may* частіше виступає в значенні вірогідного припущення і перекладається як може бути, можливо. Форма *might* вказує на меншу упевненість припущення [2, с. 39-41].

Дієслово *must* перекладається як повинно бути, ймовірно і вживається здебільшого в значенні припущення, перфектна форма вказує на ймовірність дії у минулому часі. Дієслово *to be* у поєднанні з інфінітивом отримує модальне значення і перекладається зазвичай за допомогою слова *повинен* або дієсловом у майбутньому часі. То *have* з інфінітивом перекладається як довелося, доведеться. Як що замість інфінітиву стоїть ім'я або прислівник, то українською мовою передається як змусити, влаштувати, зробити. Потрібно зауважити, що дане дієслово має свої особливості при перекладі та певні труднощі. Українська мова не має граматичних відповідних засобів для передачі цих значень. У процесі перекладу слід використовувати різні слова, що найбільш точно розкривають переклад. Потрібно зауважити, що самі модальні дієслова не мають особливих труднощів при перекладі, труднощі виникають тоді, коли вони виражають так звані «не свої» модальні значення, значення припущення.

Можна зробити висновок, що даний етап граматики є не простим і потребує особливої уваги у процесі вивчення. Адже одне значення в українській мові можуть виражати декілька модальних дієслів в англійській мові. Модальні дієслова вимагають подальшого, детальнішого дослідження, адже у вивченні англійської мови дана тема є досить важливою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. – М.: Межд. отношения, 2007. – Режим доступу до журн. : http://samlib.ru/w/wagarow_a_s/retsker-theory-and-pract-tr.shtml.
2. Селіванова О.О. Принципи сучасних лінгвістичних досліджень // Лінгвогеографія Черкащини. – К.: Знання, 2000. – С.39-41.
3. Хоменко О. Г. Граматика англійської мови : навч. посіб. / Олена Григорівна Хоменко. – 2-ге вид. – К. : Знання-Прес, 2007. – 606 с.
4. Robert Irion. It all began in Chaos// National Geographic. – 2013. – №7. – р. 42-57

Анастасія Циганкова
Науковий керівник – ст. викл. Швець Н.В.
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»)

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ПАСИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ (на матеріалі англомовного твору «The Old Man and the Sea» та його українського перекладу)

На сьогоднішній день переклад є одним з найважливіших видів мовленнєвої діяльності та найбільш перспективним способом подолання існуючих мовних бар'єрів. Найскладнішим видом перекладу прийнято вважати художній, адже при його здійсненні слід звертати увагу на всі особливості оригінального твору, зокрема творчу манеру письменника та характерні ознаки його словникового запасу [1]. В основі перекладу художнього тексту лежить передача змісту оригіналу, але вже за допомогою інших засобів, що утворюють відмінну систему знаків, які мають свої власні закони.

Перекладаючи текст ми трансформуємо його відповідно до цільової мови з певними лексичними, граматичними та стилістичними змінами, оскільки дослівний переклад не тільки не здатний відобразити глибину літературного твору, він часто не передає і загального змісту тексту.

При перекладі художнього твору важливо звертати увагу і на граматичні конструкції, зокрема пасивний стан, який вживається в українській мові значно рідше, ніж в англійській.

Пасивний стан показує, що особа або предмет, виражені підметом, відчують дію на собі [1]:

The sail was patched with flour sacks and, furled, it looked like the flag of permanent defeat [4]. – **Вітрило було полатане** мішковиною і, обгорнуте навколо щогли, скидалося на прапор безнастанної поразки [5].

«Santiago,» the boy said to him as they climbed the bank from where **the skiff was hauled up**. – Діду Сантьяго, — сказав йому хлопець, коли вони піднімалися від берега, де залишили човен.

В англійській мові у пасивному стані в основному вживаються перехідні дієслова [1]:

The shack was made of the tough bud shields of the royal palm which are called guano [4]. – **Щогла була** завдовжки майже така, як уся хатина, **зліплена** з цупких брунькових щитків королівської пальми, відомих під назвою гуано [5].

Проте деякі неперехідні дієслова також можуть бути використані у складі пасивних конструкцій [1]:

The walls were painted bright blue and were of wood and the lamps threw their shadows against them [4]. – **Дерев'яні стіни** таверни **були пофарбовані** в ясно-голубий колір, і лампи відкидали на них тіні обох супротивників [5].

Дієслово в пасивному стані англійської мови можна перекладати українською кількома способами [2]:

– дієсловом, що закінчується на -ся, -сь (*His small line was taken by a dolphin* [4]. – **На малу снасть попалася** макрель [5]);

– дієсловом в активному стані у 3-й особі множини у складі неозначено-особового речення (*They were hoisted on a block and tackle* [4]. – **Там їх піднімали** на талях [5]).

Додаток у реченні з дієсловом-присудком у пасивному стані вживається з прийменником *by* або *with*. Цей додаток відповідає українському іменнику у знахідному відмінку. Додаток з прийменником *by* позначає дійову особу або діючу силу [2]:

The myriad flecks of the plankton were annulled now by the high sun [4]. – **Міриади порошинок** планктону немовби **розчинилися в світлі сонця** [5].

При перекладі англійських пасивних конструкцій слід враховувати і такі обставини. В українській мові вживання пасивного стану обмежене лише перехідними дієсловами, але в той же час суб'єктні відношення можуть виражатися тут не тільки пасивними формами, а й відмінковими флексіями іменників у поєднанні з певною організацією порядку слів. Тому далеко не завжди англійське речення з дієсловом у пасивному стані відтворюється в українській мові пасивною конструкцією. Вибір варіанту перекладу залежить від типу англійської пасивної конструкції і стилістичних чинників [3]. Це може бути:

– речення з дієсловом у пасивному стані (*The door of the house where the boy lived was unlocked* [4]. – **Двері будиночка, де жив хлопець, були не замкнені** [5]);

– неозначено-особова конструкція (*He walked off, bare-footed on the coral rocks, to the ice house where the baits were stored* [4]. – **Він пустився босоніж** через коралове каміння до льодовні, де зберігали **приману** [5].)

– речення з дієсловом в активному стані (*They were headed straight for the skiff swimming side by side* [4]. – *Вони чимдуж гнали поряд просто до човна* [5].)

Підводячи підсумки, варто зазначити, що сфера застосування пасивного стану в англійській мові набагато ширша, ніж в українській внаслідок того, що значна кількість англійських дієслів здатні виражати категорію пасивності. Це призводить до того, що будь-який вид англійського додатка може виступати в ролі підмета пасивного звороту, в той час як в українській мові ця функція властива лише прямому додатку. Усе вищезазначене повинен враховувати перекладач при відтворенні англійських пасивних конструкцій українською мовою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод. / Л.С. Бархударов. – М.: Международные отношения, 1995. – 240 с.
2. Качалова К.Н. Практическая грамматика английского языка. / К.Н. Качалова, Е.Е. Израилевич. – К.: Методика, 2003. – 672 с.
3. Переклад пасивних конструкцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ito.vspu.net/ENK/2008/MZKT/MZKT_KKT/N_M/Lek_n/Іноземна%20мова_програмісти_Дембіцька/Dorobka_2/Kejs_uchnja/naykovo_tehn_lit/Passive_voice_2.htm
4. Ernest Hemingway «The Old Man and the Sea» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://la.utexas.edu/users/jmciver/Honors/Fiction%202013/Hemmingway_The%20Old%20Man%20and%20the%20Sea_1952.pdf
5. Ернест Хемінгуей «Старий і море» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://coollib.com/b/198303/read>

Дарина Цимбаліста

Науковий керівник – доц. Литвин І.М.

(Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького)

ПЕРЕДАЧА ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ПЕРЕКЛАДІ МУЛЬТФІЛЬМУ «ІВАН ЦАРЕВИЧ І СІРІЙ ВОВК»

У наш час великої популярності набуває переклад різних аудіозаписів і відеоматеріалів. Сучасний аудіовізуальний простір в Україні базується як на українській, так і на запозиченій продукції, серед якої вагомі позиції належать російським продуктам. Значне місце серед всього широко спектру відеопродукції становлять мультиплікаційні проекти, розраховані як на доросле населення, так на дітей. Вони майже щотижня з'являються в українському кінопрокаті і заслуговують на увагу з боку фахівців в усіх сферах перекладу.

Метою нашої статті є аналіз прийомів передачі функціонально-стилістичної інформації російськомовного мультфільму «Іван Царевич і Сірий Вовк» в його українському перекладі, виконаного автором статті.

Під *функціонально-стилістичною* інформацією розуміємо передачу функціонально-стилістичних характеристик лексичних одиниць: стилю,

соціолекту, часу. Тобто, функціонально-стилістична інформація включає *стильову* інформацію, яка відображає приналежність лексичних одиниць до певного стилю та передається за допомогою таких характеристик слова, як: книжне (поетичне, високе, патетичне), розмовне, просторічне, лайливе тощо; *соціолектну (соціолокальну)* інформацію, яка вказує на соціосферу функціонування слова, інформує про його соціальну приналежність і локальну розповсюдженість та *хронологічну (часову)*, яка пов'язана із застарілою (архаїзми, історизми) та новою (неологізми) лексикою [1, с. 62]. Для передачі цих типів інформації в перекладі використовуються функціонально-стилістичні трансформації – «втрата, заміна або виникнення в перекладному тексті функціонально-стилістичного забарвлення мовних одиниць» [3, с. 456].

Мультфільм «Іван Царевич і Сірий Вовк» – це мікс різних казок. У мультиплікаційному фільмі одночасно переплітається як високий книжний стиль, так і розмовний, просторічний, що, насамперед, прослідковується у мовленні персонажів. Так, у перекладі можна спостерігати як відбувається втрата поетичного забарвлення лексеми оригіналу: *О, прекрасная Изольда, – молвил Тристан, – я предлагаю вам руку и сердце // О, прекрасна Изольдо, – мовив Тристан, – я пропоную вам руку і серце*. Під час перекладу застарілої лексеми *молвить* – «устар. сказать – говорить; произнести – произносить» [2, с. 349] відбувається втрата високого, книжного забарвлення лексеми і заміна її на нейтральне, загальноживане слово *мовити* – «висловлювати вголос свої думки; говорити, казати» [4, т. 4, с. 769].

Царь-батюшка, разреши с тобой конфиденциально перемолвиться // Цар-батенько, дозволь з тобою віч-на-віч перемовитися. Гумористичний ефект оригіналу створюється за рахунок зіштовхування різних стилів: офіційно-ділового *конфиденциально* – «[лат. *confidentia* доверие] – секретный, доверительный, не подлежащий разглашению» [4, т. 4, с. 769] та розмовного *перемолвиться* – «обменяются словами, коротко переговорить с кем-л.» [2, с. 497]. На жаль, гумористичний ефект дещо втрачається в перекладі, адже обидві лексеми *віч-на-віч* – «удвох, наодинці з ким-небудь» [4, т. 1, с. 691] та *перемовитися* – «обмінюватися словами» [4, т. 6, с. 230] – нейтральні, загальноживані.

Хронологічна інформація у мовленні героїв є змістовною та багатофункціонально, однак її не завжди вдається зберегти в перекладі: *Не шибко молодой, но и не старый // Не дуже молодий, але й не старий*. При перекладі втрачається застаріле слово *шибко* – «в сильной, высокой степени» [2, с. 879].

Проте у наступному фрагменті український відповідник в перекладі отримує конотацію: *Женишься, тебе – царство, мне – ключ. Понял? // Одружишся, тобі – царство, мені – ключ. Второпав?* Нейтральне слово *понять* – «уяснить значение чего-л., смысл чьих-л. слов, поступков; постичь что-л.» [2, с. 552] було замінено розмовним *второпати* – «сприйняти розумом, зрозуміти; сприйняти зміст чого-небудь сказаного, написаного і т. ін.» [4, т. 10, с. 518], незважаючи на існування прямого мовного еквівалента *зрозуміти* – «сприйняти розумом; правильно сприйняти зміст чого-небудь висловленого,

написаного і т. ін.» [4, т. 3, с. 713], що компенсує втрату у попередньому фрагменті.

У деяких фрагментах тексту перекладу все ж таки вдається зберегти конотацію лексеми оригіналу: *Ты чего несешь?! Как распорядиться? // Що за дурниці верзеш?! Як розпорядитися?* Розмовне фамільярне забарвлення лексеми збережено у перекладі: *нести* – «говорить (писать) глупости, что-л. пустое, неразумное» [2, с. 400]; *верзти* – «говорити нісенітницю, дурницю; вести пусті балачки» [4, т. 1, с. 329].

В українському перекладі російськомовного мультфільму «Іван Царевич і Сірий Вовк» особливої уваги вимагає передача стильової та хронологічної інформацій. Ми намагалися якнайточніше передати функціонально-стилістичну інформацію оригіналу й адаптувати мовлення героїв мультфільму з метою зацікавлення глядача.

ЛІТЕРАТУРА

1. Литвин І.М. Перекладознавство. Навчальний посібник / І.М. Литвин. – Вид. 4-те, допов. – Черкаси: видавець Ю.А. Чабаненко, 2016. – 218 с.
2. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова. – М.: ООО «ИТИ технология», 1968. – 900 с.
3. Селіванова О.О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке. Монографічне видання / О.О. Селіванова. – Черкаси: Ю. Чабаненко, 2012. – 488 с.
4. Словник української мови: у 11 т. – К.: Наук. думка, 1970 – 1980.

Єлизавета Черненко
Науковий керівник – доц. Туришева О.О.
(Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»)

ПЕРЕКЛАД В УКРАЇНІ У 21 СТ.: РОЗКВІТ ЧИ ЗАНЕПАД?

Досліджуючи питання сучасних українських перекладів, мабуть, не можливо дійти до однозначного висновку. У колі перекладознавців та й просто людей, які дещо цікавляться цією галуззю науки, я точно б мала вигляд справжнісінької невігласки, коли б сказала, що на сьогодні в Україні зовсім немає гарних перекладачів і добрих робіт. А я й не скажу. Безглуздо заперечувати той факт, що за доби Незалежності український переклад відкрив нові обшири (особливе поживлення парадоксально розпочалося у післякризові 2009-2010-ті роки) та виконує тепер здебільшого інформаційну функцію (долучення світової культури до національної [1]), а не лише націтворю (утвердження стильово-стилістичної потуги власної мови [1]). Та з іншого боку, сьогоднішній український ринок художніх перекладів славиться своєю несистемністю, хаотичністю та суперечливістю. Тому я хотіла б здебільшого розібратися, в чому ж полягає проблема українського перекладу 21 ст., хоча те, що гідні митці таки у нас є, – беззаперечний факт.

Найважливіше питання: чому неякісні переклади потрапляють до читачів? Деякі зауважують, що основною причиною є брак кваліфікованих перекладачів, тобто в той час, як видавці стрімко збільшують обсяги перекладеної літератури, попит на кадри перевищує пропозицію [3].

Також слушно згадати про встановлення нереальних дедлайнів, які, до речі, лідируючі на ринку видавництва принципово не порушують, та прагнення видавців зекономити на перекладі [3].

Понад те, не слід забувати, що ми не маємо сталої перекладацької традиції. Тобто перекладацька робота в Україні наразі є здебільшого нерегульованою, що з одного боку призводить до процвітання піратської діяльності, а з іншого свідчить про неприродність комунікації між культурами в царині перекладу [3].

Іншою перепоною для створення якісних робіт є ненормований фінансовий аспект, де більш-менш сталий заробіток за стандартну книгу (близько 300 сторінок) мають лише знані майстри, які вже напрацювали власне портфоліо та налагодили стосунки з видавцями, й перекладачі з менш популярних мов, де конкуренція значно нижча, ніж, наприклад, з англійської [3].

До того ж, цікавим та водночас гнітючим є той факт, що навіть неякісна, іноді навіть нечитабельна продукція у нас доволі непогано продається, що аж ніяк не сприяє покращенню ситуації.

Якщо говорити про всеукраїнську організацію «Асоціацію перекладачів України», то можна, до того ж, зазначити, що її існування дещо зарадило у боротьбі з демпінгом цін на перекладацькі послуги. Тобто дана організація займається дослідженням ринку, створенням тарифів і захистом прав перекладачів, таких як, наприклад, регулярно порушуваного права інтелектуальної власності та ігнорування виплати гонорарів. А ще діюча спілка полегшує пошук необхідних спеціалістів. Адже в Україні й досі не існує повної бази перекладачів, де усі колеги по цеху могли б стежити за новими роботами одне одного, а видавці легко знаходили б знавців рідкісних мов. Понад тим, було б добре, якби асоціація могла слугувати центром, який би розробляв план видань, що мають бути представлені на українському книжковому ринку, та створила державну програму перекладу національно значущих видань [1].

Поза тим, сучасних поціновувачів зарубіжної літератури цікавить питання, чому так мало адаптують українською твори із сучасної болгарської, угорської, чеської літератури, чому жменька видавництв і перекладачів працюють зі, скажімо, вірменською чи івритом – тобто «малими» мовами та літературами [5]?

З іншого боку – маємо неймовірно проблемний (щодо відбору творів і якості перекладу) корпус адаптованих текстів з «розповсюджених» мов. Перша тут – англійська. Ще більш явна біда з російською. І обнадійлива перспектива в сумному контексті – польська. Недоброякісних перекладів тут так багато, що імена вартих довіри перекладачів книжники запам'ятовують швидко й надовго [5].

На мою думку, найкраще розв'язання проблем сучасного перекладу запропонував Дмитро Дроздовський – український перекладач, літературний критик і головний редактор журналу світової літератури «Всесвіт», який запропонував сформуванню при Міністерстві культури і туризму або при Міністерстві освіти і науки (в якому наразі першим заступником є знаний перекладач Максим Стріха) Національну раду з питань перекладацької діяльності, започаткувати Український національний фонд для підтримки перекладів українських авторів у світі, розробити інфраструктуру для стажування перекладачів із різних країн світу в Україні і виконання водночас перекладацької роботи, визначити механізми державної підтримки з боку Міністерства культури і туризму України для оплати авторського права творів, що потребують залучення до української культури і науки, збільшити підтримку посольствам і консульствам України за кордоном для поширення культурницької діяльності, утворення кафедр україністики в університетах світу, сформуванню відділу дослідження перекладацької роботи при Інституті літератури чи в Міністерстві культури для щорічного формування бібліографічних видань, у яких мають бути зафіксовані всі переклади, здійснені в Україні протягом року для відстеження динаміки перекладацької роботи і моніторингу міжкультурної співпраці [1].

Отже, заглибившись у питання сучасного українського перекладу, можна дійти висновку, що хоч покращення, порівняно з минулим століттям, звісно є, однак нам ще є, куди рости, і ми це будемо робити! І тому, на мою думку, саме запропонована вище діяльність дійсно здійняла б переклад в Україні 21 ст. на новий щабель та дала б найшвидші результати у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дроздовський Д. Переклад у ХХІ столітті: місія нездійсненна? [Електронний ресурс] / Дмитро Дроздовський // ЛітАкцент. – 2009. – Режим доступу: <http://litakcent.com/2009/03/12/pereklad-u-hhi-stolitti-misija-nezdijsnenna/>
2. Зварич О. Максим Стріха: українською Пушкін звучить настільки ж вишукано, як і мовою оригіналу [Електронний ресурс]. / Олена Зварин // Україна молода. – 2003. – №238. – Режим доступу: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/86/175/2496/>
3. Мамченкова О. Труднощі перекладу: чому на полиці потрапляє неякісна перекладна література [Електронний ресурс]. / Оксана Мамченкова // Українська Правда Життя. – 2017. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/culture/2017/01/25/222263/>
4. Стасіневич Є. Максим Стріха: Націєтворчої місії перекладу, на жаль, ще не вичерпано [Електронний ресурс]. / Євген Стасіневич // INSIDER. – 2015. – Режим доступу: <http://www.theinsider.ua/art/maksim-strikha-natsiyetvorchoyi-misiyi-perekladu-na-zhal-shche-ne-vicherpano/>
5. Улюра Г. Знак якості: українські перекладачі, яким довіряєш [Електронний ресурс]. / Ганна Улюра // Українська Правда Життя. – 2017. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/culture/2017/01/27/222293/>

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДІЄСЛІВНИХ КОНСТРУКЦІЙ В РЕКЛАМНОМУ ТЕКСТІ

Увага до проблеми перекладу рекламного тексту завжди знаходилась у прямій залежності від того значення, яке реклама посідала в організації суспільного життя. Особливої важливості переклад реклами набув в умовах глобалізації світової економіки та відкритості національних та регіональних ринків. Сучасний ринок надає виробникові унікальну можливість потужного впровадження своєї продукції в різних країнах на практично усіх континентах одночасно.

Рекламна компанія передусє появі товару в магазинах, а також супроводжує його на всіх етапах продажу. Текстовий ряд реклами при цьому має бути заздалегідь перекладеним мовами споживача в різних країнах з урахуванням регіональних реалій та традицій.

Синтаксично-морфологічний аналіз реклами свідчить про перевагу в цьому сегменті простих коротких речень, велику роль в яких, наряду із іменниками, що називають сам предмет реклами, відіграють прикметники, прислівники та дієслова. Значення адекватного перекладу дієслів та дієслівних конструкцій у рекламі важко переоцінити. Ця частина мови широко поширена в рекламному тексті і відіграє там не останню роль. Саме за допомогою дієслова рекламодавець задає стан, підкреслює рух, динаміку повідомлення, дієслова служать цілям переконання, навіювання, спонукання споживача до конкретних дій, пов'язаних із купівлею товару, що рекламується.

Так, якщо ми беремо за приклад англомовну рекламу, легко помітити, що їй властиве широке використання спонукальних дієслівних конструкцій: «Buy this», «Discover that», «Try some today», «Don't forget», «Treat yourself». Ці конструкції зустрічаються у всіх частинах рекламного тексту – в заголовку, в основному тексті і в фразі-луні. Наприклад: 1) заголовок:

Share the excitement (Nissan)

Поділися драйвом (Nissan)

Discover gold (Benson and Hedges)

Відкрий золото (Benson and Hedges)

Even angels **will fall** (Axe Exite)

Навіть ангели **не встоять (падуть)** (Axe Exite)

2) основний текст

Align yourself with 85,000 people in over 130 countries, all of which are armed with the knowledge **you need to move** ahead and **stay** there. (Earnest & Young)

Gain a broad perspective on **leading** your organization in a dynamic and highly competitive global market. **Understand** the impact of social, cultural, political, and economic issues on your business. **Develop** the capability to **orchestrate, lead** and **manage** organizational change. **Create** strategies to **prepare**

your organization for the challenges of the twenty-first century. (Darden Graduate School of Business Administration)

3) фразеологія:

Manage your risk. (MS Insurance)

Find out more by visiting our web-site.

Apple Macintosh: **Think** different!

Apple Macintosh: думай інакше!

Дослідження англійських рекламних текстів показує, що найчастіше в наказовому способі використовуються такі прості за значенням і часто вживані в повсякденному житті дієслова як то: Buy, try, ask, get, see, call, feel, taste, watch, smell, find, listen, drive, let, look, drink, do, discover, start, enjoy.

Наведемо декілька прикладів:

Buy the car. Own the road. (Pontiac Grand Am)

Drive the new Paseo. **Fall** in love. Your future awaits down the road. (Toyota Paseo)

Give your lips a double infusion of color. (Estee Louder).

Аналіз українських рекламних текстів показує схожу картину з використанням дієслів і дієслівних конструкцій у вітчизняній рекламі. При цьому переклад простих дієслівних конструкцій з англійської мови на українську особливих труднощів не породжує. Складнощі у перекладачів виникають там, де дієслова змінюють своє звичне лексичне наповнення і має місце стилістична (чи то риторична) фігура: гра слів, рима, каламбур, паронімія (Qui se ressemble s'assemble, Comparaison n'est pas raison, Qui vole un œuf vole un bœuf), тощо... Не останнє місце в створенні рекламного продукту займають і реалії, традиції окремих етнічних, релігійних чи то культурних груп споживача. Так Свинку Пепу не варто використовувати для реклами серед ортодоксальних євреїв, злегка оголені красуні навряд чи сподобаються саудитам, навіть якщо вони рекламують престижні автівки, малоімовірною виглядає поява в рекламі пива чи то горілки на алжирському телебаченні).

ЛІТЕРАТУРА

1. Заболотна Т. Трансформовані словосполуки у мові реклами (на матеріалі англомовних текстів) / Т Заболотна // Теоретична і дидактична філологія 16 (2013): 102-112.

2. Колесник Д., Тьопенко В. Сучасні засоби конструювання англомовної реклами: лінгвістичний аспект / Д. Колесник, В. Тьопенко // Humanities & Social Sciences, 14-16 may 2009, – Lviv, – С. 88-89.

3. Шабінський М., Міхальченкова А. Рекламний текст як мистецтво маніпуляції / Микола Шабінський, Альона Міхальченкова // Тези XII Міжнародної науково-практичної конференції «Психолінгвістика в сучасному світі – 2017», м. Переяслав-Хмельницький, 26-27 жовтня 2017 р., – С. 196-197.

СУЧАСНЕ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Робота присвячена виявленню актуальних проблем перекладознавства на сучасному етапі розвитку науки. Метою є надання максимально повного, комплексного опису процесу переклада. Серед активно обговорюваних проблем перекладознавства важливе місце займає розробка моделей процесу перекладу, виявлення характерних особливостей, які відрізняють його від інших видів мовного посередництва, виявлення одиниці перекладу, взаємозв'язку його стилістичного, семантичного і прагматичного аспектів та ін. [2, 3, 4]. Важливою характеристикою сучасного етапу розвитку науки про переклад є виділення в ній двох науково-дослідницьких парадигм: субститутивно-трансформаційної та комунікативно-діяльній [1].

Обидві парадигми в більшій мірі є двома протилежними підходами. Перша в основному орієнтована на аналіз мовної форми, друга – на комплексний аналіз перекладу, який виходить на той чи інший рівень його функціональної обумовленості. При всіх відмінностях двох наукових парадигм, необхідним є послідовне зближення двох підходів, пошук теоретичних засад їхньої продуктивної наукової взаємодії. Обидві парадигми мають комплекс спільних проблемних питань: це відокремлення категорій адекватності та еквівалентності, виявлення критеріїв виділення і аналізу одиниці перекладу, поглиблене вивчення принципів взаємозв'язку форми і змісту в перекладі та ін. З іншого боку, в сучасній теорії перекладу зберігається цілий ряд невирішених питань. Так, варіантний та інваріантний аспекти перекладу нерідко змішуються; далеким від вирішення залишається питання про визначення форми, репрезентуючої текстовий зміст; як результат, обриси верхньої межі перекладу також до сих пір чітко не визначені, не отримує пояснення феномен широкої варіативності мовної форми в перекладі. В контексті даної проблематики великого значення набуває розробка принципів цілісного аналізу перекладу, яка потребує збільшення критеріїв аналізу з урахуванням не тільки внутрішніх, а саме структурової та змістовної складових окремих еквівалентних рішень, але й характерних ознак текстового дискурсу в цілому, маючи на увазі загальне дискурсивне розгортання тексту. З цієї точки зору, важливим виявляється питання про розмежування мовної та дискурсивної форм в перекладі на основі аналізу окремих фактів перекладу в їхній обумовленості змістовною задачею висловлювання. Суміщене вивчення фактів перекладу з точки зору утворюючої їх взаємодії мовної та дискурсивної форм допоможе продуктивному вирішенню цілого ряду проблем в області сутнісного визначення і аналізу фактів перекладу. Введення до наукового апарату перекладознавства поняття дискурсивної форми перекладу дозволить вирішити цілу низку актуальних проблем [5, 6].

Беручи до уваги зв'язок мовної форми із змістовною стороною висловлення, здається можливим визначити динаміку змісту як в окремому висловлюванні, так і в масштабі тексту, обґрунтувати доцільність використання великої кількості трансформацій, з більшою точністю виявляти сукупність позитивних мотиваційних факторів перекладу, визначити критерії варіативності в перекладі, проводити аналіз комплексних структурово-мовних модифікацій [7].

ЛІТЕРАТУРА

1. Кретов А.А. Фененко Н.А. К понятию импрессивной эквивалентности текстов / А.А. Кретов, Н.А. Фененко // Перевод: Язык и культура: Материалы международной научной конференции. – Воронеж: ЦЧКИ, 2000. – С. 63–64.
2. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика / Я.И. Рецкер. – Москва: Международные отношения, 1974. – 215 с.
3. Федоров А.В. Введение в теорию перевода / А.В. Федоров. – Москва: Изд-во литературы на иностр. языках, 1953. – 336 с.
4. Фененко Н.А., Кретов А.А. Перевод как канал взаимодействия культур и языков (к проблеме языкового освоения «чужой» действительности) / Н.А. Фененко, А.А. Кретов // Социокультурные проблемы перевода. – Воронеж: ВГУ, 1999. – Вып. 3. – С. 82-94.
5. Baker M. Routledge encyclopedia of translation studies / M. Baker. – London; New York: Routledge, 2003. – 654 p.
6. Riccardi A. Translation studies. Perspectives and Emerging Discipline / A. Riccardi. – Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – 215 p.
7. Seleskovitch D. Interpretation, a Physiological Approach to Translating / D. Seleskovitch // Translating, Application and Research. – New York: Brislin, 1978. – P. 92-166.

Марія Шпак

Науковий керівник – ст. викл. Сидоренко Ю.І.

(Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ОБ'ЄКТНОГО ПРЕДИКАТИВНОГО ІНФІНІТИВНОГО ЗВОРОТУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

Актуальність вивчення особливостей перекладу інфінітивних зворотів з англійської мови на українську спричинена зростаючим інтересом сучасного перекладознавства до цієї теми. Це пояснюється наявністю певних форми англійського інфінітиву, які не мають українських відповідників, а також відсутністю деяких конструкцій в українській мові.

Вивченням проблем перекладу інфінітиву та інфінітивних зворотів протягом тривалого часу займалися такі дослідники, як М.А. Беляєва, М.Я. Блох, К.Н. Качалова, І.В. Корунець, О.О. Потєбня, Я.І. Рецкер, В.С. Сліпович, О.О. Шахматов та багато інших.

Метою даної статті є аналіз можливих способів перекладу об'єктного предикативного інфінітивного звороту українською мовою.

В сучасній англійській мові такі дослідники, як Ж.А. Голікова, В.І. Карабан, І.В. Корунець вирізняють 3 конструкції з інфінітивом, а саме: суб'єктно-предикативний інфінітивний зворот, об'єктний предикативний інфінітивний зворот та приєдникову інфінітивну конструкцію [2; 3; 4]. Проте деякі лінгвісти, як наприклад В.К. Шпак, Л.Ф. Кутузов виділяють ще один зворот з інфінітивом, а саме незалежну номінативну конструкцію [7; 5].

Переклад таких зворотів викликає складнощі, оскільки в українській мові відсутні точні їх відповідники. Це стає перешкодою у розумінні іншомовного тексту, впливає на якість перекладу та компенсується за допомогою лексико-граматичних трансформацій [1].

Розглянемо детальніше об'єкт нашого дослідження – об'єктний предикативний інфінітивний зворот. Ж.А. Голікова пояснює, що він складається з «ввідного» дієслова, особового займенника в об'єктному відмінку чи іменника в загальному відмінку та інфінітива. У реченні цей зворот виконує функцію складного додатка. Наприклад: *I know her to be a good student.* – *Я знаю, що вона хороша студентка* [2, с. 22].

Вчені акцентують увагу на різних аспектах при перекладі об'єктного предикативного інфінітивного звороту. Так наприклад Ж.А. Голікова наголошує на тому, що потрібно враховувати як форму дієслова, так і форму самого інфінітиву. Простий інфінітив перекладається дієсловом в теперішньому часі, перфектний інфінітив перекладається дієсловом в минулому часі, а після дієслів *to expect, to hope* інфінітив перекладається дієсловом в майбутньому часі [2].

І.В. Корунець зауважує, що вибір українського еквівалента зумовлюється певними факторами, а саме:

- a) лексичне значення особового дієслова, за яким слідує об'єктний предикативний інфінітивний зворот;
- b) парадигматична форма інфінітиву;
- c) лексичне значення об'єктного інфінітиву [4].

Тож враховуючи ці особливості, перекладач може використовувати різні семантичні та структурні еквіваленти для передачі цього звороту українською мовою [4, с. 259]. Відповідно до цього, вчений виділяє такі способи перекладу:

- 1) підрядним реченням;
- 2) об'єктною інфінітивною групою слів, яка формує частину складного модального дієслівного присудка;
- 3) іменником від об'єктного інфінітива чи підрядним додатковим реченням;
- 4) простим дієслівним присудком [4].

В.І. Карабан стверджує, що об'єктний предикативний інфінітивний зворот широко вживається в англійській науково-технічній літературі і пропонує наступні способи перекладу:

- 1) складнопідрядним реченням з підрядним з'ясувальним, якщо така конструкція вжита після дієслова у формі наказового способу або коли

присудок англійського речення виражений дієсловами *to show, to find, to expect* тощо (*Assume the hypothesis to be correct. - Припустимо, що гіпотеза вірна*);

2) формою умовного способу дієслова у складі з'ясувального підрядного речення, що вводиться сполучником «щоб», якщо конструкція вжита в реченні з дієсловом-присудком, що виражає бажання, вимогу, рекомендацію; (*I do not want this criticism to be misunderstood. – Я не хочу, щоб цю критику інтерпретували не так, як я її виклав*);

3) каузативною конструкцією, або з'ясувальним підрядним реченням зі сполучником «щоб», якщо в реченні вжито складний додаток моделі «*have (get, force* тощо) + Object + Infinitive»; (*The researcher wants to have the apparatus work under any conditions. – Дослідник хоче, щоб апарат працював за будь-яких умов*);

4) іменником, якщо в реченні складний додаток моделі «for+Object+Infinitive» вжитий з присудком, що виражає вимогу чи дозвіл; (*The current instruction calls for the results to be sent to the third storage register. – Поточна команда вимагає передачі результатів до третього регістру пам'яті*);

5) коли інфінітив представлений дієсловом *to be* з наступним іменником, прикметником чи дієприкметником, він може не перекладатися (*I believe the following generalization to be valid for other objects. – Я вважаю наступні узагальнення вірними й для інших об'єктів*) [3].

Остання точка зору корелюється з поглядами В.К. Шпака та В.С. Сліповича, які вважають, що якщо у реченні з об'єктним зворотом є інфінітив *to be* у складному додатку, то при перекладі на українську мову він не вживається [7; 6].

В ході нашого дослідження ми з'ясували, що інфінітив може утворювати групи слів, так звані інфінітивні звороти, при перекладі яких виникають певні складнощі. Вони зумовлені тим, що в українській мові не існує такого поняття, як «інфінітивний зворот». Перекладачі також зіштовхуються з проблемами, тому що граматичні структури англійської та української мов – різні. Англійська мова є мовою аналітичною, а українська синтетичною. Отже, нам вдалось прояснити, що при перекладі об'єктного предикативного інфінітивного звороту потрібно зважати на дієслова, після яких він вжитий, а також враховувати вимоги передачі змісту та вимоги мови перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Батищева Н.В. Особенности перевода инфинитива и инфинитивных конструкций с английского языка на русский / Н.В. Батищева. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://pws-conf.ru/nauchnaya/lss-2008/213-lingvistika/5783-osobennosti-perevoda-infi.html>
2. Голикова Ж.А. Перевод с английского на русский = Learn to Translate by Translating from English into Russian: учебное пособие. – 4-е изд., стер. – М. : Новое знание, 2007. – С. 22-23

3. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. – Вінниця : Нова книга, 2002. – 564 с
4. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. – Вінниця: Нова книга, 2001. – 448 с.
5. Рецкер Я.И. Учебное пособие по переводу с английского языка на русский / Я.И. Рецкер. – М.: Высшая школа, 1981 -160с.
6. Слепович В.С. Курс перевода / В.С. Слепович. – Минск: ТетраСистемс, 2002. – 272с.
7. Шпак В.К. Основи перекладу: граматичні та лексичні аспекти: Навчальний посібник. – К.: Знання, 2005. – 310 с

Ольга Шульга
Науковий керівник – доц. Туришева О.О.
(Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»)

РОКСОЛЯНА ПЕТРІВНА ЗОРІВЧАК: ПЕРЕКЛАДНА ЛІТЕРАТУРА ЯК ОДИН З ГОЛОВНИХ ЧИННИКІВ УКРАЇНСЬКОСТІ НАЦІЇ

У представленій публікації мова піде про Роксолян Зорівчак: професора, англіста й перекладознавця, та про її вклад у наукові дослідження, зокрема, в галузі перекладознавства.

Недаремно в своїй рецензії на книгу Роксоляни Зорівчак «Реалія і переклад...» Ольга Медвідь назвала дослідницю «англомовною українкою» [1]. Згідно зі своїм фахом вона тонко відчуває не лише мову, з якої перекладають (чужу мову), а й тонкощі рідної мови [2]. Пані Роксоляні належать численні наукові праці з історії культурних і літературних зв'язків нашої країни із зарубіжними. Авторка уклала українсько-англійський словник реалій (1989). Наведемо декілька цікавих прикладів: *дідух* – sheaf of straw brought – in the traditional Ukrainian villages – into the house on Christmas Eve; *кopa* – wheat stack; *панський* – under serfdom, serf [1]. Складності перекладу українських реалій – ще одна фундаментальна сфера, на якій Роксоляна Зорівчак зосереджує свою увагу.

Відчувається ерудиція дослідниці, її знання зіставлюваних мов, літератур та культур. Так, для викоренення хибної практики нефонетичної передачі українських власних імен в російських перекладах вона пропонує для наслідування М. Гоголя, «який дав у «Тарасі Бульбі» чудовий зразок сторожкого ставлення до Слова, назвавши українця Андрія по-російському не Андрей, а Андрий» [1].

Роксоляна Зорівчак посідає чільне місце серед знавців української мови. В своїй книзі «Боліти болем слова нашого...» авторка підіймає таке складне питання як перенасичення української мови іншомовними словами: ««Творці» таких покручів – це мовні варвари, які не зупиняються ні перед чим, їм не збагнути, не відчуті мелодійності нашої мови, не мають вони поняття про мовну норму та про мовну систему, про критерії, що визначають потребу

запозичувати слова з інших мов. Будьмо ж нещадні до варварів: наша мова, а разом із нею – ніжна й замріяна душа нашого народу – в небезпеці! Адже за відданість Мові стільки людей ішло на Голгофу!» [3]. Авторка зазначає, що, звичайно, у кожній мові є запозичені слова, бо жодна мова не існує ізольовано, одначе, потрібно відчувати міру у вживанні цих слів. Ось приклади деяких запозичених слів «без яких можна було б обійтись в українській мові, або ж, принаймні, вживати їх не так уже часто»: «офіс» зам. «установа»; «нуклеарний» зам. «ядровий»; «колаборація» зам. «співпраця» [3].

В сучасному світі, де кордони втрачають свою значимість, ознайомлення з зарубіжною літературою є важливим чинником для створення індивіда, сучасної освіченої людини. Тому вивчення зарубіжної (перекладної) літератури є не менш важливим, ніж вивчення літератури авторів своєї країни. Майже кожному українцю добре відомі сюжети творів Тома Сойєра, Джека Лондона, Конана Дойла та багато інших. Незважаючи на це, як сприймається українська література за кордоном – мало кому відомо. Чи читають за кордоном Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесю Українку? Роксоляна Зорівчак в своїй статті «Сприйняття творчості та особистості Тараса Шевченка в Канаді», опублікованій в журналі «Всесвіт», розкриває шлях ознайомлення канадського читача з творчістю Кобзаря. За словами авторки, історія сприйняття творчості та особистості Тараса Шевченка щільно пов'язана з історією імміграції українців до Канади. Таким чином, майже усі перекладачі української літератури в Канаді були або іммігрантами, або людьми, які працювали з іммігрантами. Виняток серед них становить В. Кіркконел – канадець з шотландськими коріннями, якому завдячуємо (у співпраці з К.Г. Андрусишиним) перекладом майже повного «Кобзаря» англійською мовою (1964). Активними популяризаторами творчості Тараса Шевченка були такі газети: «Канадійський фермер» (започатковано в Вінніпезі 3 листопада 1903), «Українське життя» (1941-1965, Торонто), «Українське слово» (1943-1965, Вінніпег) [4].

У своїй статті «Український художній переклад як націєтворчий чинник» [5] авторка доводить що перекладна література є вагомим націєтворчим чинником, як в Україні так і в інших країнах. Роксоляна Зорівчак говорить про те, що переклади збагачують не лише світову скарбницю, а й самого перекладача. Для прикладу: Л. Українка та В. Самійленко не написали б своїх поезій, якби не пройшли школу Г. Гайне, а на творчість М. Зерова безсумнівно мали вплив його переклади античних та французьких авторів. Дослідниця стверджує, що без історії українського художнього перекладу немає історії української культури і, отже, історії української нації.

Слушно писав один із найобдарованіших українських перекладачів ХІХ сторіччя М. Старицький у «Заспіві» до власного перекладу романтичної поеми Дж.Г. Байрона «Мазеппа»:

«...Британця пісню голосну
Я переклав на рідну мову
Щоб неокриленому Слову
Добути силу чарівну».

Саме ця концептуальна, наскрізна ідея поєднує різноманітні українські переклади – і творів древніх греків, і середньовічних вагантів, і письменників Відродження, і авторів XIX та XX сторіч [5].

Розглянувши деякі праці Роксоляни Петрівни Зорівчак, можна зробити висновок про її значний внесок в історію перекладу. Її філологічні дослідження стали безцінним навчальним матеріалом для майбутніх філологів, а сама вона прикладом для наслідування для багатьох українців, яким не байдужа доля української мови. Лексикологія української мови, запозичені слова та перекладна література – вже лише ці сфери її досліджень, дають нам змогу судити про Роксолянину Петрівну Зорівчак, як про одну з найвагоміших постатей в історії українського мовознавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Медвідь О. [Рецензія] //Записки НТШ. – 1990. – Т. 221: Праці Філологічної секції [Електронний ресурс] / Ред. тому: М. Ільницький, О. Купчинський. – С. 371-375. – Рец. на кн.: Зорівчак Р. Реалія і переклад... (Львів, 1989). – Див. № 265. – Режим доступу до ресурсу: http://www.anthropos.lnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/480/1/371-375_Рец_на_Зорівчак.pdf.
2. Полюга Л. Щире вболівання за Рідне Слово [Електронний ресурс] / Л. Полюга // Зорівчак Р. «Боліти болем слова нашого...»: поради мовознавця. – [2-ге вид., допрац. і доповн.]. – Тернопіль: Мандрівець, 2008. – С. 8–9. – Режим доступу до ресурсу: <http://ukrlife.org/main/evshan/zoriv4ak.htm>.
3. Зорівчак Р. П. Боліти болем слова нашого [Електронний ресурс] / Роксоляна Петрівна Зорівчак. – Львів, 2005. – 296 с. – Режим доступу до ресурсу: <http://ukrlife.org/main/evshan/zorivchak11.htm>.
4. Зорівчак Р. П. Сприйняття творчості та особистості Тараса Шевченка в Канаді [Електронний ресурс] / Роксоляна Петрівна Зорівчак. // Всесвіт. – 2013. – С. 218–225. – Режим доступу до ресурсу: http://catalog.library.tnpu.edu.ua:8080/library/DocDescription?doc_id=530076.
5. Зорівчак Р. П. Український художній переклад як націєтворчий чинник / Роксоляна Петрівна Зорівчак – Львів: Вісн. Львів. ун-ту. – (Іноземні мови; 12). – С. 8–23. – Режим доступу до ресурсу: <http://odes-transl.com/index.php?page=zorivchak-r-nation>.

Наталія Борисова
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»)

ВІДТВОРЕННЯ АЛЮЗІЙ У ПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ
Л. КЕРРОЛЛА «ALICE'S ADVENTURES IN WONDERLAND»)

Однією з найвідоміших та найбільш перекладених на мови світу є літературна казка Л. Керролла «Alice's Adventures in Wonderland». На українську мову її переклали Г. Бушина (1960); В. Корнієнко (2009); В. Корнієнко, М. Лукаш (2010); В. Наріжна (2012); В. Панченко (2017).

Дослідженням перекладів цього твору займалися О.Л. Борисенко, Н.М. Демурова, Я.Є. Гайдай, І.Л. Галінська, М.Л. Малаховська, М.В. Панов, Л.С. Прохорова та інші. Проте вважаємо за потрібне звернутися лише до відтворення у перекладах алюзій у контексті мовної гри.

Термін «алюзія», як зазначає А.Р. Волков, етимологічно сходиться до латинського *alludere* – «грати», «жартувати» [1, с. 21]. О.О. Селіванова стверджує, що «алюзія – вияв текстової категорії інтертекстуальності, прийом художньої виразності, що змістовно збагачує текстову інформацію, створюючи численні асоціації за рахунок явного натяку на події, факти, реальних осіб, інші тексти, їх персонажів» [4, с. 25].

А.Р. Волков класифікував алюзії за такими критеріями: 1) джерело алюзії (літературні, біблійні, міфологічні, історичні, побутові); 2) ступінь відомості алюзійного факту; 3) наявність або відсутність національного забарвлення [1].

В аналізованих текстах творів Л. Керролла виділяємо три типи алюзій: 1) алюзії, що є посиланнями на конкретні особистості; 2) алюзії, що є посиланнями на фольклорні тексти; 3) алюзії, що є посиланнями на твори інших авторів.

У романі Л. Керролла головним персонажем є сама героїня, ім'я якої традиційно передають у формі адаптованого відповідника (тобто *Аліса*, а не *Еліс*). Решта персонажів мають другорядний або епізодичний характер. Найскладнішими для перекладу є вигадані імена, для передачі яких пропонуються різні прийоми: від калькування (*Mock Turtle* – *Фальшива Черепаха* – В. Наріжна) до алюзивної компенсації (*Потелячена Черепаха* – від «телятина» – Г. Бушина, або *Уявна Черепаха* – О. Корецька) та простомовної стилізації (*Казна-Що-Не-Черепаха* – В. Корнієнко).

Усі перекладачі імена більшості персонажів трансформували тотожно, за виключенням В. Корнієнка. Зокрема: *W. Rabbit* – *Білий Кролик* (Г. Бушина, О. Корецька, В. Панченко) та *B. Кролик Шляхтич* і *Шляхтич Кролик Куцохвіст* (В. Корнієнко); *Cheshire cat* – *Чеширський Кім* (Г. Бушина), *Чеширський Кім* (О. Корецька, В. Панченко) та *Масничний Кім* (В. Корнієнко); *Hatter* – *Капелюшник* (Г. Бушина, О. Корецька, В. Панченко) та *Кепалюшник*

(В. Корнієнко: від «кепа» – дурень); *Bill, the Lizard* – Ящір Білл (Г. Бушина), *Ящірка Білль* (О. Корецька, В. Панченко), *Ящур Крутихвіст* (В. Корнієнко).

Перекладач В. Корнієнко зазначає: «Якщо йдеться про певну впізнавану для англійців, вельми колоритну, але не визначальну для збереження англійського «першородства» реалію, приміром, власну назву, то, звичайно, для неї конче слід підшукати наш відповідник» [3, с. 10]. І тому в його перекладі прослідковуються імена персонажів, немовби взяті з українських народних казок: *Білий Кролик Шляхтич* і *Шляхтич Кролик Куцохвіст*, *Масничний Кім*, *Кепалюшник*, *Ящур Крутихвіст*.

У контексті казок Л. Керролла алюзії активують у свідомості адресата два вихідних ментальних простори: фантазійний, де названі відповідними іменами персонажі підкоряються законам казкового фантазійного світу, і реальний, де ці імена співвідносні з реальними особистостями.

Завдання перекладача тут полягає у тому, щоб знайти такі відповідники, які б активували у свідомості адресата обидва ментальні простори. Це досягається через транскодування. Вживання українського словникового відповідника може привести до втрати алюзійності. Так, у перекладі В. Корнієнко: *Були тут і такий собі Качур, і Додо, і Панужка Лорі, й Орлятко, і ще якісь химерні істоти* (В. Корнієнко, 2001) складно розпізнати у Качурі Дакворса (товариша Л. Керролла на ім'я *Robinson Duckworth*), це ж саме спостерігаємо і в перекладі В. Панченка (В. Панченко, 2017), а в Орлятку (*Eaglet* – молодша сестра Аліси, Едіт Лідделл) – Едіт.

Саме транскодування використовують Г. Бушина, В. Наріжна та В. Панченко, відображаючи імена головних персонажів як *Елсі*, *Тіллі*, *Лейсі* та *Додо* (у перекладі В. Панченка *Ельсі*). Разом з тим, онім *Tillie* передається В. Корнієнком як *Тільда* (скорочена форма імені *Матильда*), а *Dodo* транскодується у *Додо*, що є зрозумілим. У зв'язку з цим зауважимо, що перевага транскодування у перекладі алюзійних імен полягає у тому, що цей спосіб перекладу дозволяє максимально відтворити їх оригінальну форму.

Таким чином, осмислення концептуальних структур фантазійного і реального ментальних просторів на базі набутого досвіду дозволяє адресатові встановити асоціації між рисами фантазійних персонажів та їх реальними прототипами, що значно поглиблює їх інтерпретаційні можливості.

Отже, у найбільш загальному смислі алюзію розуміють як непряме посилення на певний факт чи подію, які вважаються відомими. Перекладач повинен знайти такі відповідники, які б активували у свідомості адресата обидва ментальні простори. Тому, лише транскодування дає змогу досягти цього, максимально зберігши оригінальну форму імені.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волков А.Р. Алюзія / А.Р. Волков // Лексикон загального та порівняльного літературознавства. – Чернівці : Золоті літаври, 2001. – С. 21.
2. Керролл Л. Аліса в Країні Див / Льюїс Керролл ; пер. з англ. В. Панченко – Київ : «Юнісофт», 2017. – 144с.

3. Корнієнко В. Від перекладача: Чи здолають перекладачі Керролів Еверест? / В. Корнієнко // Л. Керрол. Алісині пригоди у Дивокраї. Аліса у Задзеркаллі. – Тернопіль : Богдан, 2007. – С. 3–16.

4. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.

5. Carroll L. Alice's Adventures in Wonderland. Penguin Books Ltd, 1994. – 160 p.

Леся Бурик

*(Гірничий коледж вищого державного навчального закладу
«Криворізький національний університет»)*

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ ГІРНИЧОРУДНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ В ТЕКСТАХ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Переклад наукової і технічної літератури є особливою дисципліною, складовою якою є з одного боку лінгвістика, а з іншого – наука і техніка. Точність і повнота перекладу текстів за професійним спрямуванням значною мірою залежить від того, наскільки добре перекладач володіє науково-технічною термінологією та критеріями її перекладу.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що, по-перше, науково-технічні терміни становлять основу текстів за професійним спрямуванням. По-друге, переклад деяких термінів здатен створювати певні труднощі не тільки для студентів, а й для перекладачів науково-технічної літератури.

Метою даної роботи є дослідження термінів гірничорудної промисловості, які становлять особливі труднощі при перекладі, та розробка певних критеріїв щодо їх влучного перекладу з англійської мови на українську.

Проаналізувавши літературу з даної теми, можна умовно виділити наступні групи термінів, які викликають особливі труднощі під час перекладу науково-технічних текстів:

1. Терміни, які мають нетотожні значення у різних галузях науки і техніки. Це явище отримало назву «термінологічна омонімія» (наявність термінів, тотожних за формою, але досить відмінних за значенням) [2, с. 315]:

1) Airway – гірн. вентиляційна виробка, вентиляційний штрек; ав. повітряна лінія, повітряна траса, авіалінія; анат. дихальні шляхи; мед. трубка для інтубаційного наркозу.

2) Output – продукція; гірн. видобуток; техн. продуктивність, потужність, віддача; ел. вихідний сигнал; мат. остаточний результат; виведення даних.

Переклад цієї групи термінів має здійснюватись у відповідності до сфери вживання наукового тексту.

2. Ще один вид термінологічної омонімії: терміни, які не тільки мають нетотожні значення у різних наукових галузях, а й вживаються з різними значеннями в межах однієї галузі:

1) Level – гірн. горизонт; горизонтальна виробка, штольня; гірн. дренажна труба або канава (у штольні); геод. визначати різницю висот, нівелір.

2) Bar – гірн. горизонтальний переклад; верхняк; гірн. (ріжучий) бур врубної машини; колонка бурильного молотка; бурова штанга; геол.гірн. жила, що перетинає рудний шток.

Такі терміни створюватимуть значні труднощі для перекладача-початківця, оскільки для перекладу потрібна обізнаність у роботі в галузі гірничорудної промисловості.

3. Терміни, що утворились шляхом надання наявним словам нових значень (семантична деривація):

1) Bed – геол.гірн. горизонт; залягання, пласт; підстильний шар; нашаровуватись.

2) Room – гірн. очисна камера.

3) Car – гірн. вагонетка, електрокар; кліть.

4) Cleaning – гірн. збагачення.

5) Road – гірн. штрек, підземна виробка.

6) Cutter – гірн. врубова машина, бур.

Дані терміни утворились найпоширенішим шляхом: з мови обиралось слово, значення якого є аналогічним поняттю, що визначалось. Надалі це слово отримувало нове значення і фіксувалось як термін. Труднощі перекладу даних термінів полягають у тому, що їх плутають із загальноживаними словами, тотожними за формою.

4. Терміни – «фальшиві друзі перекладача» можна умовно розділити на дві групи.

Слова, які мають подібне написання та вимову, але зовсім інше значення:

1) Technique – метод, методика, процес (не вживається у значенні «техніка»);

2) Benzene – бензол (не вживається в значенні «бензин»).

Слова, які лише в одному зі значень збігаються з українським еквівалентом, але розрізняються в інших:

1) Monitor – гірн. гідромонітор, водобій (не тільки монітор);

2) Reef – гірн. рудна жила; золотоносний пласт; алмазоносний пласт (не тільки риф);

3) Lift – гірн. підривати породу (не тільки піднімати).

Неточний переклад термінів – «фальшивих друзів перекладача у текстах за професійним спрямуванням може викликати значні непорозуміння, тому користування термінологічними словниками є не тільки бажаним, але й необхідним для студентів в процесі перекладу професійно орієнтованих текстів.

5. Омонімія у випадку термінів-аббревіатур та скорочень. Аббревіатури та скорочення, як правило, складаються з невеликої кількості літер, тому є ймовірність збігання їх форм у різних галузях науки та техніки. Наприклад:

M – Mach number фіз. число Маха;

M; m – mass (маса);

M – фіз. Maxwell (максвел) – одиниця магнітного потоку;

M – геогр. меридіан.

Отже, перекладати подібні скорочення треба у відповідності до тієї наукової галузі, якій належить текст за професійним спрямуванням.

Крім вищенаведених труднощів перекладу, термінологічні скорочення та аббревіатури можуть становити ще одну пастку для перекладачів-початківців. Як відомо, деякі скорочення та аббревіатури є загальноживаними, що зафіксовані словниками та зрозумілі спеціалістам без пояснень. Іншу групу складають текстові аббревіатури та скорочення, які вживаються одним або кількома авторами, і мають містити пояснення (в тексті або примітках):

TN – technical notes (технічні примітки, технічна вказівка)

TN – track number (номер доріжки – спорт.)

TN – transport node (транспортний вузол).

Отже, можна зробити висновок, що перекладач науково-технічної літератури має не тільки володіти знаннями зі спеціальності, а й досконало володіти англійською мовою, що передбачає знання всіх її аспектів, а в першу чергу лексикології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Англо-російсько-український словник науково-технічної термінології / Андрєєв С.М. та ін. – Харків: Факт, 1999. – 700с.

2. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. – Вінниця: Нова книга, 2002. – 564 с.

3. Современный англо-русский политехнический словарь / Составитель В.В. Бутник. – М.: Вече, 2007. – 512с.

4. Теория и практика перевода / Левицкая Т.Р., Фитерман А.М. – М.: Издательство лит-ры на иностранных языках, 1963. – 262с.

*Галина Василенко
(Запорізький національний технічний університет)*

ОБРАЗ У ПОЕТИЧНОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Образ – це первісно-чуттєве узагальнення світу, головний елемент художнього світосприймання і його об'єктивації. Виражене в ліриці переживання набуває ознак художнього образу, і цей образ-переживання стає індивідуалізованою і типовою картиною духовного світу людини.

Коли художньо-поетичний образ є об'єктом перекладознавчих студій, увага зосереджується на словесних образах або мікрообразах, які є своєрідним будівельним матеріалом поетичного твору як макрообразу. Мікрообраз – це складник поетичного тексту, тропеїчно-фігуральне висловлювання; синтагматичне і контекстне утворення, що функціонує в сукупності всіх його смислів і конотацій як єдина цілісність. Лінгвостилістичні проблеми відтворення поетичного тексту зумовлюють два типи образів: автосемантичні, смислотворчі образні мовні одиниці, тобто словесні образи, та синсемантичні, формотворчі елементи, в основі яких композиційні, ритміко-інтонаційні та евфонічні особливості організації поетичного мовлення.

Поетичний образ існує як у матеріальній площині, що має форму тексту, так і в ідеальній, що відбивається в уявленнях, асоціаціях і смислах, породжених після засвоєння тексту. Метаобраз – це образ, що виникає поза текстом чи твором, це те, що не відображено в тексті, але виражено ним.

Образ є засобом і формою втілення концепту, оскільки образи виступають субстратом, через який передаються смисли, знання чи уявлення. У перекладознавчому дослідженні відображеного в поезії образу країни і її культури застосовується типологічна класифікація, за якою виокремлюються об'єктний, суб'єктний та виражальний рівні образу. Втілення ціннісних доміант етнокультури в образній системі поетичного перекладу можливо дослідити на цих трьох образних рівнях.

Органічне входження поетичного образу в мову і культуру перекладу залежить від передачі доміантних властивостей ліричного жанру і балансу між прагматичною адаптацією і функціональною еквівалентністю віршових форм. Критерієм адекватності поетичного перекладу виступає поетична модель – єдність змісту і структури вірша. У зіставленні творів ліричного жанру застосовується функціонально-семіотична модель перекладу, яка передбачає визначення перекладачем доміант конкретного твору і відтворення концептуального змісту в його естетичній організації.

Картина світу є складною системою образів, які відображають дійсність у колективній свідомості. Література – невідривна частина цілісності культури, її не можна вивчати поза цілісністю контексту культури. Художній образ є знаряддям впливу на духовну природу людства, бо йому притаманна здатність до вищої, ніж у поняття, концентрації інформації, що забезпечує подолання порогу сприйняття й отримання нелінійного ефекту. Це досягається завдяки таким синергетичним властивостям образу: визначеність, асиміляція, цілісність, конкретність і лаконізм, що сприяють «вживанню» образу в іншомовне середовище, не порушуючи своєї ідентичності [2, с. 189].

Жанром, що найвиразніше відображає картину світу певного етносу, є лірика. Так, українська лірика та її англійські переклади є художньою інтерпретацією прагнень, уявлень, цінностей і переживань людей української культури, тобто художньою рефлексією культурного концепту *Україна*.

Мова здатна відобразити не лише свою власну модель світу, але й чужу і служить посередником при переході з одного коду моделі світу на інший і уможлиблює в такий спосіб передачу міфологічної інформації. Образна, метафорична думка виявляється тісно пов'язаною з основною функцією міфологічного мислення [5, с. 32].

Спільним для вихідної і цільової культур є міф світотворення, особливим – міф світотворення певного етносу. Міф у основі творення образу України, архетипи колективної свідомості, народні символи є своєрідною матрицею української мовної картини світу. Переклади української поезії несуть інше світосприймання, інший образ світу й естетику і виступають засобом і формою реалізації пізнавальних і комунікативних потреб цільової культури.

Цікавим досвідом поширення української поезії в англійському світі є діяльність Ярої мистецької групи в Нью-Йорку під керівництвом Вірляни Ткач,

котра використовує українські поетичні тексти і виконує власні переклади для двомовних театральних постановок. В українських літературних текстах, адаптованих англійською, виявляється близьке й зрозуміле для людей віддаленої від української культурної орієнтації. Синтез двох картин світу виявляється в синергетичному характері мистецького експерименту, коли те саме явище належить водночас українській і американській культурам [3, с. 74].

З точки зору лінгвосинергетики, під час тривалої взаємодії несиметричних між собою динамічних систем відбувається напрацювання проміжної адаптивної системи, амфісиметричної відносно кожної з симетризованих нею систем [1, с. 218]. Логічним, отже, буде припущення, що художні переклади в аспекті міжкультурної комунікації є саме такими адаптивними амфісиметричними системами. Мова забезпечує підстроювання двох по-різному налаштованих інстанцій, двох типів свідомості в процесі комунікації, утворенням амфісиметричної структури. При синхронізації двох типів свідомості мовне висловлювання набуває складної інтерпольованої дії, оскільки воно узгоджує і процес спілкування двох типів свідомості, і образи ситуацій, з якими нерівномірно обізнані комуніканти [1, с. 196].

Опис чужої моделі світу може мати неточно відбиті акценти, з мимовільною орієнтацією на своє, що майже завжди відбувається при перекладі. Однак, неминучі втрати і зміни жодним чином не применшують значущості й ефективності перекладу як такого. Переклад виконує важливу когнітивну функцію, оскільки виступає універсальним способом контактування культур, спілкування між людьми, способом, який при відображенні чужого дозволяє висвітлити своє, іноді зовсім несподіване [5, с. 37].

Так, при відтворенні елементів образу в англійських перекладах української лірики нерідко висвітлюються особливості українського світогляду, характеру і природного середовища, що часто буває непомітним і звичним для представників вихідної культури. Змінна динаміка образу дає змогу побачити й відчути, як у дискурсі перекладу стерті метафори набувають нової сили звучання, стилістично нейтральні означення трансформуються в естетично вишукані форми, проявляються приховані грані мікрообразних малюнків і людських емоцій, а, отже, вивчення перекладів вітчизняної лірики може бути своєрідним способом самопізнання. Актуальними на разі є слова О. Потебні про те, що поетичний образ дарує не лише естетичну насолоду, а є одним із засобів пізнання, що вимагає певного нагляду, старання, зусилля [4, с. 250].

Отже, образ у поетичному перекладі є амфісиметричним утворенням, що досягається завдяки креативно-адаптивним властивостям дискурсу. Поетичний образ виступає своєрідною формою зближення і гармонізації світів вихідної і цільової культур, свого роду художнім синтезом двох мовних картин світу в аспекті міжкультурної комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борботько В.Г. Принципы формирования дискурса: От психолингвистики к лингвосинергетике / Борботько В.Г. – М.: КомКнига, 2006. – 288 с.

2. Голицын Г.А. Образ как концентратор информации / Г.А. Голицын // Синергетическая парадигма. Нелинейное мышление в науке и искусстве. – М.: Прогресс - Традиция, 2002. – с.183 – 190.

3. Лучук О. Поезія – переклад – дійство: портрет Ярої мистецької групи / Ольга Лучук // Слово і Час. – 2001. – № 9. – С. 67 – 74.

4. Потебня О.О. Естетика і поетика слова: [зб. / упоряд., вступ. ст. і прим. І. В. Іваньо] / Потебня О.О. – К.: Мистецтво, 1985. – 302 с.

5. Цивьян Т.В. Модель мира и её лингвистические основы / Цивьян Т.В. – М.: Комкнига, 2006. – 280 с.

Юлія Вовкогон

Науковий керівник – доц. Сидорук Г.І.

(Національний університет біоресурсів і природокористування України)

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ТЕРМІНІВ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Для міжнародної спільноти Україна є цінною аграрною державою, тому саме з цим напрямком буде пов'язано подальший розвиток нашої країни. Закордонні інвестиції та взаємозв'язки з партнерами потребують детальнішого перекладу документів та різноманітних рекомендацій щодо використання земельних ресурсів нашої держави. Тому точність перекладу аграрної термінології є запорукою правильного та ефективного використання українських земель.

Процес перекладу є дуже складним через наявність великої кількості неоднозначних термінів, різного виду скорочень, через національну варіативність термінів та відсутність перекладацьких відповідників. Переосмислення слів повсякденної мови є засобом створення нових термінів. Слова, які належать до лексики повсякденної мови та мають номінативну функцію терміна можуть бути джерелом труднощів при перекладі. Будь-який науковий текст характеризується певною повторюваністю термінів, тому дуже важливо при перекладі незнайомого та відсутнього в словниках терміну або термінологічного сполучення, врахувати і співставити всі випадки його вживання в даному тексті і лише потім спробувати з'ясувати значення терміну шляхом ознайомлення зі спеціальною літературою з даного питання.

Процес перекладу термінів має свої особливості, його можна поділити на два етапи: необхідно з'ясувати значення терміну у контексті, а потім вже перекласти його рідною мовою. Останній етап значною мірою полягає в пошуку еквівалента. Для того, щоб якомога швидше знайти точний еквівалент терміна, існують певні методи та процедури. Звичайно, кожен перекладач має свій набір методів, що полегшують та підвищують швидкість перекладу. Виділяють такі базові методи: а) попереднє знайомство з текстом; б) укладання необхідного глосарію; в) додаткове знайомство з явищем, про яке йдеться; г) вивчення ключових термінів; д) дотримання формальності при оформленні документа тощо [3, с. 76].

У лінгвістичному аспекті терміни мають явище багатозначності. Вирішальним при перекладі багатозначного терміну є контекст, тому у процесі перекладу перш за все потрібно встановити, про що йде мова в абзаці чи даному уривку тексту. Однією з проблем, що постають під час перекладу є вірний вибір варіанта у тих випадках, коли іншомовному терміну відповідають слова рідної мови або слова-запозичення.

Термінам у аграрних текстах, як і іншим лексичним одиницям, властиві синонімія й полісемія. В аграрній термінології англійської мови присутня синонімія, як у простих, так і у складних термінах і термінологічних словосполученнях, а також абревіатурах. Синонімами в більшості випадків є прості, рідше багатокomпонентні терміни. Наприклад: *pastoral land* – *пасовище*, синонім: *pasture land*; *bottom land* – *долина*, синоніми: *bottomland*, *earthflow*, *flow*; *saline soil* – *солончак*, синонім: *saline*.

Міжмовна синонімія представлена наступними прикладами термінів: *terra fusca* (лат) – *коричневий суглинний ґрунт* = *loam soil* (англ); *jilh* (араб) – *безплідний ґрунт* = *barren ground* (англ). Кількість синонімів у синонімічних рядах неоднакова і коливається від двох до дев'яти. Хоча, на думку І.С. Квітко, дублетність термінів «перешкоджає цілісності сприйняття наукової інформації, що ускладнює обмін науковими документами і нерідко служить причиною неправильного розуміння тексту» [2, с.60].

Багатозначність терміна ускладнює його переклад, однак можливості заміни значень терміна синонімічними термінами, а також контекстуальні умови, властиві тому або іншому термінологічному варіанту, сприяють однозначному розумінню висловлення.

У сучасній науковій літературі аграрного спрямування перекладачі стикаються з такою проблемою, як багатозначність термінів:

– *cob* – 1. стержень початку кукурудзи; 2. початок кукурудзи; 3. великий горіх; ліщина; фундук; 4. лебідь; 5. порода коренастих верхових коней;

– *selection* – 1. вибір; відбір; 2. невелика ферма; ділянка землі під рілля; 3. розрізнення; розпізнавання; 4. ділянка на екрані, виділена за допомогою інструментів вибірки; 5. вибрані твори; 6. відбір як процес у штучних і природних умовах.

– *grit* – 1. піщаник; пісок; гравій; 2. зернистість; 3. вівсяна мука грубого помелу; грубозернистий.

Для досягнення адекватності перекладу таких термінів необхідно враховувати лексичне й граматичне оточення терміну, тобто контекст.

Але оскільки аграрні терміни – це переважно складні терміни або терміни словосполучення, то вони й являються основною проблемою перекладу. Складні терміни являють собою стале словосполучення, за яким закріплене певне термінологічне значення. Наприклад: *artificial biotic control* – *штучне регулювання чисельності видів рослин і тварин*, *varietal plant breeding* – *виведення сортів*. Переважна більшість термінів становлять препозитивні атрибутивні словосполучення, тобто такі словосполучення, де є означення і означуваний компонент і означення займає в словосполученні початкову

позицію: *amniotic fluid* – навколоплідні води, *bacterial resistance* – стійкість бактерій.

Переклад складних термінів складається з двох основних процедур – аналітичної та синтетичної. Велику роль при перекладі словосполучень відіграє саме аналітичний етап – переклад окремих його компонентів. А для цього необхідно правильно визначити компоненти складного терміна, оскільки ними можуть бути не тільки слова, а й словосполучення, що входять до складу складного терміну. Важливо також встановити, в яких семантичних відносинах перебувають компоненти між собою та з головним компонентом терміна-словосполучення. Характер цих відносин і визначає порядок та зміст перекладу складного терміна. Синтетичний етап перекладу передбачає вибудовування компонентів залежно від зазначених семантичних відносин і отримання остаточного варіанта перекладу складного терміна [3, с. 78].

Ще однією проблемою варто вважати розходження між спеціальними й описовими термінами. У мові перекладу автор може використати описовий термін для позначення спеціального поняття (об'єкта) з трьох причин: 1) новому поняттю ще не привласнений спеціальний термін; 2) описовий термін замінює спеціальний, щоб уникнути повтору; 3) описовий термін уживається в контрастних цілях [1, с. 32]. Наприклад: *alternative farming* – ґрунтозахисна система землеробства з застосуванням тільки органічних добрив і біологічних засобів боротьби з сільськогосподарськими шкідниками; *mulesing* – видалення складок шкіри на сідницях вівці, щоб уникнути зараження мушиними яйцями, *gunt* – найменше порося в опоросі.

У цьому випадку, на думку П. Ньюмарка, варто домагатися точної відповідності спеціального й описового терміна в мові перекладу, а не намагатися замінювати описовий термін спеціальним і навпаки. Намагаючись продемонструвати свою поінформованість, ви можете принести в жертву експресивність описового терміна у вихідній мові [4, р. 132].

Отже, процес перекладу аграрної термінології достатньо складний. Основні труднощі становлять складні терміни-словосполучення. Тому при перекладі слід враховувати значення терміну в контексті, стилістичну роль та семантичне значення кожної з цих одиниць.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева І.С. Професійний тренінг перекладача / І.С. Алексеева. – Вид. «Союз», 2001. – 288 с.
2. Квитко І.С. Термин в научном документе / И.С. Квитко. – Львов: Высшая школа, 1976. – 125 с.
3. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу / В.В. Коптілов. – К. 2003. – 185 с.
4. Newmark Peter. A Textbook of Translation / Peter Newmark. – Harlow: Pearson Education Limited, 2008. – 292 p.

Анна Гуржій
Науковий керівник – проф. Замкова Н.Л.
(Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету)

ФАХОВА ЛЕКСИКА У ВИРОБНИЧОМУ РОМАНІ: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ ВИМІР

Актуальність вивчення фахової лексики, використання якої зумовлено низкою соціо-культурних чинників, зокрема поглибленням міжкультурної комунікації, стрімким розвитком інформаційних технологій і глобалізацією, визначається перспективою встановлення прагматичних і комунікативних ознак професійної лексики, що наповнюється новим змістом і набуває соціального звучання у національно-мовних картинах світу на тлі розширення міжнародного співробітництва.

Естетично-літературні обриси художньої творчості позначені появою нових і зміною існуючих жанрових форм. Жанр виробничого роману розвивається останнім часом особливо інтенсивно завдяки домінуванню інформаційних засобів спілкування у сучасному суспільстві. До недавнього часу термін «виробничий роман» містив дещо упереджену оцінку, думку про так звану ‘не-художність’ такої форми, недостатню естетичність, насиченість термінологічною лексикою, про бідний, безбарвний емоційний світ персонажів, що в цілому мало означати бідність художніх засобів зображення в творах цього жанру, але сьогодні фаховий роман займає важливе місце в жанровій палітрі сучасної художньої літератури з огляду на посилення інтересу до відтворення особливостей фахового середовища в художньому тексті [1].

Художнє слово загалом має поліфонічне звучання в сучасній прозі, хоча, очевидно, що у творах на виробничу тематику ступінь емоційності нижчий порівняно з ліричними творами, де частіше використовується емоційна лексика та засоби експресивного словотвору. У виробничих романах, як свідчать результати дослідження фахової концептосфери Посоховою А.В., переважає нейтральна і термінологічна лексика [3].

На нашу думку, в окремих ситуаціях термінологічні одиниці набувають експресивності. У прикладі з роману А. Хейлі «Аеропорт» *To Keith, Tevis expounded **the runway problem** — the uncertainty as to which runway was to be used, and the need to postpone a decision until the last possible moment* нейтральне значення лексеми *runway* нівелюється у словосполученні *the runway problem*, де і означений артикль *the*, і лексема *problem* додають експресивності терміну *runway*.

Більшою емоційністю пройняті діалоги, внутрішні роздуми персонажів, що залежить від мовлення персонажів, жвавішого порівняно з авторською, більш нейтральною мовою, свідченням чого є наступний приклад:

*Inez Guerrero, though **incoherent and upset**, was **harmless**; Inez had gone **docilely**, only **half-knowing** that she was being taken anywhere at all, and **not caring**.*

У розповіді автор намагається уникати просторіччя, стилістично забарвлених зворотів та сталих виразів. Між тим дещо складні граматично структури, насичені фаховою лексикою, «звучать» природньо. Більше того, термінологічна лексика стає ефективним засобом художньої образності.

У прикладі *Guerrero's purchase at the airport of three hundred thousand dollars' worth of flight insurance, which he barely had enough money to pay for, so that he appeared to be setting out on a five-thousand mile journey, not only without so much as a change of clothing, but also without funds; and finally – perhaps coincidentally, perhaps not – Mrs. Inez Guerrero, sole beneficiary of her husband's flight insurance policy, had been wandering through the terminal, apparently in great distress* фахова лексика органічно вписується в тканину художнього контексту і додає тексту певного соціального змісту.

Бехта І.А. вважає, що лексичні засоби певної семантики відбивають низку соціальних і естетичних понять [1]. Вивчення функціональних особливостей фахової лексики доводить, що її призначення полягає у віддзеркаленні особливостей праці, професійних і людських стосунків, створення загальної атмосфери фахового середовища.

У виробничому романі порівняно з іншими жанрами художньої літератури дещо знижена стилістика експресивних засобів словотвору (зокрема, емоційних суфіксів). Хоча у конкретних творах слід говорити про доцільність і виправданість вживання засобів експресивного словотвору, зокрема для вираження певної лінії поведінки, наприклад підкресленої ввічливості, сентиментальності, роздумів, або ж навпаки, до ретельності і чіткості у виконанні професійних дій у критичній ситуації.

Once more, Mel called ground control on radio, this time asking for the tower watch chief. After a brief pause, the tower chief's voice came on the air. – In a few words Mel explained his intention. What he sought from air traffic control now was an estimate of how long he could wait before ordering the plows and graders to move. Once they did, it would take only minutes to have the obstructing aircraft clear.

«*The way it looks now,*» the tower chief said, «*the flight in question will be here sooner than we thought. Chicago Center expects to hand over to our approach control in twelve minutes from now. After that we'll be controlling the flight for eight to ten minutes before landing, which would make time of touchdown, at latest, 01:28.*» – Mel checked his watch in the dim light from the dash. It showed 1:01 A.M.

У аналізованому фрагменті лаконізм оповіді про розвиток подій у критичній ситуації, сприяє компресії нарації завдяки майстерному оперуванню лексичними одиницями темпоральної семантики, які створюють конфігурацію розписаних по хвилинах дій персоналу. Темпоральна рамка подій окреслена за допомогою різнорівневих мовних засобів *Once more ... this time ... After a brief pause ... now ... how long ... before ... Once ... only ... now... sooner than ... in twelve minutes from now ... After that ... for eight to ten minutes ... before ... time ... 01:28 ... 1:01 A.M.* має бути правильно передана в українському перекладі для збереження загальної стилістики уривку. Адекватний переклад експресивних мовних засобів має передати атмосферу напруження і підкреслити важливість прийняття правильного рішення диспетчерами впродовж кількох хвилин.

Отже, аналіз фактичного матеріалу доводить, що використання експресивних засобів у виробничому романі підпорядковане загальній стильовій настанові художньої розповіді і відображає особливості характерів персонажів, а словотворчі, лексичні та синтаксичні засоби створюють розмаїття афективної палітри роману. Кількість емоційно насичених лінгвістичних одиниць залежить від характеру та емоційного профілю персонажів, що є джерелом емоційності художнього твору. Всі експресивні засоби повинні адекватно перекладатись для збереження особливостей кожного окремого художнього тексту. Перспективи використання результатів наукових розвідок, орієнтованих на вивчення прагматичних і функціональних особливостей фахової лексики у виробничому романі, зумовлені необхідністю дослідження концептуальних ознак різних національно-мовних картин світу в аспекті перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бехта І.А. Дискурс наратора в англomовній прозі / І.А. Бехта. – К.: Грамота, 2004. – 304 с.
2. Журба С.С. Виробничий роман як текст масової літератури доби соцреалізму / С.С. Журба // Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського: Філологічні науки (Літературознавство). – 2016. – № 2 (16). – С. 112-116.
3. Посохова А.В. Вербальні засоби творення фахового контексту художнього твору: лінгвокогнітивний і лінгвостилістичний аспекти (на матеріалі роману А. Хейлі «Airport») : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / А.В. Посохова. – Запоріжжя, 2017. – 24 с.
4. Hailey A. Airport / A. Hailey. – Toronto: Bantam Books, 1968. – 440 p.

Світлана Дуброва
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»)

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОСТІ У РОМАНІ С. МОЕМА «ТЕАТР»

Актуальним на сьогодні залишається питання вивчення художньої літератури, зокрема, засобів, за допомогою яких письменник передає емоційність образної системи твору.

Розглянемо засоби вираження емоційності у романі С. Моема «Театр» відповідно до класифікації В.І. Шаховського, який виділяє три групи лексики мовної репрезентації емоцій [2]:

1) лексика, що називає емоції – письменник або герой твору сам називає емоцію, яку він виражає у даний час;

Напр.: *Middlepool was delighted to discover that it had in its midst an actress who it could boast was better than any star in London, and crowded to see her in plays that before it had gone to only from local patriotism* [3]. – *Миддлпульцы были в восторге*, обнаружив в своем театре актрису, которая могла затмить любую

лондонську звезду, і, чтобы увидеть ее, ломались на такие спектакли, на которые раньше ходили только из местного патриотизма [1, с. 17].

– *Middlepool was delighted* – Миддлпульцы были в восторге – у наведеному прикладі письменник називає емоцію «захвату», використовуючи прикметник «delighted», що виражає захоплення/зачарування чимось/кимось.

«I'm beginning to feel better now. But, my God, *you shattered me*» [3]. – Стало немного лучше, но, клянусь богом, *ты меня потрясла* [1, с. 20].

– *you shattered me* – *ты меня потрясла* – у даному прикладі персонаж сам називає свою емоцію, яку він переживає – «потрясіння». Представлена вона дієсловом «to shatter», тим самим полегшуючи читачу і співрозмовнику зрозуміти емоційний стан героя у даний час.

2) лексика, що описує емоції – письменник або герой твору описує емоцію іншої людини, роблячи припущення про її наявність, відповідно до ситуації;

Напр.: «*Poor lamb,*» she thought, «I suppose this is the most wonderful moment in his whole life. What fun it'll be for him when he tells his people. I expect he'll be a blasted little hero in his office» [3]. – «*Бедный ягненок,* – подумала Джулия, – верно, сегодня самый знаменательный день в его жизни. Будет на седьмом небе от счастья, когда начнет рассказывать об этом. Он станет героем в своей конторе, и все от зависти лопнут» [1, с. 7].

– *poor lamb* – *бедный ягненок* – емоція «жалю», яку персонаж роману спрямовує на іншого, з певним саркастичним відтінком.

Досить часто для вираження зображуваних почуттів та емоцій персонажів використовуються порівняльні конструкції.

But if they played a moving scene well *he cried like a child*, and when they said an amusing line as he wanted it said he bellowed with laughter [3]. – Но если они хорошо исполняли трогательную сцену, *он плакал, как ребенок*, и когда смешную фразу произносили так, как ему хотелось, он хватался за бока [1, с. 13].

– *he cried like a child* – *он плакал, как ребенок* – наведений приклад розглядаємо, як емоцію «смутку», що виникає у випадку значної незадоволеності людини з якоїсь причини.

When he wrung an old trooper's hand, who was getting seven pounds a week, and said, by God, laddie, you're stupendous, *the old trooper felt like Charles Kean* [3]. – Когда он с чувством пожимал руку старого актера, получающего семь фунтов в неделю, и говорил: «Клянусь богом, старина, ты был просто сногшибателен», – *старик чувствовал себя Чарлзом Кином* [1, с. 13].

– *the old trooper felt like Charles Kean* – *старик чувствовал себя Чарлзом Кином* – порівняння з видатним англійським актором – припущення, про наявність емоції «задоволення» від роботи, що виникає у людини, яка є успішною в професійній діяльності.

3) лексика, що виражає емоції – вираження емоційного стану героя твору через вигуки, які є засобом позначення, залежно від контексту, як негативних, так і позитивних емоцій.

Напр.: «Eight pounds a week's absurd. I couldn't possibly take that». «*Oh yes, you could! It's all you're worth and it's all you're going to get*». – О восьми фунтах в неделю не может быть и речи. Это смешно. Такого предложения я принять не могу [3]. – *Прекрасно можете!* Это все, чего вы сейчас стоите, и все, что вы будете получать [1, с. 16].

У вищеподаному прикладі «*Oh yes, you could!*» – «*Прекрасно можете!*» – вигук виражає негативну емоцію «глузування», яка представлена насмішкою одного персонажа над іншим.

«*Oh, how divine!* – She flung her arms round his neck and kissed him» [3]. – *Великоленно!* – Джулія обвила Майкла руками і поцілувала. [1, с. 56].

У представленому прикладі вигук, «*Oh, how divine!*» – «*Великоленно!*», виражає позитивно забарвлені емоції.

Отже, як бачимо роман С. Моема «Театр» насичений мовними засобами вираження емоцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Моэм С. Театр / Сомерсет Моэм; пер. с англ. Г.А. Островская. – М. : АСТ, 2013. – 320 с.

2. Степанюк М.П. Лексичні та лексико-стилістичні засоби вираження емоцій у романах Ш. Бронте та Е. Бронте / М.П. Степанюк // Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія. – 2014. – Вип. 692–693. – С. 258–260.

3. Maugham S. Theatre [Електронний ресурс] / Somerset Maugham. – Режим доступу : <http://www.e-reading.club/book.php?book=127593>

Наталія Іваницька
*(Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету)*

ВІДНОСНІСТЬ КРИТЕРІЇВ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПЕРЕКЛАДУ

Проблема встановлення критеріїв оцінки якості перекладу в сучасному перекладознавстві не є новою. Найчастіше у зв'язку з цим згадуються такі поняття, як еквівалентність та адекватність перекладу. Обидва терміни, хоча і мають тривалу історію функціонування, не є беззаперечними для визначення оцінки якості перекладу [1-4].

Якщо металінгвістика поняття «еквівалентність» має тенденцію до унормованості (принаймні, в аспекті співвідношення цього поняття із тотожністю, рівнозначністю або між знаками, або між текстами), то поняття «адекватність» видається досить розмитим і остаточно невизначеним, що ускладнює його застосування як критерію оцінки якості перекладу.

З огляду на попередній досвід мовознавців слушною видається думка про те, що навряд чи можливо віднайти універсальні єдині критерії оцінки якості перекладу, оскільки невизначеним залишається питання щодо того, що ж ми повинні оцінювати. Відповідність один одному (тобто еквівалентність)

вихідного і цільового текстів? Проте практика засвідчує, що якість перекладу не завжди безпосередньо залежить від ступеня еквівалентності текстів. Крім того, актуальним є питання, чи завжди їхня максимальна еквівалентність потрібна реципієнту? При цьому рівень еквівалентності текстів найчастіше буде залежати не лише і не стільки від таланту перекладача, скільки від співвідношення двох мов і щодо норми, і щодо мовного узусу.

Існує думка, що для оцінювання перекладу важливим є тотожність впливу, що чиниться перекладом на його одержувача та впливу, що чиниться оригіналом на його читача (іншими словами, збереження авторської інтенції, відтворення комунікативної домінанти), яку нерідко номінують адекватністю [3, с. 273]. Однак в більшості випадків така тотожність принципово неможлива.

Різними виступають і критеріальні виміри для оцінки відтворення норми та узусу мови, оскільки вони мають різну значимість для різних перекладів.

Наприклад, набір параметрів, за якими може оцінюватися якість усного перекладу, істотно відрізняється від критеріїв оцінки якості письмового перекладу. Записаний і згодом проаналізований як «застиглий» текст усний переклад може містити пропуски, порушення сполучуваності, а іноді й синтаксису мови, що, однак, не заважає йому бути цілком прийнятним, оскільки він цілком відповідає меті, з якою виконується. Для цього достатньо, щоб пропуски не торкалися значимої інформації, щоб порушення норми і узусу не виходили за межі стилістичних похибок, які не заважають розумінню сенсу, а основне - щоб була збережена комунікативна інтенція мовця мовою оригіналу. Тут вимоги до якості зумовлюються самою ситуацією виконання перекладу. Однак виконаний у такий же спосіб письмовий переклад буде оцінений як незадовільний навіть за умови, якщо мета, з якою він виконувався, зводиться до розуміння загального змісту тексту. І річ тут не лише в неоднорідності ситуацій та цілей перекладу. Доведено, що похибки в усному мовленні і помилки в письмовій комунікації сприймаються одержувачем абсолютно по-різному.

Проблемним залишається питання щодо того, хто повинен і здатен оцінювати якість перекладу, хто може оцінити ступінь еквівалентності текстів. Зрозуміло, що це не може бути реципієнт цільового тексту, оскільки він не знає оригіналу. У переважній більшості це не автор, який зазвичай не знає мови та й взагалі може нічого не знати про саме існування перекладу, тим більше що переклад може виконуватися через багато років і навіть століть після написання оригіналу. Зіставити тексти може «третя особа», якийсь гіпотетично існуючий неупереджений критик, що однаково добре володіє обома мовами і знає про ті завдання, що стояли перед перекладачем. Але хто і як може оцінити і тим більше виміряти вплив, який чиниться оригіналом і перекладом на відповідних читачів? Більше того, кожен реципієнт сприймає переклад, опираючись на власні фонові знання, виходячи з мети, з якою він цей текст читає, і сприймає його в певному інформаційному і ситуативному контексті.

Спроби оцінити якість перекладу через еквівалентність та адекватність виходять з певної абстрактної ідеї: текст оригіналу і текст перекладу повинні в ідеалі бути рівновартісними, рівноцінними для того, щоб реципієнт цільового

тексту міг знайти в перекладі все те, що він знайшов би в оригіналі. Така ідея ймовірно є утопічною насамперед через відмінності менталітету та фонових знань.

Прихильною видається думка про те, що повністю відтворити характер впливу тексту в перекладі не лише неможливо, але часто і не потрібно. Наприклад, усні і письмові виступи кандидатів у передвиборній кампанії покликані здобути якомога більше прихильників серед співгромадян. Чи означає це, що переклад таких виступів покликаний поповнити ряди цих прихильників громадянами інших країн? Передвиборчі виступи перекладаються здебільшого з метою інформування читачів. Тоді як оригінал часто відверто «грає на емоціях», торкаючи чутливі струни в душах виборців («голосуй серцем!») і відволікаючи їх від справжнього змісту програми або навіть від фактичної її відсутності.

Варто також зупинитися і на проблемі визначення місця перекладача в процесі міжмовної і міжкультурної комунікації. Уявлення про те, що перекладач повинен поперемінно ототожнювати себе з кожним із комунікантів, ґрунтується лише на тих ситуаціях, де між відправником оригіналу і одержувачем переказу дійсно простежується комунікативний процес. У ситуаціях, коли текст спочатку не призначався для перекладу, відбувається псевдокомунікативний процес. Відправник оригіналу мислить собі спілкування з одним адресатом, а текст перекладу отримує інший.

Означені проблеми не вичерпують всієї складності і водночас важливості пошуку критеріїв оцінки якості перекладу. Ураховуючи те, що оцінка повинна враховувати і ситуацію перекладу, і конкретне завдання, поставлене перед перекладачем, і відповідність цієї задачі обраній перекладачем стратегії, такі критерії не можуть ґрунтуватися на зіставленні власне текстів. Врахування низки позамовних факторів, що супроводжують виконання перекладу, неминуче виводить питання про якість перекладу за межі теорії перекладу в її нинішній інтерпретації, оскільки остання, ймовірно, не може запропонувати чітких параметрів якісного перекладу. Більше того, відкритим залишається питання про те, хто може здійснювати таку оцінку. Думається, що поняття «якість перекладу» є комплікативним, багатоаспектним і вимагає комплексного підходу до з'ясування невизначених питань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іваницька Н.Б. Сучасні виміри оцінки якості перекладу // Актуальні проблеми сучасної транслатології, лінгвокраїнознавства та теорії міжкультурної комунікації: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Вінниця: Центр підготовки наукових та навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2016. С.8-12.

2. Іваницька Н.Б. Ерратологічні аспекти оцінки якості перекладу // Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: збірник наукових праць / за заг. ред. А.Г. Гудманяна, С.І. Сидоренка. К.: Аграр Медіа Груп, 2017. С. 160-164.

3. Сдобников В.В. К уточнению понятия «адекватность перевода» // Культура как текст : сб. науч. статей. М.: ИЯ РАН; Смоленск : СГУ, 2008. Вып. VIII. С. 273-279.

4. Семко С.А. Проблемы общей теории перевода. Таллинн : Валгус, 1988.

5. Цвиллинг М.Я. О некоторых модификациях коммуникативного подхода к понятию перевода // Информационно-коммуникативные аспекты перевода : межвуз. сб. науч. трудов. Н. Новгород, 1991. С. 23-29.

6. Швейцер А.Д. Эквивалентность и адекватность перевода // Тетради переводчика : научно-теоретический сборник / под ред. С. Ф. Гончаренко. М. : Высш. шк., 1989. Вып. 23. С. 15-20.

Яна Іванова

*Науковий керівник – викл. вищої кат. Федорова О.Ф.
(Криворізький державний комерційно-економічний технікум)*

ВИКОРИСТАННЯ СЛЕНГУ В АНГЛІЙСЬКІЙ НАУКОВО- ПОПУЛЯРНІЙ ЛІТЕРАТУРІ НА ПРИКЛАДІ КНИГИ Е. МАКНАБА ТА К. ДАТТОНА «HOW TO WIN YOUR EVERYDAY BATTLES»

Використання сленгу є дуже популярним у наш час. Це зумовлено тим, що наше життя не стоїть на місці. Сленг поширюється і змінюється дуже швидко. Сленг – дуже живе та динамічне утворення. Його використовують у різних сферах суспільного життя. Це важлива частина мови, яка допомагає підтримувати її «живою».

Незважаючи на активне дослідження сленгу, в сучасній лінгвістиці немає єдності щодо трактування даного терміну, а також не визначено його специфічні характеристики та властивості, що дозволяють відрізнити сленг від таких мовних явищ, як наприклад, арго, жаргон, діалект, соціолект, інтержаргон.

В жодній із сучасних мов не існує чіткого визначення сленгу. Дуже часто поняття сленгу виражається як порушення норм стандартної мови, але простіше кажучи, сленг – це слова, фрази та ідіоми, що не входять в навчальну офіційну програму з вивчення англійської мови.

Актуальність роботи полягає в тому, що вона висвітлює таке явища лексикології, як сленг, а також його функціонування в науково-популярних творах. Дане дослідження також сприяє вирішенню проблеми визначення, сутності та основних відмінних рис досліджуваного явища. Вивчення сучасного англійського сленгу становить особливий інтерес для професійних перекладачів, викладачів, людей, що цікавляться англійською мовою, готових до повноцінного сприйняття сучасної, далеко не завжди літературної мови, що проникає в англійську літературу. Сленг є одним із джерел поповнення лексики англійської літературної мови й одним із елементів англійської культури. Мовні процеси, що розгортаються в сленгу, роблять його природною

експериментальною лабораторією для спостереження над мовними змінами в соціальному контексті.

Мета роботи - розглянути специфіку використання сленгу англійської мови у науково-популярній літературі.

Об'єктом дослідження є сленг англійської мови у книзі Е. Макнаба та К. Даттона «How to win your everyday battles».

Предмет дослідження – використання та функціонування сленгу у науково-популярній літературі.

Практичне значення роботи полягає в тому, що вона може використовуватися в навчальних закладах для аналізу художніх творів з використанням сленгу.

Робота складається зі вступу, двох розділів, після кожного з яких даються висновки, загальних висновків, списку використаних джерел.

У першому розділі наукової роботи розглянуто теоретичний аспект вивчення сленгу. Зокрема дано декілька визначень сленгу, які чітко характеризують сленг як мовне явище. Сленг – це набір особливих слів або нових значень вже існуючих слів, що вживаються в різних людських об'єднаннях (професійних, громадських, вікових та інших груп). На прикладі робіт відомих російських, українських та англійських вчених детально вивчено класифікації, особливості та різновиди сленгової лексики англійської мови, визначено загальні функції сленгу в англійській мові.

У другому розділі наукової роботи зроблено аналіз сленгу на прикладі книги Е. Макнаба та К. Даттона «How to win your everyday battles».

«How to win your everyday battles» - це своєрідний посібник, спрямований на те, щоб сформулювати принципи поведінки в ситуаціях, які стосуються всіх сторін життя – роботи, відпочинку, здоров'я, відносин та ін. І, як пишуть автори, в ній «вони пропонують конкретні, практичні, крок за кроком рецепти, щоб допомогти отримати від життя більше, ніж воно від вас вимагає».

Інформація у книзі дуже цікава, її визначною рисою є те, що вона написана з використанням великою кількості сленгових виразів. Книга розрахована на масового читача, якому потрібно прочитати та засвоїти короткі зрозумілі поради, а не заглиблюватися у довгі наукові дослідження.

Автори використовують сленгові вирази із різних сфер, наприклад:

- сленг спортивного походження:

Spot on - означає абсолютно правильно, дуже акуратно, можна перекласти нашим виразом «в точку».

Take it on the chin - впевнено приймати критику або складну ситуацію.

- сленгові вирази із бізнесової сфери:

Sales pitch – лінія розмови, що намагається переконати когось у чомусь.

- сленгові вирази історичного походження

Nail it – робити щось акуратно, найкраще.

Vibe – характерна емоційна атмосфера, що відчувається кимось, інстинктивне відчуття.

В роботі досліджено основні функції сленгової лексики, що вживається у книзі.

Ми зрозуміли, що сленг відіграє важливу роль у книзі Е. Макнаба та К. Даттона «How to win your everyday battles». Завдяки сленгу автори можуть детально передати свої відчуття, думки, характер. До того ж сленг робить книгу цікавою та легкою для читача. Сленгові вирази зближують авторів та читачів, здається, що ти не просто читаєш книгу, а розмовляєш із розумною і досвідченою людиною, яка не звикла довго і занудно розмірковувати, а говорить «по справі».

ЛІТЕРАТУРА

1. Антрушина Г.Б., Афанасьєва О.В., Морозова Н.Н. Лексикология английского языка: Учебн. пособие для студентов. – 3-е изд., – М.: Дрофа, 2001.
2. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык. М., 2002.
3. Dutton K., McNab A. The Good Psychopath's Guide to Bossing your Life. How to win your everyday battles. UK : Penguin Random House, 2015
4. Partridge Eric. Dictionary of Slang and Unconventional English. – Oxford University Press. 1992.
5. Словник сленгу онлайн – <http://onlineslangdictionary.com>.

Марія Іванченко

(Львівський державний університет безпеки життєдіяльності)

КАЛЬКУВАННЯ ЯК СПОСІБ ВІДТВОРЕННЯ ТЕРМІНІВ ЕЛЕКТРОБЕЗПЕКИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Сучасне виробництво та побут нерозривно пов'язані з використанням електроенергії. В умовах експлуатації потужних енергосистем, електричних машин та апаратів, розвитку обчислювальної техніки і приладобудування, роботизації та комп'ютеризації виробництва важливого значення набуває проблема електробезпеки – захисті електротехнічного персоналу та інших осіб, які обслуговують або користуються електроприладами.

Актуальність такого дослідження продиктована тим фактом, що із загальної кількості виробничих нещасних випадків зі смертельним наслідком електротравми становлять 20-40% на виробництві, а у побуті до 60% [9].

Матеріал дослідження становлять стандарти, норми, правила безпечної експлуатації електроприладів та електроустановок споживачів [6, 7, 8, 9]. У результаті аналізу фахових англійських контекстів з досліджуваної тематики нам вдалося інвентаризувати 150 англійських термінів цієї галузі охорони праці.

Наступний етап дослідження полягав у аналізі перекладацьких прийомів та способів відтворення даного практичного матеріалу українською мовою. У результаті виявлено, що переклад переважної більшості досліджуваних термінів, а саме 60%, здійснюється за допомогою такого прийому як калькування. Згаданий спосіб полягає у перекладі слів, словосполучень чи виразів шляхом точного відтворення засобами мови перекладу їхньої морфемної або словесної структури. На думку Димитрієвої Л.Ф. калькування застосовується перекладачами у тих випадках, коли необхідно створити

осмислену одиницю у перекладному тексті та при цьому зберегти елементи форми або функції вихідної одиниці [2, с. 150]. Калька постає об'єктом наукового інтересу таких вчених як Л.П. Єфремов, В. Бец, В.А. Ткаченко, І.Ф. Наркевич, Т.І. Зеленіна та інші.

Ключовою лексемою досліджуваного фактичного матеріалу є іменник *electric*, який відтворюється українською як *електричний*. У даному випадку спостерігаємо калькування зумовлене історичними обставинами. А саме, відповідно до даних, поданих у етимологічному словнику української мови даний іменник запозичений з новолатинської наукової мови; нлат. *electrica*, утворене англійським лікарем В. Джільбертом (1544-1603) на позначення тіл, які, подібно до бурштину, наелектризуються від тертя, пов'язане з нлат. *electricus* «янтарний, властивий янтарю; електричний», похідним від *electrum* «янтар» [3, с. 163].

Цікавим прикладом семантичної кальки, «в результаті якої вже існуюча лексема у мові інтегруючої культури розширює свій семантичний об'єм за зразком іноземної одиниці, частина сем якої співпадає з даною» [4, с. 56], є відтворення терміну *electric shock* – *електрошок*.

У тлумачному словнику англійської мови подано наступне визначення іменника *shock*: an acute medical condition associated with a fall in blood pressure, caused by such events as loss of blood, severe burns, allergic reaction, or sudden emotional stress, and marked by cold, pallid skin, irregular breathing, rapid pulse, and dilated pupils [5]. Подібні симптоми спостерігаються під час дії електричного струму на організм людини, що стало рушійною силою для вживання даного іменника як терміну електробезпеки.

При відтворенні українською мовою ми спостерігаємо семантичне калькування електрошок у значенні «загальний тяжкий розлад життєво важливих функцій організму, викликаний порушенням нервово-рефлекторної діяльності внаслідок дії електричного струму» [1, с. 54]. Більше того, словниковий склад обох згаданих мов поповнився іменником *shock* – *шок* у результаті запозичення з французької слова *choc* [3, 564].

За таким самим принципом українською мовою відтворюються шляхом калькування наступні терміни електробезпеки: *convulsive tic* – *судорожне скорочення*, *step voltage* – *крокова напруга*, *blood vessel* – *кровоносні судини*, *linear tension* – *лінійна напруга*, *excitation of the living tissue* – *збудження живої тканини*, *circuit closure* – *схеми замикання*, *fission of the organic liquid* – *розклад органічних рідин*, *portable lamp* – *переносна лампа*, *local lightning* – *місцевий світильник*, *capacity resistance* – *ємнісний опір*, *isolation stairs* – *ізолювальні драбини*, *system of electro protective facilities* – *система електрозахисних засобів*, *protective switching off* – *захисне вимкнення*, *preventive belt* – *запобіжні пояси*, *isolation hubcaps* – *ізолювальні ковпаки*, *rubber carpet* – *гумовий килимок*, *protective straps* – *ізолювальні накладки та інші*.

Цікавими є приклади калькування англійських термінів електробезпеки, які містять у своїй структурі однакові морфеми. Так, наприклад, терміни-словосполучення *dielectric mittens* – *діелектричні рукавиці*, *dielectric shoes* – *діелектричні боти*.

Префікс *di-* є досить продуктивним в англійській мові, і, є твірним елементом, що має значення «two, double, twice», «apart, asunder», «through; thoroughly» [5]. Тоді як в українській мові цей афікс не характеризується високою продуктивністю. Більше того, відповідно до даних етимологічного словника української мови він є скороченням грецького суфікса *діа-*, що означає «через наскрізь, по» [3, с. 823].

Складний англійський термін *bioelectric processes* перекладається українською як *біоелектричні процеси*. В обох мовах ці терміни утворені шляхом приєднання до твірної основи суфікса *біо-*, що походить від грецького *біос життя*. У англійській мові визначається як *indicating or involving life or living organisms* [5].

Таким чином у результаті проведеного нами дослідження термінів електробезпеки ми визначили, що більшість з них відтворюються українською мовою шляхом калькування. Причому 10% термінів увійшли до складу обох мов з латинської та грецької. Більшість досліджуваних лексичних одиниць, 86%, відтворюються українською шляхом семантичного калькування. Тоді як 4% термінів містять у своїй структурі однакові словотвірні морфеми.

Перспективою даного дослідження є аналіз інших перекладацьких трансформацій, що використовуються при перекладі англійських термінів електробезпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Дмитриева Л.Ф. Курс перевода. / Л.Ф. Дмитриева, С.Е. Кунцевич. – М., 2008. – 303 с.
3. Етимологічний словник української мови. – К. : «Наукова думка», 1982-2012.
4. Матвеева О.В. Лексическое калькирование как результат лингвокультурного влияния в условиях межкультурной коммуникации : дисс. канд. филол. наук : 10.02.19. / О.В. Матвеева. – Саратов, 2005. – 216 с.
5. A New English Dictionary on Historical Principles [ed. by J.A.Murray] – Oxford, 1888-1933 (Vol. I-XII). [online] Mode of access: <http://onlinebooks.library.upenn.edu>
6. Electrical Safety. Basic Information. – [online] Mode of access: https://www.ccohs.ca/oshanswers/safety_haz/electrical.html
7. Emergency Lightning and Exit Sign Requirements. – [online] Mode of access: <https://www.grainger.com/content/qt-emergency-lighting-exit-sign-requirements-265>
8. Encyclopaedia of Occupational Health and Safety. Forth edition, from International Labor Office. – [online] Mode of access: <http://www.ilocis.org/documents/chpt41e.htm>
9. United States Department of Labor. – [online] Mode of access: <https://www.dol.gov/https://www.dol.gov/>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДІВ В. МИСИКОМ САТИРИЧНИХ ТВОРІВ Р. БЕРНСА

Творчість Р. Бернса – своєрідне явище в історії англійської літератури. Він писав глибоко реалістичні, демократичні твори, в яких прославляв могутні й нездолані сили рідного народу, відстоював його право на свободу й незалежність. Поетичним творам Р. Бернса властиві надзвичайна свіжість образів, влучність епітетів і порівнянь, лаконізм, динамічність, багатство мови.

Одним із найкращих перекладачів Р. Бернса українською мовою був В. Мисик. У своїх листах та інтерв'ю він неодноразово пояснював причину прихильності до великого шотландця. Він імпував В. Мисіку його народність, подібність своєю до Т. Шевченка, а крім того – оригінальністю поетичного дихання, віртуозним володінням формою, дотепністю, багатством рими.

В поетичній спадщині Р. Бернса багато сатир малої форми (епіграм, епітафій, експромтів), які з великою художньою майстерністю перекладав В. Мисик.

Щоб вдало здійснити переклад перекладачеві необхідно відтворити легкість, гармонійність епіграм, їх несподіване спрямування, дотепність. Природа цього жанру вимагає, щоб іронія, гумор та сарказм допомогли викрити соціальне зло. Не можна вимагати від перекладача буквальної текстуальної близькості до оригіналу, і слід вважати закономірним втрату чогось неістотного, внесення змін або доповнень, зроблених для того, щоб читач краще зрозумів зміст.

Кожний з перекладів В. Мисика дещо по-різному сприймає поетичний світ першотвору. В епіграмі Бернса «Кредо бідняка» говориться про те, що бідарі політично безправні і що вони це розуміють. Переклад В. Мисика не має текстуальної близькості до оригіналу, але в ньому відтворено його зміст, дошкульний сарказм:

Як хочеш політиком бути,
Не треба ні бачить, ні чути:
За тебе хай бачить і чує,
Хто панує [3, с. 121].

В. Мисик вільно переставляє рядки в епіграмах («Епітафія крикливому полемістові»), випускає ті з них, які не дуже впливають на зміст («На Е. Тернера»), викладає зміст одного рядка першотвору в два, а один відкидає («Епітафія Віллі»), іноді він замінює образ оригіналу еквівалентним («Епітафія чоловікові, який завжди слухався жінки», «Підлабузник»).

У малій сатиричній формі стислість становить одну з головних позитивних ознак. І цілком закономірним слід вважати те, що замість складних речень оригіналу у перекладах з'являються більш короткі, які виражають аналогічну думку.

В. Мисик знаходить вдалі лаконічні еквівалентні заміни:

Дива з твоїх виходять рук,
Творець. Хто б розглядав...

Чому в оцей тяжкий сундук

Так мало ти поклав?

(«Про череп Голдіса») [3, с. 149].

Здебільшого В. Мисик надає інтонації великого знання. У нього вона майже ніколи не скупа, що часто буває характерним для перекладачів, які не знайомі з живою мовою.

Наприклад, в «Епіграмі», що іронізує з марнославної людини, яка і в пеклі хоче здобути високе місце, інтонація, як і в першотворі, багата та гнучка:

Потрапивши у пекло, він сатані кива,

Щоб той свою корону йому віддав.

– Овва!

Корону недотепі? Цього ще нехватало!

Хоч злоби в тебе досить, та розуму замало! [3, с. 155].

У перекладі «Поміщикаві» удавану схвильованість автора, ущипливу іронію відтворено за допомогою уривчастої, питальної та окличної інтонації:

А що, як би душі самій

Оживи він дозволив?

Тоді б... тоді, о пане мій,

Ти б не воскрес ніколи! [3, с. 164].

Окремо зупинимося на перекладі сатиричної поеми «Дві собаки». Вона пройнята сучасними Р. Бернсові передовими ідеями. За формою ця сатира є діалогом високопородистої собаки Цезаря, яку задля розваги тримає багатий землевласник, і Люата, звичайного пса, що допомагає в роботі селянинові.

Цезар розповідає про безтурботне життя свого хазяїна, який живе за рахунок робітників. Він пиячить, програє в карти великі багатства. Йому байдужі інтереси народу, основне для нього – власний добробут. На противагу Цезареві – Люат з співчуттям і навіть схвильовано розповідає про свого хазяїна-трударя, який мусить терпіти жорстокість, несправедливість з боку пана та управителів, бо боїться втратити роботу, а закони на боці сильних світу.

Люат підкреслює, що його хазяїн з великою насолодою після виснажливої праці відпочиває в колі своєї сім'ї. Діти селянина ростуть чесними, працьовитими, мужніми й стійкими. На думку Люата таке життя набагато краще, ніж існування тих нероб, що доводять країну до зубожіння та війн.

Твір «Дві собаки» – гімн людині праці. Переклад має дві редакції, зроблені в 30-х і 50-х роках ХХ ст. Якщо зіставити їх, то видно, що в другій редакції В. Мисик намагається відтворити найтонші нюанси першотвору. Перекладач майстерно передає інтонацію оригіналу: вона розповідна, лагідна, коли говориться про відпочинок бідняка у колі своєї сім'ї, гнівна й пристрасна там, де засуджується нерозумно зовнішня політика, знущання з бідняків.

Мова персонажів поеми Р. Бернса індивідуалізована, перекладач зберігає двовірш з парним римуванням та розмір оригіналу – чотиристопний ямб.

То щирю правду ти сказав:
Тепер такий порядок став,
Що можна бачити усюди,
Як чесні і порядні люди
Втрачають все, а шахраї,
Ґрунти примноживши свої,
Знаходять зверхників багатих,
Що все змагаються в палатах... [3, с. 187].

Отже, в своїх перекладах В. Мисик зберігає єдність змісту і форми, виявляє творчу індивідуальність у відтворенні засобами рідної мови стилю, тону, характеру сатир Р. Бернса.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коптілов В. Першотвір і переклад / В. Коптілов. – К.: Дніпро, 1972. – 215 с.
2. Коптілов В. Теорія і практика перекладу / В. Коптілов. – К.: Юніверс, 2003. – 280 с.
3. Мисик В. Захід і Схід : Переклади / В. Мисик. – К.: Дніпро, 1990. – 543 с.
4. Никанорова О. З когорти видатних майстрів / О. Никанорова // Мисик В. Захід і Схід : Переклади. – К.: Дніпро, 1990. – С.5 – 12.

Ірина Костиця

Науковий керівник – ст. викл. Шмирко О.С.

(Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Переклад вважається дуже давнім та важливим різновидом людської діяльності. Науковці наголошують, що без нього важко було б уявити такі важливі історичні події, як: створення великих імперій, населених численними та багатомовними народами, утвердження культури правлячої нації, розповсюдження релігійних та соціальних вчень тощо [2, с. 4]. За допомогою перекладу здійснюється опосередковане спілкування людей, які належать до різних культурних товариств, де культурним посередником є перекладач. У зв'язку з цим, багатьма вченими визнається той факт, що переклад означає не тільки перехід від однієї мови до іншої, але й від однієї культури до іншої [2, с. 3; 4; 5, с. 4]. Як зазначають перекладознавці, виступаючи посередником між двома мовами, переклад неодмінно стикається з таким явищем, як культура, адже мова розглядається, перш за все, як феномен культури, а переклад – як «унікальна сфера мовленнєвої діяльності, де мають значення не тільки різні мови, але й різні культури, а часом і різні цивілізації» [5, с. 4].

У сучасному світі переклад виступає важливим засобом спілкування між індивідами, які розмовляють різними мовами й належать до різного лінгвокультурного ареалу. У такому контексті переклад розглядається як особливий вид міжкультурної комунікації. У процесі перекладу сам перекладач повинен володіти «соціокультурною компетенцією», тобто знанням чужої

культури, менталітету тієї чи іншої нації, аби виявити в тексті специфічні культурні особливості [1, с. 46].

На нашу думку, найбільш складним є віршований переклад. З одного боку, необхідно додержуватись рими, з іншого – передати багатство образів, які, у свою чергу, зазвичай, є неоднозначними. Різниця у «прочитанні» того чи іншого образу іноді зумовлює хибне розуміння певного твору. Отже, місія перекладача – створювати певні містки, зв'язки між культурами, результатом чого є взаєморозуміння та взаємозбагачення.

Розглянемо вірш Г. Гейне (H. Heine) «Ein Fichtenbaum».

<i>Ein Fichtenbaum steht einsam</i>	<i>Er träumt von einer Palme,</i>
<i>Im Norden auf kahler Höh'</i>	<i>Die fern im Morgenland</i>
<i>Ihn schläfert; mit weißer Decke</i>	<i>Einsam und schweigend trauert</i>
<i>Umhüllen ihn Eis und Schnee.</i>	<i>Auf brennender Felsenwand.</i>

На перший погляд вірш Г. Гейне здається занадто простим, навіть скоріше не поетичним, а майже прозовою замальовкою на тему трагічної долі закоханих, яких автор зображує як два дерева, що знаходяться в різних кліматичних, але однаково ворожих умовах, обоє – на самоті та відірвані від світу (він – на пронизливому холоді, вона – серед нестерпної, «палаючої» спеки). Слід зауважити, що Г. Гейне вдалося створити контраст між персонажами і обставинами, зіставити їх між собою, і при цьому митець, використавши мінімум поетичного матеріалу, зобразив неможливість любовного щастя через ворожість дійсності, оточуючого середовища до нього, заявив про вічний трагізм нерозділеного кохання. Описані лише у восьми рядках стосунки є певною притчею про любовну трагедію.

Багато українських та російських поетів намагалися перекласти цей вірш. Найвідомішим, мабуть, є переклад М. Лермонтова «На севере диком стоит одиноко...»:

<i>На севере диком стоит одиноко</i>	<i>И снится ей всё, что в пустыне далекой,</i>
<i>На голой вершине сосна</i>	<i>В том крае, где солнца восход,</i>
<i>И дремлет, качаясь, и снегом сыпучим</i>	<i>Одна и грустна, на утесе горючем</i>
<i>Одета, как ризой, она.</i>	<i>Прекрасная пальма растет.</i>

Але цей переклад сприймається як самостійний твір, насамперед, тому, що в образній системі тут дещо зміщені акценти. Порівняємо: у Г. Гейне ein Fichtenbaum – ялина або ялиця, але в німецькій мові іменник der Baum чоловічого роду. Автор зумисно не використав іменник die Fichte, що означає ту ж породу дерева, але граматично належить до жіночого роду. Адже сам вірш Г. Гейне – про кохання, що не склалося.

Таку ж невідповідність зустрічаємо у перекладі Л. Чарнецького:

<i>Глядить сумна ялиця</i>	<i>Про пальму тихо мріє,</i>
<i>На зимні береги,</i>	<i>Що в сонячній землі</i>
<i>Над нею студінь злиться,</i>	<i>В жарі проміння мліє</i>
<i>Окутують сніги.</i>	<i>Самотня на скалі.</i>

Використання назви дерева жіночого роду (сосна або ялиця) дає можливість більш широкого спектру інтерпретації: вірш про кохання «чоловічого» der Fichtenbaum до «жіночої» die Palme може розумітися і як вірш про самотність душ, що прагнуть одна до одної; чи розповідь про самотність

Ялини, якій хочеться бути Пальмою, або якимось чином одержати долю Пальми, жити у теплих краях; або, навіть, як оповідь про лесбійське кохання, якому не судилося бути щасливим через ворожість оточуючого середовища. Як бачимо, у певних випадках використання дослівного перекладу може порушувати точність смислової передачі.

Найбільш вдалим, з цієї точки зору, вважаємо переклад Л. Первомайського, який Ялину замінив Кедром (деревом тієї самої хвойної породи, але, на відміну від ялини, чоловічого роду):

<i>Самотній кедр на стромині</i>	<i>І бачить він сон про пальму,</i>
<i>В північній стоїть стороні,</i>	<i>Що десь у південній землі</i>
<i>І кригою й снігом укритий,</i>	<i>Сумує в німій самотині</i>
<i>Дрімає і мріє вві сні.</i>	<i>На спаленій сонцем скалі.</i>

У зв'язку з вищезазначеним, виникає асоціація з розповіддю відомої угорської перекладачки і письменниці, поліглота Като Ломб. Вона працювала перекладачем святковій вечері, що була організована одним з угорських міністрів на честь його японського колеги. Подали рибу, і гість, очевидно, щоб сподобатись, почав розмову з того, що його ставлення до робітничого класу на все життя визначило те, що до вісімнадцяти років він харчувався тільки крабами. Перекладачка розгубилася. Адже якщо перекласти дослівно, вийде непорозуміння: те, що в Японії – їжа пролетаріату, в Угорщині – делікатес і прикраса столу! І вона переклала: «До вісімнадцяти років я їв на сніданок одну борошняну юшку» [3].

Доходимо висновку, що головним завданням перекладача є встановлення культурного зв'язку між мовцями і подолання мовного бар'єру, при цьому зміст перекладу має бути переданий якомога точніше. Значною мірою це стосується і віршованих творів, система образів яких є доволі складною, і якомога точніша передача змісту сприятиме кращому розумінню в процесі «діалогу культур». З іншого боку, кожен перекладач віршів виступає немов би «співавтором» поета, докладаючи часточку своєї душі, свого світосприйняття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кияк Т. Перекладознавство (німецько-український напрям) : підручник / Т.Р. Кияк, А.М. Науменко, О.Д. Огуй. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 543 с.
2. Комиссаров В.Н. Слово о переводе / В.Н. Комиссаров. – М.: Международные отношения, 1973. – 214 с.
3. Ломб К. Как я изучаю языки (заметки знатока 16 языков) [Электронный ресурс] / Като Ломб – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Linguist/lomb/05.php
4. Федоров А.В. Введение в теорию перевода / А.В. Федоров. – М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1958. – 377 с.
5. Швейцер А.Д. Теория перевода. Статус, проблемы, аспекты. / А.Д. Швейцер. – М., Наука, 1988. – 144 с.

ХУДОЖНІЙ ПЕРЕКЛАД ЯК СКЛАДОВА ПОРІВНЯЛЬНОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА

У системі порівняльного літературознавства художній переклад постає як складова частина, оскільки у мистецтві слова інтерпретація заснована на принциповій багатозначності художнього образу і є творчим засвоєнням художнього твору, пов'язаний з його особистим вибором читанням. Переклад – це не механічний, а творчий процес, що передбачає у перекладача не тільки наявність творчої індивідуальності, але і здібності зрозуміти і відчувати особливості авторського сприйняття [4, с. 48]. На думку дослідників, традиційно цінність художнього перекладу полягає не у вмінні дослівного передавання змісту першоджерела, а його творчої інтерпретації, у якій відчувається особистість автора.

М. Фуко наголошує, що текст може легко завести читача у глухий кут нерозв'язних семантичних проблем, логічних пасток, які підступні власне тексту як знаковій структурі і який не здатний віддзеркалювати певний «прозорий» смисл [5, с. 45]. Так, за словами, І. Лімборського взаємодія «свого» і «чужого» тут постає як примхливий колаж з найрізноманітніших сегментів художніх текстів як авторів сучасності, так і минулого, вбираючи в себе як семантичну гру окремих слів та виразів, так і потужну традицію класичної, «канонічної» літератури [2, с. 84].

Для виявлення літературознавчої сторони художнього перекладу І. Лімборський виокремлює специфічні проблеми компаративістики, здатні розширити межі інтерпретаційних моделей прочитання іншомовного твору, який завдяки перекладу стає фактом художнього життя іншого національного культурного середовища. Це проблема контексту, яка завжди належала до царини компаративістики. Але у випадку з художнім перекладом, контекст сповнюється додатковими смислами, тобто, йдеться не лише про контекст, в якому створювався оригінал, але й про літературний контекст країни, яка сприймає переклад. Проблема інтерпретації та реінтерпретації оригіналу і перекладу автор вважає взаємозалежними процедурами, що лише їхнє органічне поєднання дозволяє перекладачеві не відхилитися від можливих інтерпретаційних моделей самого оригіналу [2, с. 93].

Іншими словами, перекладач має оволодіти мистецтвом бути читачем і мистецтвом бути письменником. І. Левий у своїй книзі «Мистецтво перекладу», намагаючись сформулювати вимоги до праці перекладача, включає інтерпретацію в одну із трьох фаз перекладацької праці:

- 1) освоєння першотвору («дослівне розуміння» тексту, тобто розуміння філологічне);
- 2) інтерпретація першотвору: а) встановлення об'єктивного сенсу твору; б) інтерпретаційна позиція перекладача в) інтерпретація об'єктивної сутності

твору з цієї позиції – перекладацька концепція твору і можливість «переоцінки цінностей»);

3) перевираз першотвору (осягнення художньої оригінальності першотвору, тобто проникнення в ідейний задум автора: перекладач «у першу чергу повинен бути стилістом»).

Існує думка, що твір у перекладі має бути трансформовано таким чином, щоб він не виходив за межі звичних уявлень та сприйняття читача. У цьому випадку ми позбавляємо себе можливості сприйняти світ таким, як він є. Уявлення треба збагачувати, світогляд читачів та їх здатність до сприйняття розширювати. Необхідні різні переклади для різного кола читачів, але розвивати у себе здібності подолання стереотипів сприйняття є один із цінних, зароджених або наявних якостей читача. Переклад, як зазначає Н. Автономова, це антропологічна константа людського буття і стан можливості пізнання. Слова «пізнання» і «переклад» разом, як правило, не використовуються: пізнання часто вивчають як розумову діяльність, а переклад – як лінгвістичний або культурний феномен. Наголошуючи тут на взаємозв'язку пізнання і перекладу (пізнання як переклад і переклад як пізнання), Н. Автономова – акцентує увагу на проблемному полі, яке зазвичай сховане від нас іншими словами, категоріями, поняттями. Переклад означає пересічення меж, але не тільки мовних, а також культурних, соціальних, історичних і навіть психологічних. Тим самим авторка наголошує на тому, що саме через твір людина пізнає культуру країни, її звичаї і традиції [1, с. 335].

Підсумовуючи вищезазначене, слід сказати, що дійсна відповідність оригіналу і перекладу оцінюється, перш за все, за силою естетичної дії на читача. Практика засвідчує, що мовні одиниці художнього твору наповнюються перекладачем новим, конотативним значенням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Автономова Н.С. Познание и перевод. Опыты философии языка / Н.С. Автономова. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2008. – 704 с.
2. Лімборський І.В. Світова література і глобалізація : монографія / І.В. Лімборський. – Черкаси : Брама-Україна, 2011. – 192 с.
3. Лімборський І.В. Художній переклад твору як проблема літературознавчої компаративістики / І.В. Лімборський. // Гуманітарний вісник. Серія: іноземна філологія – Черкаси: ЧДТУ, 2008. – Число 12. – С. 209-215.
4. Топер П.М. Перевод в системе сравнительного литературоведения / П.М. Топер. – М. : Наследие, 2000. – 252 с.
5. Фуко М. Археологія знань. – К.: Основи, 2003. – 326 с.

INTEGRATED TRANSLATION IN ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES (MEDICINE)

Contemporary propagation of integration processes in professional-related activity extends international cooperation and is accompanied by the growing volume of intercultural communication [1 – 3]. It embraces various occupational, academic and research fields. Linguistic interest considers study of specific content-based teaching concerning English for specific purposes, in particular medicine [2, 4].

Major trend in English for specific purposes (ESP) is its communicative approach [2 – 5]. It is a target course which considers the learners' needs. English for specific purposes medical course aims at attainment of intercultural target – to reach professional foreign language competence in the profile specialty – medicine, pediatrics, dentistry, prophylactic medicine, physical rehabilitation, nursing, laboratory diagnosis, etc. The learner should be acquainted with the culture of use of English in the sphere of specific interest, particular field of professional activity. Translation is considered to be integrated into this course as it is an important aspect on the way of mastering foreign language professional competence.

Scholars emphasized that different skills are learnt more effectively if being taught in an integrated manner [2]. Such approach to teaching English focusing on specific needs, supposes usage of «methodology and activities of the discipline it serves» [2, p. 4], and is focused on the language appropriate to these activities in «grammar, lexis, register, skills, discourse and genre» [2, p. 5].

There are various disciplines within the frame of English for specific purposes in medical university, such as 'Foreign language for professional purposes' for the second year students, and 'Professional foreign language' for PhD postgraduates in tertiary education.

The basic part of the courses is terminology which is of a high informative content. English medical terminology is the foundation in health-related fields. Specificity of terminological systems in different languages (e.g., in English as a foreign and in the native language of the students) presents issues in translation of professional subject-matters. Foreign language of medicine is supposed to be a particular niche itself (besides English as a Foreign language), and mastering it presents a complex task. Integrated translation in English for specific purposes (Medicine) course must be taken into account in various aspects of its mastering.

There are special problems relating to translation of medical vocabulary. The superior task, which is connected with all the rest, is to acquire adequate skills and knowledge in professional field and get intercultural professional competence.

Additional problems are produced by lack of proper knowledge or mismatching of terminology in English language of medicine; inability to analyze structure of English medical words because of lack of knowledge of combining forms (e.g., *entero-* – *intestine*, *hepato-* – *liver*, *phlebo-* – *vein*, *-itis* – *inflammation*, etc.); lack of skills to use bilingual and special dictionaries; lack of skills to operate with

various genres (case histories, case presentations, history taking, interviewing patients, explaining findings of tests, writing summaries, short reports, etc.); lack of background knowledge; incomprehension of subject-matter, etc.

Learning the peculiarities of translation in the field may be integrated and taught in relation to the content of the course. Both ways communication are required: to perceive and to produce. Undoubtedly, the learning materials are based on the authentic medical sources; their structure and genre peculiarities are typical for the kinds of texts of the selected genres.

Integrative translation should focus on the core frames, which are presented by medical terms encoding special information, and genre features which favour getting equivalence and effective intercultural professional communication.

Developed abbreviation in medical usage supposes definite difficulties for their decoding, because they not always match in two languages. The expert in medicine must be acquainted with such common in medical usage, for example, abbreviations, as 'CPR' (Cardiopulmonary Resuscitation), which means '*a procedure designed to be used on people in cardiac and/or pulmonary arrest. It creates artificial circulation and respiration*', or GFR test (Glomerular Filtration Rate test) which is '*a test to determine how much kidney function a person has*' [6], or 'BUN test' (Blood Urea Nitrogen) that is '*a test to determine the amount of urea nitrogen in the blood*' [6, p. 34 – 39].

Intercultural matching should be attained in the points, for example, concerning denominations connected with professional degrees and qualifications, and their abbreviations, as well. If we consider, for example the English word 'nurse' in aspect of translation in ESP, it should be focused in a proper meaning, as it is presented in various interpretations. Thus, Merriam Webster Dictionary provides four meanings for this polysemantic word, among which only one (the third of those given) relates to the medical personnel: «3 : *a person who cares for the sick or infirm; specifically : a licensed health-care professional who practices independently or is supervised by a physician, surgeon, or dentist and who is skilled in promoting and maintaining health – compare licensed practical nurse, registered nurse*» [7]. Besides the supplied meaning, the following abbreviations are used in common medical practice, such as 'NP' or 'RN'. These abbreviations, relating to the general word 'nurse', should be fixed with the word combination 'nurse practitioner', and the following meaning: '*a nurse with advanced training that can diagnose and treat certain problems*' [6, p. 34]. It must be distinguished from the 'registered nurse', which pertains to the meaning: '*a registered nurse is a person who has received a degree or diploma in nursing and has passed the required licensure exam. Registered nurses usually practice nursing in hospitals and doctors' offices and spend much of their time caring for patients*' [6, p. 35].

Such abbreviation as 'MSN' is to be matched in the speaker's mind with denomination 'Master's of Science degree in Nursing', and correlated with the meaning '*an advanced degree available to nurses who wish to become administrators or practice medicine more independently associate's degree*'. This one is connected with semantic component 'associate' which should be correlated with this

interpretation 'an associate's degree is a degree granted to people who have completed two years of coursework at a college' [6, p. 34 – 39].

ESP translation from the native language to English and vice versa must consider objective complexities caused by existing discrepancies in lexis, grammar, register distribution, polysemanticism, heterogeneity of terminological systems, and developed tendency to abbreviation of any kind, especially in professional (medical) sphere.

English for specific purposes course in medical university depends on target special needs of the students, includes training aimed at mastering specific genres and definite language skills integrating translation as an important aspect for attainment proper level of competence which the learners need in their future profession, thus increasing the motivation to learn.

REFERENCES

1. Crystal D. English as a global language. – Second edition. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003. – 212 p.
2. Dudley-Evans T., St John M. J. Developments in English for Specific Purposes: A Multidisciplinary Approach. – Cambridge: CUP, 1998. – 301 p.
3. Petrova O., Popova N. English for law university students at the epoch of global cultural and professional communication. // Problems of Legality. – 2017. – № 138. – P. 237-246.
4. Корнейко І.В., Петрова О.Б. Навчання письма на заняттях з англійської мови для професійних потреб (медицина) // Методологія та практика лінгвістичної підготовки іноземних студентів: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Харків: ХНМУ, 2014. – С. 110-116.
5. Hymes D. On communicative competence // J. Pride Sociolinguistics: selected readings. – Harmondsworth: Penguin, 1972. – P. 269–293.
6. Evans V., Salcido K. Career Paths English: Nursing. – Books 1-3. – Newbury: Express Publishing, 2011. – 120 p.
7. Merriam-Webster Dictionary. – <https://www.merriam-webster.com/dictionary/nurse>

Марія Пітішкіна
Науковий керівник – доц. Філон М.І.
(Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)

ПРО ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ДВОХ УКРАЇНСЬКОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДІВ БІБЛІЇ

Як відомо, переклад будь-якого тексту має справу не лише із суто лінгвістичними проблемами. Це в першу чергу пов'язано з тим, що необхідно здійснити перехід з однієї національно-культурної системи до іншої. Тільки розв'язання проблем, які виникають при цьому, дає підстави вважати, що переклад успішно здійснює процес міжкультурної комунікації. Розбіжності у перекладі одного і того ж самого прототексту неминучі. Важливо, щоб вони не ставали на заваді цього процесу. Усі ці міркування набувають особливої ваги,

коли йдеться про переклади сакральних текстів, адже вони є складовою серцевини національно-культурних систем.

Сказане вище можна проілюструвати, порівнявши два найвідоміші україномовні переклади Біблії, виконані І. Огієнком [1] та І. Хоменком [2]. Ці видання є результатом багаторічної праці і побачили світ у 1950-х роках. Перший з названих авторів належав до православної конфесії (УАПЦ), другий – до греко-католицької. Ці переклади мають як спільні, так і відмінні риси. Предметом нашого розгляду обране означення *святий* та його синоніми (праведний, благочестивий, справедливий).

Найбільше відмінностей виявлено у сталій сполучі слів *Святе святих* (давньоєврейською – Кодеш ха-Кодашим, קֹדֶשׁ הַקֹּדָשִׁים) [5]. І. Хоменко для передавання цього терміна використовує різні форми: *всесвяте* [3 Цар. 8:6], *найсвятіші речі* [Чис. 4:4], *святі й пресвяті речі* [Єз. 44:13], *святе над святим*. [Дан. 9:24]. На відміну від нього, у перекладі І. Огієнка найчастіше уживається стала форма *Святеє святих*. Лише іноді вона варіюється (наприклад, *святиці* [Єз.44:13]). Ця відмінність пов'язана, на мою думку, з бажанням І. Огієнка передавати всі нюанси прототексту дослівно: «Ключову стратегію свого перекладу І. Огієнко визначив уже на титульній сторінці Біблії – «із мови давньоєврейської та грецької дослівно перекладена»» [4]. А І. Хоменко у своєму перекладі часто вживає словосполучення, які наближують текст до читача, роблять текст більш художньо виразним: саме тому він підшукав чотири форми для цієї назви. Дослідниця Оксана Дерза називає переклад І. Хоменка «одомашненою Біблією», а І. Огієнка – «очуженою Біблією». Отже, відмінності зумовлені метою обох науковців. [4]

Інші відмінності пов'язані з поняттям δικαιοσύνη (праведність), δίκαιος (праведний). Обидва перекладачі використовують прикметники *праведний, справедливий, правда і справедливість*, але місця їх вживання у перекладачів не збігаються. Як видно нижче, І. Огієнко майже завжди передає його дослівно або спільнокореневими словами, а І. Хоменко частіше вживає синонім *справедливий*.

Посилання	Переклад І. Хоменка	Переклад І. Огієнка
Мк. 6:20	(...) чоловік він був справедливий і святий, тож і беріг його.	(...) він муж праведний і святий, і беріг його.
Об. 15:3	(...) праведні й істинні шляхи твої, царю святих.	(...) справедливі й правдиві дороги Твої, о Царю святих!
Мт. 5:6	Блаженні голодні та спрагли справедливості (...).	Блаженні голодні та спрагнені правди , (...).
Мт. 6:33	Шукайте перше Царство Боже та його справедливість (...).	Шукайте ж найперш Царства Божого й правди Його, (...).
Мт. 23:28	Отак і ви: назовні здаєтесь людям справедливі (...)	Так і ви, назовні здається людям за праведних (...)

Різниця цих синонімів у тому, що *справедливий* – це той, що «діє на підставі об'єктивних фактів, позбавлений упередження», більше пов'язаний із поняттями правда, суд, відповідальність. *Праведний* означає «той, що дотримується заповідей, безгрішний», тобто тут йдеться про безгрішність перед Богом, а не перед законом і судом. У перекладах І. Хоменка з'явився додатковий відтінок значення (зв'язок із неупередженістю) щодо понять Царство Боже та свята людина. Переклад І. Огієнком Об. 15:3, де вжитий неточний відповідник *справедливий*, можна пояснити бажанням уникнути тавтології зі словом *правдивий*.

Як правило, І. Огієнко віддає перевагу дослівному відповіднику, тоді як І. Хоменко підшукує синонім за змістом. Наприклад, для слова εὐλαβής (благочестивий), яке І. Огієнко перекладає дослівно, І. Хоменко вживає синонім – побожний. Схоже відбувається зі словом κρίσις (суд):

Посилання	Переклад І. Хоменка	Переклад І. Огієнка
Мт. 23:23	(...) <i>занедбуєте, що найважливіше в законі: справедливість, милосердя і віру.</i>	(...) <i>найважливіше в Законі покинули: суд, милосердя та віру (...)</i>

Можливо, І. Хоменко це робить для того, щоб усі три поняття були з одного логічного ряду: віра та милосердя є абстрактними поняттями, а слово суд називає конкретне явище дійсності, яке лише при перенесенні значення може стати абстрактним.

Іноді обидва перекладачі вживають неточні відповідники. Грецькому слову ἀληθής (істинний) у Мт. 22:16 І. Огієнко добирає переклад *справедливий*, а І. Хоменко – *щиросердий*. На мою думку, це пов'язано з семантикою слова *істинний*, яке частіше вживається щодо абстрактних понять і є недоречним до людини.

Цікава доля сталої сполуки Святий Божий. В оригіналі у Євангелії і від Івана, і від Луки вживається словосполучення ἅγιος τοῦ θεοῦ (Святий Бога). І. Огієнко використовує слова, що мають зовсім інше значення. Можливо, тому що він як православна людина інколи орієнтувався на церковнослов'янський переклад Біблії, де вжиті саме такі слова («*Ты еси Христос, Сын Бога Живаго*») [6]. Також це словосполучення підкреслює природу Ісуса, який є не просто святою людиною, а саме Сином Божим.

Посилання	Переклад І. Хоменка	Переклад І. Огієнка
Ін. 6:69	<i>Ми й увірували й спізнали, що ти – Божий Святий.</i>	<i>Ми ж увірували та пізнали, що Ти Христос, Син Бога Живого!</i>

Отже, відмінності перекладів деяких понять зумовлені загальною комунікативно-прагматичною стратегією перекладача. І. Огієнко вибирає максимально точний, дослівний відповідник там, де це можливо. В інших випадках він вживає синоніми або інші структури, що допомагають підкреслити думку. І. Хоменко будує фразу, що іноді має додаткові відтінки значення, але вони художньо виправдані. Таким чином, існують два варіанти Святого Письма, кожен із яких виконує свою функцію в українській культурі та релігії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біблія, або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. / Пер. Івана Огієнка. – К.: Укр. Біблійне товариство, 2013. – 1152 с.
2. Біблія. Святе Письмо Старого і Нового Завіту/ Пер. І. Хоменка. – Рим: Видавництво ОО. Василян, 1963. – 352 с.
3. Горощенко Т. В. Міжкультурна комунікація в перекладі / Т.В. Горощенко // Українська орієнталістика : зб. наук. пр. / Ред. І.В. Срібняк. – Київ, 2007–2008. – Вип. 2–3. – 289 с. – С. 57–61.
4. Дзера О. Історія українських перекладів Святого Письма /Оксана Дзера // Іноземна філологія. – 2014. – Вип. 127. – Ч. 2. – С. 214–222.
5. KARTASLOV.RU — Карта слов и выражений русского языка. Значение словосочетания «святая святых». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kartaslov.ru/значение-слова/святая%20святых>
6. Св. Евангелие от Матфея, глава 16 (Церковнославянский перевод). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bibleonline.ru/bible/>

Віталіна Рейдало

(Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького)

СИНОНІМІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ КАЗКИ О. УАЙЛЬДА «ЩАСЛИВИЙ ПРИНЦ»

Літературні казки О. Уайльда посідають особливе місце в англійській літературній традиції та заслуговують на пильну увагу з боку дослідників. Авторський стиль Уайльда позбавлений недбалості та зайвої ускладненості. Його висловлювання передають найтонші відтінки змісту, а їхня конструкція вважається взірцем класичної англійської прози [1, с. 74].

Інтерес до вивчення особливостей художнього перекладу казкового тексту посилюється з розвитком міжкультурної комунікації та становить актуальність дослідження. На сучасному етапі дослідженням лінгвістичних особливостей творів О. Уайльда займаються О. Деркачова, І. Корунець, Т. Некряч, О. Ребрій, Ю. Янченко та ін. Однак, серйозних лінгвістичних розвідок, присвячених вивченню трансформаційного потенціалу літературних казок О. Уайльда, мало. З огляду на те, що образність художнього твору найповніше виявляє себе на лексичному рівні, метою нашої статті є проаналізувати один із видів лексичних трансформацій денотативного плану – синонімічні заміни – застосовані перекладачами при перекладі літературної казки Оскара Уайльда «Щасливий Принц» українською мовою.

О. Селіванова зазначає, що досягнення повної еквівалентності в результаті перекладу можливе лише в ідеалі [2, с. 201-202]. Пошук правильних відповідників для максимальної повноти відтворення тексту оригіналу в перекладному тексті, для дотримання окресленого балансу вимагає від перекладача застосування перекладацьких трансформацій.

У ході дослідження ми спиралися на концепцію О. Селіванової, що визначає перекладацьку трансформацію як перетворення, модифікацію форми

або змісту й форми в перекладному тексті з метою досягнення балансу різних видів інформації та прагматичного впливу на адресата порівняно з текстом оригіналу. Відтак, перекладацькі трансформації умовно диференціюють на формальні, формально-змістові, а в межах других виокремлюють формально-змістові з прагматичним компонентом. Залежно від мовного рівня трансформації є фонетичні, граматичні, лексичні, прагматичні [2, с. 202].

Серед зафіксованих нами перетворень на лексичному рівні фігурують формально-змістові трансформації денотативного плану вираження. У денотативному плані, який маніфестує поняттєво-логічне ядро значення, цей тип трансформацій у перекладі представляють словникові відповідники лексем, що отримують в мові перекладу неоднаковий із вихідною одиницею семний набір, актуалізований контекстом повідомлення. Такі трансформації в перекладознавстві називають синонімічними замінами (Р. Міньяр-Белоручев), а лексичні відповідники – міжмовними відносними синонімами [2, с. 204]

Вдало використана синонімічна трансформація у наведених варіантах перекладу: *In the daytime, I played with my companions in the garden ...* // *Вдень я бавився зі своїми друзями у саду ...* [3] // *Цілими днями я розважався з друзями в саду ...* [4]. Англійське дієслово *to play* має декілька значень: гратися, забавлятися, розважатися та ін. [5]. Українські відповідники «*бавитися*» (Д. Радієнко) та «*розважатися*» (І. Корунця) є синонімами і тлумачаться відповідно «забавлятися, гратися» (про дітей) [6, с. 77], «веселитися, проводити час в якихось забавах, розвагах, потішатися чим-небудь» [6, с. 622].

Цікавим для аналізу є наступний приклад: *His hair is brown and crisp, and his lips are red as a pomegranate, and he has large and dreamy eyes* // *Його каштанове волосся в'ється кучерями, його вуста червоніють, мов гранати, а очі в нього великі й замріяні* [3].

Переклад англійського атрибутива *brown* – коричневий, брунатний, бурий, смаглявий, засмаглий, а в українській культурі – карий (про очі), каштановий (про волосся) [5], як *каштановий* (контекстуальний міжмовний синонім) вдалих з огляду на традицію опису зовнішності людини в українській культурі.

Переклад англійської лексеми *crisp* описовим зворотом *в'ється кучерями* привертає увагу, оскільки в англійській мові *crisp* – кучерявий, завитий; «*curly, wavy; also: having close stiff or wiry curls or waves*» [7]. В українській мові «*витися*» – «закручуватися кучерями або бути кучерявим (про волосся)» [6, с. 511], тобто в реченні, на наш погляд, з'явилася мовленнєва надмірність.

Іноді денотативні трансформації поєднані з конотативними. Пор.: *lips* – *губи*, перекладено як *вуста*. «Вуста» в українській мові – це те саме що й губи, рот. «Вуста / уста – піднесено-традиційна і поетична назва губ; символізують мову, коли кажуть про мовчазну людину або про красномовну; прикмета жіночої краси; символізують також потребу їсти й пити» [8, с. 122]. Відтак, в результаті такої трансформації український відповідник, на відміну від англійського слова, отримав у перекладі статус піднесено-поетичної лексики.

І ще, пор. значення: *dreamy* – «мрійливий, замріяний, несьогосвітній; неясний, примарний, туманний; заколисливий, заспокійливий» [5]. *Замріяний* – «який віддався мріям, поринув у мрію. Який виражає мрійливість» [6, с. 223].

Аналізуючи наведений приклад і подібні, ми дійшли висновку, що під час перекладу авторської казки О. Уайльда необхідно ознайомитися із особливостями ідіостилю письменника, адже під час оповіді про страждання бідняків, змінюється навіть стиль викладу, зникають красномовні порівняння, барвисте зображення стає чорно-білим. У виконанні І. Корунця: *У нього кучерявий каштановий чуб, губи рожеві, немов гранати, а очі великі й задумливі* [4]. На нашу думку, перекладач першого варіанту занадто опоетизував опис зовнішності студента у творі відповідно до української народної традиції: «*в'ється кучерями каштанове волосся*», «*вуста червоніють*», «*очі великі й замріяні*», що не узгоджується з контекстом казки. Не таким романтичним є образ голодного студента.

Отже, дослідження перекладацьких трансформацій на матеріалі літературної казки О. Уайльда «Щасливий Принц» засвідчило, що до синонімічних трансформацій як різновиду лексичних перетворень денотативного плану перекладачі звертаються доволі часто, зазвичай їхнє використання вдале, проте іноді є невиправданим, зважаючи на контекст твору й особливості ідіостилю автора.

ЛІТЕРАТУРА

1. Янченко Ю.В. Художньо-естетична своєрідність казок Оскара Уайльда / Ю.В. Янченко // Наукові записки Харківського нац. пед. університету ім. Г.С. Сковороди. Сер. : Літературознавство. – 2009. – Вип. 3(1). – С. 74-80.
2. Селіванова О.О. Проблема диференціації перекладацьких трансформацій [Ел. ресурс] / О.О. Селіванова // Нова філологія. – 2012. – №50. – С. 201-208. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...
3. Вайлд О. Щасливий Принц / The Happy Prince // Вайлд О. Кентервільський привид = The Canterville Ghost : / Оскар Вайлд = Oscar Wilde; пер. з англ. Д.О. Радієнко. – Харків : Фоліо, 2017. – 255 с. – С. 58-77.
4. Щасливий Принц. Уайльд Оскар (переклад І. Корунця) [Ел. ресурс]. – Заголовок з екрану. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books-zl/printout.php?id=417&bookid=2>
5. Зубков М., Мюллер В. Сучасний англо-український та українсько-англійський словник. – Х.: ВД «Школа», 2005. – 768 с.
6. Словник української мови : в 11 т. [Ел. ресурс] / АН УРСР, Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні; гол. ред. І.К. Білодід. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – 11 т. – Заголовок з екрану. – Режим доступу : http://ukrlit.org/slovnyk/slovnyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh
7. Merriam-Webster Dictionary [Ел. ресурс]. – Заголовок з екрану. – Режим доступу: <https://www.merriam-webster.com/dictionary>
8. Знаки української етнокультури : словник-довідник [Ел. ресурс] / [авт.-уклад. Жайворонок В.В.]. – К.: Довіра, 2006. – Режим доступу : http://ukrlit.org/slovnyk/zhaivoronok_znaky_ukrainskoi_etnokultury

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АВТОРСЬКИХ НЕОЛОГІЗМІВ У ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Переклад дозволяє продемонструвати широкий діапазон і багатство культури мови, залучає читачів до нетлінних цінностей світової культури. Культурна цінність перекладу полягає в тому, що він не тільки полегшує процес взаємодії людей один з одним, він дозволяє обмін культурними цінностями – предметами, ідеями, художніми образами та іншими елементами культури, приносить безпосереднє задоволення людині, служить джерелом отримання і накопичення знань, набутих людством протягом його розвитку.

Авторські неологізми в художній літературі охоплюють дуже широкий шар лексики: від абсолютно конкретних предметів і дій, які часто вже мають свою назву, до назви нових речей і часто нереальних, фантастичних персонажів, у тому числі і не субстанціональних, тобто таких, про яких часто невідомо нічого, окрім імені. Авторські неологізми часто не стають одиницями словника, хоча найбільш вдалі і комунікативно-значущі [3]. Актуальність цього дослідження зумовлена, з одного боку, необхідністю аналізу лексики художньої літератури, дослідженням загальних тенденцій виникнення та використання неологізмів, а з іншого – значна кількість помилок, що допускаються перекладачами при передачі цих творів, свідчать про те, що проблема є досить гострою. Пов'язані із цим проблеми розглядаються по-різному, рекомендуються різні прийоми та методи перекладу.

Метою роботи є дослідження неологізмів у художній літературі та визначення способів їх перекладу.

Завдання дослідження: розглянути сутність неологізмів як явища у лінгвістиці, визначити основні способи творення неологізмів, визначити способи перекладу неологізмів, дослідити способи перекладу англійських неологізмів на українську мову.

Об'єктом дослідження є англійські неологізми у художній літературі. Предметом дослідження є способи творення неологізмів та способи їх перекладу українською мовою.

Авторські новоутворення, як і всі неологізми, з'являються в мові наступними шляхами:

1) шляхом словоскладання – складання двох основ, як правило, омонімічних словоформам. Аналіз компонентів, що входять до складу авторського неологізма – складного слова, дає перекладачеві можливість, знаючи лексичне їх значення, з'ясувати значення всього комплексу. Усі шляхи утворення авторських неологізмів простежимо на прикладах, взятих із робіт Дж. Роулінга складне слово *legsker (curse)* – прокляття кандалів складається з основ *leg* – нога, *lock* – замок; затвор і суфікса – *er*, що позначає предмет або пристрій із спеціальною функцією.

Для перекладу застосовано прийом функціональної заміни [1, с. 15]. Оскільки норми сучасної англійської мови дозволяють поєднання слів, які мають ті ж самі лексико-граматичні характеристики, що і основи, які поєднуються при словоскладанні, то визначити, в яких випадках перекладач має справу із складним словом-неологізмом, а в яких – із словосполученням, досить важко. Існує два способи утворення складних слів: із словосполучень та згідно моделі.

Авторські неологізми складні слова можуть також бути утворені афіксальним способом.

2) шляхом семантичного деривату, тобто розвитку у вже існуючому слові нового, вторинного значення на основі схожості явища, що знов позначається, з явищем вже відомим. Наприклад, слова *galleon* і *sickle* в англійській мові означають «галеон» (парусне судно) і відповідно «серп», щось у формі серпа; горбуша (риба)». Проте в творах Дж. Роулінг *galleon* і *sickle* перекладаються різними перекладачами методом транскрипції як «галеон» і мають значення «золота і срібна монети», які виступають грошовими одиницями у чарівному світі» (ймовірно, із-за зображень з обох сторін монет).

3) шляхом запозичення слів з інших мов або з підсистем даної мови, що не кодифікують, – з діалектів, просторіччя, жаргонів. Серед засобів, використовуваних Дж. Роулінг для номінації явищ, важливе місце займають слова латинської мови. Дуже часто назва заклинання – англійська, а магічна формула (*incantation*) – слова, які його викликають, узяті з латини (*Disarming spell* – закляття роззброєння – *Expelliarmus*). Більшість запозичених слів перекладені методом транскрипції або транслітерації або взагалі не перекладаються, залишаючись написаними латинськими буквами [4].

4) шляхом конверсії – це функціональний перехід слова з однієї частини мови в іншу, тобто вживання одного і того ж слова як різні частини мови. Слово *erumpent* в англійській мові є додавальним і має значення який вибухає, розкривається (від лат. *erumpo*, *rupi*, *ruptum*, *ere* – проривати, пробиватися, вибухати). Також це слово співзвучне з англійським словом *raprant* – нестямний, нестримний. Магічна тварина – громамонт, була перекладена прийомом функціональної заміни за допомогою створення нового неологізму, яке, ймовірно, утворене методом зрощення слів «грім» + «мамонт», оскільки ці слова указують на відмітні ознаки тварини: «грім» – на здатність висаджувати, «мамонт» – на великі розміри тіла [4].

Якщо нове слово відсутнє в англо-українському словнику, то слід спробувати знайти його в англійському тлумачному словнику. У багатьох широко відомих словниках існують розділи «Нові слова» (*New Words Section*).

Слід мати на увазі, що найбільш оперативно готуються і видаються словники малого і середнього об'єму, проте через обмеженість вони повністю не в змозі задовольнити потреб професіонала [2, с. 125]. Дослідження неологізмів переконують, що нова лексика утворюється із власного матеріалу через словотворчі операції і переосмислення уже наявних одиниць.

У сучасній англійській мові існують такі основні способи утворення неологізмів: афіксація; конверсія; присвоєння ще одного значення; словоскладання; скорочення; запозичення; за аналогією.

Оцінюючи значення перекладу для розвитку культури будь-якого народу, можна виділити наступне: він справляє суттєвий вплив на становлення нових методів, прийомів у такій сфері духовної діяльності людини, як література. Неологізми вносять не тільки «свіжий струмінь» у культуру, але й дають поштовх прогресивного розвитку. По-друге, розглядаючи перекладацьку діяльність, слід підкреслити той факт, що переклад може мати часовий вимір, пов'язуючи нас не тільки з сучасною культурою, але й з культурою минулих часів. Будь-який художній твір належить своїй епосі, але в той же час він живе у віках як в середовищі тієї мови, якою він створений, так і в переказаній мові. Завдяки перекладу ми отримуємо можливість «вести» діалог з авторами, які хронологічно далекі від нас, оскільки він долає ці часові бар'єри.

Виходячи із визначення терміну «авторський неологізм» можна припустити, що перекладач, вперше зіткнувшись з неологізмом, природно не має уявлення про поняття, позначене їм. Тому значення нового слова доводиться з'ясовувати найчастіше з контексту.

Висновки. Отже, неологізм повинен сприйматися як звичайне мовне явище, і відсутність слова у словнику не може служити перешкодою для його перекладу, до того ж саме перекладацька практика робить найбільший внесок у поповнення лексичного складу мови перекладу новими словами, які прийшли з інших мов. У будь-якому разі, коли значення нового слова відомо, є можливість передати його за допомогою розглянутих засобів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрусак І.В. Англійські неологізми кінця ХХ століття як складова мовної картини світу: Автореф. дис. канд. філол. наук. – К., 2007. – 20 с.
2. Борисова О.В. Трансформація вербалізації в англо-українському перекладі: Дис. канд. філол. наук: 10.02.16. – К., 2005. – 279 с.
3. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. – М.: Международные отношения, – 2004. – 45с.
4. Роулінг Дж. Гаррі Поттер і принц-напівкровка. – К: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, – 2005. – 576 с.
5. Перебийніс В.І. Статистичні методи для лінгвістів / В.І. Перебийніс. – Вінниця: Нова книга, 2001. – 168 с.

Ніна Христич
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»)

THE WAYS OF RENDERING MARK TWAIN'S STYLE IN UKRAINIAN IN HIS NOVEL «THE ADVENTURE OF TOM SAWYER»

The relevance of this studio is determined primarily by the practical need for a deeper understanding of the importance and peculiarities of author's style and the

difficulties of the holistic transmission of its essential elements, in particular in the context in which the Ukrainian translation field is beyond the professional critique that could give the reader the orientation in the advantages and the disadvantages of specific translation attempts. The research is based on the novel «The Adventures of Tom Sawyer» and its translations made by Ukrainian translators Volodymyr Mytrofanov and Vita Levytska.

In the context of the attraction to national rapprochement, translation becomes an instrument of interaction between two languages and two cultures that have certain differences among themselves, which, in turn, make it necessary to distinguish translation technique in order to ensure the adequacy of translation. There is currently no clear answer to the question of which translation technique is the key to translation of the national units, so we consider it expedient to investigate the available approaches of scholars to the translation of elements of the author's style, followed by the analysis of the feasibility of their use in translations.

Artistic translation is one of the best manifestations of intercultural interaction. In fact, it is the main part of the national literature process. Artistic translation deals more with the aesthetic function of language than with the communicative function. The literary work reflects not only certain events, but also the aesthetic philosophical views of the author and his outlook. The problem is of special importance as the translation does not always convey the style and expressive means of author's language and his ways of presentation them for readers.

In Ukrainian, the literary works of Mark Twain started to be translated during his life. The Ukrainian readers saw Mark Twain's novels due to the work of such outstanding translators, writers and journalists as Y. Gray, M. Grinchenko, Y. Koretsky, V. Kornienko, V. Levytska, V. Mytrofanov, Yu. Pankevich, S. Pavlychko, M. Ryabov, and others.

In our study, proceeding to a certain extent from the above-mentioned thought, we understand that these strategies are inappropriate, but inevitable, because, as M. Baker notes, «... it is impossible to take the object in the hands without leaving fingerprints» [4, p. 244].

In the course of the study, we worked out two versions of the translation of Mark Twain's novel «The Adventures of Tom Sawyer» in Ukrainian, owned by Vladimir Mitrofanov and Vita Levytsky. Each of the translators distinguishes his characteristic manner of interpretation, and each of them is dignified with faith in his own style. This point is extremely important, for the translated text will not look holistic without these features.

By investigating the both translations of «The Adventures of Tom Sawyer» we can better understand the process of assimilation of the international literary phenomena and the ability to react to its artistic peculiarities. The Twain's style, that we can observe among the pages of the novel, is special because of the intensive usage of realities, language abnormalities, phraseologies, dialects, anthroponomy, speech polyphony and expressiveness. Moreover, Twain's characters that were created with a special care and particularly detailed are also can be added to the part of difficulty of translation of idiostyle elements.

We should state that addition and omission strategies occupy a solid position in translation. Addition is a device for the compensation of structural elements implicitly present in the source text or paradigm forms missing in the target language. Omission is reduction of the elements of the source text considered redundant from the viewpoint of the target language structural patterns and stylistics. In explaining the feasibility of using interpreters of these strategies, we use the opinion of V. Karaban who believes that «... because of interlingual asymmetry, the translator is forced to add or remove certain values of value in practically every case of the transformation of the system of values» [1, p. 30].

*I never did see that beat of **that boy*** [5].

- *Зроду не бачила такого **поганиця!*** [2]. (V. Mitrofanov).

- *От **препоганий хлопчисько!** Ніколи ще не бачила такого!* [3]. (Levitskaya).

V. Mitrofanov translated ‘*that boy*’ – ‘*поганець*’. V. Levitskaya translated ‘*that boy*’ – ‘*препоганий хлопчисько*’.

V. Mitrofanov’s style is the embodiment of the translation classics, the main advantage of which is the maximum approximation of the text of the translation to the original. It should be noted the lack of V. Mitrofanov’s omissions. His translation style tends to be more classical and tries to keep original expressiveness of the figurative means.

The peculiarity of Mitrofanov’s translation is that he tried to find the analogues of the stylistic markers of the Twain’s idiosyncrasy as accurately as possible in Ukrainian. Mitrofanov’s translations differ proximity to the text, expressiveness, the intensity of adding new tokens without saving the size of the text field.

Levitskaya’s translation style is characterized by restraint, a tendency to addition and softening, which, of course, removes the reader from the original text. At the same time, the translator shows the talent to saturate the text with a colorful conversational style, which results in the adaptation of the final product of translation to the children’s perception.

We should notice that both translators distinguish their characteristic manner of interpretation, and dignify faith in their own style, which makes the final product look like a holistic and perfect text. Both translations, in our opinion, are successful and complete from a professional point of view.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карабан В. Природа перекладацьких деформацій / В. Карабан, М. Ребенко – К. : Вид-во при Київ. ун-ті, 2007. – С. 27–31.
2. Твен Марк. Пригоди Тома Сойєра / Марк Твен. – [пер. з англ. – В. Митрофанов]. – К. : Веселка, 1990. – 496 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aelib.org.ua/texts/twain>
3. Твен Марк. Пригоди Тома Сойєра / Марк Твен. – [пер. з англ. – В. Левицька]. – К. : Країна Мрій, 2009. – 272 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://coollib.com:8080/b/300922>
4. Baker M. Towards a Methodology for Investigating the Style of Literary Translator / M. Baker. – 2000. – No 12. – P. 241–266.

5. Twain Mark. The Adventures of Tom Sawyer / Mark Twain. Harper Press : an imprint of Harper Collins Publishers. – Fullham Palace Road Hammersmith. – London, 2011. – 272 p.

*Тетяна Цепенюк, Юлія Головацька
(Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка)*

ВІДТВОРЕННЯ ДІАЛЕКТИЗМІВ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Діалектизми як стилістичний засіб зображення місцевого життя, колориту, мовлення персонажів доволі часто використовуються письменниками в художній літературі. Українські письменники, особливо митці ХІХ ст., використовували чимало діалектизмів у своїх творах. Розгляньмо особливості відтворення діалектних слів в англomовному перекладі казки-поєми І. Франка «Лис Микита», яка насичена діалектизмами, приказками та прислів'ями, реаліями, розмовно-просторічною лексикою, що надають їй західно-українського колориту. Діалектизм – це «позанормативний елемент літературної мови, що має виражену діалектну віднесеність. Діалектизми віддзеркалюють процес адаптації літературною мовою територіально здиференційованих елементів діалектної мови чи регіональних варіантів літературної мови» [4, с. 146]. Виокремлюють такі види діалектизмів: 1) лексичні діалектизми – окремі місцеві, не літературні слова, що називають поняття, для позначення яких у загальнонародній мові використовуються інші назви; 2) морфологічні діалектизми – місцеві форми слів, не узаконені граматиною літературної мови; 3) синтаксичні діалектизми – місцеві особливості побудови речення, незвичні і неприйнятні у літературній мові; 4) фонетичні фразеологізми – місцеві звукові особливості, відмінні від літературних [3]. Деякі дослідники виділяють також етнографічні діалектизми – назви місцевих реалій, які невідомі, або не вживаються поза межами певного говору, та семантичні діалектизми – слова загальнонародної мови, які в говорах відрізняються значенням [1].

Переклад діалектизмів є надзвичайно цікавим, але водночас і нелегким завданням для будь-якого перекладача. Зважаючи на розбіжності між українською та англійською мовами, відтворити діалектизми в перекладі повністю видається майже неможливим. Як стверджує Т. Кияк, «в перекладі діалектним словам оригінального тексту звично відповідають їх неповні еквіваленти, позбавлені соціолокальної та соціальної оцінки. Це має своє пояснення – діалектна лексика стосується певного регіону якоїсь мови, що не може мати відповідностей з тим же маркуванням в регіональному варіанті чи діалекті іншої мови» [2, с. 154-155]. Однак інколи, на думку науковця, немає необхідності перекладати такі одиниці, оскільки вони «перестають виконувати для носіїв іншої мови ідентифікуючу функцію» [2, с. 154].

Доволі часто І. Франко вживає фонетичні діалектизми: *штири, мід, манастир, нута, жаден* [5]. Перекладач Б. Мельник відтворює їх нейтральними англійськими відповідниками *four, honey, cloister, tune* відповідно, або ж вилучає взагалі в перекладному тексті, як у випадку з діалектизмом *жаден*: *Втішивсь я, - нема що крити, / Бачте, Баранів мирити / Дуже я люблю над все. / Як зроблю їм справу в полі, / То вам жаден з них ніколи / Вже рекурсу не внесе* [5, с. 37]. – *I was so happy, I must state; / To make those Rams conciliate, / I love to do with tact and zeal. / No matter what their case might be, / Its settlement I guarantee, / And it requires no appeal* [5, с. 38]. Вилучення зазнають й інші діалектизми: *Аж ось виступив до трону, / щоб взять Лиса в оборону / Стрий його, Борсук Бабай* [5, с. 45]. – *Old Badger moved right to the fore / To represent Fox: «I deplore» / This censuring my nephew so* [5, с. 46]. У перекладі немає відповідника слову *стрий* (літ. *дядько*), проте, щоб підкреслити родинні зв'язки між персонажами, перекладач використовує лексему *nephew*. Окрім цього слова на позначення родинних зв'язків І. Франко використовує ще слово *вуйко* (літ. *дядько*), яке в перекладі відтворюється нейтральною літературною лексемою *uncle*: *Вуйку, ви ж це* [5, с. 57]? – *Dear Uncle, you* [5, с. 58]?, або ж вилучається: *Ну, тоді він вийшов сміло, / Втіхою лице горіло: / «Вуйку, ах, вітайте ж нам* [5, с. 55]!» – *A smile splashed across his face, / Fox stepped outside and said with grace: / «Be welcome to my citadel* [5, с. 56]!» Цікавим є наступний приклад: *«Лис Микита злодій є. / Він сумління, честь і віру / За друглі, горілки міру / Без вагання продає* [5, с. 43].» – *Fox Mykyta is a thief! / He gladly sells his wicked soul / For brandy and a heaped-up bowl / Of headcheese! And he feels no grief* [5, с. 44]! У перекладі спостерігаємо заміну лексичного діалектизму *друглі* (літ. *холодець*) зовсім іншою лексемою *headcheese*. Такий крок можна пояснити бажанням перекладача зробити текст зрозумілішим для англомовного читача, не вдаватися до пояснення цього етнографічного діалектизму. Доволі часто на сторінках «Лиса Микити» зустрічаємо лексичний діалектизм *хлоп*, який І. Франко використовує у значенні *чоловік, мужчина, хлопець*. В англомовному тексті Б. Мельник відтворює його нейтральними лексемами *man*: *Хлоп над'їхав – що за диво* [5, с. 47]! – *The man came close and looked agape* [5, с. 48], або *farmer*: *Глянь, вже темно по долині, / Хлоп давно лежить в перині* [5, с. 61]. – *The darkness has enwrapped the valley, / The farmer sleeps* [5, с. 62]. Прийнятнішим видається перший варіант, оскільки значення другого відповідника відповідає зневажливому значенню слова *хлоп* – *селянин, мужик взагалі або кріпак*.

Отже, відтворюючи Франкові діалектизми англійською мовою, Б. Мельник часто вживає нейтральні літературні англійські відповідники, нерідко взагалі вилучає їх в перекладі, або ж вдається до лексичних заміन. Звичайно, такі кроки призводять до втрати західно-українського колориту, проте аж ніяк неприменшують вартості перекладного тексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Діалектизми, приклади. Це цікаво! Режим доступу: <http://l-ronomar.com/dialektyzmy-pryklady/> (дата звернення: 27.02.2018).

2. Кияк Т.Р. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Підручник для студентів вищих навчальних закладів / Кияк Т.Р., Огуй О.Д., Науменко А.М. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 592 с.

3. Кобилянський Б.В. Діалект і літературна мова/Б.В. Кобилянський - Державне учбово-педагогічне видавництво «Радянська школа», 1960. – 276 с.

4. Українська мова: енциклопедія / В.М. Русанівський [та ін.]. – 2-ге вид., випр. і доп. – Київ: «Українська енциклопедія», 2004. – 824 с.

5. Franko I. Fox Mykyta: Ivan Franko's Ukrainian Classic / I. Franko ; English version by Bohdan Melnyk. – Toronto, 2000. – 237 pp.

Дмитро Чистяк
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка)

ТРАНСФОРМАЦІЯ БЕЛЬГІЙСЬКОЇ СИМВОЛІСТСЬКОЇ ПОЕТИКИ В ПЕРЕКЛАДАЦЬКІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ІВАНА ФРАНКА

Саме у перекладацькому та літературно-критичному доробку Івана Яковича Франка постало перше знайомство українського читача з теорією бельгійського символізму, а також із його поетикою шляхом оригінальних інтерпретаційних пошуків. Все почалося зі статті «Доповіді Міріама», що вийшла друком у 1894 р. у газеті «Kurier Lwowski» і постала критичним реферуванням лекції знаного польського поета і літературознавця та натхненника ідей «Молодої Польщі» Зенона Пшесмицького, присвяченої сучасній бельгійській поезії. Окрім відгуку І. Франка уявлення про цю лекцію подають подальші публікації З. Пшесмицького в краківському часописі «Świat» (Числа 3-12, 14, 18, 21-24 за 1891 р.), а також ґрунтовна передмова до вибраної драматургії М. Метерлінка (1894 р.). Зауважимо, що з огляду на близькість естетичної платформи літературознавця з генерацією «молодобельгійців», основні ідеї символістської мистецької парадигми передавалися загалом слушно, але без критичного осмислення. З. Пшесмицький доречно відзначає культ «мистецтва для мистецтва», індивідуалістичну інтерпретацію зображуваних речей і явищ, культивування евокативно-сугестивної метамови, пошук містичної партиципації з зображуваним як засіб проникнення в суть світу, апеляцію до трансцендентальної образності несвідомого тощо. Квінтесенцією таких естетичних засновків постає концепт *символ*, який дослідник згідно з бельгійськими теоретиками нового мистецького напрямку А. Мокелем, Ж. Роденбахом, Е. Верхарном і М. Метерлінком (а вони перебували під значним впливом єнського романтизму та філософії волі Артура Шопенгауера) визначає як метод образного осягнення метафізичної реальності, яка скеровує художню концептуалізацію шляхом образотворення в поетичному тексті.

Новаторство інтерпретації символістської художньої парадигми у відгуку на лекцію З. Пшесмицького з-під пера І.Я. Франка полягає у критичному переосмисленні згаданих постулатів. Іван Якович розглядає концепт *символ* у панхронічній площині, виводячи його з романтичної концепції Генріха Гейне: «Йдеться лише про те, щоб поет, зображаючи певне явище, умів при цьому

порушити в нашій душі цілі акорди почуттів і уявлень, які б поривали нашу фантазію в якийсь далекий, безмежний простір, відкривали перед ним широкі горизонти думки і мрії (...) щоб кожний вірш був неначе тісним віконцем у безкінечність (...) такими символістами були і є всі великі поети» [5, с. 119]. Така своєрідна інтерпретація символістської естетики лежить у площині художньої платформи самого Франка: замість пошуку трансцендентального начала бачимо тут примат концептуалізації, а також оригінальний в даному семіотичному контексті принцип рецептивного взаємопроникнення між автором, текстом і читачем – саме за це письменник слушно піддає критиці гіпертрофоване відчуття індивідуалізму в «артистів для артизму» [5, с. 121]. Зауважимо, що саме через брак оригінальності в ідейній площині критикував І. Франко і представників французького символізму, зокрема всесвітньо відому «Осінню пісню» Поля-Марі Верлена в естетичному трактаті «Із секретів поетичної творчості», відзначаючи, щоправда, її вишукану фонічну композицію, а також в оповіданні «Odi profanum vulgus» (1899) в критичному зображенні шанувальника «штуки для штуки» Пана Вікентія.

Про бельгійського поета-символіста Жоржа Роденбаха І. Франко спершу відгукнувся досить прохолодно, як про співця «напудреної музи», який, «наслідуючи Коппе, перенісся думками й почуттями в середньовіччя, до стародавніх міст» [5, с. 117]. Але вже в некрологічному споминку про поета в «Літературно-науковому вістнику» за 1899 рік [4, с. 67] згадав про Роденбаха як про «одного із видніших французьких поетів молодшого покоління», автора творів «взірцевих на красоту мови і стилю, хоч не дуже глибоких». Порівняння із поетом натуралістичного та пізньоромантичного спрямування Франсуа Коппе тут знакове. Як відомо, у франкомовній поезії та прозі І. Франка цікавили передусім письменники обох цих напрямів (Еміль Золя, брати Гонкури, Гі де Мопассан, Жан Рішпен, Віктор Гюго, Альфонс Доде, Жан Мореас, Поль-Марі Верлен, П'єр Люїс). Вочевидь, у цьому ряді авторів слушно розглядати і зацікавлення творчістю Ж.Роденбаха, художня інтерпретація творів якого Іваном Франком кодується саме як пізньоромантичний текст, без урахування символістської топіки.

Ми не маємо змоги тут детально аналізувати переклади І. Франка творів Ж. Роденбаха «Чари минулого» та «Любовна літанія», формальний аналіз яких досить докладно зробив Ярема Кравець [1], щоправда, не зауваживши зміщення символістського спрямування в бік неоромантичного. Натомість маємо констатувати, що низка ключових символів у цих текстах лишилась поза увагою перекладача саме через настанову на пізньоромантичну інтерпретацію згаданих текстів. Приміром, у «Чарах минулого» вдало відтворюється атмосфера меланхолійного модусу ліричного героя (мотив смерті дитинства), з констатацією опозиції душа-матерія, але не відтворено символістський сценарій контакту образу дитини із дзеркалом, який є ключовим для Ж. Роденбаха, адже імплікує екстатичний зв'язок дитинства із потойбічним світом, його вихід у трансцендентну реальність і безсмертя в ній.

В «Любовній літанії» перекладач подає тонке портретування коханої жінки, яка асоціюється з образом Богоматері, тоді як ліричний герой ототожнюється з

творчим началом, яке одухотворює почуття високого Коханья та передає його прийдешнім поколінням у спадщину: «Замість служебника я божеству своєму // Малюнками вкрашу любовную поему» [2, с. 254]. Це своєрідна неоромантична інтерпретація трубадурського подвигу. Натомість у Ж. Роденбаха чітко простежується звернення до сакральної символіки: Творець, якого надихає Богородиця, не пише «замість служебника», а приєднується до божественної енергії (символи *крин, зелене гілля, серафими*), поєднуючись із Коханою в божественному акті Творіння. Зауважимо, що, як ми намагались показати вище, в цьому полягає оригінальна інтерпретація І. Франком засновків естетичної платформи символістської естетики в його панхронічній концепції символу як образу, взятого в повноті концептуальної знаковості, без урахування трансцендентальної складової, що призводить до створення конгеніальних перекладів, але не символістського, а неоромантичного спрямування.

Таким чином, безперечною заслугою І. Франка стає перше ознайомлення українського читача з естетикою та поетикою бельгійського символізму. Цю традицію продовжать інші видатні українські письменники-перекладачі та літературознавці: Леся Українка, Євген Тимченко, Максим Рильський, Михайло Драй-Хмара, Олександр Білецький та інші. Але не можу не завершити цю коротку доповідь тезою про необхідність зворотного шляху: кращого ознайомлення із творчістю нашого класика серед франкомовних читачів, адже досі не маємо жодного ґрунтового видання творів Івана Франка французькою мовою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кравець Я. Іван Франко як перекладач бельгійської французькомовної літератури / Ярема Кравець // Українське літературознавство. – 2012. – Вип. 76. – С. 208–215.
2. Роденбах Ж. Любовна літанія / пер. з франц. І. Франка / Жорж Роденбах // Літературно-науковий вістник. – 1902. – Т. XIX. – Кн. 9. – С. 254.
3. Роденбах Ж. Чари минулого / пер. з франц. І. Франка / Жорж Роденбах // Літературно-науковий вістник. – 1899. – Т. VI. – Кн. 9. – С. 116.
4. Франко І. Жорж Роденбах / Іван Франко // Літературно-науковий вістник. – 1899. – Т. V. – Кн. 1. – С. 67.
5. Франко І.Я. Зібрання творів у 50 т. Т. 31. Літературно-критичні праці / Іван Якович Франко. – К.: Наукова думка, 1981. – 594 с.

Вікторія Чумак
Науковий керівник – доц. Козачишина О.Л.
(Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського)

РОЛЬ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ДОСЯГНЕННІ АДЕКВАТНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

Переклад художніх текстів – один із проявів міжкультурної взаємодії всього світу за рахунок обміну надбаннями різних народів та націй. Важливим є те, що передача національного колориту, його особливостей не завжди можлива

через різницю у структурі мови, синтаксичних, граматичних та стилістичних відмінностях.

У процесі перекладу текст переадресовується іншомовному реципієнту з урахуванням прагматичних відношень мови перекладу, тобто тієї реакції, яку викликає текст. При цьому відбувається прагматична адаптація вихідного тексту, враховуються соціальні, культурні, психологічні та інші розбіжності між одержувачами тексту оригіналу та тексту перекладу.

За А. Швейцером, прагматична адаптація – це перетворення вихідного висловлювання із врахуванням передачі його прагматичного значення, тобто специфічного сприйняття інформації, що міститься в мовленнєвому висловлюванні, зі сторони різних одержувачів [3, с. 21].

У художньому перекладі не завжди можна передати суть написаного буквально, тому досить часто перекладачеві доводиться виводити на поверхню те, що зображено лише імпліцитно в тексті оригіналу. О. Смирнов зазначає, що «переклад є точним не по літері, а по духу», тому важливим фактором стає передання самої суті написаного. Вирішити це завдання перекладачам допомагають такі засоби як перекладацькі трансформації.

Перекладацькими трансформаціями називаються основні і незначні зміни у структурній формі мовних одиниць, виконані з метою досягнення вірності у перекладі [1, с. 32]. Трансформації є невід'ємною частиною і умовою перекладу текстів, але в перекладі художніх текстів вони особливо актуальні. Проблемою перекладацьких трансформацій займалися такі мовознавці, як Т.Р. Левицька, А.М. Фітерман, Я.Й. Рецкер. Слід згадати і внесок у дослідження цього явища українських перекладознавців, таких як С.Є. Максимов, В.В. Коптілов, І.В. Корунець, В.І. Карабан та інші.

Існує декілька підходів до класифікації трансформацій. Їх поділяють на граматичні, лексичні і стилістичні. Разом з тим, лінгвісти І.В. Корунець, В.І. Карабан вважають, що є два основні види трансформацій: граматичні та лексичні. Остання класифікація є домінуючою, оскільки вона носить найбільш узагальнений характер.

Граматичні трансформації – це зміни в граматичній структурі речення в процесі перекладу. Вони включають перестановку (зміна порядку слів у реченні), заміну (заміна одних слів іншими), опущення (вилучення слова чи групи слів із речення), доповнення (обернене явище до опущення, додавання слова чи групи слів для збереження адекватності перекладу), спрощення (заміна складних конструкцій більш простими), злиття (перетворення складного речення в просте, або об'єднання двох складних речень в одне), розрив (переклад вихідного речення двома або більше реченнями) [2, с. 376-378].

Лексичною трансформацією вважають заміну одиниці вихідної мови на одиницю цільової мови, яка не зареєстрована як її словниковий еквівалент. Ці трансформації включають конкретизацію (заміна слова або словосполучення, які мають широке значення в мові оригіналу словосполученням мови перекладу з більш вузьким значенням), генералізацію пропозицій (обернене явище до конкретизації, заміна слова, яке має вузьке значення в мові оригіналу словом, яке має широке значення в мові перекладу), модуляцію (заміна одиниці

вихідної мови одиницею цільової мови, яка не є її словниковим еквівалентом, але сенс якої може логічно виводитись з неї), антонімічний переклад (заміна стверджувальної конструкції одиниці мови оригіналу на заперечну структуру у мові перекладу і навпаки), компенсацію (навмисне введення деяких додаткових елементів у перекладі для компенсації втрати подібних елементів на тій самій або більш ранній стадії) [2, с. 380].

Перекладацькі трансформації є невід'ємною складовою адекватного перекладу як художніх текстів, так і текстів інших стилів, які дозволяють зберегти початкове значення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Komissarov V.V. A Manual of translation from English into Russian / V.V. Komissarov, A.L. Koralova. – М.: Высшая школа, 1990. – 127 с.
2. Korunets' I.V. Theory and Practice of Translation / I.V. Kotunets'. – Вінниця: Нова книга, 2000. – 448 с.
3. Швейцер А.Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты / А.Д. Швейцер. – М.: Наука, 1988. – 275 с.

Наталія Швець
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ОЗНАКИ НЕПРЯМОГО ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

Переклад художньої прози з європейських мов українською дає можливість ознайомити широку аудиторію з шедеврами світового літературного мистецтва. Якість такого перекладу відіграє важливу роль у сприйнятті і правильному розумінні інтенцій автора та лінгвокультурних особливостей творів. Здавалося б, сьогодні завдяки розвитку освітніх технологій та технічних можливостей переклад з англійської мови українською має бути якісним. На жаль, це не завжди так. На сучасному етапі все ще доводиться мати справу з випадками непрямого перекладу, який, за визначенням Г. Кіттеля та А. Франка, є перекладом, котрий ґрунтується на джерелі, що саме по собі є перекладом на мову, відмінну від мови оригіналу чи цільової мови [3, с. 23]. У ролі мови-посередника найчастіше виступає російська, причиною чого є насамперед той факт, що якісний переклад з англійської сьогодні коштує набагато дорожче, ніж переклад з російської.

Мета цієї розвідки полягає у зіставному аналізі російського перекладу роману L.M. Montgomery «Anne of Green Gables» (перекладач О.Г. Свідіна) [1] та його аналога, що позиціонується Мультимедійним видавництвом Стрільбицького як український з англійської (цей переклад розміщено у світовому індексі повнотекстових книг Google Books) [2] для виявлення ознак вторинності останнього.

Наслідками непрямого перекладу зазвичай є нагромадження відхилень від тексту оригіналу на граматичному, лексичному чи фразеологічному рівнях,

що і дає підставу уважати переклад вторинним. Якщо ж такий переклад порівняти з російським, то вдається знайти спільні відмінності від оригіналу. Наприклад:

1) *not even a brook could run past Mrs. Rachel Lynde's door without due regard for decency and decorum* [4], *навіть струмок не може протікати повз двері місіс Рейчел Лінд без дотримання пристойності* [2]; *ведь даже ручей не может протекать мимо двери миссис Рейчел Линд без соблюдения приличий* [1]. Український переклад виразу «without due regard for decency and decorum» не передає усіх відтінків оригіналу та співпадає з російським аналогом.

2) *Mrs. Rachel found abundant time to sit for hours at her kitchen window, knitting 'cotton warp' quilts – she had knitted sixteen of them* [4]; *Проте місіс Рейчел знаходила час, щоб сидіти годинами біля вікна кухні, в'язати ковдри з товстих бавовняних ниток (їх накопичилося вже шістнадцять)* [2]; *Миссис Рейчел находила время, чтобы сидеть часами у окна кухни, вязать одеяла из толстых хлопковых нитей (их накопилось уже шестнадцать)* [1]. Фразу «she had knitted sixteen of them» доцільно було б перекласти «вона зв'язала уже шістнадцять ковдр», хоча виділений варіант і передає приблизний зміст, проте навіть на рівні наявності дужок є копією російського.

3) *Since Avonlea occupied a little triangular peninsula jutting out into the Gulf of St. Lawrence with water on two sides of it, anybody who went out of it* [4]; *Оскільки Ейвонлі знаходиться на трикутному півострові в затоці Святого Лаврентія і оточений водою по обидва боки, всякий, хто приїздить або залишає це селище* [2]; *Так как Эйвонли находится на треугольном полуострове в заливе Святого Лаврентия и окружён водой с двух сторон, всякий, кто приезжает или уезжает из этого посёлка* [1]. Тут знайдено невідповідності на граматичному рівні, Ейвонлі в українському перекладі – селище, проте «оточений водою». Не співпадає рід прикметника, що можна пояснити лише копіюванням з російського перекладу, де слово «посёлок» – чоловічого роду.

Ще очевиднішою ознакою непрямого перекладу є наявність русизмів та явно невірних лексичних відповідників в українському варіанті, вибір яких при порівнянні з російським перекладом і оригіналом стає зрозумілим:

1) *There were three plates laid, so that Marilla must be expecting some one home with Matthew to tea* [4]; *Там стояли три тарілки, означає Марілла чекала ще на когось до чаю* [2]; *Там стояло три тарелки, значит, Марилла ожидала ещё кого-то к чаю вместе с Мэтью* [1]. Сполучник «so that» тут можна було перекласти як «тому, тобто», але аж ніяк не «означає», що є невдалою калькою з російського перекладу «значит».

2) *She had known that the sight of Matthew jaunting off so unaccountably would be too much for her neighbor's curiosity* [4]; *вигляд Метью, який проїжджав повз, буде таким нез'ясованим для неї, що тільки розпалило цікавість сусідки* [2]; *вид проезжающего мимо Мэтью будет так необъясним для неё, что только разожжёт любопытство соседки* [1]. У запропонованому реченні «unaccountably» має значення «незбагнено», проте так званий український переклад подає його як «нез'ясований», що є відповідником

російського «необ'ясним», проте в цьому контексті не передає оригінального значення.

3) *Anne is a real good plain sensible name* [4]; *Енн – дуже хороше, звичайне, розумне ім'я* [2]; *Энн – очень хорошее, обычное, разумное имя* [1]. Українське слово «розумний» є еквівалентом російського «разумный» та англійського «sensible», проте не у поєднанні з іменником «ім'я».

4) *they couldn't break him of it* [4]; *вони не могли нічого поробити з цим* [2]; *и семья не могла ничего поделатъ с этим* [1]. «Поробити» тут є калькою російського «поделатъ», яка не передає змісту англійського речення.

5) *as if poisoning wells were a purely feminine accomplishment and not to be dreaded in the case of a boy* [4]; *неначе отруєння колодязів було чисто жіночою справою і не торкалося хлопчиків* [2]; *как будто отравление колодцев было чисто женским делом и не касалось мальчиков* [1]. «Торкалося» варто було б замінити на «стосувалася», адже «справа» – слово жіночого роду, а «торкатися» – відповідник російського «касаться», проте не у зазначеному контексті.

6) *and up the hill and into the long lane of Green Gables* [4]; *і потім пагорбом і довгій стежині загорнули до Зелених Дахів* [2]; *и потом по холму и длинной тропинке завернули к Зеленым Крышам* [1]. Цікаво, що «по холму» перекладено правильно, без використання прийменника, але ж далі вираз граматично неузгоджений, і під «загорнули», мабуть, мали на увазі «повернули».

7) *But he had never expected to enjoy the society of a little girl* [4]; *Але він ніяк не чекав, що насолоджуватиметься суспільством маленької дівчинки* [2]; *Но он никак не думал, что будет наслаждаться обществом маленькой девочки* [1]. Очевидно «суспільство» тут є еквівалентом «общества», але не підходить для передачі виразу «to enjoy the society» (наसолоджуватися компанією).

Отже, представлені уривки російського та українського перекладів у порівнянні з оригіналом та наявність численних невідповідностей доводять, що переклад українською мовою здійснювався з російськомовного тексту. Варто зазначити, що втрати чи зміни у перекладі-посереднику (російському) неминуче дублювалися в українському варіанті, що також свідчить про його вторинність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Монтгомери Л.М. Энн из Зелёных Крыш / пер. А.Г. Свидиной. – М.: ИП Стрельбицкий, 2015. – 350 с.

2. Монтгомери Л.М. Энн із Зелених дахів [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://books.google.com.ua/books?id=tPM1CwAAQBAJ>

3. Kittel H. Vicissitudes of Mediation: The Case of Benjamin Franklin's Autobiography / H. Kittel, A.P. Frank // Interculturality and the Historical Study of Literary Translations. – Berlin: Erich Schmidt Verlag, 1991. – P. 25-35.

4. Montgomery L.M. Anne of Green Gables [Електронний ресурс] / Lucy Maud Montgomery. – Режим доступу : <http://www.planetebook.com/Anne-of-Green-Gables>

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

Переклад художнього твору визначають як процес перетворення мовленнєвого твору з однієї мови на іншу при збереженні незмінного плану змісту, тобто значення [1, с. 10].

Переклад є комплексною і багатогранною діяльністю, в процесі якої відбувається не просто заміна тексту, створеного однією мовою іншою. Він є взаємодією різних культур, особистостей, менталітетів, традицій та установок. Переклад – цінне джерело інформації про мови, що беруть участь у процесі перекладу, та про культури, виразниками яких вони є.

У зв'язку зі специфікою відображення дійсності представниками різних культур, у процесі перекладу виникають труднощі, пов'язані з особливостями мови та способами її використання авторами оригінальних творів.

З метою досягнення адекватності перекладу, необхідно використовувати різноманітні перетворення, що уможливають перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу, тобто перекладацькі трансформації.

Перекладацькі трансформації поділяються на лексичні та граматичні. Лексичними трансформаціями є закономірні заміни словникових відповідників у процесі перекладу з метою адекватної передачі змісту оригіналу. Основними такими трансформаціями є: конкретизація або генералізація значень, смисловий розвиток, антонімічний переклад, додавання або вилучення слова, цілісне переосмислення.

Граматичні трансформації є особливим типом перекладацьких перетворень за якого відбувається заміна граматичних форм та структур вихідної мови формально нееквівалентними формами та структурами мови перекладу зі збереженням смислової відповідності між двома текстами.

До граматичних трансформацій при перекладі вдаються у зв'язку з невідповідністю граматичної структури вихідної мови та мови перекладу. При співставленні граматичних структур двох мов можуть виникати дві ситуації, що визначають тип граматичної трансформації, яку потрібно використати: 1) повна або значна відповідність граматичних конструкцій обох мов та 2) невідповідність граматичних конструкцій.

Якщо граматичні конструкції володіють повною або значною відповідністю, можливий дослівний переклад, тобто підстановка граматичних одиниць однієї мови замість одиниць іншої. За умови неповної відповідності граматичних форм перекладачі використовують частковий переклад або функціональну заміну одних конструкцій іншими, зберігаючи загальний смисл речення. Досить часто, при частковій відповідності форм, на граматичному рівні використовують складніші трансформації.

Продемонструємо випадки використання перекладацьких трансформацій у перекладі англомовного твору Р. Бредбері «Dandelion wine» українською, виконаного В. Митрофановим.

В оригіналі автор подає: *Sandwich outdoors isn't a sandwich anymore* [3, р. 6], тобто використовує двочленне поширене речення.

У перекладі маємо: *Бутерброд у лісі – зовсім інша річ* [2, с. 330]. Як бачимо, перекладач використав два види трансформацій: граматичну – замінив речення оригіналу іншим типом речень – номінативним, а також замість слова *outdoors* (просто неба, надворі) вжив словосполуку *у лісі*, що, очевидно, було спричинене прагненням вказати на перебування дійових осіб роману саме у цій місцевості.

Замість дослівної передачі речення: *No ... no ... it was just a sandwich* [3, р. 6] – ні, ні це лише бутерброд, перекладач вдається до такого перекладу: *Та ні... бутерброд як бутерброд* [2, с. 330], що є певним відхиленням від змісту оригіналу.

В уривку, де герой хоче похизуватися великою кількістю зіграних ним ігор у бейсбол, автор зазначає: *One thousand five hundred sixty-eight games!* [3, р. 7], наголошуючи на слові *games* (ігри). У перекладі речення подане так: *Тисячу п'ятсот шістдесят вісім разів!* [2, с. 331], тобто перекладач використовує лексичну трансформацію: заміняє іменник *ігор* на – *разів*.

Отже, проаналізовані фрагменти твору оригіналу та його перекладу українською мовою засвідчили використання перекладачем як лексичних, так і граматичних трансформацій для передачі смислу оригінального твору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Леонид Степанович Бархударов. – М., «Международ. отношения», 1975. – 240 с.
2. Бредбері Р. Збірка «Марсіанські хроніки» (Повісті. Оповідання) / Рей Бредбері / [пер. з англ. : Олександр Терех, Володимир Митрофанов, Євген Крижевич]. – К. : Дніпро. – 1988. – С. 325–535.
3. Bradbury R. Dandelion wine / Ray Bradbury. – New York : Bantam Books, 1976. – 256 р.

Олександра Яременко
Науковий керівник – доц. Туришева О.О
(Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»)

ДО ПИТАННЯ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДУ

Актуальність порушеної теми мотивується нагальною потребою інтенсифікації дослідницької роботи в царині військового перекладу (далі – ВП), який, згідно із мовознавцем В.І. Карабаном, «характеризується своїми значними особливостями у плані як жанрів текстів, так і принципів,

закономірностей та труднощів перекладу» [2, с. 31], а також необхідністю досліджень особливостей перекладу текстів військової тематики в сучасному німецькомовному та україномовному військово-політичному дискурсах. Тексти на військову тематику цікаві для лінгвістичного вивчення особливостями використання в них лексики, у тому числі спеціальної.

У тлумачному словнику Нелюбіна Л.Л. [5, с. 32] зазначено, що ВП є одним із видів перекладу з яскраво вираженою комунікативною функцією, характерною ознакою якого є велика термінологічність та надзвичайно точний, чіткий виклад матеріалу при відносній відсутності образно-емоційних виразних засобів. Погоджуючись з С.Я. Янчук [7, с. 330], вважаємо, що ВП є наріжним каменем лінгвістичного забезпечення участі ЗСУ у заходах міжнародного військового співробітництва, адже усі ці заходи потребують професійного перекладацького супроводу. У свою чергу, професійний перекладацький супровід таких заходів, як миротворчі й антитерористичні операції та міжнародні військові навчання, залежить від стабільної військово-термінологічної та лексикографічної роботи, військово-спеціальної мовної підготовки, лінгводидактики ВП, а також науково-дослідницької роботи у цих напрямках.

У ВП дуже велике значення має точність перекладу, так як перекладений матеріал може слугувати основою для прийняття важливих рішень, проведення військових операцій і т. д. Тому адекватність перекладу військових матеріалів передбачає не тільки точну передачу змісту матеріалу, але і більш ретельну передачу його структурної форми, порядку частин і розташування матеріалу, послідовності викладу і ряд інших факторів, які можуть здаватися непотрібними, формальними, але мають велике значення для військового фахівця. Наприклад, в бойових документах порядок пунктів і підпунктів, їх позначення (арабськими цифрами та літерами латинського алфавіту), точність передачі дат і часу, координат, географічних назв, нумерація та найменування частин і підрозділів та інші дані [1, с. 97].

За судженням Нелюбіна Л. Л. військову лексику прийнято поділяти на три основні групи: *військову термінологію*, що позначає поняття, які пов'язані безпосередньо з військовою справою, збройними силами, способами ведення збройної боротьби і т. д.; *військово-технічну термінологію*, яка охоплює науково-технічні терміни; і *емоційно-забарвлену військову лексику (сленг)*, представлена словами і сполученнями, які часто вживаються в основному в усній комунікації військовослужбовців і є фактично стилістичними синонімами відповідних військових термінів [6, с. 13].

Під час перекладу можна натрапити на мовні одиниці, які мають у мові перекладу як один еквівалент або декілька варіантних відповідників, так і на такі лексичні та граматичні одиниці, які не мають у мові перекладу регулярних відповідників [3, с. 38].

В таких випадках перекладачі вдаються до застосування перекладацьких прийомів (трансформацій). Трансформація є основою більшості прийомів перекладу і полягає у зміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів тексту оригіналу при збереженні інформації, призначеної для передачі [4, с. 21].

Таким чином, основне завдання перекладача полягає у правильному виборі перекладацького еквіваленту, щоб якомога точніше передати значення військового терміна, у дотриманні термінологічного стандарту перекладачами-лексикографами задля уникнення узвичаєння перекладацьких хиб у військовому дискурсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зайцева М.О. Особливості перекладу термінів у текстах на військову тематику / М.О. Зайцева // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 9 : Сучасні тенденції розвитку мов. – 2013. – Вип. 10. – С. 96-102. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_9_2013_10_18
2. Карабан В.І. Спеціальні теорії перекладу: скільки їх (потрібно)? / В.І. Карабан // Наукові записки. – Випуск 104 (1). – Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 2 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. – С. 26-31.
3. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз / В.Н. Комиссаров. – М.: Высш. шк., 1990. – 253 с.
4. Миньяр-Белоручев Р.К. Общая теория перевода и устный перевод / Р.К. Миньяр-Белоручев. – М.: Воениздат, 1980. – 240 с.
5. Нелюбин Л.Л. Толковый переводоведческий словарь / Л.Л. Нелюбин. – 3-е изд., перераб. – М.: Флинта: Наука, 2003. – 320 с.
6. Нелюбин Л.Л. Учебник военного перевода. Английский язык. Общий курс / Л.Л. Нелюбин, А.А. Дормидонтов, А.А. Васильченко. - М: Воениздат, 1981. – 443 с.
7. Янчук С.Я. Теорія військового перекладу в Україні: стан, проблеми, перспективи / С.Я. Янчук // Мовні і концептуальні картини світу. – 2013. – Вип. 43(4). – С. 328-335. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mikks_2013_43%284%29__51

СЕКЦІЯ №5. ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ ТА ЕТНОУНІКАЛЬНОЇ СЕМАНТИКИ

*Лариса Бойцян
(Київський національний лінгвістичний університет)*

СЕМАНТИКО-КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КАРТИНИ СВІТУ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ПРОЗИ ТА ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ

На сучасному етапі лінгвокогнітивних досліджень спостерігаються новітні концепції мислення і мовлення, які намагаються з'ясувати відносини, що існують у тріаді «когнітивні процеси – мовні структури – мовна діяльність», тому мета виокремлюється у аналізі вербалізації картини світу як поєднання мови, мислення і діяльності людей [1].

Актуальність роботи визначається потребою виявлення семантично-когнітивних особливостей вербалізації картини світу скрізь призму когнітивних досліджень, які уявляють собою специфічну галузь когнітивних і лінгвістичних знань.

Формування мети статті полягає в теоретичному обґрунтуванні семантично-когнітивного аспекту вербалізації картини світу, яка розглядається з точки зору найголовнішої частини когнітивної лінгвістики – когнітивної семантики як теорії осмислення, що має справу з процесами сприйняття та розуміння зовнішнього світу, досліджуючи впровадження когнітивного досвіду в значенні мовного виразу [4].

У лінгвістиці останнього десятиліття особливу увагу викликають концепти, відмічені лінгвокультурною специфікою, які здатні тим або іншим чином виділяти носіїв визначеної етнокультури. До таких концептів відносимо СУМ та РАДІСТЬ, встановлення параметрів яких є метою даного дослідження.

У формуванні картини світу сучасної англomовної прози особливий інтерес представляють метафори концептуального типу, оскільки у даному дослідженні метафора розглядається як один із засобів реалізації адресованості художнього тексту, що ґрунтується на встановленні трьох аспектів адресованості, які можуть бути відтворені за допомогою метафор [2].

Крім когнітивної, образної та експресивно-оцінювальної функції метафори виконують концептуальну функцію, яка базується на їх здатності формувати нові концепти на основі вже сформованих понять. Найбільш повно ця роль здійснюється у випадках, коли концептуальні метафори використовуються для позначення непередметних ситуацій, що зумовлюється суміщенням двох функцій: номінативної та концептуальної [3].

Виходячи із зазначених вище властивостей вербалізації картини світу, ми розглядаємо її формування у репрезентації образного простору сучасної англomовної прози, застосовуючи методикy семантичного та концептуального аналізу. Вербалізація картини світу сучасної англomовної прози є спробою дослідження концептів СУМ та РАДІСТЬ у прозових творах сучасних англomовних авторів.

Для того, щоб проаналізувати концепт СУМ, необхідно також виокремити етнокультурні чинники, які сприяли його закріпленню в нові. СУМ у житті людини уподібнюється великому почуттю, яке є головним у подоланні тернистого шляху людини:

Thus for there was sorrow in accounting for his home – there were boys who had seen a man acting sort of crazy (F. Fitzgerald)

Метафора є не тільки образним тропом, а й джерелом виникнення нових значень. Метафора – це найпростіший шлях до істини, адже вона на основі асоціації влучно синтезує відоме та непізнане, трансформуючи пізнання з площини предметів у виміри понять, смислів.

Концепт РАДІСТЬ є базовим для репрезентації вербалізації картини світу, формуючи концептуальну метафору LIFE IS HAPPINESS:

He was glad a little later when he noticed a change in the room, a blue quickening by the window, and realized that down wasn't far off (F. Fitzgerald).

It was a splendid April morning some six months after his married returned to London, and just before the evening that saw him so unchipper in his place of refreshment (J. Fowles).

Таким чином, актуалізація процесу вербалізації картини світу сучасної англійської прози репрезентується за допомогою головних концептів SORROW and HAPPINESS як базових понять, що відображають специфіку виявлення психічних процесів, реалізації і рефлексії.

Особливості перекладу сучасної англійської прози з урахуванням відображення вербалізації картини світу зумовлюється втіленням соціокультурного компоненту перекладацької діяльності, адже сучасні компетенції навчання перекладу розглядають соціокультурну складову перекладацької компетенції, з одного боку, як невід'ємний компонент підготовки перекладача, а з іншого, як основу ефективного розвитку такої компетенції. Завданням перекладача є забезпечення успіху перекладу художнього твору через усвідомлення культурних відмінностей, тобто в процесі роботи перекладач повинен притримуватись правил, норм і традицій, володіти соціокультурною специфікою мови, яка зумовлює вибір мовних засобів. Мовна своєрідність перекладу художнього тексту, орієнтація його змісту на певний мовний колектив, його специфічні фонові знання та культурно-історичні особливості не заважають перекладу виконати ті комунікативні функції, для яких був створений текст оригіналу.

Здійснюючи переклад сучасної англійської прози з урахуванням особливостей вербалізації картини світу, перекладач повинен вміти адаптувати текст перекладу залежно від культури країни або групи людей, яким він адресований. Цінності однієї національної спільноти, відсутність їх у іншій складають національний соціокультурний фонд.

Переклад художнього тексту, який передбачає урахування специфіки базових концептів, зумовлюється тим, що перекладач абстрагується від власних уявлень про цінності, спостерігає іншу культуру в її неповторності, а потім застосовує свої спостереження в конкретній комунікативній ситуації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Попова З.Д. Когнитивная лингвистика / З.Д. Попова, И.А. Стернин. – М.: АСТ, 2007. – 314 с.
2. Gavins J. Cognitive Poetics in Practice / J. Gavins. – London: Routledge, 2003. – 188 p.
3. Kovesces Z. Metaphor: A Practical Introduction / Z. Kovesces. – Oxford: Oxford University Press, 2002. – 285 p.
4. Wierzbicka A. English: Meaning and Context / A. Wierzbicka. – Oxford: Oxford University Press, 2006. – 382 p.

ДОСВІД ОДНОГО ПЕРЕКЛАДУ: ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ТА ЕТНОУНІКАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

Переклад завжди мислився як поєднання лінгвістичного та культурного начал, перетином чи перехрестям різних міждисциплінарних наук. На тлі різних культур та різних традицій, як зауважує Н.С. Автономова, переклад у сучасному світі є явищем глобальним, підсилений іншими глобальними чинниками – геополітичними, економічними, демографічними тощо [1, с. 611-612]. І з цим не можна не погодитись, як і не можна погодитись з думкою У. Еко, що переклад є чимось на кшталт перемовин, де основну роль відіграє не стільки теорія, а досвід перекладача [4, с. 19].

У цій статті робиться коротко окреслити деякі етнокультурні особливості перекладу художнього твору, вказати на етноспецифічні моменти, які потребують перекладацького осмислення для адекватного відтворення задуму автора у тексті перекладу. Матеріалом дослідження слугував переклад п'єси Ю. Андруховича, до якого довелось долучитись авторові цих рядків під час перебування в Сполучених Штатах Америки за програмою Фулбрайта в 2016-2017 рр. в університеті штату Пенсильванія.

За мотивами власного відомого роману «Перверзія» (1996) Юрій Андрухович створює його драматургійну версію під назвою «Нелегал Орфейський» (2016) при цьому зазначає, що її розглядає як театралізований фільм, який містить 13 сцен з прологом та епілогом. По суті це є ще одним видом перекладацької діяльності, коли автор твір, представлений жанром роману, трансформує в інший жанровий реєстр – п'єсу, намагаючись, з одного боку витлумачити та передати основні змісти і смисли роману, написаного 20 років тому, а з іншого боку, надати йому нового звучання в іншій художній формі. Це передовсім чітко виявилось у плані подачі розлогих реплік, які передують сценам у п'єсі. Такі репліки, безумовно, сприяють кращому розумінню атмосфери описуваної події та орієнтують виконавців–акторів, режисера на вірне декодування задуму автора. Репліки у цій п'єсі та обізнаність із романом режисера Ендрю Сінгера з Нью Йорку, а також виконавців, зіграли вирішальну роль в її успішній постановці в одному із театрів університету штату Пенсильванія в 2017 р. в англійському перекладі. Слід зазначити, що у процесі перекладу довелось стикнутись з низкою проблем та труднощів, які важко було вирішити без консультації з автором. Але на той час існував уже блискучий переклад роману «Перверзія» відомого американського перекладача, професора цього ж університету Майкла Найдана. Цей факт полегшував справу для перекладача, який не є носієм мови, але завжди може проконсультуватись з корифеєм перекладацької справи та носієм мови професором Майклом Найданом, який до того ж прекрасно знає як Ю. Андруховича особисто, так і добре обізнаний з його творчістю, а, з іншого, ускладнював це завдання, оскільки треба було орієнтуватись на уже відомий переклад відомого

перекладача. При цьому зауважимо, що текст роману та текст п'єси не були тотожними. Автор вносив певні зміни в текстову тканину п'єси, де репліки були чи не найбільшим каменем спотикання з огляду культурної та етнічноспецифічної інформації, яку вони містили.

Асиметрія між мовою перекладу і мовою оригіналу передовсім зумовлюється асиметрією в системі природної мови і полягає в тому, що один і той же смисл можна передати різними засобами, в тому числі і синонімічними у тексті перекладу [3, с.123]. До того ж тут додаються ще й чинники іншого характеру – етнічнокультурні, характерні для мови оригіналу, але відмінні в приймаючій культурі. До таких, наприклад, можна віднести специфічну мовну ситуацію, яка склалась в Україні, де населення країни розмовляє в діапазоні від літературної української мови до місцевих діалектів і закінчуючи мішанкою, так званим «суржигом», а російська мова займає левову частку у повсякденному (і не тільки!) вжитку. Для прикладу наведемо репліку та її переклад англійською мовою:

ПЕРЕД ПОЧАТКОМ

Поки публіка заповнюватиме глядацьку залу, поруч зі сценою почнеться щось на кшталт розмови між двома глядачами, з вигляду українцями, розмова точитиметься чи то українською, чи то російською мовою. Спершу досить неголосна і спокійна, вона поступово набиратиме все різкіших тонів і вже не зможе не привертати уваги глядачів, що розсідатимуться по своїх місцях. Лунатимуть якісь взаємні звинувачення і погрози («шо кідалово, какоє кідалово?!» – «ти мене кинув, поняв?!!» – «не поняв, шо за гнилий базар!» – «а такий базар, шо ти за нево ответиш!» – «ти ответиш – ти мнє в гробу ответиш!») і тому подібне. Пристрасті закипатимуть, сварка ставатиме все агресивнішою, що справлятиме вже суттєвий дискомфорт для решти глядачів і може навіть викликати обурення в багатьох із них. З вуст скандальних українців пролунає теж кілька слів, що будуть зрозумілі всім присутнім (money, debts, fuck off, блядь), пролунає теж ім'я «Перфецький»... З'явиться Автор, який намагатиметься заспокоїти своїх розпалених земляків, але це також на них не вплине – сварка почне переходити у відверту штовханину і щойно поява кількох осіб з театрального персоналу, котрі в гострій наказовій формі зажадають від них покинути приміщення, а відтак і слово «Polizei» змусять їх підкоритися і, злостиво огризуючись, вийти із зали у фойє. Мине ще хвилина-дві – і вистава почнеться. [2]

BEFORE THE BEGINNING

While the audience is filling the hall, beside the stage a sort of a conversation will start up with two spectators looking like Ukrainians, the conversation being either in some Ukrainian or Russian. At first rather not loud and calm, gradually increasing in tone, it will but attract spectators' attention who are taking their seats. Some mutual accusations and threats will be heard («what binko /bilk, whata binko?!» – «you bilked me, got it/ gotchit?!!» – «no, I don't, what a talk shit!» – «the talk shit, you'll pay for it!» – «you'll pay – you'll pay me in the coffin!») and the like. The agitation will increase, the quarrel will be getting more and more aggressive that will create enough discomfort for the rest of the audience and may even arouse

indignation in many of them. Several words will be also heard from the lips of the scandalous Ukrainians which will be understood for all the present (money, debts, and fuck off, whore), the name of Perfetsky will also be heard... The Author will turn up trying to calm down his excited countrymen, but it will have no effect – the quarrel will turn into rough and tumble fight / jostle and only the turning up of some people of the theater personnel who in imperative form will demand to leave the hall and then the word «Polizei» will make them subdue and, fiercely snapping, leave the hall into the lobby. A minute or two will pass and the performance will start/ begin.

У же з першого рядка виникає проблема адекватного перекладу заголовку репліки, яку можна передати як *before the beginning* чи *before the play starts/begins*. У першому випадку відбувається точна передача заголовку, а в другому адекватний переклад усуває будь-які двозначності у розумінні перекладеного тексту.

Значну трудність викликає переклад мішанки мов та використання російського жаргону, аргю, обценненої лексики в українській мові в тексті оригіналу. Перед перекладачем постає нелегке завдання адекватної передачі як смислу цієї лексики, так і можливого використання англійського (а може в даному випадку і не тільки, якщо врахувати російськомовні вкраплення в українській лексиці) еквіваленту:

... «шо кідалово, какоє кідалово?!» – «ти мене кинув, поняв?!!» – «не поняв, шо за гнилий базар!» – «а такий базар, шо ти за нево ответіш!» – «ти ответіш – ти мнє в гробу ответіш!»...[2]

... «what binko / bilk, whata binko?!» – «you bilked me, got it / gotchit?!!» – «no, I don't, what a talk shit!» – «the talk shit, you'll pay for it!» – «you'll pay – you'll pay me in the coffin!...»

Очевидно, що перекладачу не вдається оминати втрат при перекладі, особливо з огляду емоційного навантаження субстандартною лексикою та відхилень від літературної норми («шо», «поняв», «нево» тощо), але загалом відтворюється загальна канва оповіді та характеристики персонажів.

Навіть деякі лексеми, які належать до стандартів літературної мови при перекладі можуть нейтралізуватись в аспекті емоційного навантаження (див.напр.: «З'явиться Автор, який намагатиметься заспокоїти своїх **розпалених** земляків», «The Author will turn up trying to calm down his **excited** countrymen»).

Етнокультурні елементи, характерні для мови джерела часто є непереборним бар'єром при відтворенні у тексті перекладу їх емоційно-сміслового потенціалу. Наприклад:

Отець Антоніо: Для цього не конче йти аж до церкви. Виговорися перед першим-ліпшим бездомним п'яничкою і матимеш те, до чого прагнеш... (хвилину помовчавши). Добре вже, розповідай.[2]

Padre Antonio: It's not necessary to go to church for this. Speak out to any homeless drunkard you will meet and will have what you want... (being silent for a moment). OK, go ahead.

Як видно із вище наведених прикладів, українські лексеми «не конче», «першим-ліпшим», «Добре вже», а тим більше «розповідай» не є повними

відповідниками для англійських нейтральних за конотацією лексем «*It's not necessary*», «*any*», «*OK*», «*go ahead*». А демінутиви («*п'яничкою*» тощо) взагалі є прерогативою української мови і лакуною для мови приймаючої культури – англійської мови.

Лишень ці декілька зауваг з досвіду перекладу художнього тексту можуть слугувати свідченням гетерогенності тексту-джерела та тексту перекладу з огляду їх некогруентності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Автономова Н.С. Познание и перевод : Опыты философии языка / Н.С. Автономова. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2008. – 704 с.

2. Андрухович Ю.І. Нелегал Орфейський. Театралізований фільм у тринадцяти сценах з прологом і епілогом. Рукопис. / Юрій Ігорович Андрухович – 33 с.

3. Рябцева Н.К. Прикладные проблемы переводоведения : Лингвистический аспект : учеб. Пособие /Н.К. Рябцева. – М. : ФЛИНТА : Наука, 2013. – 224 с.

4. Эко Умберто Сказать почти то же самое. Опыты о переводе / Перев. с итал. А.Н. Коваля. – СПб. : Симпозиум, 2006. – 574 с.

*Олена Галинська
(Національний університет харчових технологій)*

ЕТНОУНІКАЛЬНА СИМВОЛІКА ВНУТРІШНЬОМОВНИХ УКРАЇНСЬКИХ ТА АНГЛІЙСЬКИХ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У МЕЖАХ АНТРОПНОГО КОДУ КУЛЬТУРИ

Питання дослідження символу, символіки належить водночас до сфери як філософських, культурологічних, так і лінгвістичних досліджень, і пов'язане з розумінням природи мови. Представники різних шкіл, як філософських, так і мовознавчих (Ч. Пірс, Ю. Лотман, Е. Сепір, П. Флоренський, О. Лосєв, М. Костомаров, О. Потебня та ін.) ґрунтовно вивчали це питання. Так, український вчений О. Потебня зазначав у своїх працях, що наївна картина світу, її символіка, – це певний етап розвитку мислення та мови [3]. Учений досліджує символічні дії, не лише так звані «предметні» символи, виявляючи при цьому метафори та їх символи. Е. Сепір зазначав, що «ми можемо розглядати мову як виражені в символах вказівки до культури» [4].

Над проблемою символу як компонентом фразеологізму працювали українські фразеологи В. Ужченко, Д. Ужченко, О. Левченко та ін. Як вважає О. Левченко, «використання символів у фразеологізмах спричиняє, з одного боку, скорочення коду, бо символ транслює експресивність, емоційність, загалом містить оцінку, а з іншого боку, символ у багатьох випадках ускладнює ФО національно-культурною своєрідністю [2, с. 64].

Атрибути символів мають різне походження. Їх джерелами є християнство, вірування, обряди, міфологія, література. Слід зауважити, що в нашій розвідці зосереджуємося переважно на тих етносимволах, які в досліджуваних нами фразеологічних системах української та англійської мов різняться, є етнопецифічними, тобто *внутрішньомовними*. Водночас, для дотримання принципів зіставного дослідження та отримання правильних висновків, за допомогою порівняльно-історичного методу (реконструкції джерел етнокультурної інформації українських та англійських ФО), зіставно-типологічного методу (виявлення спільних закономірностей і відмінностей у мотивації культурної інформації у ФО обох мов) залучатимемо й міжмовні фразеологізми.

Людина займає особливе місце на Землі і ототожнює себе з центром Всесвіту. Вона задає антропологічне розуміння існування, так як світ сприймається нею за зразком. Людина тотожна світові, і навпаки, тобто образи людини та світу є взаємоізоморфні. Людина знаходиться в площині культури, яка стала для неї реальним явищем. Саме через людину формується особливий код, що використовується для позначення предметів, явищ, що існують у світі, – антропний. І не випадково антропний код культури займає провідне місце в системі кодування. Антропний, або власне людський код культури, – це сукупність номінацій людини в її фізичних, інтелектуальних, функціональних іпостасях, що позначають різні аспекти людини, її якісні характеристики, фізичні та емоційні стани.

З давніх-давен родина була осередком родоводу, про що свідчать слова ще прамови на позначення кровної спорідненості – *брат, син, сестра, дочка*. Назви за спорідненістю становлять своєрідне родовідне дерево [1, с. 211]. Як старший у родині, її голова, за давніми звичаями батько був господарем, мудрим порадиником і вихователем дітей. І діти, особливо син, успадковують не лише батьківське добро, а й вдачу, тому прислів'я каже: «*Яка вода, такий млин, який батько, такий син*». Маємо широкий фразеологічний ряд на позначення рідні, свояцтва: *бідний родич* «нещасний, невлаштований», *ні сват, ні брат* «зовсім чужа людина»; *ні роду, ні плоду* «хто-небудь зовсім одинокий», ірон. *свояк з лівої щоки* «нерідна, чужа людина» [СФУМ, с. 603; 630; 603; 637]. В англ. зафіксовано: *seven daughter of a seven daughter* «пророчиця, провісниця, віщунка» (за старим повір'ям, сьома дочка сьомої дочки має дар віщування); *cousin seven times removed* «дальній родич» [АУФС, с. 853; 876]. Взагалі число *сім* здавна вважалося магічним. Сім днів тривав потоп, кожна із семи планет мала свій день. Додамо до цього сім чудес світу, сім днів тижня. Ця цифра увійшла до складу деяких англійських ФО, а також до складу вживаних українських фразеологізмів і паремій: *сім п'ятниць на тиждень; дерти сім шкур; як сім баб пошентало; сім мішків гречаної вовни* (наговорити, наплести) [СФУМ, с. 651; 195; 651]; *Сім баб – сім рад, а дитя безпутне; Прийде сім баб та скаже сім рад; Свято – сім баб розп'ято* [ППа, с. 147; ППб, с. 316].

Частину етноунікальних символів становлять фольклорні етносимволи – назви людей: *дідова дочка, бабина дочка, Іван-Побиван, Івасик-Телесик* та ін. У фразеології закріпився образ *язикатої Хвеськи* на позначення дуже говірливої

людини, переважно жінки, образи неіснуючих царів – за *царя Гороха (Тимка, Панька)* «дуже давно» (пор. англ. *When Queen Anne was alive* «ще за царя Панька, дуже давно») [АУФС, с. 1003]. В українському мовно-культурному просторі функціонує ФО з прецедентними іменем *баба Палажка [і баба Параска]*, персонажами оповідань І.С. Нечуя-Левицького в значенні «язикатий, чванливий». Слід сказати, що фразеологічним зворотам казкового походження властиві всі особливості малих фольклорних жанрів – прислів'їв, приказок, примовок, загадок – глибинна символізація значення, усталеність форми, художня виразність. Наведемо найхарактерніші з них, які стали народними приповідками: *Ні здумати, ні згадати, ні пером описати; за діда-прадіда; Стоїть на воротах у червоних чоботях; Ось тобі казка, а мені бубликів в'язка; За царя Панька (Тимка), як була земля тонка.* Символізація імені на українському мовному ґрунті виразно постає на прикладі засвоєних християнською церквою власних імен людей. Так, давньоєвр. *Gabri'el* («моя міць», «Бог») переосмислене на християнському тлі як «сила Божа» чи «людина Божа», ввійшло як ім'я *Гавриїл* [1, с. 178]. Це ім'я носить один із старших ангелів (у християнстві – архангел). За Біблією, саме архангел Гавриїл приніс Діві Марії звістку про народження у неї Бога-Сина [там само, с. 179]. В етносвідомості українців це ім'я символізує вайлувату, невправну, не надто розумну людину. Пор.: фам. *крути, Гаврило* (вживається для спонукання, заохочення; жарт. *сім мішків гречаного Гаврила* «багато зайвого, безглузлого» [СФУМ, с. 317; 651].

У народній фразеології найчастіше зустрічаємо імена *Іван, Макар, Мартин, Петро, Хома, Параска, Хима*. Особливо показовими є прислів'я та приказки, згруповані навколо імені *Іван*, що уособлює поняття «проста людина», «бідняк»: *Іван – не пан, а сто золотих – гроші; Як не буде Івана, то не буде пана; Не буде з Івана пана* [ППа, с. 204–223].

В англійській фразеології виразну етносимволіку має ім'я *Jack*: *Jack Homer* «самовдоволений, пихатий хлопчисько»; *Jack Sprat* «карлик, нікчема» (вирази з дитячих віршів); *Jack of all trades* «майстер на всі руки»; *Jack of both sides* «дворушник, людина, що намагається служити багатьом; і нашим, і вашим»; *Jack Tar* «англійський матрос» (*Tar* у цьому виразі є скороченням *tarrauln* – брезент, костюми з якого носять матроси у штормову погоду [АУФС, с. 558–559]. Популярним є ім'я *Tom*: *Tom fool* «дурень, блазень»; *Tom Perper* (мор. жарг.) «дуже брехлива людина» [АУФС, с. 956].

Таким чином, основними джерелами етнокультурної інтертекстуальної інформації внутрішньомовних фразеологізмів антропного коду культури виступають: родинне, суспільне життя та взаємини; фольклор: літературні джерела; звичаї, рід занять. Перспективним у цьому аспекті видається ширше, більш ґрунтовне дослідження етноунікальної символіки крізь призму антропного коду культури, зокрема тієї символіки, що базується на традиціях, віруваннях, уявленнях обох етносів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жайворонок В. Українська етнолінгвістика: Нариси / Віталій Жайворонок. – К. : Довіра, 2007. – 262 с.

2. Левченко О.П. Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект [монографія] / О.П. Левченко. – Л. : ЛРІДУ НАДУ, 2005. – 352 с.

3. Потебня А.А. Символ и миф в народной культуре / А.А. Потебня [сост., ст. и коммент. А.Л. Топоркова] – М. : Лабиринт, 2007. – 480 с.

4. Сепир Э. Положение лингвистики как науки / Сепир Э. // История языкознания XIX и XX веков в очерках и извлечениях. – М. : Учпедгиз, 1960. – Ч. 2. – С. 175–181.

СПИСОК ДОВІДНИКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. АУФС – Англо-український фразеологічний словник [уклад. К.Т. Баранцев] – К. : Знання, 2005. – 1056 с.

2. ППа – Прислів'я та приказки: Людина. Родинне життя. Риси характеру [упоряд. М.М. Пазяк]. – К. : Наук. думка, 1990. – 528 с.

3. ППБ – Прислів'я та приказки: Взаємини між людьми [упоряд. М.М. Пазяк]. – К. : Наук. думка, 1991. – 440 с.

4. СФУМ – Словник фразеологізмів української мови [уклад. В.М. Білоноженко, І.С. Гнатюк та ін.]. – К. : Наук. думка, 2008. – 1104 с.

Олег Деменчук

(Рівненський державний гуманітарний університет)

SEMANTIC DERIVATION OF ABSORPTION ADJECTIVES IN ENGLISH AND POLISH

Semantics modeling is thought to reveal not only the conceptual entities that underlie the contents of a linguistic item or a class of linguistic items but also those areas of language cognition that represent the national worldview, the specificities of ethnic mentality, and the peculiarities of cognitive abilities which belong to different linguistic communities [1; 2]. From this perspective, semantics modeling acquires significance for cross-linguistic (either contrastive or typological) studies, as it offers methods to decipher the peculiar manners in which the semantics of a linguistic item encodes and distributes information on a certain state of affairs in both related and non-related languages.

In order to substantiate the ways languages (in our case, English and Polish) construe the development of linguistic items' semantic paradigms, we will resort to the *absorption vocabulary* – a semantic class of words that denote the mental state of a person absorbed (lost, buried, plunged, etc.) in thought, memories, dreams etc., cf.: *sink* «to be absorbed in thought»: *He pursued his way through the woods sunk in deep thought*; *pogrążyć się* «całkowicie oddawać się jakiejś myśli lub stanowi»: *Czekam, aż myśl, jak łódka wirami kręcona, zbląka się i na chwilę w niepamięć pogrąży*.

The analysis of the models of semantic derivation will be carried out based on absorption adjectives. The choice is substantiated by the specific feature of the adjective as a semiological subclass of words – just like verbs, adjectives consist of a list of argument positions [3, p. 21] and reveal dependency which usually holds between the predicate and its actants. This suggests the relational (situational) character of the semantic structure of the adjective.

The analysis of absorption adjectives valence affords ground to claim that the conceptual domain of mental engrossment in the contrasted languages may expand the boundaries to: behavioural, cf.: *a pensive attitude, a thoughtful touch, zamyślone postępowania*, etc.; significative, cf.: *a pensive smile, thoughtful look, dreamy eyes; rozmarzone oczy, spojrzenie, zamyślona twarz, zadumany uśmiech*, etc.; associative, cf.: *a pensive wind, twilight, skupione uliczki, zadumane brzozy*, etc.; attributive, cf.: *a thoughtful cup of tea*; manifestative, cf.: *a thoughtful movie, article, essay*, etc.

One of the typical models of semantic derivation that absorption adjectives reveal in the contrasted languages is the implicative model «the state of mental engrossment → manifestation (outward expression) of the state», cf.: *a pensive mind → a pensive look; Był tak zamyślony, że nie słyszał pukania → Z zamyślonego spojrzenia i cichych westchnień można się było domyślać, że jest zakochana*. The model reveals the features of a universal tendency, as it regularly occurs across other languages, cf.: Ukrainian *задумливій погляд*; Serbian *задубљено гледати*; French *regard rêveur*; German *ein nachdenkliches Gesicht Machen*; Spanish *mirada pensativa*, etc.

The change of the taxonomic class suggests the change of a semantic derivation strategy. The extension of the situation concept, in this case, is reduced to the specifications of a participant's taxonomic class, resorting to the categorical model «the manifestation of the engrossment state → the impressions obtained from the manifestation», cf.: *a thoughtful voice (of a person) → a thoughtful song (of a bird)*. The conceptualization of the situation grounds on the auditory experience, which the bird's song evokes in the Experiencer. It is the case of the denotative analogy based on the denotative identity of a particular tone reproduction. The impressions might also be evoked within the visual or tactile modes of perception, with fixed positions, cf.: *Dwie zadumane płaczące brzozy stoją na straży wsi*, or fixed movements, cf.: *How have I sate while piped the pensive wind*, being the analogies.

One more representation is the actantial model «the state of mental engrossment → potential realization of the state». The model represents the situation with the participant increase assigned to the semantic role «the possible state of affairs». In Polish, the situation is commonly construed as an actual (based on direct observations) state of affairs, cf.: *Stach szedł w milczeniu, zamyślony nad przyszłością*. In English, such a situation may be construed as a usual (based on generalizations or recurrences) state of affairs, cf.: *A Prisoner is always thoughtful of his liberty and safety*. It is peculiar for English absorption adjectives to extend to the boundaries of the evaluation concept. The situation in this case is enriched with a Beneficiary participant advantaged on the part of the Experiencer, cf.: *She is very unselfish and thoughtful of others*.

The absorption adjectives in the contrasted languages may also realize the categorical model «the state of mental engrossment → the state of physical concentration». The semantic development reveals the features of a metaphorical transference, resorting to a 'concentration analogy' strategy. The semantic derivation may apply to the models of two types: (a) *centric* «concentration of objects – centering of objects» (the concentration of objects at a certain point is conceptualized as convergence of the objects to the center); (b) *cluster* «concentration of objects –

collection of objects» (placing objects closely to each other and one another is conceptualized as a conglomeration of the objects). In English, absorption adjectives may apply to both models, cf.: *Then calm, concentrated, and still, and slow, he lay coiled like the boa in the wood* → *The parcelling of an army before a concentrated enemy*. In Polish, it is a cluster model that counts, cf.: *Byli skupieni i pilnie pracowali* → *Skupiona zabudowa wsi*.

Semantic derivation modeling of absorption adjectives is considered simultaneously with a situation concept extension. The extension of the concept is supposed to be determined by the changes the participants undergo within the source-to-target-situations transitions (shifts). The development of the mental engrossment situation construed by the English and Polish adjectives suggests the regular way of the changes, revealing the extension of the concept in the direction «internal (mental) systems» → «external (identificational, associative, evaluative, etc.) systems».

The analysis of absorption adjectives reveals differences in the ways the situation concepts extend in the contrasted languages. In Polish, the extension is more localized what concerns the relationships between the target and source situations. The localization suggests the restrictions in the concept extension, reduced to the behavioural, significative and associative conceptual domains. In English, the target-to-source relations are somewhat loose. That predetermines a wider scope of the source concept extensions, additionally overlapping the boundaries of the attributive and manifestative conceptual domains.

In order to proceed with an overall survey of absorption vocabulary semantic derivation models and to establish the general cognitive mechanisms that underlie the semantic development of absorption words in the related and non-related languages, it is necessary to carry out further research into semantic derivation modeling in its comparative-historical and typological aspects.

REFERENCES

1. Bryhcín T. Latent semantics in language models / T. Bryhcín, M. Konopik // *Computer speech and language*. – 2015. – Vol. 33. – Issue 1. – P. 88–108.
2. *Cross-linguistic semantics* / Ed. by C. Goddard. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publ., 2008. – 356 p.
3. Dik S. *Functional grammar in Prolog. An integrated implementation for English, French, and Dutch* / S. Dik. – Berlin : Mouton de Gruyter, 1992. – 264 p. – (Natural Language Processing ; 2).

Наталія Доленко

Науковий керівник – викл. Опанасенко Ю.В.

(Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКИХ ДІАЛЕКТИЗМІВ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ

Однією з актуальних проблем теорії та практики перекладу є відтворення українських діалектизмів німецькою мовою. Наразі спостерігається значний інтерес мовознавців і перекладознавців до дослідження проблеми перекладу

територіальних і соціальних діалектів у творах художньої літератури. Підвищеній увазі науковців до вивчення цього складного питання сприяє зокрема й те, що твори українських письменників останнім часом набувають популярності за межами нашої держави. Відповідно, виникає необхідність створення якісних перекладів цих творів, що, в свою чергу, породжує низку перекладознавчих проблем, які потребують нагального розв'язання. Питання відтворення діалектизмів в дихотомії «українська-німецька» належить саме до тієї перекладознавчої царини, яка дотепер залишається маловивченою.

Дослідження способів перекладу територіальних діалектизмів передовсім потребує чіткого визначення власне самого поняття діалектизму. Енциклопедія української мови містить наступну дефініцію терміну: «Це позанормативний елемент літературної мови, що має виражену діалектну віднесеність. Діалектизми віддзеркалюють процес адаптації літературною мовою територіально здиференційованих елементів діалектної мови чи регіональних варіантів літературної мови» [1, с. 146]. Під діалектом ми розуміємо різновид мови, який відрізняється від інших варіантів своїми граматичними, фонетичними та лексичними рисами; співвідноситься з певною територією, соціальним класом чи групою. Тож варто розуміти, що в діалектних словах закладена інформація про специфічні мовно-регіональні засоби позначення загальновідомих предметів, подій, явищ, яку досить важко передати при перекладі.

Наразі не існує чіткої відповіді на питання, який спосіб перекладу є ключовим у відтворенні національно-забарвленої лексики засобами іншої мови, тому вважаємо за доцільне дослідити наявні підходи науковців до перекладу діалектної лексики. У цьому відношенні О. Медвідь адекватним вважає такий переклад, у якому відповідники мови перекладу побудовані на тих самих прагматичних компонентах значення, що й одиниці діалекту мови оригіналу [2, с. 272]. Тоді як професор Т.Р. Кияк зауважує, що відтворення адекватного комунікативного ефекту першотвору видається можливим навіть тоді, коли його діалектні особливості будуть втрачені у перекладі. Головним завданням перекладача постає передача художньо-естетичної цінності оригіналу [3, с. 156]. На думку В.С. Виноградова, діалектизми можуть передаватися загальнолітературними словами, а втрачена інформація, пов'язана в художніх текстах зазвичай з мовною характеристикою героя або описом того чи того середовища, компенсуються будь-якими іншими мовними засобами в тому ж мікроконтексті або в іншому місці широкого контексту [4, с. 85]. Щодо деяких засобів актуалізації іншомовних діалектів у мові перекладу думки науковців все ж таки збігаються. Так, більшість вважає, оптимальним засобом відтворення діалектизмів просторіччя, елементи загальнонародної розмовної мови в правильному стилістичному ключі. Йдеться не лише про елементи словника (так звані лексичні діалектизми), а й про синтаксичні конструкції, властиві народно-розмовній мові, а також певні словотворчі моделі. Таким чином, саме просторіччя в широкому смислі слова слугують основним функціональним еквівалентом територіальних та соціальних діалектів у цільовій мові [5, с. 251].

В Україні розрізняють три територіальні діалекти: південно-західний, південно-східний і північний. Кожен ділиться на говори, а вони, в свою чергу – на ще більш дрібні регіональні різновиди народної мови. Тож можна говорити про те, що діалектизми як розмовна лексика соціолокального характеру широко репрезентовані в українській мові.

Розгляньмо окремі випадки відтворення українських діалектизмів німецькою мовою, взяті з перекладу уривку роману Ю. Винничука «Танго смерті» («*Todestango*»), здійсненого Л. Нагель [6]. У творі описується, як перетинаються долі чотирьох повстанських родин: української, німецької, польської і єврейської. Цей роман Ю. Винниченка багатий на діалектизми, які становлять інтерес нашого дослідження.

Так, діалектне слово *заки* (літ. поки), Лідія Нагель перекладає нейтральним *noch bevor*, при цьому спостерігається втрата національного колориту діалектизму. Діалектне *вуркотіти* (літ. тихо, переливчасто говорити) у німецькому перекладі звучить як *schnurren*, що передає схоже значення, проте не є діалектизмом в німецькій мові, а належить до пласту розмовної лексики. *Шуфелька* (літ. лопатка, совок) в інтерпретації перекладача перетворюється на *Schaufel*. Цей відповідник цілком влучно передає предметне значення діалектизму, однак конотативне значення лексема при цьому знову ж таки втрачає. Також діалекте *хутенько гамцяти* (літ. швидко їсти) перекладено як *happa happa*. Інтерпретатор використовує повтор для підсилення значення лексеми і свій відповідник будує на просторічному *Happ*, що означає хапання (ротом, зубами). *Терта бульба* (літ. терта картопля) у перекладі звучить *geriebene Kartoffeln*, тобто типове для західної Волині та Львівщини слово *бульба* перекладається нейтральним *Kartoffeln*. А *пампулі* (літ. щоки), у перекладі перетворюється на *Hamsterbacken*, дослівно щоки хом'яка. У цьому прикладі в основі обох лексем лежить певна метафора. Проте в кожному випадку вона заснована на іншому образі. В оригіналі – це пухкий виріб із тіста – пампушки, який в народі асоціюється з пухкими щоками, а в перекладі – образ тварини, який має схожий асоціативний шлейф.

Загалом здійснений аналіз діалектизмів у перекладі уривку з роману Ю. Винничука «Танго смерті» німецькою мовою дозволяє стверджувати, що переклад таких лексичних одиниць становить значні труднощі для перекладача, позаяк відтворити усі компоненти значення національно та культурно забарвленої лексеми у повному обсязі на практиці виявляється неможливим. Перекладач у цьому випадку може лише нескінченно довго наближатися до цієї надскладної мети. Під час перекладу діалектних лексем інтерпретатори найчастіше звертаються до просторічних елементів цільової мови, що є абсолютно виправданим і обґрунтованим рішенням, оскільки загальнонародна розмовна мова за своєю образністю та комунікативним впливом на реципієнта є найближчою до діалектів. При цьому важливим для перекладача тут виявляється не просто відмінне знання двох мов, двох культур, а й творчі здібності та здатність відчувати текст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Українська мова : енциклопедія / редкол.: Русанівський В.М. (співголова), Тараненко О.О. (співголова), Зяблюк М.П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во «Укр. енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2004. – 824 с.
2. Медвідь О. Проблема використання діалектизмів і просторіччя в українському художньому перекладі / О. Медвідь // Другий Міжнародний конгрес україністів, Львів, 22-28 серпня 1993 р. – Львів, 1993. – С. 272–277.
3. Кияк Т.Р. Теорія та практика перекладу (німецька мова) / Кияк Т.Р., Огуй О.Д., Науменко А.М. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 586 С.
4. Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / В.С. Виноградов. – М. : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с
5. Денежна Е. Відтворення йоркширського діалекту в українських перекладах (на матеріалі роману Д.Г. Лоуренса «Коханець леді Чатерлей») / Емілія Денежна // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер. : Філологічні науки. – 2009. – Вип. 81(4). – С. 251–255.
6. Wynnytschuk J. Todestango / Jurij Wynnytschuk; пер. з нім. Л. Нагель // Альманах сучасної української і німецької літератури / Goethe-Institut в Україні. – № 3. – К. : Кальварія, 2013. – С. 37–40.

Тетяна Заболотна
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»)

БУКВАЛЬНИЙ ПЕРЕКЛАД ТА КАЛЬКУВАННЯ ЯК ОСНОВНІ СТРАТЕГІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕТНОУНІКАЛЬНОЇ СЕМАНТИКИ

Переклад етнокультурних мовних одиниць підлягає загальним правилам передачі у режимі «*the source language – the target language*». Проте відсутність певної реалії чи поняття в одній із мов ускладнює процес перекладу.

Найуживаніші засоби передачі англійських етнокультурних мовних одиниць українською мовою такі: транскрибування та транслітерація, калькування (послідовний переклад), описовий переклад, переклад шляхом знаходження відповідних еквівалентів, переклад шляхом знаходження відповідних аналогів, перекладацькі трансформації. У деяких випадках доречно поєднувати два види перекладу, напр., послідовний переклад з елементами описового перекладу.

При буквальному перекладі відтворюється буквений чи звуковий склад оригіналу. Переважно цим засобом перекладу відтворюються власні та географічні назви та реалії. До буквального перекладу відносяться: транскрибування та транслітерація, які часто використовують при перекладі лексичних одиниць, що позначають титул, звання, монетарну систему та деякі суспільно-економічні явища. Напр.: *lord – лорд, sir – сер, Senator – сенатор, mister – містер, skinhead – скінхед, shilling – шилінг, penny – пенні*.

За допомогою транслітерації відтворюють буквенний склад оригіналу на позначення грошових одиниць: *Ben Franklin* – Бен Франклін / *Yard* – Йярд (100 доларів); *Suzu* – Сюзі (1 долар).

Слід зазначити, що для кращого розуміння британського титула 'lord', доцільно застосувати засіб знаходження найближчих еквівалентів, таких як «володар», «власник», «пан» і т.п., як це ми спостерігаємо у передачі назви роману Джона Толкієна (*John Ronald Reuel Tolkien*) – 'The Lord Of The Rings' – «Володар кілець».

Розглядаючи англо-українські переклади етноралій шляхом транскрибування та транслітерації, ми помітили, що найчастіше цей спосіб використовують у таких випадках:

1) транслітерації деяких редукованих голосних та приголосних, що не вимовляються: *Cromwell* – Кромвел, *William* – Вільям; *Dorset* – Дорсет, *Portland* – Портленд, *Campbell* – Кемпбе;

2) незбереженні подвійних приголосних між голосними та буквосполучення *ck*: *boss* – бос, *roll* – рол, *football* – футбол, *Jackson* – Джексон;

3) збереженні деяких особливостей правопису слова, які дозволяють наблизити звучання слова при перекладі до вже відомих зразків. Особливо це стосується топонімів та антропонімів: *Alaska* – Аляска, *Alabama* – Алабама, *Arizona* – Арізона, *Boston* – Бостон, *Columbia* – Колумбія, *Missouri* – Міссурі, *Matilda* – Матільда.

Традиційні виключення стосуються, головним чином, перекладів імен історичних осіб та деяких географічних назв, що вже закріпилися в звичаях та в часі: *Charles I* – Карл I (а не Шарль, фр.), *William III* – Вільгельм III (а не Вільям, фр.), *Edinburgh* – Едінбург (а не Едінборо).

Досліджуючи причини застосування буквального перекладу, стає зрозуміло, що він відтворює формальні елементи оригіналу. Основною причиною використання буквального перекладу є бажання відтворити змістові елементи більш високого рівня еквівалентності, не забезпечивши передачу змісту на попередніх рівнях. У таких випадках буквальний переклад може супроводжуватися поясненнями, що розкривають дійсний зміст оригіналу.

Калькування (послівний переклад) припускає існування двосторонніх міжмовних відповідностей між елементарними лексичними одиницями, які і використовуються в якості «будівельного матеріалу» для відтворення внутрішньої форми слова, яке перекладають. Калька буває повна та часткова. Повна калька – послідовний дослівний переклад у мові-реципієнті всіх елементів слова з мови-продуцента: англ. *chemical* – хімічний (суфікс – *al* відповідає суфіксу *-чн-* + закінчення *ий-*; корінь *chemic-* – кореню *-хімі-*). Часткова калька – переклад у мові-реципієнті не всіх елементів слова, що надійшло з мови-продуцента: англ. *warming* – потепління (суфікс *ing-* відповідає суфіксу *-ння*).

Найчастіше послівний переклад застосовується в якості проміжної стадії у процесі пошуку оптимального варіанту перекладу. У випадку, якщо порядок

слів у синтаксичній одиниці мови оригіналу і мови перекладу збігається, то такий послівний переклад є літературним.

При послівному перекладі відбувається відтворення не звукового, а комбінаторного складу слова або словосполучення, коли складові частини слова (морфеми) або фрази (лексеми) мови оригіналу перекладаються відповідними елементами мови перекладу: *pass-fail* – залік-незалік, *Commemoration of ancestors* – поминання предків, *Olympian calmness* – олімпійський спокій.

Сутність калькування полягає у створенні нового слова або сталого виразу в мові перекладу, що копіює структуру вихідної лексичної одиниці. Саме так робить перекладач, коли перекладає *superpower* як наддержава, *British Broadcasting Corporation* – Британська трансляційна корпорація, *United Kingdom* – Об'єднане королівство та ін. У ряді випадків використання прийому калькування супроводжується зміною порядку наступності елементів лексичної одиниці, що піддається калькуванню: *land¹-based² missile³* – ракета³ наземного¹ базування²; *Rapid¹ Deployment² Force³* – сили³ швидкого¹ реагування².

За допомогою послівного перекладу часто перекладаються словосполучення: *The House of Lords* – палата Лордів; *Unlike the elected House of Commons, most members of the House of Lords are appointed.*

Таким чином, проаналізувавши існуючі засоби перекладу, слід зазначити, що правильний вибір засобу перетворення одиниці оригіналу в одиницю перекладу – одне з основних умов створення адекватного тексту в мові, якою відбувається переклад. Ми виявили, що транскрипція та транслітерація вживаються для передачі українською мовою ономастичних, етнографічних, суспільно-політичних, військових та реалій системи освіти, релігії та культури. У тих випадках, коли реалія виступає інтернаціоналізмом і є зрозумілою для обох сторін, перекладачі обмежуються її транскодуванням, не вдаючись до додаткових способів передачі. На нашу думку, застосування транскодування тут доречно, оскільки дозволяє зберегти іншомовну форму реалії, повністю передавши її зміст.

Проте, набагато частіше у тексті оригіналу зустрічаються етнореалії, які незрозумілі українцям, та їх передача транскодуванням лише перенавантажує текст перекладу незрозумілими для сприйняття словами, тому слід вдаватися до тлумачного перекладу тієї чи іншої етнореалії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Прус С.І. Cross-cultural Communication as a Part of Professional Training of Translators / S.I. Prous // Вісн. СумДУ – Суми : Сумський держ. ун-т, 2002. – № 4. – С. 157–160.
2. Святюк Ю.В. Семантика та функціонування етнономінацій у сучасній англійській мові : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.04 – «Германські мови» / Святюк Юлія Вікторівна; Донецьк. нац. ун-т. – Донецьк, 2005. – 20 с.
3. Скрильник С.В. Трансференція у перекладі / Сергій Скрильник // Нова філологія : Зб. наук. пр. – Запоріжжя : ЗНУ. – Вип. 63. – 2014. – С. 98–102.

Оксана Зосімова
(Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди)
Ольга Піскун
(Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)

ВІДТВОРЕННЯ ЗНАЧЕНЬ ЕМОЦІЙНО ЗАБАРВЛЕНОЇ ЛЕКСИКИ В АНГЛОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДАХ ПОЕМ Т. ШЕВЧЕНКА «КАТЕРИНА» ТА «НАЙМИЧКА»

У процесі міжкультурної комунікації особливу роль відіграє художній переклад, завдяки якому іншомовний читач знайомиться з найкращими зразками красного письменства різних країн. Своєю чергою, у мові багатьох літературних творів важливе місце займає лексика, що віддзеркалює особливості матеріальної і духовної культури певного народу, а її відтворення засобами іноземної мови часто викликає труднощі. Хоча емоційно забарвлені лексичні одиниці не належать до власне реалій, вони також є культурно маркованими знаками, що відображають особливості менталітету нації.

Мета нашого дослідження – визначити основні способи відтворення значень емоційно забарвленої лексики в англійських перекладах поем Тараса Шевченка «Катерина» та «Наймичка», здійснених Джоном Віром, Вірою Річ та Ольгою Шарце.

Українська мова дуже багата з точки зору різних форм виявлення ласки. Зокрема, прикметним є розмаїття зменшувально-пестливої лексики, яку Т. Шевченко широко використовує у своїх поемах. Іменники та прикметники зі зменшувально-пестливими суфіксами зазвичай перекладають англійською мовою за допомогою двох способів: морфологічного та лексико-синтаксичного [3, с. 384–385], наприклад: *татко* – *daddy* або *dear dad*; *матусенька* – *mummy* або *dear mum*; *хмаринка* – *cloudlet* або *little cloud*. У досліджуваних нами перекладах більшість подібних українських слів передаються англійською мовою шляхом застосування лексико-синтаксичного способу, як-от: *ховрашки* – *the timid gophers* [5, с. 30], де стилістично нейтральний іменник *gopher* («ховрах») доповнено оригінальним за семантикою прикметником *timid* («боязкий»), що певною мірою компенсує втрачену конотацію українського демінутива. Значення невеликого розміру можна передати в англійській мові за допомогою сполучення іменників із прикметниками *little*, *tiny*, *small* тощо, наприклад: *шматочок* – *a little piece* [5, с. 180]; *ручечка* – *tiny arms* [5, с. 166].

Цікавий спосіб відтворення значення слова зі зменшувально-пестливим суфіксом маємо в такому прикладі: «*Ані хмариночки* – *No wisp of cloud...*» [5, с. 164], де слово *wisp* («клаптик») стає основою яскравого образу, що цілком відповідає оригіналові.

Проте, на жаль, більшість українських демінутивів втрачають своє емоційно-експресивне забарвлення в перекладі, що призводить до збідніння образності, як-от: *садочок* – *orchard*, *оченята* – *eyes*, *личко* – *face*, *новенька хустиночка* – *new kerchief* [5, с. 15, с. 19, с. 21].

Одне й те саме зменшувально-пестливе слово може перекладатися по-різному в межах одного твору. Так, демінутив *свічечка* вживається в поемі «Наймичка» двічі: *свічечки – candles* [5, с. 168], *свічечки – slender candles* [5, с. 180]. У першому випадку конотативне значення української лексики повністю втрачено, тоді як переклад *slender candles* додає образіві потрібного забарвлення.

Зменшувально-пестливі й розмовні форми імен Віра Річ транслітерує, зберігаючи колорит оригіналу, наприклад: *Катруся, Катря, Яриночка – Katrusia, Katria, Yarynochka* [4, с. 33, 25, 165]. Іноді перекладачка доповнює транслітерацію іншими засобами, як-от: *Івась – little Ivas* [4, с. 35].

Труднощі викликає також переклад слів зі зневажливим значенням, де негативна конотація виражена морфологічно, наприклад, за допомогою префікса в прикметнику *препоганій*. В англійській мові Джонови Віру довелося вдатися до лексичної заміни (ситуативного відповідника [1, с. 139–140]): *препоганій – monster* [5, с. 43].

Крім того, слід звернути увагу на експресивні форми звертань, що є такими популярними й різноманітними в українській мові. Наприклад, у перекладі «Катерини» Джона Віра «*серце моє коханеє*», «*небого!*», «*серце моє*», «*мій голубе!*» передаються відповідно як «*my lover!*», «*my dear!*», «*oh, my dear!*» та «*my darling*» [5, с. 38, 32, 40, 25]. Віра Річ використовує інші мовні одиниці: «*my beloved sweetheart*», «*wretched creature*», «*my poor darling*», «*my dove*» [4, с. 40, 30, 38, 41], що являють собою ближчий до оригіналу переклад емоційних звертань і більш-менш відтворюють їх національний колорит.

Досить часто англійська мова не може зберегти все багатство й глибину емоцій, притаманних українській лексиці, що вживається у звертаннях. Це відбувається, зокрема, через відмінності в конотативному значенні слова або через різницю у сферах його використання.

Наприклад, звертання *лебедики* не може буквально перекладатися як *swans* або навіть *cygnets*, тому що ці лексеми не мають тієї ж конотації й можуть бути незрозумілими для англійців у такому контексті. Тому Джон Вір вдається до контекстуальної заміни: *my friends* [5, с. 38]. Цікаво, що Віра Річ вельми часто перекладає подібні звертання дослівно, як-от: «*Мій соколе милий! – Dear falcon!*» [4, с. 30].

Іноді контекст повністю трансформують, не перекладаючи емоційні звертання. Наприклад, таку яскраву, стилістично й культурно марковану лексичну одиницю, як *небого* (пестлива форма звертання до жінки, молодшої за віком [2]), було втрачено в перекладі поеми «Наймичка» О. Шарце [5, с. 169].

Отже, аналіз шляхів відтворення емоційно забарвленої лексики на матеріалі поем Т. Шевченка засвідчив використання переважно лексико-синтаксичного способу, зокрема, через не досить розгалужену систему морфологічних засобів вираження категорії демінутивності в англійській мові. Прийом додавання означень до стилістично нейтральних іменників, заміна слів ситуативними відповідниками у звертаннях тощо дозволяє певною мірою компенсувати втрачену в процесі перекладу конотацію. Разом з тим, у багатьох випадках емоційне забарвлення оригінальних лексем не вдається зберегти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози). Львів: ЛДУ, 1989. 216 с.
2. Словник української мови: в 11 т. [Електронний ресурс]. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення: 9.01.2018).
3. Korunets I. Theory and Practice of Translation. Vinnytsa: Nova Knyha Publishers, 2003. 448 p.
4. Shevchenko T. Kobzar / translated by Vera Rich; introduced and compiled by R. Zorivchak. Kyiv: Mystetstvo Publishers, 2013. 336 p.
5. Shevchenko T. Selected Poetry. Kiev: Dnipro Publishers, 1977. 334 p.

Анастасія Кінащук
(Рівненський державний гуманітарний університет)

МІЖМОВНІ СПІВВІДНОШЕННЯ ІРРАЦІОНАЛЬНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ (на матеріалі української, англійської та німецької мов)

Попри значні відмінності внутрішніх структурних ознак української, англійської та німецької мов питання міжмовних співвідношень завжди приваблювало лінгвістів, які за допомогою зіставного аналізу намагалися відшукати подібності та розбіжності на різних рівнях мовної системи. Найбагатшим фондом для таких зіставних досліджень, на нашу думку, може слугувати лексико-семантичний рівень мовної системи.

Мета розвідки – схарактеризувати міжмовні співвідношення ірраціональних фразеологізмів в українській, англійській та німецькій мовах.

Ірраціональні фразеологізми – це усталені словосполучення, які позначають стан, в якому людина не може пояснити та осягнути причини своїх вчинків, думок, здогадок тощо, пор.: укр. *учувати серцем*, англ. *six sense*, нім. *lichte Augenblicke haben* тощо.

Характеристика міжмовних співвідношень ірраціональних фразеологізмів (ІФ) передбачає аналіз повних і часткових еквівалентів та аналогів у зіставлюваних мовах, а також безеквівалентних ІФ, що не мають відповідників в інших мовах. Кінцевою метою аналізу є встановлення міжмовних відповідностей (подібностей та розбіжностей) ІФ обраних мов.

Міжмовні відповідності ІФ встановлюються в межах семантичного, структурно-граматичного та компонентного аспектів [1, с. 97]. Основними параметрами, які визначають ступінь міжмовної відповідності зіставлюваних ІФ, слугують: сигніфікативно-денотативне значення, суб'єктивно-оцінна, функціонально-стилістична та емоційно-експресивна конотації ІФ (семантичний аспект), структурні моделі ІФ (структурно-граматичний аспект), компонентний склад ІФ (компонентний рівень).

Повними еквівалентами є такі ІФ, що мають однакові сигніфікативно-денотативне значення, суб'єктивно-оцінну, функціонально-стилістичну та емоційно-експресивну конотацію, структурно-граматичну організацію та

компонентний склад. Наприклад, у ФО *six sense, sechster Sinn* та *шосте чуття* збігається їхнє сигніфікативно-денотативне значення (набір сем – однаковий), вони належать до міжстильових одиниць та побудовані на однаковому образі (емоційно-експресивна конотація збігається). Компонентний склад та структурно-граматична організація відповідають єдиній моделі: *числівник + іменник*.

До міжмовних фразеологічних аналогів належать ті ІФ, що виражають однакові чи близькі значення, але характеризуються повною розбіжністю або приблизною схожістю внутрішньої форми, пор.: *(the) light dawned (on somebody)* vs. *lichte Augenblicke haben*. Фразеологізм *(the) light dawned (on somebody)* має значення «somebody suddenly understood or began to understand something»: *I puzzled over the problem for ages before the light suddenly dawned on me*. Німецький відповідник *lichte Augenblicke haben* має близьке сигніфікативно-денотативне значення «nur zeitweilig klare Gedanken fassen können; (scherzhaft) einen guten Einfall haben»: *So alle paar Wochen, sagt er, hat sie ein paar lichte Augenblicke*. Англійський та німецький відповідники належать до міжстильових одиниць, збігається їхня емоційно-експресивна конотація (ознака ‘раптовість думки’). Однак різниться компонентний склад наведених прикладів. Тому фразеологічна пара *(the) light dawned (on somebody)* vs. *lichte Augenblicke haben* належить до фразеологічних аналогів, протиставлених за параметром компонентного складу. В українській мові відсутній фразеологічний аналог, натомість маємо лексичний відповідник *осявати*, який реалізує значення «несподівано з’являтися, приходити (про думку, догадку)»: *Всіх разом осяла одна думка*.

Найбільше національну специфіку психології, способів мислення, умов розвитку матеріального та духовного життя носіїв мови відображено у безеквівалентних ІФ. Наприклад, англійську ІФ *by the seat of one’s pants: Pilots who are in fog and using only instruments are flying by the seat of their pants* українською мовою можна передати описовою конструкцією *зробити щось за допомогою інтуїції, інстинкту чи удачі*. Той самий компонентний склад за допомогою такої описової конструкції не вдається передати, а емоційно-експресивна конотація значно послаблена при повній передачі сигніфікативно-денотативного значення. ІФ *a nut case «fig. a crazy person; an irrational person»: Bob is acting stranger and stranger. He is turning into a real nut case* також вважаємо безеквівалентною, оскільки українською та німецькою мовою цей зворот можна передати лише дескриптивною конструкцією. До безеквівалентних для англійської та німецької мов належать українські ІФ *учувати (відчувати, чути, розуміти) серцем (душею, нутром)* зі значенням «здогадуватися про щось підсвідомо, інтуїтивно відчувати щось», які можна передати лише описовими конструкціями зі втратою національної ідентичності у вираженні концепту *душі людини* як духовної цінності для українця.

Зіставний аналіз ФО на позначення *іраціональності* в українській, англійській та німецькій мовах демонструє, що у зв’язку із значними розбіжностями внутрішніх структурних ознак цих мов та їхньою належністю до різних систем, для досліджуваного матеріалу не характерні абсолютно тотожні фразеологічні еквіваленти. Натомість на позначення іраціональності

знаходимо міжмовні відношення повної, часткової еквівалентності та безеквівалентності, серед яких найменш поширеними є відношення повної еквівалентності, що обумовлено розбіжностями у світогляді та національній культурі країн кожної з досліджуваних мов. Більш широкий пласт фонду у зіставлюваних мовах займають фразеологічні аналоги та безеквівалентні ірраціональні фразеологізми.

Відтворення специфіки національно-мовної картини світу визначає доцільність подальших досліджень ірраціональних фразеологізмів у зіставно-ономасіологічному аспекті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арсентьева Е.Ф. Сопоставительный анализ фразеологический единиц / Е.Ф. Арсентьева. – Казань : Изд-во Казанского университета, 1989. – 130 с.

*Йиржи Коростенски
(Западночешский университет в г. Пльзень)*

ЯЗЫКОВЫЕ РЕФЛЕКСИИ «КОНТЕЙНЕРА-ЕМКОСТИ» В РУССКОМ ЯЗЫКЕ

В тезисах подытоживается более обширное исследование на конкретном языковом материале русского языка. Вспомогательной линией исследования оказалось сопоставление с чешским, предстаить чешский материал оказалась невозможным из-за ограниченных возможностей объема тезисов.

Целью было установить, сложилось ли у носителей языка понятие категории «емкость», образующее прототипическую основу концепта «контейнер-емкость». Основой для нашего анализа стал ассоциативный эксперимент, в рамках которого использовался корпус 123 имен существительных, в большей или меньшей мере образующих суть данного понятия. В задании эксперимента намеренно не приводились инструкции, как подходить к классификации. Анализируя результаты, мы должны были учитывать специфику способов выражения данного концепта отдельных участников эксперимента, которыми были носители русского языка с незаконченным высшим образованием.

На основе результатов теста было установлено, что определенная группа существительных, обозначающая предметные объекты разного происхождения с якобы отличающимся назначением (в общем понимании, напр., *кухонная посуда, естественные и искусственные водоемы*, а также, напр., определенные *образования земной поверхности*), объединяются в представлениях людей общей функцией. Несмотря на отличительные характеристики «емкостей» в плане их *формы* (круглые, квадратные, с четкими стенами и дном, бесформенные) и *назначения* (посуда для приготовления и хранения блюд, водоемы для хранения воды и др.), они объединены в сознании человека общим понятием категории «емкости». В пользу данного утверждения свидетельствуют результаты проведенного нами ассоциативного теста.

Более прототипичными оказались такие объекты как *банка, бидон, блюдо, блюдце, бокал, бочка, бутылка, ваза, горшок, графин, ковш*, но к ним можно присоединить и другие объекты, напр.: *овраг, ущелье, яма, впадина, вулкан*. Налицо факт, что прототипичность знаков объектов, приводимых нами ниже, включает не только **функциональные** аспекты (напр., возможность «наливания», «выливания», «спускания» или «хранения жидкостей»), но и существенные признаки **формального** характера («дно», «стена», «входное отверстие») и **ориентационные** признаки («вертикально-горизонтальная ориентация»). Данные объекты с указанными прототипическими знаками создают основу для образования самого **концепта** «контейнера-емкости».

О языке можно утверждать, что он является «подставленным» зеркалом, в котором отражается человеческое мышление. Это верно и в случае **языковых рефлексий** концепта «контейнера-емкости», находящих выражение в самых разных языковых рефлексиях, которые могут скрываться не только в **словообразовательных суффиксах** имен, но и в **предлогах**, разных **адвербиальных выражениях** и **адъективных лексемах**.

Не обращая внимания на динамические аспекты движения объектов «контейнера» и учитывая положение (позицию) «наблюдателя», можно сказать, что степень абстракции понятий концепта «контейнера-емкости» непосредственно влияет на формальную концептуализацию некоторых частей объектов, входящих в понятийную сферу концепта «контейнера-емкости». Мы имеем в виду взаимообусловленное восприятие двух концептов, т.е. «плоскости» и «пространства». Именно в случае объектов со сложной формальной конфигурацией типа *завод* или *улица* происходит взаимообусловливание двух аспектов картины мира – пространственного и плоскостного: *на улице x в улице, на заводе x в завод (инвестировать)*, учитывая активизацию других функциональных аспектов.

Мы также обращали внимание на анализ сочетаемости прилагательных с существительными, первично обозначающих физические объекты. Наряду с этим мы специально обратились к оценочности их метафорических значений, так как именно данная языковая рефлексия является языковым воплощением концепта «контейнера-емкости². Хотя параметрические прилагательные типа **высокий** x **глубокий**, **длинный** x **короткий** и другие выступают в качестве концептуальных **квантификаторов** «контейнера-емкости», тем не менее, в сфере предметных объектов типа «емкость» и «ядро» категории «ёмкость» с ними связаны лишь косвенно. И здесь действуют антропоцентрические критерии, такие как «каноническая ориентация» объекта, «положение (позиция) наблюдателя» по отношению к «объектам контейнера», «постоянная закрепленность в пространстве» (напр., в словосочетании *высокая ветка*, но не **высокое яблоко*).

Мы склонны считать, что итоговая квантификация результатов сочетаемости, влияющая на сочетаемость прилагательных с существительными, обозначающими предметные объекты в исследуемом сегменте концептуальных отношений является вспомогательным критерием для установления ядра **категории** «емкости» в рамках концепта «контейнера-емкости». По мере увеличения сочетаемостной потенции существительных с

прилагательными в языковом выражении указанные лексемы приближаются к центру исследуемого явления. **Ограничение сочетаемости** в данном интервале языковых выражений является в большой степени отражением сложных отношений **языковой картины мира**.

Предпринималась также попытка путем **анализа сочетаемости** имен существительных, обозначающих предметные объекты с параметрическими прилагательными, дать вспомогательную характеристику при определении понятийно-семантической структуры **прототипического ядра** категории «емкости» в рамках **концепта** «контейнера-емкости». На **линии пересечения** первого ассоциативного теста с результатами анализа сочетаемости сложилась группа из 12 русских существительных (*блюдо, бокал, ваза, горшок, стакан, сковорода, овраг, ущелье, яма, впадина, шахта, источник*). Данную группу можно с типовой точки зрения назвать гипотетическим ядром, на основе которого, при определенных условиях, в русском языке складывается понятийное оформление концепта «контейнера-емкости».

Затронут, конечно, только вопрос **типового определения** прототипических членов указанной группы слов, так как возможность «замены» с типовой точки зрения синонимичными членами довольно часта. Нам кажется, что указанная группа существительных с типовой точки зрения лучше всего соответствует понятию «прототипическая емкость» и функционирует в качестве «трамплина» для создания концепта «контейнера-емкости». Причем формообразующие характеристики – «стены», «дно», «входное отверстие» и т.д. – являются не только отправной точкой, а также **функциональной способностью «коммуникации»** с окружением и создают предпосылки для построения понятийной структуры концепта «контейнера-емкости».

Спектр проявлений антропоцентризма в языковой рефлексии необычайно широк, поэтому мы выбрали только один частный сегмент. Анализируемый нами материал касается сферы человеческой перцепции в её лингвокогнитивном осмыслении. На начальном этапе процесса восприятия человеком окружающего мира очень важен механизм перцепции восприятий. Следует предполагать, что указанная область не только получит в языковых рефлексиях свое место, но и будет даже богато представлена, что в межъязыковом сравнении можно проиллюстрировать обилием интересного материала для сопоставления языковой картины мира обоих языков.

На основе сопоставляемого языкового материала можно подтвердить, что приоритетное положение в процессах перцепции закреплено в нашей культуре несомненно за **визуальной перцепцией**. Тем не менее, дело не касается столь изолированных друг от друга «входов». В ряде случаев происходит взаимопроникновение с перцепцией **слуховой, тактильной, вкусовой и обонятельной**. В области источников восприятия сфера визуальной перцепции составляет существенную часть не только с точки зрения самого выражения, но и создает в языковой рефлексии самые разнообразные фразеологизированные словосочетания. Значение органа зрения в **русской** языковой картине мира, помимо прочего, подчеркивается языковой рефлексией его **составных частей** (*краешком глаза, глаз, зеница ока, око*) и, как уже было сказано выше, также

многочисленними фразеологічними оборотами: *беречь как зеницу ока, радичьих-л. прекрасных глаз* и т.д.

Хотя в пространстве человеческого восприятия можно найти относительно широкую палитру источников, целевые значения уже менее разнообразны. Источниками концептуализации могут стать не только собственные органы восприятия – глаза, уши, нос и т.п., но и наименования самих процессов восприятия и многие другие характеристики, причем в итоге многие сводятся к одному общему значению. Например, многие фраземы со словами *глаза, уши, смотреть, глухой* и др. сводятся к одному значению. Этих значений намного меньше, чем источников, вступающих в концептуализацию, что можно, кроме указанного, считать результатом воздействия **схем концептуализации**. Схемы концептуализации являются, по нашему мнению, причиной сокращения числа понятийных «единиц», вступающих в концептуализацию. Мы считаем, что процесс самого «изменения» на пути от «источника» к «выходу» происходит в **трех основных узлах**. Главной является область **источника** и **цели**, хотя вся динамика процесса перемен развивается на фоне **определенной схемы концептуализации**. Схема концептуализации **«контейнера-емкости»** часто передает активные процессы сферы «значения», «эмоций», «качества», «отношений» и т. д.

Ірина Кубрак
Науковий керівник – Михайліченко Ю.В.
(Київський університет культури)

ЛІНГВОЕТНІЧНИЙ БАР'ЄР І СПОСОБИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

Сьогодні, в умовах розвитку трансформаційних глобалізаційних процесів, полікультурній взаємодії між країнами та різними етнічними групами, активізується потреба в якісному продукті перекладацької діяльності.

Однією із найскладніших проблем до сього часу залишається питання міжмовної комунікації та подолання лінгвоетнічних бар'єрів при перекладі, які вимагають від перекладача ґрунтовної лінгвістичної підготовки й широкого кола знань специфічних міжкультурних реалій. Тому справедливо зазначається, що сучасне перекладознавство – «це міждисциплінарна галузь знання, яка включає в себе текстологічні, когнітологічні, культурологічні та соціологічні складові» [2, с. 59]. Отже, врахування лінгвоетнічних особливостей дозволить подолати лінгвоетнічні бар'єри й підвищити якість перекладу.

Проблема дослідження лінгвоетнічних бар'єрів та їх значення при перекладі завжди була в полі зору дослідників і науковців. У різні часи лінгвоетнічні аспекти перекладу досліджувати Ю.Д. Апресян, Н.Д. Арутюнова, Р.П. Зорівчак, В.Д. Калинина, В.І. Карабан, В.Н. Комісаров, О.С. Кубрякова, В.Д. Радчук та ін. Проте сьогодні спостерігається підвищена цікавість науковців і практиків перекладу до цієї наукової проблематики, яка потребує ретельного вивчення.

Таким чином, метою подальших розвідок є вивчення специфіки лінгвоетнічних бар'єрів при перекладі, що дозволить виробити ефективні шляхи їх подолання, а також дасть змогу перекладачеві підвищити власті професійні компетенції.

Переклад з однієї мови на іншу – це центральна ланка опосередкованої мовної комунікації між перекладачем і реципієнтом твору, в основі якого лежать явища еквівалентності й трансформації мовних одиниць. При цьому важливим є аспект врахування мислення й мови в когнітивно-антропологічному аспекті та з урахуванням принципів лінгвокогнітивного підходу [4]. Саме на цих позиціях базуються лінгвокогнітивні засади міжмовного концептуального варіювання.

Лінгвоетнічний бар'єр – це перепона, яка заважає носію мови перекладу сприймати текст вихідної мови [3]. Виникає він внаслідок приналежності носіїв мови-оригіналу і мови перекладу до різних етнолінгвістичних спільностей.

До складу лінгвоетнічного бар'єру зараховують такі основні елементи:

- розбіжності двох мовних систем (мова оригіналу й мова, на яку здійснюється переклад). Досить часто граматичні системи мов не співпадають, тому при перекладі використовуються інші лексичні й граматичні конструкції;

- розбіжності в мовних нормах мови-джерела і мови перекладу, які регулюють сукупність загальноприйнятих правил мовної системи;

- відмінності у мовленнєвих нормах або узусі, які відображають певні стереотипи й мовні традиції. При перекладі треба враховувати мовні звички носіїв мови перекладу з метою не допустити порушення сприйняття тексту;

- розбіжності екстралінгвальних знань та уявлень носіїв мов, які належать до різних культурних утворень. Тому в узусі поєднуються культура та мова. Часто автор тексту розраховує на носіїв мови-оригіналу, а не на носіїв мови перекладу. Тому перекладач має пояснити особливості інформації т.зв. преінформаційного характеру.

Коли з'являються розбіжності в мовних нормах, узусі або системі мови, то виникає лінгвоетнічний бар'єр. Науковці вважають, що лінгвоетнічний бар'єр виступає детермінантом дій перекладача. В його основі лежить розбіжність в мовних системах, нормах та преінформаційних запасах мовців [1, с. 5].

Від ефективного подолання лінгвоетнічних бар'єрів залежить успішність процесу міжмовної комунікації та якість перекладу. Тому цей процес повинен включати кілька етапів: перенесенні домінуючих елементів в інше мовне оточення, і далі – усунення розбіжностей в узусі, уникаючи перенасичення перекладу неузуальними елементами задля полегшення смислового сприйняття перекладу.

Отже, процес подолання лінгвоетнічних бар'єрів при перекладі з однієї мови на іншу (в нашому випадку з англійської на українську або навпаки) повинен забезпечити опосередковану міжмовну комунікацію, яка максимально наблизить можливості однієї мови до іншої.

До найважливіших шляхів подолання лінгвоетнічних бар'єрів зараховують наступні.

По-перше, відтворення реалій, до яких зараховують власні назви, найменування страв, предметів побуту, природи тощо в залежності від їх функціонального навантаження у тексті. Наприклад, у романі Дж. Р.Р. Толкіна прізвище головного героя Frodo Baggins окремими перекладачами подається як Фродо Торбінс (від «bag» – торба).

По-друге, переклад фразеологізмів. Фразеологізми являють собою стійкі лексико-граматичні словосполучення й характеризують певний рівень мови. Внаслідок цього перекладачеві варто дотримуватися таких способів перекладу фразеологічних одиниць:

– дослівна прислівна відповідність або еквівалент, наприклад: бути чи не бути – to be or not to be;

– часткова прислівна відповідність (адекватний відповідник), коли фразеологізм мови-оригіналу еквівалентний мові перекладу, наприклад: вік живи, вік учись – leave and learn;

– калькування, яке відтворює національний колорит, але дослівно, наприклад, людина пізнається по її оточенню – a man is known by the company he keeps;

– фразеологічний аналог, або псевдоприслівна відповідність, коли передається метафоричний зміст фразеологізму за допомогою стилізованого словосполучення, наприклад, верзти нісенітницю – to shoot the bull;

– описовий спосіб висловлювання, коли немає можливості здійснити калькування, тоді фразеологізм піддається тлумаченню, наприклад, із торбою ходити – to be a beggar (тобто бути жебраком).

Отже, загалом переклад фразеологізмів при подоланні лінгвоетнічного бар'єру спрямований на розкриття специфічного метафоричного образу, який у них закладений.

Таким чином, можна зробити наступний висновок. Головне завдання перекладача при подоланні лінгвоетнічних бар'єрів полягає у використанні спеціальних прийомів з метою усунення суперечностей у міжмовній комунікації при перекладі з мови-оригіналу на вихідну мову. Перекладач має створити такий особливий мовний продукт, який буде вирішувати лінгвоетнічні суперечності між двома мовами за допомогою лінгвокультурної адекватності.

Я вважаю, що даний напрямок досліджень виступає актуальним для вироблення відповідних методологічних прийомів подолання міжмовних лінгвоетнічних бар'єрів в сучасній теорії перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Введенська Т.Ю. Методичні рекомендації по організації самостійної роботи студентів до курсу «Проблеми міжкультурної комунікації та перекладу» / Т.Ю. Введенська. – Д.: ДВНЗ «НГУ», 2014. – 54 с.
2. Денисова С.П. Стан та перспективи перекладознавчих досліджень / С.П. Денисова // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія. – 2014. – Т. 17. - № 1. – С. 54 – 59.
3. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад / Р.П. Зорівчак. – Львів : Львів. держ. ун-т, 1989. – 215 с.

4. Кудрявцева Н.С. Лінгвістична відносність і проблеми перекладу філософської термінології: лінгвокогнітивний підхід: Монографія / Н.С. Кудрявцева. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. – 460 с.

Ірина Литвин
(Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького)

ПОЛЬСЬКІ АНТРОПОНІМИ В ПЕРЕКЛАДАХ СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКИМИ МОВАМИ

Проблема передачі власних назв у перекладі неодноразово піднімається в працях відомих перекладознавців: І. Алексєєвої, Л. Бархударова, В.С. Виноградова, М. Гарбовського, А. Гудманяна, Д. Єрмоловича, О. Ребрія, О. Селіванової й ін. Попри значну кількість досліджень, це питання залишається одним з найдискусійніших й актуальних в теорії та практиці перекладу.

Мета нашої розвідки: аналіз прийомів передачі польських антропонімів в перекладах українською та російською мовами.

У сучасній практиці перекладу основним принципом передачі власних назв є перекладацька (або практична) транскрипція – прийом, за якого відповідність між одиницями вихідної мови і мови перекладу встановлюється на рівні фонем [1, с. 176], тобто фонеми вихідної мови замінюються найбільш близькими до них за артикуляцією й акустичними властивостями фонемами в мові перекладу. Польські імена найчастіше транскрибуються українською та російською в різних сферах мовлення та художньому тексті: *Małgorzata* // укр. *Малгожата*, рос. *Малгожата*; *Elżbieta* // укр. *Ельжбета*, рос. *Эльжбета*; *Tomasz* // *Томаш*, *Jan* // *Ян*, *Katarzyna* // *Катажина*.

Використовує транскрипцію для передачі імен персонажів перекладач оповідань Г. Сенкевича В. Лавров: *Mówiąc nawiasem, ciocia Marynia była za doktorem Stanisławem jak najszcześliwsza* (H. Sienkiewicz, *Stary sługa*) // *Между прочим, Марыня была вполне счастлива в своем замужестве. ... ksiądz Ludwik modlił się...* // ... ксёндз **Людвик** шептал молитвы...

Для художнього тексту власні назви відіграють роль маркера національного колориту, тому, як підкреслює В. С. Виноградов: «транскрибовані власні імена...є тими небагатьма елементами перекладу, які зберігають певну національну специфіку в своїй звуковій формі» [2, с. 157]. Пор. слов'янські імена: укр. *Сашко, Петро, Петрик, Петрусь, Марійка, Гануся*; рос.: *Саша, Петр, Петя, Петенька, Машенька, Нюра*; пол. *Jacek (Яцек), Jadwiga (Ядвіга), Zbigniewa (ЗбігнЄва), Zbysław (Збислав)*; а також слов'янські прізвища: укр.: *Миколенко, Коваль, Крутивус, Зінкевич, Повалій, Грач, Кравчук, Забіла, Негода*; рос.: *Николаев, Кузнецов, Есенин, Седых, Гнедич, Григорович*; пол. *Wierzbicki, Przebielski, Przeradzki, Brzozowski*.

Трапляються відхилення від принципу транскрипції, так у польсько-російському перекладі деякі польські імена адаптуються до російської вимови: ... *doktorek Staś zbliżył się do niej i spytał ją drżącym głosem, czy sądzi że on żyć bez*

niéj potrafi (H. Sienkiewicz, Stary sługa) // ... доктор **Стась** приблизилъся к ней и дрожащим голосом спросил, думает ли она, что он может прожить без неё? **Tosia** mówi, że nienawidziła tego mieszkania i że bardzo dobrze (Katarzyna Grochola, Nigdy w życiu) // **Тося** сказала, что всегда ненавидела эту квартиру, так что все отлично. **Droga Basiu!** ... (Katarzyna Grochola, Nigdy w życiu) // **Дорогая Бася!**... У такому перекладі спрацьовує етнокультурна перекладацька установка: нехарактерні для російської мови сполучення **шя** (*Tosia, Basia*) та звук *шъ* (*Stasъ*) замінено звичними *ся, съ* (*Тося, Бася, Стась*), проте втрачено національний колорит польських імен оригіналу [див. 5, с. 110].

Принцип транскрипції порушують традиційні заміни певних фонем. Так, традиційно використовується заміна українською глотковою, фрикативною /z/ та російською задньоязиковою, проривною /z/ фрикативної приголосної /h/ в польських іменах: *Hanna* – *Ганна*, *Helena* – *Гелена*, *Herkules* – *Геркулес*, *Herman* – *Герман*, а також в польських прізвищах: *Homa* – *Гома* (проте *Hieronim* – *Ієронім*, *Иероним*; *Hilaria* – *Іларія*, *Илария*; *Hipolit* – *Іполіт*, *Ипполит*). Таку заміну використовує і перекладач російською оповідання Г. Сенкевича: *Hania rzeczywiście szybko potem wyzdrowiała...* (Stary sługa) // **Ганя**, действительно, скоро выздоровела... За цим же правилом, ім'я письменника **Henryk Sienkiewicz** перекладається українською *Генрик*, російською *Генрик*. За сучасними перекладацькими тенденціями (за транскрипцією), польська проривна **g** передається зазвичай українською проривною **г**: *Agata* – *Агата*, *Żygmunt* – *Жигмунт*, *Jadwiga* – *Ядвіга*.

У перекладацькій практиці для перекладу власних назв використовується так званий принцип етимологічної відповідності (за Д. Єрмоловичем), який полягає в тому, що вихідні слова різних мов, різні за формою але одного походження, використовуються для передачі одне одного [4, с. 24], пізніше Д. Єрмолович цей принцип називає транспозицією [5, с. 155]. Такий принцип характерний, перш за все, для близькоспоріднених мов: рос. *Валентина* // укр. *Валентина* // біл. *Валянціна*; рос. *Татьяна* // укр. *Тетяна* // біл. *Тацьяна*. Багато загальноєвропейських імен також мають одні етимологічні корені: укр. *Микола* // рос. *Николай* // пол. *Mikołaj* // англ. *Nikolas* (від давньогрец. Νικόλαος (Ніколаос): νίκη (ніке) – «перемога» + λαός (лаос) – «народ, люди, військо»); укр. *Ірина* // рос. *Ирина* // пол. *Irena* (від давньогрец. Εἰρήνη (Эйрене) – «мир, спокій»). Перекладач польського оповідання Г. Сенкевича теж використав цей прийом, проте для перекладу польських імен східнослов'янськими мовами він нехарактерний: *Nazywał się Mikołaj Suchowolski, był zaś szlachcicem ze wsi szlacheckiej Suchej Woli ...* // Звали его **Николай** Суховольский, так как он был шляхтичем из шляхетской деревни Сухой Воли....

Відхиленням від принципу транскрипції є передача польських прізвищ на *-ski*: *Suchowolski* / рос. *Суховольский*, укр. *Суховольський*: в українській і російській мовах діє принцип граматичної адаптації (прізвища набувають закінчення *-ий*), а в українській – ще орфографічної й орфоепічної: суфікс *ськ-* пишеться з м'яким знаком, передаючи м'яку вимову [с'], а голосний [и] вказує на твердий [к].

Переклад антропонімів за традицією має місце в російському перекладі оповідання Г. Сенкевича «Підемо за ним»: ...*pojawił się Pontius Pilatus* //...показался **Понтий Пилат**. *Kajus Septimus Cinna był panryscjuszem rzymskim* // **Кай Сентим Цинна** был римским патрицием.

А ось імена римських правителів *Pontius Pilatus*, а також інших персонажів-римлян (*Kajus Septimus*) передаються польською Г. Сенкевичем в латинському оригінальному написанні (лат. *Pontius Pilatus*). За правилами польського правопису, імена сучасних нам людей передаються польською з мов, які послуговуються латиницею, також в оригінальній графічній формі.

Переклад імені *Cinna* // рос. *Цинна* – ілюструє використання транскрипції з елементами транслітерації (подвоєння *nn*).

Таким чином, польські антропоніми українською та російською мовами зазвичай транскрибуються; відхиленнями від принципу транскрипції є елементи транслітерації, адаптація до граматичних систем і правил орфографії й орфоепії мов перекладу, передача за традицією окремих фонем; зрідка польські імена замінюються українськими й російськими відповідниками, одного з ними походження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод / Л.С. Бархударов. – М. : Международные отношения, 1975. – 240 с.
2. Виноградов В.С. Перевод: общие и лексические проблемы. Учебное пособие / В.С. Виноградов. – М. : КДУ, 2006. – 240 с.
3. Ермолович Д.И. Имена собственные на стыке языков и культур. – М. : Р – Валент, 2001. – 200 с.
4. Ермолович Д.И. Имена собственные: теория и практика межъязыковой передачи. – М. : Р. Валент, 2005. – 416 с.
5. Литвин І.М. Зіставна фонетика української, російської та польської мов // І.М. Литвин. – Черкаси : Тясмин, 2018. – 196 с.

Наталія Марченко
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ВІДТВОРЕННЯ СЕМАНТИКИ ЕТНОЛЕКСИКИ У СКЛАДІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ВИРАЗІВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Виникнення етнореалій є суспільно-зумовленим фактом, що ґрунтується як на мовних, так і на позамовних чинниках. Обираючи спосіб відтворення семантики етнореалій при перекладі українською мовою, слід брати до уваги метод когнітивно-семантичного опису мовних одиниць як домінуючий. Характерною рисою лінгвістики когнітивного напрямку є її зв'язок із традиційною семантикою.

Дослідження етноспецифічності лексичних одиниць як мовної і культурної спадщини є винятково важливим. Зацікавленість цією проблемою лінгвістів і їх всебічне вивчення в курсі теорії та практики перекладу є вже традиційною. У різні роки проблема реалій привертала увагу дослідників і була об'єктом наукових пошуків як українських (Ф.С. Бацевич, Л.Г. Верба, І.О. Голубовська, Ю.О. Жлуктенко, Р.П. Зорівчак, А.О. Іванов, В.І. Карабан, І.В. Корунець, В.Д. Радчук, О.О. Селіванова, О.Ф. Таукчі), так і зарубіжних учених (Л.М. Верещагін, Л. Віссон, В.В. Красних, В.Г. Костомаров, Л.К. Латишев, Ю.Ю. Ліпатова, Ю.М. Лотман, Г.Е. Мірам, С.А. Моїсеєва, В.Л. Мурав'їов, В.Н. Телія, А.П. Чужакін).

Популяризація української мови і політичні зміни у державі сприяли дослідженню у галузі перекладу специфічної лексики, відтворення звучання іншомовних власних назв українською мовою та українських іноземними мовами, різножанрових проблем перекладу. Така ситуація зумовила ще більшу потребу в дослідженнях етнореалій, які відображають специфіку кожної окремої нації.

Звідси й випливає актуальність теми роботи яка, окрім суто наукового інтересу, зумовлена також практичними потребами сьогодення.

Мета дослідження полягає у встановленні та порівнянні особливостей відтворення українською мовою англійських етнокультурних мовних одиниць у перекладі.

Етнолексика в системі англійської мови характеризується двома взаємопов'язаними сторонами: системою слів як знаків, що передають значення та системою семантичних відтінків, закріплених за словами. У лінгвістичному плані семантичний простір етнореалій покриває визначену семантичну сферу вживання лексичної одиниці у мові, до якої належать всі мовні засоби і засоби збереження адекватності та оригінальності в сучасній українській мові. Це зумовлює дослідження етнореалій у межах діалогічної єдності з урахуванням їх зв'язку (лексичного, структурного або семантичного) з вихідною мовою та мовою перекладу.

При вивченні фразеологізмів необхідно зважати на їх етнокультурний аспект. У зв'язку з цим фразеологія отримує нові епітетні назви: «душа народу», «дзеркало душі народу» тощо, а матеріалом мовознавчих розвідок, які виконуються в дусі антропоцентризму, все частіше стають фразеологічні вирази. У фразеології антропоцентрична парадигма постає настільки широко, що її М.Ф. Алефіренко називає суперпарадигмою, під «дахом» якої різноманітні концепції переростають у самостійні фразеологічні парадигми: когнітивну фразеологію, фразеологічну лінгвокультурологію, порівняльно-когнітивну фразеологію та ін. [1, с. 14]

Це відбувається тому, що кожний етнос бачить і сприймає світ зі своєї точки зору, відтворюючи це у мові, утворюючи національну мовну картину світу, під якою в сучасній мовознавчій науці розуміють «це комплекс фундаментальних понять, які віддзеркалюють специфіку людини та її буття: а) в аспекті первинної антропологізації мови як психофізіологічний вплив людини на конститутивні властивості мови; б) в аспекті вторинної

антропологізації мови як вплив на мову різних картин світу людини – релігійно-міфологічної, філософської, наукової, художньої та ін., при цьому мова формує мовну картину світу, виражає та експлікує інші картини світу людини, перетворюючи практичні знання, що одержані конкретними індивідами, у колективний досвід [1, с. 10]».

Ми дотримуємося думки О.О. Потебні, що «природа слова мало не в кожній новій фразі дає про себе знати новими відтінками стосовно до інших сполучень, у яких слово це вже сприймалось» [2, с. 280].

Адекватне відтворення прислів'їв і приказок складає особливу перекладацьку проблему. На відміну від лексичних одиниць, фразеологізмів, еквівалентних слову, у прислів'їв і приказок образний зміст, тобто їх внутрішня форма зберігає свою значущість. Так, наприклад, для зоосеми «вовк» характерна *жорстокість, немилосердність, хижість*. Про це свідчать низка фразеологічних зворотів: *to throw someone to the wolves*. Зоонімний компонент у складі фразеологізму завдяки своєму символічному значенню, що спочатку співвідноситься з поведінкою тієї чи іншої тварини, жорстко формує значення для всього фразеологічного ряду.

Одним із важливих завдань перекладу фразеології є передача національно-мовної своєрідності фразеології. Переклад фразеології передбачає появі фразеологічних синонімів, що з'являються за рахунок фразеологічних варіантів. Напр.: *pale as a corpse, ghost, sheet, death, wall* – «білий як мертвець, привид, полотно, смерть, стіна». З поданого прикладу стає зрозуміло, що семантична трансформація полягає в тому, що група порівняння разом з компонентом отримує нове значення.

Фразеологічні одиниці з компонентом на позначення божевілья '*crazy, mad*' виявилися в певному сенсі найчастотнішими. У нашій вибірці ми нарахували сім таких синонімічних фразеологізмів. Напр.: *as mad as a March hare* (досл.: божевільний, наче березневий заєць) – божевільний; не при своєму розумі; *as mad as a wet hen* (досл.: (досл.: божевільний, наче мокра куриця); *as mad as hell* (досл.: божевільний, наче пекло); *as crazy as a loon*; (досл.: божевільний, наче гагара); *as mad as a hornet* (досл.: божевільний, наче шершень); *as nutty as a fruitcake* (досл.: божевільний, наче псих); *as mad as a hatter* (досл.: божевільний, наче капелюшник; зовсім із глузду з'їхав; спустився з катушок) [3]. В Англії досить популярні приказки '*mad as a hatter*'. Капелюшники (*hatter*) й справді часто божеволіли: отруєння ртуттю, яку вони використовували, обробляючи фетр, часто спричинювало галюцинації. Приказку '*mad as a March hare*' українці асоціюють з висловом «шалений, як березневий кіт».

Розглянемо інший приклад: *It's a dog's life working in the sales department* (M. Alvi) [3, с. 14]. Художня метафора *dog's life* позначає жахливе життя людини, отже, переклад може бути представлений у двох варіантах: 1) із збереженням фразеологічної метафори – «Це собача робота працювати у відділі продажу» або – «Це жахлива робота працювати у відділі продажу».

Таким чином текст, що перекладається не повинен бути подібним вихідному тексту в тій мірі, у який комунікативна компетенція носіїв мови, що

перекладається, не дорівнює комунікативній компетенції носіїв вихідної мови. Ця цілеспрямовано створювана перекладачем нерівність двох текстів компенсує нерівність двох комунікативних компетенцій таким чином, щоб виникала відносна рівність двох співвідношень, що і забезпечує еквівалентність регулятивного впливу двох текстів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алефиренко Н.Ф. Фразеология в свете современных лингвистических парадигм : [монография] / Н.Ф. Алефиренко. – М. : Элпис, 2008. – 271 с.
2. Потебня А.А. Из записок по теории словесности : [учебн.] / А.А. Потебня. – Харьков, 1905. – 652 с.
3. Healan A. National Geographic Learning. Level C 1. Student`s book / Angela Healan, Katrina Gormley. – London : Centage Learning, 2013. – 190 p.

Марія Мізерна

Науковий керівник – викл. Піньковська О.С.

(Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького)

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ АНІМАЛІСТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ У ФРАНЦУЗЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Серед складних і багатогранних відносин людини з навколишнім світом особливе значення для розвитку людського суспільства мало взаємовідношення «людина – природа», зокрема, «людина – тваринний світ». Назви тварин зустрічаються в міфології та фольклорі вже з найдавніших часів. Тваринам надавалося символічне значення, вони зображувалися як священні створіння. Людина впродовж віків співіснувала з тваринами, приручала їх, вивчала їх поведінку. Прагнучи дати характеристику своїй поведінці, почуттям, стану, зовнішності, люди порівнювали себе з представниками тваринного світу.

Відтак, «різні почуття і переживання людини, що виникали у процесі пізнання природи, знайшли відображення у мові в утворенні людської «другої природи», зокрема, в усталених словесних комплексах, що є мовними пам'ятками культурної історії народу» [1, с. 13].

Фразеологічні одиниці (далі – ФО) з компонентом-зоонімом займають чільне місце у фразеологічному фонді кожної мови і становлять культурно-інформаційний фонд мов. У зв'язку з цим ФО із зоонімами є однією з науживаніших і значущих ланок у фразеології будь-якої мови. Це зумовлено належністю назв тварин до найдавнішого шару лексики, що сприяє їх легкому алегоричному осмисленню.

«У багатьох європейських мовах фразеологія природи містить значний корпус ФО, в основу яких покладені добре відомі назви тварин і рослин, що мають подібну символіку: лисиця – це символ хитрості, вовк – жадібності; свиня – бруду, неохайності, осел – впертості» [1, с. 13]. Такі ФО утворилися у результаті спостережень людини над тваринами та оточенням. ФО, які

спираються на такі реальні спостереження, виникають у різних мовах незалежно один від одного.

Спочатку нами було досліджено спільні риси між французькими та українськими ФО. Якщо говорити про зовнішній вигляд людини, то дві нації силу та здоров'я асоціюють із великою твариною *fort comme un boeuf(ours)* – *сильний (здоровий) як бик* [10]. Слабку людину асоціюють із маленькою твариною: *faible comme un poulet* – *слабкий як кошеня*. Худорба – з рибою: *maigre comme hareng saur* – *худий як тріска*, хоча у французькій мові на позначення цього концепту використовується більше виразів: *maigre comme un chat de gouttière, comme un chien fou, comme un coucou*, таким чином застосовуючи символіку кішки, собаки та зозулі. Свиня асоціюється із неохайною людиною: *etre sale comme un cochon* – *чепурний як свиня в дощ*.

Висловлюючись про повільну або ж незграбну людину обом мовам притаманна певна інваріантність: *lent comme un tortue* – *повільний як черепаха*; *lent comme escargot* – *повільний як слимак (равлик)*; *maladroit comme un elephant dans un magasin de porcelaine* – *як ведмідь у танці* [9].

Широко використовуються ФО із анімалістичними компонентами описуючи риси характеру людини. Так, в обох мовах собака є уособлення вірності: *fidele comme un chien* – *вірний як собака*. «Але з іншого боку в українській культурі побутує явлення про собаку як нечисту тварину – *любить як собака цибулю*, – оскільки в багатьох міфологічних уявленнях цибуля і часник вважаються захистом від нечистої сили» [2, с. 90].

Описуючи хитру людину нерідко використовується асоціативний зв'язок із лисом: *ruse comme en renard* – *хитрий як лис*. У французькій мові уособленням хитрощів ж також мавпа: *malin comme un singe*, тоді як в українській мові вона є символом спритності. Досвідчену, сміливу людину у французькій мові уособлює кінь – *cheval de trompette*, а в українській – горобець: *стріляний горобець*. Не можна не загадати існування у французькій мові синонімічного ряду ФО, які характеризують хитру, спритну, досвідчену людину. Такі ФО складаються з прикметника «*vieux*» або «*fin*» та назви тварини. Наприклад, *vieux (fin) renard, vieux lapin, vieux loup, fine bouche*.

Інваріантна модель поведінки домашніх тварин на позначення лестоців представлена такими ФО: *ce n'est pas à vous que le chien en a, mais à votre pain* – *бійся не того собаки, що бреше, а того, що леститься*. Концепт заступництва репрезентований у стосунках між тваринами одного виду: *corbeaux contre corbeaux ne se crevent jamais les yeux* – *ворон воронові ока не виклює*. Неможливість переходу тварин з одного виду в інший вказує у обох мовах на заборону переходу людей з нищого стану у вищий демонструється широким синонімічним рядом: *on ne peut faire d'un hibou un epervier (les loups ne saurait faire d'une buse une previer)* – *не вродить сова сокола*; *le loup mourra dans sap eau (les loups peuvent perdre leurs dents, mais non leur nature)* – *вовк скільки не годуй, він в ліс дивиться (вовк линяє, а натури не міняє)*.

У французькій мові концепція суперництва на рівних виражена ФО *à bon chat, bon rat*, а також *tel loup, tel chien*, на відміну від української мови, подана концепція не виражена анімалістичними ФО (має місце співвіднесення із ФО

наскочила коса на камінь). Модель людини, яка відрізняється від інших представників соціальної групи у французькій мові репрезентована дроздом або ж вівцею: *merle blanc, mouton à cinq pattes*, тоді як в українській мові найчастіше використовується порівняння з білою вороною.

На позначення діяльності людини можна виділити такі моделі, як-от: неможливість виконання дії *quand les poules auront des dents* – коли рак на горі свисне; непередбачуваність результату – *il ne faut pas compter l'oeuf dans le cul de la poule* – не рахуй курчат, доки не вилупилися; перебільшення – *faire d'une touche un elephant* – робити з мухи слона. Концепція щодо змінення стратегії або методів досягнення мети у критичній ситуації в обох мовах репрезентована ФО із анімалістичним компонентом коня: *on ne change pas de cheveux au milieu de gue* – коней на переправі не міняють.

Таким чином, як можемо бачити ФО з анімалістичним компонентом беруть активну участь у формуванні мови. Деяка схожість між концептами ФО обох мов може свідчити про подібність картин світу у французькій та українській мовах. Проте в жодній з мов у стійких порівняннях не використовуються образи усіх тварин. Найбільше використовуються ФО, що опираються на образні уявлення про домашніх тварин в обох культурах. А щодо диких тварин, то найбільше вживаються ті, які добре відомі на певній території. Відмінності в асоціативно-образному сприйнятті властивостей тварин у французькій та українській культурах пояснюється тим, що основне значення становить саме семантика образу, яка виникає у психіці носія мови, враховуючи його попередній життєвий досвід.

ЛІТЕРАТУРА

1. Петрова Н.Д. Лінгво-гносеологічні основи динаміки фразеологічної номінації (на матеріалі англійської фразеології живої природи): автореф. дис. д-ра філол. наук: 10.02.04 / Петрова Н.Д. – Київський держ. лінгв. ун-т. – К., 1996. – 55 с.
2. Ужченко Д.В. Семантика українських зоофразеологізмів в етнокультурному висвітленні: дис. канд. філол. наук: 10.02.01 / Ужченко Д.В. – Луганськ, 2000. – С. 90.
3. Українсько-французький фразеологічний словник [уклад. Венгрівська та ін.]. – К.: Генеза, 2000. – 145 с.
4. Французько-український фразеологічний словник [уклад. Венгрівська та ін.]. – К.: Генеза, 2000. – 135 с.

Олена Павлюк
(Запорізький національний університет)

ФРАГМЕНТ «ЗЛОЧИНСТВО» КОНЦЕПТУ ARGENT/ГРОШІ У ФРАНЦУЗЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВНИХ КАРТИНАХ СВІТУ

Мовна картина світу, як відомо, має антропоцентричний характер. З одного боку, протизаконні дії з грошима є об'єктом правосуддя і караються

законом. Вони входять до наукової, правничої, картини світу. З іншого боку, уявлення про них створюють наївну картину світу. Саме фразеологічна номінація найбільш повно і всебічно описує людину, її характер, вдачу, вчинки, стосунки з іншими тощо, відображаючи бачення й оцінювання носіями мови навколишнього світу.

Завдання тез – зіставити фразеологічне вираження фрагменту «злочинство» у французькій та українській мовах. Фраземи, що позначають злочини, утворюють окремий фрагмент концепту ARGENT / ГРОШІ у французькій та українській картинах світу. Розглянемо їх докладніше. У французькій МКС це життя за чужий рахунок: *vivre sur la bourse d'autrui* [2, с. 160] жити за чужі кошти. Синонімічний сталий зворот *faire appel à la bourse* [2, с. 60] користуватися чийось гаманцем містить той самий компонент *bourse* «гаманець». В українській фразеології подібний спосіб життя символізує компонент *кишеня*: фразеологізми *набивати (напихати/ набити (напхати) кишеню* позначають багатіти, наживатися нечесним шляхом. Іронічна фразема *aux frais de la princesse* [2, с. 501] за рахунок аглицького короля, на чужий рахунок в обох мовах має схожу образну основу. Близьке значення має метафоричний усталений зворот *arracher (tirer, ôter) à qn une (belle) plume de l'aille* [3, с. 635] поскубти, поживитися за рахунок будь-кого. Вимагання грошей, брехню французи асоціюють саме з морквою: *tirer une carotte à qn fam.* [3, с. 129] виманювати, видурювати щось хитрощами. Переносно вживаний іменник *carotte* позначає «прикорм; примана; наживка». Загарбницькі дії шахрая описує також фразема *raboter l'argent de qn* [2, с. 64], що у простій мові означає прибирати до кишені чужі гроші. Грошові злочини можуть стосуватися не тільки власних, але й державних грошей: *partager le gâteau* ділити казенний пиріг, ділити поживу, бариш, тобто багатіти за рахунок державної скарбниці.

Від дієслова *manger (croquer)* «витрачати, проїдати, транжирити спадок, гроші» та компонента *grenouille* «жаба» утворилась фразема *manger la grenouille* ([або *bouffer, faire sauter*] *la grenouille*) [3, с. 417], що має іронічну забарвленість і значення «розтринькати чужі гроші, вкравши їх». Розмах, особливий масштаб хабарництва передає усталений зворот *prendre qch à gauche* (або *à gauche et à droite*) брати хабари, побори направо і наліво. Це явище має й інші сторони – *graisser la patte à qn* [2, с. 804] «помаслити лапу комусь», дати хабар, *підмазати, підмогоричити, позолотити ручку*, або *se faire graisser la patte* взяти хабар; в українській мові подібне значення висловлюють застарілі фраземи *дати/ взяти куку в руку комусь* (існує думка, що *кука* – це жартівлива назва великодньої крашанки, не виключають також і перше зозулине «ку-ку», з яким пов'язано багато прикмет) [1, с. 157].

У французькій мові хабар *un pot de vin* – буквально горщик (пляшка) вина: *verser un pot de vin, donner un pot de vin, payer un pot de vin, offrir un pot de vin* – підкупувати, підмогоричувати, але й *accepter un pot de vin, toucher un pot-de-vin* – брати, отримувати хабар. Із XVI ст. *le «pot de vin»* [4] позначають суму грошей, яку дають протизаконно та яка у той же час приносить тому, хто дає, якийсь зиск. Синонімічна фразема *le dessous de table* [4] вказуючи на те, що дія є прихованою, вона позначає суму грошей, яку потайки дає покупець

продавцю, щоб задовольнити свої інтереси; *combinaison de dessous de table* – приховане шахрайство, махлювання.

Метафоричне вживання назви вершкового масла характеризує нечесну грошову наживу: *faire son beurre* (або *les beurrés*), *battre son beurre* [3, с. 71] наживатися, гріти руки, діставати прибуток. Важливою фінансовою проблемою є також неповернення боргів. Стан боржника описують застарілі фраземи *abîmé de dettes* поранений, побитий боргами, *cousu de dettes* пошитий з боргів, вкритий боргами, *noyé de dettes* потоплений у боргах [3, с. 272], розмовна фраза *être criblé de dettes* [3, с. 272] подовбаний, зрешечений, обтяжений боргами, по вуха у боргах. Про стан боржника свідчить і ФО *devoir plus d'argent qu'on n'est gros* [2, с.64] погрузнути у боргах. Позитивне ставлення суспільства до повернення боргів висловлює французьке прислів'я *Qui s'acquitte s'enrichit* (*Qui paie ses dettes s'enrichit*) [2, с.400] хто сплачує борг, стає багатим. Підробку, фальсифікацію у грошових операціях віддзеркалює фразеологізм *commettre un faux* [2, с. 465] зробити підробку. Основну загрозу державному розвитку становить корупція. Фінансово-політичний термін корупція, розвинувся на основі метафоричного переносу. Цей посадовий злочин характеризується такими французькими фразами: *faire marché* [2, с. 659] змовитися; *être dans cette combine* [2, с. 248] брати участь у цій лавочці; *faire chanter, faire du chantage à qn* [2, с. 204] вимагати силоміць, шантажувати; *serrer son argent* [2, с. 64] приховувати гроші. Явище корупції також представляють українські фраземи: *гріти (нагрівати)/погріти (нагріти) руки* – наживатися на чомусь, незаконно збагачуватися [1, с. 156]; *увалась вудка (удка), увалась лавочка* – хто-небудь втратив можливість збагачуватися на чомусь [1, с. 23]; *набивати (напихати)/ набити (напхати) (собі) кишеню (кишені)* – наживатися нечесним шляхом [1, с. 66]; *на дурницю, на дурняк, на дурника* – за чужий кошт [1, с. 48]; *здирати (знімати і т.ін.)/ зідрати (зняти і т.ін.) шкуру (дві шкури і т.ін.)* – оббирати кого-небудь, визискувати [1, с. 199].

Як свідчить зіставний аналіз французьких та українських фразем даного фрагменту, вони утворюють такі групи: 1) усталені звороти, тотожні за своїм значенням та структурою: *commettre un faux* зробити, учинити підробку, *partager le gâteau* ділити казенний пиріг; 2) співпадаючі за фразеологічним значенням, але відмінні за компонентами, що утворюють усталені звороти: *contracter de dettes* наробити боргів, *criblé de dettes* по вуха в боргах, *carotter de l'argent* вимагати силоміць гроші; 3) вузько національні фраземи, що не мають аналогів у іншій мові: французькі: *manger la grenouille* розтратити суспільні гроші, *faire son beurre* (або *ses beurrés*) наживатися, що буквально позначає «збивати собі масло»; українські: *гріти руки, куку в руку, піднести ралець*. Символами неправомірного збагачення у французькій мові є *le beurre* (вершкове масло), *la bourse d'autrui* (чужий гаманець), *partager le gâteau* (процес розділу пирога), *manger la grenouille* («поїдання жаби»), *graisser la patte à qn* (змащування лапи) тощо. В українській мові їм відповідають *кишеня, руки, кука, ралець*.

Більш широко цей фрагмент представлено фразеологічними засобами французької мови; в українській лакуни частково заповнюються відповідними

лексемами: *verser un pot de vin, donner un pot de vin, payer un pot de vin* підкупувати, підмогоричувати; *tirer le poil à qn (tirer le(s) poil(s) à qn) fam.* виманювати, видурювати, вимантачувати гроші; *mettre qn à l'amende arg.* рекетувати когось. В українській мові цей фрагмент більш широко представлений пареміями. Українські прислів'я, з одного боку, засуджують хабарництво: *Хто бере хабарі, тому готують місце в тюрмі.* З іншого боку, вони іронічно констатують наявність цього ганебного явища: *Хто маже, той і їде. Як підмажеш, то й поїдеш.*

Таким чином, зіставний аналіз фразем, що віддзеркалюють фрагмент «злочинство» концепту ARGENT / ГРОШІ у французькій та українській мовних картинах світу, показує, що обидва народи констатують наявність цих явищ та описують їх іноді досить іронічно, і фіксують їх у своїй фразеології, оцінюючи край негативно. Культурно-національні особливості проявляються найбільшою мірою у фраземах, що не мають аналогів в іншій мові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологічний словник української мови 2500 / В.Д.Ужченко, Д.В.Ужченко. – К.: Освіта, 1998. – 224с.
2. Французско-русский фразеологический словарь /под ред. Рецкера Я.И. М.: Гос.изд-во иностранных и национальных словарей, 1963. – 1112с.
3. Dictionnaire des expressions et locutions par Alain Rei et Sophie Chantreau. Paris: Robert, 1998. – 888 p.
4. Trésor de la langue française informatisé. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словника: <http://stella.atilf.fr>

Людмила Усик

(Черкаський державний технологічний університет)

ДОНОРСЬКА ЗОНА «РОСЛИНА» У МЕХАНІЗМІ АСОЦІАТИВНО-ТЕРМІНАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ФІТОНІМІВ В ГЕРМАНСЬКИХ І СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВАХ

Сучасний етап розвитку теорії номінації позначений поступовою інтеграцією ономазіологічного й когнітивного аспектів, що разом дають змогу реконструювати типи мотивації номінативних одиниць. Запропоноване дослідження є продовженням розвідок із актуальних проблем когнітивної ономазіології, для якої наразі провідною залишається реконструкція когнітивного підґрунтя відображення позамовної дійсності у мовних знаках, насамперед, у плані вивчення психоментальної бази процесів номінації. У свою чергу, номінації лікарських рослин як лексико-семантична група все частіше стають об'єктом когнітивно-ономазіологічного аналізу в окремих мовах (В. Калько, Л. Аллафі), а також у зіставленні (Н. Панасенко, А. Сердюк, О. Хатхе).

Відповідно, метою цього конкретного дослідження буде з'ясування мотиваційного підґрунтя групи німецьких, англійських, російських та

українських фітонімів з оцінним компонентом семантики, що належать до асоціативно-термінального типу мотивації, у яких донорською зоною, що постачає знаки для метафоричної номінації, виступає концептуальна зона «рослина». За загальним механізмом асоціативно-термінальна мотивація є метафоричною та виявляється у використанні знаків однієї концептуальної сфери (донорської зони) на позначення іншої, подібної до неї в якомусь відношенні або асоційованої з нею (реципієнтної зони) [3, с. 164].

Здійснені раніше дослідження фітонімічної лексики, зосібна з когнітивно-ономасіологічних позицій, ілюструють, що підставою перенесення знаків із донорської зони «рослина» до реципієнтної зони «лікарська рослина» є схожість лікарської рослини, її частини або властивості (запах, смак тощо) із іншою, вже відомою та поійменованою, рослиною [1, с. 149]. При цьому для того, аби говорити саме про метафоричне перенесення, ці рослини мають бути неспорідненими згідно ботанічної класифікації. Передумовою для метафоричного перенесення можуть бути різноманітні ознаки: форма, розмір, фізичні властивості, результат застосування тощо [2, с. 255-263]. У нашому мовному матеріалі можливо прослідкувати механізми асоціативно-термінальної мотивації, які формують оцінне значення в реципієнтній зоні, тобто у зоні ознаки номінації лікарської рослини. Такі механізми базуються на тому, що певні ознаки чи властивості рослин, що виступають підставою для метафоричного перенесення у процесі номінації нової рослини, обумовлюють формування значення оцінки певного типу в зоні ознаки нового найменування.

У **німецькій мові** мотиватори асоціативно-термінального типу, приналежні до донорської зони «рослина», обумовлюють виникнення таких типів оцінок в ознаковій зоні назв лікарських рослин:

1) сенсорної (смак та запах): *Wasserpfeffer* (досл. водяний перець) – Водяний перець, *Rote Wasserpfeffer* (червоний водяний перець) – Образки болотні (інтенсивний гіркий смак цих лікарських рослин видається подібним до добре відомої носіям мови рослини Перцю, що формує значення негативної сенсорної оцінки), *Jasminwurzel* (жасминове коріння) – Гельземіум вічнозелений (квіти цієї рослини мають запах, подібний до Жасмину, пелюстки й ефірна олія часто використовуються у парфумерії та кулінарії як замітники Жасмину, хоча рослини не належать до одного роду та виду згідно з ботанічною класифікацією; тут у зоні ознаки нового фітоніма спостерігаємо позитивну сенсорну оцінку);

2) естетичною: *Ballrose* (троянда у вигляді кулі), *Rosenholder* (трояндовий бузок), *Gelderrosen* (калинова троянда) – Калина звичайна (тут одразу зазначимо, що метафоричні мотиватори концептосфери «рослина» формують лише позитивну естетичну оцінку в усіх досліджених мовах).

В **англійських фітонімах**, об'єднаних асоціативно-термінальним типом мотивації, мотиватори донорської зони «рослина» позначають такі типи оцінок:

1) сенсорна оцінка (смак або запах): *Bitter pepper root*– Аір тростинний, *Water pepper*, *Pepper plant*– Гірчак перцевий (негативна сенсорна оцінка), *Carolina jessamine*, *False jasmine*, *Jasmine*, *Wild jasmine*, *Yellow jasmine root* – Гельземіум вічнозелений (позитивна сенсорна оцінка);

2) естетична оцінка: *Rose-a-ruby* – Горицвіт осінній, *Guelder-rose* (калинова троянда), *Rose-elder* – Калина звичайна, *Rose-noble* – Чорнокорінь лікарський.

У **російській мові** усі приклади асоціативно-термінальної мотивації належать до народних та реалізують такі види оцінок:

1) сенсорна оцінка (дотик, смак або запах): *Таловый терн*, *Тарновник*, *Терновник Терновник песочный*, *Ивотерн* – Обліпіха крушиновидна (терен є колючим чагарником та часто слугує еталоном колючості, тобто пов'язаний із негативною сенсорною оцінкою), *Перец волчий*, *Перец дикий*, *Боровой перец*, *Дикий перец*, *Дикой перец* – Вовче лико звичайне, *Полынь* – Гірчак вузлуватий, *Водяной хрен* – Жеруха водяна (перець, хрін і полин у запропонованих прикладах є метафоричними мотиваторами гіркового смаку, тобто йдеться про негативну сенсорну оцінку), *Жасминник*, *Есмонник*, *Ясменник*, *Ясминник* – Маренка запашна (позитивна сенсорна оцінка), *Кошачья мята* – Розхідник звичайний (так само);

2) естетична оцінка: *Заячий мак* – Горицвіт весняний, *Полевая ружа*, *Розанель* – Герань лучна.

Типи оцінок, що спостерігаємо у зоні ознаки **українських народних назв** рослин, номінація яких базується на асоціативно-термінальному типі мотивації, представлені здебільшого тими ж мотиваторами, що поширені в усіх мовах нашого дослідження:

1) сенсорна оцінка (дотик, смак чи запах): *Верботерн*, *Терн таловий*, *Терновник* – Обліпіха крушиновидна (негативна сенсорна оцінка), *Водяний перець*, *Собачий перець* – Гірчак перцевий (негативна сенсорна оцінка), *Кінська м'ятка*, *Кошача м'ята*, *Лісова м'ята*, *Собача м'ята* – Розхідник звичайний, *Лаванда*, *Леванда* – Цмин пісковий (позитивна сенсорна оцінка);

2) естетична оцінка: *Заячий мак*, *Мак заячий* – Горицвіт весняний, *Ружа польова* – Герань лучна.

Загалом використання концептосфери «рослина» як донорської зони у процесі номінації лікарських рослин є досить частотним у вивченому нами мовному матеріалі. Результатом є творення фітонімів асоціативно-термінального типу мотивації з оцінним компонентом. Донорськими зонами, що постачають знаки для метафоричного перенесення, результатом якого є утворення *сенсорної оцінки*, найчастіше є назви рослин з яскраво вираженим смаком чи запахом, розповсюджені на більшому ареалі Європейського континенту, що зумовлює доступність і широке використання у побуті, особливо кулінарії, як от перець, розмарин і жасмин. Еталонними рослинами *естетичної оцінки* найчастіше стають мак і троянда як декоративні та також добре знайомі носіям досліджених мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Калько В.В. Когнітивно-ономасіологічний аналіз назв лікарських рослин в українській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Калько Валентина Володимирівна. – Одеса, 2003. – 203 с.

2. Панасенко Н.И. Фитонимическая лексика в системе романских, германских и славянских языков (опыт ономаσιологического и когнитивного анализа) / Н.И. Панасенко. – Черкассы: Брама-Украина, 2010. – 452 с.

3. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : [підручник] / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.

Тетяна Швець

(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ НАЦІОНАЛЬНО-МАРКОВАНИХ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ (на матеріалі перекладів роману В. Гюґо «Notre-Dame de Paris»)

Зростання ролі міжкультурної комунікації на сучасному етапі породжує інтерес науковців до проблем перекладу та його еквівалентності як мірила взаєморозуміння представників різних націй та народів. Переклад є одним із найважливіших засобів взаємодії репрезентантів різномовних культур, оскільки уможливорює взаєморозуміння між ними, обмін досвідом та інформацією у різних сферах людської діяльності.

Особливо важливого значення у зв'язку з цим набуває переклад художніх творів, що є інструментом культурного освоєння світу населенням України та дієвим засобом його входження у контекст світової культури з метою обміну духовними цінностями в європейському масштабі, завдяки ознайомленню з кращими зразками творів художньої літератури країн Європи та світу.

Теоретичні та методологічні аспекти перекладацької діяльності були і залишаються предметом наукових розвідок вітчизняних та зарубіжних дослідників: В.В. Балахтар (адекватність та еквівалентність перекладу), Л.С. Бархударова (загальна теорія перекладу), Л.К. Латишева (теоретичні та практичні аспекти перекладу), Л.М. Черноватого (переклад науково-технічної літератури та методика викладання перекладу).

Л.С. Бархударов визначає переклад як процес перетворення мовленнєвого твору з однієї мови на мовленнєвий твір іншою зі збереженням незмінного плану змісту, тобто значення. На його думку, повністю еквівалентного перекладу тексту з мови оригіналу на мову перекладу бути не може, оскільки при перетворенні тексту з однієї мови на іншу неминучі втрати, пов'язані з неповною передачею значень, виражених у тексті-оригіналі [1, с. 10]. Виходячи з цього визначення, еквівалентним вважатимемо переклад, що вирізняється збереженням відносної рівності змістовної, семантичної, стилістичної та функціонально-комунікативної інформації, що міститься в тексті-оригіналі. Еквівалентність оригіналу та перекладу є, перш за все, спільністю розуміння інформації, наявної в оригінальному тексті, вираженої не лише експліцитно, а й імпліцитно.

На сьогодні побутує думка, що у мові немає нічого, чого б не можна було перекласти іншою мовою. Будь-яка одиниця однієї мови може бути

перекладена іншою, якщо не за допомогою прямого, то шляхом наближеного перекладу, пояснення чи лінгвокультурологічного коментарю. Зазвичай, найбільші труднощі виникають у процесі перекладу іншими мовами слів, що не мають прямих відповідників у мові, на яку здійснюється переклад, оскільки у її культурі відсутні подібні явища або предмети. Це так звана, національно-маркована лексика, що є сукупністю одиниць мови – безпосередніх носіїв інформації про специфічні риси культури певної мовної спільноти.

Виступаючи виразником культури та ментальності певної нації, мова володіє національно-культурним кодом, найяскравіше вираженим на лексичному рівні, зокрема національно-маркованою лексикою, що відображає уявлення про світ народу-носія мови та створений ним образ світу. Проблема відтворення національно-маркованих лексичних одиниць є важливим елементом у міжкультурних та міжмовних контактах, яка набуває особливого значення у процесі перекладу творів художньої літератури з мови оригіналу на мову перекладу.

Представники інших націй сприймають культуру та світовідчуття народів світу через призму своєї культури, що може призвести до непорозуміння, а інколи й до заперечення чужих реалій життя. У зв'язку з цим, вивчення й еквівалентний переклад національно-маркованої лексики допоможе досягти взаєморозуміння між представниками різних національностей.

Читаючи твір у перекладі, в якому наявні елементи культури носіїв мови-оригіналу, читач неминує стикається з реаліями іншої культури, що спричинює потребу їх кращого вивчення. З метою досягнення кращого сприйняття читачем художнього твору в перекладі, необхідно уникнути так званих «лаун», тобто інформація, викладена автором мовою оригіналу, повинна бути тотожною змісту у перекладеному творі.

Вдамося до аналізу текстів двох відомих українському читачу перекладів роману В. Гюго «Notre-Dame de Paris», виконаних З. Йоффе та П. Тернюком. Розпочнемо з речення, яким автор вводить читача в атмосферу святкових подій, що мають відбутися 6 січня 1482 року: *c'était la double solennité, réunie depuis un temps immémorial, du jour des Rois et de la Fête des Fous* [4, p. 14].

У перекладі З. Йоффе маємо: *подвійне, споконвіку сполучене святкування дня королів і блазнівського свята* [2, с. 5], що є відповідником оригіналу. П. Тернюк не зовсім точно передав назву свята: ... *подвійне торжество з нагоди давним-давно об'єднаних свят – Водохреща і свята блазнів* [3, с. 17], у зв'язку з чим можна говорити про відхилення від значення речення, поданого в оригіналі.

За словами автора твору, цього дня мали відбутися три події: *il devait y avoir feu de joie à la Grève, plantation de mai à la chapelle de Braque et mystère au Palais de Justice* [4, p. 15]. З. Йоффе подала у своєму перекладі це речення так: *мали ілюмінувати Гревський майдан, посадити травневе дерево при Бракській каплиці й виставити містерію у Палаці правосуддя* [2, с. 6]. Переклад словосполучення *feu de joie* дієсловом ілюмінувати не відповідає оригіналу.

У перекладі П. Тернюка звертає на себе увагу відхилення від змісту оригінального тексту: ... *мали запалювати святкове багаття на Гревському майдані, саджати традиційне деревце біля Бракської каплиці й показувати містерію в Палаці правосуддя* [3, с. 17]. Словосполучення *plantation de mai* замінено на *традиційне деревце*, що лише частково передає зміст оригіналу.

Про події, що мали відбуватися, жителі були повідомлені заздалегідь: *Le cri en avait été fait la veille à son de trompe dans les carrefours, par les gens de M. le prévôt, en beaux hoquetons de camelot violet, avec de grandes croix blanches sur la poitrine* [4, р. 16]. У наведеному вище реченні використано іменник *hoqueton*, який за визначенням тлумачного словника французької мови Larousse є «одягом зі шкіри чи тканини з розрізами спереду, ззаду та збоку, який носили чоловіки у XIII–XV століттях». Онлайн-енциклопедія Вікіпедія подає значення цього слова арабського походження як: «стебнований камзол з грубої стебнованої войлоком тканини, досить короткий і без рукавів».

У перекладі З. Йоффе замість стебнованого камзолу маємо *убрання*: *Про це напередодні ще проголосила сурмами на перехрестях варта прево, гарна вдягнена в убрання з фіолетового камлоту з великими білими хрестами на грудях* [2, с. 6]. П. Тернюк вдався до використання іменника *опанча*, що позначає старовинний український верхній чоловічій та жіночій одяг широко розповсюджений в Україні, що мав вигляд широкого плаща з голою шиєю та грудниною: *Про це ще напередодні на всіх перехрестях оголосили під звуки сурм герольди пана прево, вдягнуті в ошатні фіолетові камлотові опанчі з великими білими хрестами на грудях* [3, с. 17–18]. Отже, в обох перекладах спостерігається відхилення від тексту оригіналу.

Підсумовуючи, зазначимо: відкриваючи свій роман святом королів та блазнів, В. Гюго вводить читача в атмосферу народного святкування, пов'язаного з віруваннями та традиціями французів. Вважаємо, що використання авторами перекладів лексичних одиниць, властивих українській культурі, призводить до втрати оригіналом рис приналежності до французької культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Леонид Степанович Бархударов. – М., «Международ. отношения», 1975. – 240 с.
2. Гюго В. Собор Паризької богоматері [пер. з фр. за ред З. Йоффе]. – Харків: Література і мистецтво, 1935. – 535 с.
3. Гюго В. Собор Паризької Богоматері [пер. з фр. П. Тернюка]. – К.: Дніпро, 1989. – 478 с.
4. Hugo V. Notre-Dame de Paris / Victor Hugo. – Paris : Édition du groupe «Ebooks libres et gratuits», 2006. – 688 p.

ЛІНГВОКУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ В МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

У сучасному перекладознавстві проблема адаптації оригіналу до особливостей норм цільової мови та культури виокремлюється своєю глобальністю та науковою значущістю. Причини цього феномену криються як у неідентичності структури різних мов, так і у відмінностях способів концептуалізації світу, у тому числі в специфіці національних культур.

Зважаючи на мовні і культурні відмінності оригіналу й перекладу та необхідність «вписування» оригіналу в чуже мовне й культурне середовище, при перекладі відбувається деформація початкового тексту. Такій деформації може піддаватися або форма оригіналу, або його семантичний рівень. В основі деформації, за словами Н.К. Гарбовського, лежить певна перекладацька концепція, яка «припускає усвідомлення мети перекладу і вибір відповідно до цієї мети певної генеральної лінії поведінки – стратегії перекладу». Стратегію перекладу визначає характер перекладацьких втрат, оскільки «переклад – це постійне жертвопринесення, питання лише в тому, що виявляється жертвою і в ім'я чого ця жертва приноситься» [1, с. 508].

Адекватний переклад у будь-якому разі передбачає адаптацію. Явище адаптації при перекладі іншомовних текстів, як особливий різновид міжмовного посередництва, вже давно привертає увагу дослідників. Дослідженням різних аспектів адаптації займалися такі спеціалісти в галузі перекладознавства, як Р. Зорівчак, В. Комісаров, І. Корунець, Ю. Найда, А. Паршин, Я. Рецкер та інші.

Сучасні перекладознавці розглядають адаптацію як особливий вид міжмовного посередництва, відмінний від перекладу. В. Комісаров розмежував поняття перекладу та адаптації, підкреслюючи, що на відміну від перекладу, адаптація не призначена для повноцінної заміни оригіналу в мові перекладу [4]. А дослідник Марк Далян розцінює адаптацію як граничну форму перекладацьких перетворень, межу відповідності, після якої говорити про переклад можна лише умовно [2]. Лінгвокультурна адаптація, на думку Н.М. Сопилюк, – необхідний творчий складник перекладу як міжмовної та міжкультурної комунікації, спрямований на збереження авторської концепції першотвору та досягнення адекватності перекладу [5, с. 28]. Лінгвокультурна адаптація детермінується мовними та культурними розбіжностями між одержувачами оригіналу та перекладу.

Перекладний текст визнають високоякісним, коли він відповідає традиціям типології текстів у культурі суспільства перекладної мови, тобто тим традиціям, що добре відомі адресату й він очікує на них за певних умов спілкування. Пропорції власне перекладацьких і адаптивних стратегій підпорядковані типові тексту. Чим ближче прагматична функція тексту до

домінантних, тим більше адаптивних стратегій необхідно застосовувати. Таким чином, головний критерій адаптації тексту – це його прагматична орієнтація.

Також необхідно брати до уваги й структуру тексту, його обсяг може розширюватись чи скорочуватись, що відповідно прогнозує застосування редукції/ампліфікації/елімінації. Послідовність інформації також може підлягати транспозиції. З точки зору лексико-семантичної специфіки тексту, можна говорити про застосування лексико-семантичних трансформацій різного рівня складності. Наприклад, збільшення кількості синонімічних відповідників, у тому числі контекстуальних синонімів (термін Р. Зорівчак) [3], призведе до залучення таких «складних» трансформацій, як розвиток значення, цілісна заміна висловлювання. Переклад символіки вихідного тексту потребує адекватного вибору серед символічних варіантів, які представлені в культурі тексту перекладу.

Перекладач працює з двома типами інформації в тексті – предметною (власне фактуальною) і оцінною. У процесі перекладу тексту різні типи інформації визначають схему перекладацьких дій у виборі репродуктивного, або адаптивного перекладу. Для репродуктивного перекладу домінують предметна інформація. Адаптивна схема перекладу передбачає: використання мовних і культурних моделей реципієнта, а також орієнтацію текстів перекладу на свою іншомовну й іншокультурну аудиторію. Тому можна говорити про те, що чим менше культурного компонента в тексті, тим більше необхідно стратегій репродуктивного перекладу й, відповідно, менше адаптивних стратегій і навпаки.

Таким чином, свідомий вибір перекладачем на користь адаптивних стратегій, передбачає, по-перше, використання переважно мовних і культурних моделей й, по-друге, відтворення прагматичного потенціалу оригінального тексту в перекладі, що призводить до адекватної ідентифікації типу тексту та дискурсу в перекладі. Об'єктивна відмінність граматичного і лексичного рівня мов і рівнів культур робить недосяжним абсолютно точний переклад. Це зумовлює фонетичну, морфологічну, лексико-семантичну, синтаксичну та стилістичну адаптацію першотвору до особливостей цільової мови. Реалізується лінгвокультурна адаптація за рахунок вибраної перекладачем стратегії і методів перекладу, що знаходять вираження в конкретних перекладацьких рішеннях. У виборі способу перекладу проявляється творче кредо перекладача, його розуміння свого завдання. Різні способи ведуть до появи текстів перекладу, що значно відрізняються один від одного ступенем формальної і смислової близькості до оригіналу.

Перспективним, на наш погляд, є дослідження детермінованості лінгвокультурної адаптації узуальними розбіжностями між вихідною та цільовою мовами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гарбовский Н.К. Теория перевода / Н.К. Гарбовский. – М. : Изд-во Московского университета, 2007. – 544 с.

2. Дадян М. Поэтическая адаптация, или Три сердца авторского перевода [Электронный ресурс] / Марк Дадян // Иностранная литература. – 2010. – №12. – Режим доступа до журналу: <http://magazines.russ.ru/inostran/2010/12/da11.html>.

3. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози) / Р.П. Зорівчак. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1989. – 216 с.

4. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) : [учеб. пособие для ин-тов и фак-тов иностр. яз.] / В.Н. Комиссаров. – М. : Высшая школа, 1990. – 253 с.

5. Сопилюк Н.М. Лінгвокультурна адаптація психологічної прози М. Пруста в українському художньому перекладі : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / Н.М. Сопилюк. – Ч., 2012. – 274 с.

Дар'я Юнчик
Науковий керівник – доц. Федорова О.В.
(Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія)

УМОВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЖАНРОВОЇ СПЕЦИФІКИ ПОЕЗІЇ ДЖАЗУ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

У світовому процесі переважають дві основні тенденції. Перша з них проявляється у зміцненні економічних та політичних позицій значного числа держав, друга – в спробах створити монополярний світ при домінуванні в міжнародному співтоваристві розвинених західних країн. Зазначені тенденції розвиваються в ході процесів регіональної інтеграції та глобалізації, які мають об'єктивний характер. Україна не є виключенням, а тому прагне до глобалізації. Вона шукає нові можливості розвитку, прагне до поширення інформації, знань, нових технологій, максимальної інтеграції в міжнародну економічну, інформаційну та культурну спільноту.

Як наслідок – сьогодні можна спостерігати стрімкий ріст вітчизняної зацікавленості у різноманітних явищах глобальної культури загалом, та літератури зокрема.

Така потреба та потужний інтерес до іноземного мистецтва та літератури ставлять ряд масштабних завдань перед практиками та теоретиками вітчизняного перекладу, як фахівців, що можуть швидко та якісно долучити українців до іншомовної творчості.

Серед усього різноманіття форм та жанрів глобального мистецтва одне з чільних місць сьогодні посідає джаз.

Джаз – це неповторний, багатоаспектний, мінливий феномен сучасної світової культури, що уже давно перестав бути просто музикою [2]. Джазова поезія – це феномен не лише американського, але й світового масштабу, але в Україні вона дуже мало відома читачам.

Адекватний переклад творів жанру поезія джазу неможливий без ґрунтового знання та врахування філософського підґрунтя та лінгвокультурного аспекту мистецтва джазу загалом.

Джаз як явище з'явився на початку ХХ ст. внаслідок змін у житті афро-американського суспільства, що відбулися з часів скасування рабства. Маргінальні групи американського суспільства заявили про свою вартісність, відстоювали свою автентичність [1]. Багатогранна природа мистецтва джазу, що об'єднує в собі музику, спів, літературу та танець обумовлює його глибоку символічність.

Звернення до культури джазу – дозвіл раніше недозволеного, в тому числі тих задоволень, які раніше вважалися примітивними. Епоха модерну добре підходила для зміни культурної парадигми. Ця епоха заперечила традиційне розуміння класики, натомість вона почала формування нової класики, нової культури. Естетика джазу заснована на запозиченнях з африканської і європейської музики. Джаз як синкретичний жанр спочатку включає в себе естетику діалогу [2]. Синтез декількох музичних стилів, культур, поглядів різних соціальних верств населення, ментальностей людей окремих рас і національностей сприяв виникненню мистецтва, сутністю якого є постійне формування, безперервне створення нового музичного ладу. Крім того, джаз успадкував характерні елементи африканської традиції – це поліритмія, обов'язкова взаємодія, «перекличка» письменників, ідей, виконавців, першорядну роль ритму і використання голосу і інших мелодійних інструментів в ритмічних цілях, а також імпровізаційність [3].

Джазу властиві внутрішня напруга і протиріччя – між расовою ідентичністю і багатонаціональною культурою, між оригінальністю і запозиченням, традицією і імпровізацією. Джаз діалогічний і передбачає свободу інтерпретацій

Жанрова специфіка поезії джазу багато в чому обумовлена самою музикою джазу, яка є часто і її акомпанементом, і філософським підґрунтям. До спільних жанрових рис музики та поезії джазу можна віднести варіювання ритму та емоційної тональності оповіді, поліфонію, імпровізаційність, та підвищену емоційність [4]. Усі ці риси системно проявляються у творах жанру завдяки використанню ряду стилістичних засобів: повторів, чергування синтаксично поширених і неповних речень, синкоп, вставних слів, складних синтаксичних конструкцій, тематичних дигресій, емоційно забарвлених засобів [3].

Саме чітке усвідомлення жанрової специфіки поезії джазу та її філософії сприятиме адекватному перекладу та передачі лінгвокультурної інформації поезії джазу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Boatfield, Graham. Poetry and Jazz // Jazz Music / Graham Boatfield. – London, 1943. – p. 4-14.
2. Ciardi, John. Kenneth Patchen: Poetry, and Poetry with Jazz // Saturday Review 43 / John Ciardi. – 1960. – 157 p.
3. Collins, Michael. The Metamorphoses: Jazz and Poetry (Review Essay) / Michael Collins. – Parnassus, 1994. – p. 49-79.
4. Osofsky G. Symbols of the Jazz Age: The New Negro and Harlem Discovered // American Quarterly / G. Osofsky. – New York, 1965.

СЕКЦІЯ №6. ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ

Олеся Волкова
Науковий керівник – доц Скляренко О.Б.
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»)

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТІВ «LOVE» ТА «НАТЕ» НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ДЖ. К. РОУЛІНГ «ГАРРІ ПОТТЕР»)

У лінгвістиці ХХІ століття активно розвивається наука, у якій мова розглядається не лише як засіб комунікації та пізнання, а і як культурний код нації. Лінгвокультурологією називають галузь мовознавства, що є одночасно суміжною як з іншими проміжними лінгвістичними дисциплінами, такими як етнолінгвістика та соціолінгвістика, так і з культурологією. В.А. Маслова вказує на її міждисциплінарний характер: «це наука, яка виникла на стику лінгвістики та культурології й досліджує прояви культури народу, які відобразилися та закріпилися в мові» [3, с. 29].

Якщо об'єкт дослідження нової науки сформульовано досить чітко, а саме як «взаємодія мови, яка виступає транслятором культурної інформації, та культури» [3, с. 36], то все ще відкритим залишається питання предмету дослідження лінгвокультурології. Ми у своєму дослідженні, розділяючи думки В.І. Карасика, С.Г. Воркачова, В.А. Маслової та ін. будемо використовувати термін «лінгвокультурний концепт» для дослідження особливостей концептуалізації та категоризації дійсності в національній концептосфері.

На думку В.І. Карасика, концепт являє собою основну одиницю лінгвокультурології і представляє його як «багатогранне смислове утворення, у якому виділяються ціннісна, образна і понятійна сторони» [2, с. 129]. У реальному процесі мовлення людина оперує концептами, а не класичними логічними поняттями. О.О. Селіванова вважає, що «концепт є не що інше, як ментально-психонетичний комплекс, що являє собою єдність знань, уявлень, почуттів, інтуїції, трансценденції, проявів архетипічно-несвідомого, що закріплені за певним знаком» [4, с. 77].

Складним і дискусійним питанням лишається структура концепту. Ми розділяємо думку більшості дослідників, що обстоюють польову модель концепту, яка містить ядро та периферію. Вивчення ядра та периферії здійснювалося нами через виділення семантичного прототипу відповідного поняття, аналіз мовних зв'язків слова-назви концепту на основі аналізу дериватів лексем «LOVE» та «НАТЕ» (ядро концепту) та синонімічних їм значень (периферія).

Ядро концепту «LOVE» можна розкрити через поняття «love», що вміщає в собі велику кількість значень, та його деривати. «Англійсько-український словник» під редакцією В'ячеслава Бусела дає наступні тлумачення даного поняття: 1) любов, прихильність, приязнь; доброзичливість; 2) закоханість,

любов, кохання, пристрасть; 3) предмет любові, коханий; кохана; привабливе; 4) Ерос, амур, купідон; 5) любовна інтрига; любовна історія; 6) рахунок 0:0 у спорті; 7) любити; кохати, кохатися; 8) любити; знаходити задоволення; хотіти; 9) мати потребу у чому-небудь [1, с. 485]. Нижче наводимо декілька прикладів вербалізації концепту «LOVE» на матеріалі творів.

За допомогою дієслова «love» виражається почуття кохання, закоханості чи палкої пристрасті до протилежної статі, любов до рідних та близьких, позначає задоволення людини власними успіхами або становищем, усвідомлення власної значимості: «*And what use would that be to anyone?*» said Dumbledore coldly. «*If you loved Lily Evans, if you truly loved her, then your way forward is clear*» [5].

Іменник «love» виражає справжню любов, у сталих виразах та мовних кліше виражає прихильне ставлення до когось: *Lots of love, Lily* [5].

Для позначення предмету любові, коханої чи коханого, коханця використовуються деривати слова «love», наприклад, такі як «lover», «beloved» та «loved ones»: *It was Bellatrix's voice, and she spoke as if to a lover* [5].

Аналогічно можна відобразити ядро концепту «HATE» за допомогою словникових фефініцій поняття «hate»: 1) ненависть; відраза, огида; об'єкт ненависті; 2) ненавидіти; не виносити, не терпіти; відчувати огиду; дуже шкодувати [1, с. 377].

Дієслово «hate» позначає неприязне, відразливе ставлення до особи чи предмету: *He felt angry and frustrated; he hated the idea that they were all imagining him to have power to match Voldemort's* [5].

Також за допомогою цього ж дієслова виражається нетолерантне чи навіть нетерпиме відношення до когось чи чогось: «*I don't think Fleur minded. You know how much she hates Celestina Warbeck.*» [5]

Іменник «hatred» позначає відчуття ненависті, глибокої неприязні: *Harry felt a corrosive hatred toward Ron: Something had broken between them* [5].

Для опису найвагоміших периферичних значень концептів «LOVE» та «HATE» ми використовуємо субконцепти, виявлені шляхом аналізу семантичних значень слів-репрезентантів досліджуваного концепту і їх синонімів на основі словникових дефініцій. До основних субконцептів належать:

– «like» – любити; добре або схвально ставитись; хотіти, бажати; подобатись [1, с. 476] – «*So then I thought, I'd like you to have something to remember me by, you know, if you meet some veela when you're off doing whatever you're doing*» [5].

– «affection» – прихильність, любов; схильність, прагнення, потяг; любов до дітей [1, с. 16]: – «*I'm putting the Elder Wand,*» he told Dumbledore, who was watching him with enormous affection and admiration, «*back where it came from*» [5].

– «desire» – палке бажання; жадання, пристрасть; хтивість; предмет жадання; бажати; жадати; хотіти [1, с. 222-223]: – «*He desired her, that was all,*» sneered Voldemort, «*but when she had gone, he agreed that there were other women, and of purer blood, worthier of him*» [5].

– «dislike» – неприхильність; неприязнь, ворожість, антипатія; відчувати неприязнь, не любити [1, с. 235]: – *The lurkers were never the same two days running, although they all seemed to share a dislike for normal clothing* [5].

– «disgust» – відраза, огида; роздратування, невдоволення, сварка; викликати відразу, бути противним [1, с. 234]: – *«You disgust me,» said Dumbledore, and Harry had never heard so much contempt in his voice* [5].

Отже, аналізуючи ядро та периферію концептів ми дійшли висновку, що семантичне коло досліджуваних концептів значно ширше, ніж власне поняття, і охоплює багато суміжних із ними значень. Окрім словникових визначень, вони включають в себе уявлення, стереотипи, асоціації людини, що стосуються та супроводжують поняття «любов» та «ненависть», існуючи у її свідомості. Це підтверджує думку багатьох науковців, що саме концепт повинен стати предметом дослідження лінгвокультурології як науки про зв'язок мови і культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бусел В. Англійсько-український словник. Українсько-англійський словник: 250 000 + 250 000: два в одному томі: 500 000 од. пер. / під заг. ред. В. Бусела. – Ірпінь: ВТФ «Перун», 2010. – 1568 с.

2. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.

3. Маслова В.А. Лингвокультурология : учеб. пособие [для студ. высш. учеб. завед.] / Валентина Авраамовна Маслова. – М. : Изд. центр «Академия», 2001. – 208 с.

4. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми / Олена Олександрівна Селіванова; [підручн.]. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.

5. J.K. Rowling. Harry Potter and the Deathly Hallows / Rowling J.K. – UK: Bloomsbury Publishing, 2007. – 607 p. [Електронний ресурс] Точка доступу: <http://ebook12.com/241099/harry-potter-and-the-deathly-hallows.htm>

*Ангеліна Гусар
(Київський університет імені Бориса Грінченка)*

КОНЦЕПТ ПОТОЙБІЧЧЯ У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ПІСЕННОМУ ДИСКУРСІ

Буття людства у ХХІ ст., позначене «культурною глобалізацією», характеризується зростанням міжнародної комунікації, уніфікацією цінностей та стиранням міжетнічних відмінностей. Відповідно, феномени з царини популярної міжнародної культури починають поглинати національні або перетворюють їх на інтернаціональні. Актуальним у контексті таких процесів є віднайдення смислових першооснов, які криються у мовному матеріалі і різноманітних типах дискурсу, продукованих сучасними лінгвостільнотами. Зокрема, цікавою є реконструкція традиційних давньогерманських концептів-

міфологем у концептуальному просторі сучасної культури, вербалізованих у сучасному англomовному пісенному дискурсі.

Окреслимо деякі результати аналізу текстів сучасних англomовних пісень, в яких втілюється давньоскандинавський варіант концепту ПОТОЙБІЧЧЯ та сценарії за його участю. Проведений аналіз дозволяє реконструювати фрагмент картини світу давніх скандинавів і вести мову про відповідний сегмент у семіосфері сучасних англomовних лінгвospільнот. Загалом, цей концепт належить до базових концептів у картині світу багатьох інших лінгвокультур, є багатофункціональним та відзначається етноспецифічними властивостями з огляду на обсяг і зміст. Одним з варіантів концепту ПОТОЙБІЧЧЯ у давньоскандинавській моделі світу, що знаходить відображення у сучасному англomовному пісенному дискурсі, є Вальгалла (дісл. *Valhöll*, протогерм. *Walhall*, – пор. да. *wælheal* = *wæl* «загибель» + *heal* «зала», тобто, «палац загиблих»).

Інтерпретація даного концепту пов'язана з просторово-часовими уявленнями давніх германців, основою та віссю яких є світове дерево Іггдрасиль, що об'єднує всі дев'ять світів скандинавської космогонії та є своєрідним мостом, через який можна дістатися до світу богів або у потойбічний світ. В одному з дев'яти світів Асгарді – небесному місті, обителі богів-асів – є величезна золотoverха зала Вальгалла, оснащена усім необхідним для гідного прихистку полеглих воїнів-героїв [2, 93]. Один оцінює подвиги полеглих на земних війнах воїнів та у супроводі валькірій відправляє найдостойніших у свій рай. На звичайних людей (не героїв) після смерті чекає темне неприємне місце – підземний світ мертвих Ніфльгейм. Отже, ми бачимо, що у давніх скандинавів є як мінімум дві дороги, що чекають на них після смерті та уособлюють сценарії концепту ПОТОЙБІЧЧЯ: 1) дорога героїв та протилежний їй 2) шлях звичайних смертних.

У сучасних англomовних піснях взаємодія людини з ПОТОЙБІЧЧЯМ у давньоскандинавському контексті представлена у вигляді міфологічного сценарію ПЕРЕХОДУ, ПОДОРОЖІ до Вальгалли. Цей сценарій послуговується кількома варіантами концепту ПОТОЙБІЧЧЯ: він проявляється як позапросторова і позачасова обитель, у яку герой потрапляє після смерті, бажане завершення життєвого шляху; та ПОТОЙБІЧЧЯ як «території в реальному світі, що перебувають за межею відомого, безпечного простору» [1]. Перший вид потойбіччя співвідноситься з концептами ІНШИЙ, КРАЦІЙ СВІТ, ЩАСТЯ, ДІМ, СЛАВА та ін. Відповідно, другий вид співвідноситься з концептами ЧУЖА ЗЕМЛЯ / НЕВІДОМІСТЬ / СМЕРТЬ / САМОТНІСТЬ тощо.

Таким чином з одного боку подорож до Вальгалли порівнюється з поверненням додому, віднайденням себе, звільненням та чимось бажаним, славним: «*Valhalla, you are calling me home / Every man seeks this end*»; «*Thrashing wings valkyries rising / To the hollowed halls of Valhalla*»; «*Valhalla Great warriors hall*»; «*Valhalla, Glorification to thee Valhalla, Honor to be forever free*»; «*Valhalla, deliverance / Why've you ever forgotten me?*»; «*And reach our destination: The golden gates of Valhalla!*»; «*Through honorable death in fighting / We will come to the sacred land*»; «*Did the immortal warrior pass through /*

The gates of Valhalla and into legend» тощо; кінцевим місцем призначення героїв та достойних людей: «*The Kingdom of Odin is the Kingdom of Gods / Where only souls of the brave may rest in peace*»; «*There is a road that leads to Valhalla / Where only the chosen are allowed*»; «*Valhalla – Great warriors hall; Valhalla / Glorious halle up highe / Home of the brave, open thy gates*» [3]. У цьому випадку значення лексеми «*Valhalla*» співпадає зі змістом понять «*home*», «*glorification*», «*honor*», «*peace*», «*home of the brave*», «*sacred land*», «*great warriors hall*», «*deliverance*», «*destination*», «*gates... into legend*» тощо, вона призначена для «*souls of the brave*», «*chosen*», «*great warriors*».

З іншого боку – це смерть, самотність, щось невідоме та чуже: «*No one knows, friends or foes, if Valhalla lies beyond the grave*»; «*Where is American Valhalla? / Death is the pill that's hard to swallow / Is anybody in there?*»; «*A viking ship sails / Never to turn back again*»; «*Into flames the whole world burst into flames / Nothing will be the same / Things will forever chang*»; «*Valhalla, deliverance / Why've you ever forgotten me?*».

Отже, проведений аналіз дозволяє дійти наступних висновків: давньоскандинавський варіант концепту ПОТОЙБІЧЧЯ, що співвідноситься з поняттям «Вальгалла», є одним із базових у давньоскандинавській концептуальній картині світу. У сучасному англomовному пісенному дискурсі найяскравіше програються сценарії, пов'язані з концептами ІНШИЙ, КРАЦІЙ СВІТ, ЩАСТЯ, ДІМ, а також з концептами ЧУЖА ЗЕМЛЯ / НЕВІДОМІСТЬ / СМЕРТЬ / САМОТНІСТЬ тощо.

На нашу думку, на подальше дослідження заслуговують також й інші види концепту ПОТОЙБІЧЧЯ та інші часопросторові концепти-міфологеми, що відображаються у сучасному пісенному дискурсі на матеріалі давньогерманських мов та впливають на просторову організацію картини світу нащадків давніх германців загалом, а також певною мірою визначають характер поведінки й мовленнєвої діяльності сучасної мовної особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колесник О.С. Концепт «Потойбіччя» в англійській мовній картині світу : діахронічний аспект / О.С. Колесник // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка : науковий журнал / гол. ред. П.Ю. Саух. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – № 27. – С. 100–104. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/2180/1/06kossda.pdf>
2. Петрухин В.Я. Мифы древней Скандинавии / В.Я. Петрухин – М.: «Астрель», 2005. – 463 с.
3. Lyrics containing the term: Valhalla. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.lyrics.com/lyrics/valhalla>

HAUPTPROBLEME DER ÜBERSETZUNG DER PHRASEOLOGISCHEN EINHEITEN IN DER DEUTSCHEN SPRACHE

Blick auf das Kulturelle in der Sprache ist retrospektiv und geschichtlich [3, S. 130], deshalb muss sich die Forschung des linguokulturologischen Aspekts der phraseologischen Einheiten nicht auf synchronische Analyse beschränken. Man hat die Wege der Bildung der phraseologischen Einheiten zu analysieren, um zu verstehen auf welche Weise sie die kulturelle Information aufbewahren und wiedergeben.

Moderne Etappe der Aufwärtsentwicklung der Bildung der phraseologischen Einheiten hat zwei charakteristische Besonderheiten. Die erste umfasst das parallele Vorhandensein von der onomasiologischen und der Evolutionskonzeptionen. Der Unterschied zwischen diesen Theorien besteht in der Bestimmung der Intensität, mit der bestimmte Wortkomplexe kategoriale phraseologische Merkmale gewinnen. Die Anhänger der Evolutionstheorie, einer mehr traditionellen Konzeption, erklären die Bildung der Phraseologischen Einheiten als relativ langsamer und allmählicher Prozess [3, S. 26]. Vertreter der onomasiologischen Konzeption charakterisieren den Bildungsprozess der phraseologischen Einheiten als vergleichsweise kurzer Akt, d.h. Phraseologismen entstehen im Laufe eines Redemoments und nur in der Rede [3, S. 126]. Das Hauptproblem der Übersetzung solcher phraseologischen Einheiten liegt in der Abwesenheit des einzelnen terminologischen Apparats, wovon die Polysemie und Synonymie vieler Termini zeugt [2, S. 126].

Bei der Analyse von Wortbildungsprozessen und auch bei der Übersetzung nimmt man gewöhnlich drei Hauptmomente in Kauf: 1) Motivation der Bedeutung, die in den Phraseologismen realisiert wird; 2) materielle Stammform – Derivationsbasis, dank der die Bedeutung der PE materialisiert wird; 3) extralinguistische Faktoren einer außersprachlichen Situationssphäre, die als Basis für die Entstehung der Phraseologismen dient. Die genannten Faktoren wirken zusammen, aber der Grad ihres Einflusses auf die Bildung der Phrasiologischen Einheiten hängt von der Derivationsbasis ab [1, S. 97]. Derivationsbasisbasis liegt der Entstehung des primären und sekundären Wortbildungsprozesses zugrunde. Beim primären Wortbildungsprozess dienen Wörter, Wortfügungen und Sätze als Basis für die Bildung der PE, beim sekundären – «feste elementare Mikrotexpte und Mikrotexpte phraseologischer und unphraseologischer Art» [3, S. 88].

Vom Standpunkt der Genesis aus kann analysiertes tatsächliches Material in zwei Gruppen verteilt werden:

- I. nationalkulturelle phraseologische Einheiten (typisch deutsche);
- II. zwischenkulturelle phraseologische Einheiten (entlehnte aus anderen Sprachen).

Lexikalische Veränderungen, die immer von den Vorstellungen der Sprachträger bedingt werden, stellen einen Prozess der Modernisierung der Spracheinheiten dar. Anlässe der derart Modernisierung haben einen sprachlichen

oder eigentlich außersprachlichen Charakter, d.h. sind von den lexikalisch-semantischen Veränderungen im Sprachsystem verursacht. Während der Übersetzung der phraseologischen Einheiten mit einem toponymischen Komponente muss man die Ursachen kulturellgeschichtlicher, pragmatischer oder psychologischer Art ins Kauf nehmen [1]:

– der Wunsch das Bild eines Phraseologismus zu erneuern, zum Beispiel: j-n auf den Blocksberg wünschen [Kü: 115] – j-n nach Buxtehude wünschen [Kü: 148] – «jemanden irgendwohin weitentfernt senden, \cong zum Teufel»;

– der Wunsch das Bild eines Phraseologismus zu erneuern. Das ist vor allem für Lehnwörter und Lehnübersetzungen typisch, zum Beispiel: Eulen nach Athen tragen > Bier nach München tragen [Kü: 107];

– der Wunsch Bedeutungsschattierungen zu schaffen oder die emotivische Intensität eines Phraseologismus zu verschärfen, zum Beispiel: tönen / schmettern wie die Posaunen von Jericho [Sche: 623] – bibel. veralt., selt. «verblüffend wie die jerychonischen Rohrs tönen»;

– der Wunsch die Außenform zu verbessern, zum Beispiel: von Gladbach sein > aus München-Gladbach sein [Kü: 298] – «flachbrüstig sein»;

– der Wunsch einer Spracheinheit spezifische Eigenschaften einer bestimmten Territorialgruppe zu verleihen, zum Beispiel: Wasser ins Meer tragen > Wasser in den Rhein / in die Donau / Elbe / Werra / Reuß / Limmat tragen [Rö: 1697] – «sich mit dem etwas Nutzlosen beschäftigen» Vom linguistischen Standpunkt aus kann die Ersetzung der Komponente nach bestimmten Kriterien stattfinden:

Zum linguistischen Faktor gehört das Streben nach der erneuten Motivation des Bildes, das den meisten Sprachträgern wegen unbekannter Bedeutung der einzelnen Komponente unklar war. Einige phraseologischen Einheiten fungieren in entlehnter und assimilierter Form, zum Beispiel: Hic Rhodus, hic salta! > Hier ist Rhodus, hier springe! [Rö: 713] – liter., selt. «zeig, wozu du fähig bist!». Doch die meisten der entlehnten PETK assimilierten sich mit Hilfe der völligen Substitution der lexikalischen Komponente, sind aber nach ihrer syntaktischen Struktur Lehnübersetzungen geblieben. Als Beispiel der derart Assimilation dient der Ausdruck, der aus italienischer Sprache entlehnt wurde: essere stato und Roma senza aver veduto il Papa > er ist in Rom gewesen und hat den Papst nicht gesehen [Rö: 1252] – «das Wichtigste hat man nicht bemerkt» [Bü: 96].

Bei der Übersetzung erneut sich die Form des Phraseologismus, aber die Bedeutung der phraseologischen Einheiten verändert sich dabei nicht. Doch im Proceß des Funktionierens in der Sprache erleidet die Redewendung anschließende Assimilation durch völlige oder teilweise Ersetzung der lexikalischen Komponente. Das geschieht wegen des Strebens das Bild des Phraseologismus zu verändern, um in dem nationale Weltauffassung widerzugeben: Eulen nach Athen tragen > Ablaß nach Rom tragen [Rö: 404] («nach Rom fahren, um Nachlassen der Sünden zu bekommen»); Eulen nach Athen tragen > Schnee nach Spitzbergen tragen [Rö: 1383]. Weitere Assimilation der entlehnten PE kann im Deutschen auf eine Art phraseologischer Ellipse stattfinden. Z.B., die Redewendung Roma locuta, causa finita > Rom hat gesprochen, die Sache ist erledigt [Bü: 103] wurde aus französischer Sprache in lateinische, und später aus lateinischer in deutsche Sprache entlehnt und

erlitt die Verengung der Struktur der PETK: Rom hat gesprochen, die Sache ist erledigt > Rom hat gesprochen [Rö: 1252], dass die allgemeine metaphorische Bedeutung des Phraseologismus verschärft hatte.

Als Schlussfolgerung können wir bestimmen, dass als Quelle der Entstehung vieler phraseologischer Einheiten geschichtliche Ereignisse und Fakten, kulturelle und geschäftliche Kontakte der Deutschen mit den anderen Völkern dienen. Man muss das während der Übersetzung ins Kauf nehmen.

LITERATUR

1. Bonvillain N. Language, Culture and Communication: the Meaning of Messages. – 3-d Ed. – Upper Saddle River, N.Y.: Prentice Hall, 2000. – 208 p.

2. Explorations in Linguistic Relativity / Ed. By M.Pütz, M.H.Verspoor. – Amsterdam; Philadelphia: J.Benjamins, 2000. – XVI, 369 p.

3. Солдато́ва С.Н. Народноэтимологическое переосмысление фразеологизмов и его роль в обогащении фразеологического состава современного немецкого языка: Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. – К., 2016. – 201 с.

LISTE DER QUELLEN VON ILLUSTRATIVEN MATERIALIEN

1. Bü: Büchmann G. Geflügelte Worte. – München: Droemer Knaur, Droemersch Verlaganstalt Th. Knaur Nachf., 1959/93. – 320 S.

2. Kü: Küpper H. Wörterbuch der deutschen Umgangssprache. - Stuttgart: Ernst Klett Verlag für Wissen und Bildung, 1987. – 959 S.

3. Rö: Röhrich L. Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten. - Freiburg; Basel; Wien: Herder/Spektrum, 1995. – in 5 Bänden. – Bd. 1. - 348 S.; – Bd. 2. – 349 – 734 S.; – Bd. 3. – 735-1106 S.

4. Sche: Schemann H. Deutsche Idiomatik: Die deutschen Redewendungen im Kontext. – 1.Aufl. – Stuttgart; Dresden: Ernst Klett Verlag für Wissen und Bildung, 1993. – 1037 S.

Анастасія Єрмоленко

*Науковий керівник – викл. вищої кат. Старовойт М.М.
(Криворізький державний комерційно-економічний технікум)*

НІМЕЦЬКОМОВНА РЕКЛАМА ТА СПОСОБИ ЇЇ АДЕКВАТНОГО ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Ринок товарів та послуг активно розвивається і поширюється багатьма країнами світу, тому не дивно, що на екранах телевізорів, радіо, у Інтернеті з'являються рекламні пропозиції не тільки вітчизняних виробників, але й багатьох зарубіжних марок. Напис «Made in German» вже давно став своєрідним знаком вищої проби, тому що німецькі торгівельні марки означають для великої кількості покупців якість та надійність. Без деяких, як наприклад, Bosch, Braun, Henkel, Liebherr, Rowenta, Siemens чи Veka, взагалі уже важко уявити свій побут. Всесвітньовідомими є виробники спортивного взуття та

одягу Adidas та Puma, по дорогам багатьох країн їздять німецькі автомобілі марки Mercedes-Benz, BMW, Volkswagen, а косметичні продукти серії Nivea, Fa, Schwarzkopf допомагають підтримувати красу вже не одному поколінню споживачів.

І так, як німецькі товаровиробники все частіше намагаються зацікавити своєю продукцією українських споживачів виникає необхідність якісного та творчого перекладу рекламних текстів та відеороликів.

Головна проблема перекладу рекламних слоганів полягає в тому, що певною мірою, більшість фахівців намагається передати зміст дослівно, але при цьому дуже часто втрачається суть реклами та сила її впливу на споживача. Крім цього, слід зазначити, що при створенні певної рекламної пропозиції мають місце країнознавчі чи соціокультурні реалії, які можуть бути незрозумілі для аудиторії інших країн.

Проблеми адекватного якісного перекладу розглядаються досить широко: свого часу цю проблему досліджувало багато вітчизняних та зарубіжних науковців (Венгренівська М.А., Рецкер Я.Й., Кокова А.В, Кирмач У.К. тощо) і в своїх роботах вони наголошують на неможливості дослівного перекладу реклами, адже підхід повинен бути комплексним.

В процесі дослідження, було виявлено, що найчастіше при перекладі застосовується дослівний переклад. Наприклад, слоган торгівельної марки взуття *FinnComfort* – «*Der Schuh zum Wohlfühlen*» («Взуття для повноти життя») в українському перекладі скорочено до «*FinnComfor: взуття для життя!*», що не заперечує основній ідеї реклами. Наведемо ще декілька прикладів дослівного перекладу рекламних оголошень:

- Wella – «*Farbe lieben – Wella lieben*» («Любите кольори – любите Wella»),
- Gerosteiner – «*Das Wasser mit Stern*» («Вода з зіркою»),
- Ritter Sport – «*Quadratisch. Praktisch. Gut*» («Квадратний. Практичний. Добрий» ,
- Bosch – «*Technik fürs Leben*» («Техніка для життя»).

Крім цього, при перекладі досить широко використовуються різноманітні стилістичні прийоми:

- метафора: «*Eine Oase für Ihre trockene Haut*» («Оаза для Вашої сухої шкіри»), «*In jedem steckt ein Puma*» («В кожному сидить пума»);
- гіпербола: «*Tausende Mikrotröpfchen löschen Stunde für Stunde den Durst Ihrer Lippen*» («Тисячі мікрочастинок година за годиною втамовують спрагу Ваших губ»);
- порівняння: «*Das Beste oder nichts*» («Найкраще або нічого»), «*Entweder oder Gliss Kur*» («Ножиці або Глісс Кур»);
- персоніфікація: «*Florena Pflegeserie mit Aloe Vera bietet der Haut genau das, was sie braucht!*» («Серія по догляду Florena пропонує Вашій шкірі саме те, чого вона потребує!»).

Підводячи підсумки, треба зазначити, що повноцінність перекладу рекламних слоганів полягає не в механічному відтворенні всієї сукупності елементів, а в передачі притаманного оригіналу співвідношенні змісту, форми

та мети як єдиного цілого. Важливу і невід'ємну роль відіграють також стилістичні особливості оригінального рекламного тексту. Саме вони допомагають відтворити цілісність і образність тексту, зберігаючи зміст, структуру, емоційність, унікальність та самотутність будь-якого рекламного повідомлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Венгренівська М.А., Гнатюк А.Д. Творча майстерня перекладача. – К.: Київський університет, 1998. – 89 с.
2. Кияк Т.Р., Огуй О.Д., Науменко А.М. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 592 с.
3. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу. – К.: Юніверс, 2003. – 280 с.
4. Кирмач У.К. Особливості національних, культурних, ментальних та гендерних характеристик при перекладі іншомовних рекламних текстів / У.К. Кирмач, М.М. Літвінова//Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2011. – №9 (220). – 161 с.
5. Щатин Ю. Построение рекламного текста. – М.: Бератор-пресс, 2003. – 128 с.
6. Стріха М.В. Український рекламний переклад: між літературою і націєтворенням. – К.: Факт-Наш час, 2006. – 344с.

*Олександр Колесник
(Київський університет імені Бориса Грінченка)*

ДИСКУРС І МІФ З ПОЗИЦІЙ УНІВЕРСОЛОГІЇ ТА М-ЛОГІКИ

Буття сучасної цивілізації у так звану «інформаційну добу» безпосередньо пов'язане з функціонуванням інформаційних просторів різної природи, у тому числі дискурсивних. Специфіка цих просторів, обумовлена властивостями доміантного виду дискурсу, впливає на конфігурацію історичного варіанту семіосфери людства і окремих лінгвоспільнот. У цьому контексті традиційні лінгвістичні дискусії, що точаться навколо типології дискурсу або відмінностей дискурсу і тексту, дещо втрачають свою актуальність. Натомість, відзначимо можливість міждисциплінарного підходу до вказаних феноменів. Класичними є визначення дискурсу як «зв'язного тексту у сукупності з екстралінгвістичними – прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами»; «тексту в подієвому аспекті»; «мовлення, зануреного в життя» [4, с. 136–137], або як «зануреного у життя тексту» [5, с. 325–332]. Якщо проігнорувати метафоричні інтерпретації «життя» як видів соціально-орієнтованих видів діяльності і звернутись до первинного природничого розуміння життя як форми існування матерії, основними рисам котрої є обмін речовин, самооновлення та самовідтворення [1, с. 369] то виникає питання, як саме текст може в нього «занурюватись»?

Оскільки мовна система (передовсім як звуковий код, первинна іпостась котрого, гіпотетично, становила засіб фрактального моделювання бажаних станів речей у світі, субститут ритуально-магічних практик як прямих енерго-інформаційних взаємодій) матеріалізує та певною мірою опосередковує когнітивну діяльність людини, ми ведемо мову про ізоморфність мовно-мовленнєвих структур і вищої нервової діяльності (ВНД) людини. Йдеться, насамперед, про кореляцію вербалізованого знання і відносно усталених комбінацій синтезованих білків, динаміки проходження сигналу у нервовій тканині, дотичних до осмислення типових наборів явищ і понять. При цьому повторюваність електрохімічних реакцій у представників лінгвоспільнот протягом кількох поколінь сприяє закріпленню певних ознак людини (якщо не видових, то щонайменше когнітивно-поведінкових та аксіологічно-орієнтаційних) на генетичному рівні. Відповідно, серед сучасних націй ідентифікуємо носіїв картин світу «успішних переможців», «пасивних споживачів», «цивілізаційних паразитів» та ін. З огляду на варіативну алгоритмічність когнітивних і нейрофізіологічних процесів, що забезпечують нежорстку ірраціонально-раціональну категоризацію світу людиною, а також подібність біологічних і мовних механізмів (явища синонімії та омонімії генів, «зчитування» та контекстуальної інтерпретації інформації генетичним апаратом людини, специфічна комбінаторика амінокислот як своєрідний «синтаксис» та ін.) ми ведемо мову про універсальність текстової структури як форми організації інформації. Відповідно, дискурс і дискурсивні практики ми співвідносимо з плинним синтезом текстів (організованих за відносно усталеними правилами енерго-інформаційних конструктів), тобто, гнучких адаптивних програм, реалізованих у змінних контекстах. Обсяг залученої інформації, вектор інтерпретації, ступінь дотримання правил аранжування мовних та інформаційних квантів є варіативними, що відповідає сутності «лінгвістичної змінної» $\mu(x)$ (референція мовних знаків як і категоризація позначуваних явищ є «нечіткими», обсяг понять постає розмитим, концептуальні й семантичні області перебувають у станах зближення, накладання, перетину тощо). Контури відповідних «дискурсивних просторів» визначаються польовими структурами, породжуваними в ході електрохімічних реакцій у ВНД індивідів та підсинюваними за механізмом резонансу при взаємодії груп і колективів людей.

Функціональним підґрунтям дискурсу-тексту є безперервний синтез ноематичних смислів, генерованих на основі запропонованих у тексті «семантичних орієнтирів» (динамічний семіозис). Універсальну інтерпретативну базу становлять елементи міфологічного простору як базові аксіоматичні інтерпретативні оператори. Більш «точне» конфігурування програми тексту-дискурсу відбувається при зіставленні вхідних сигналів з елементами «вторинної міфології» (ідеології, релігійного вчення, соціальної доктрини, базових постулатів певної наукової парадигми, «понять» як регуляторів відносин у кримінальній групі тощо). Вторинна міфологія, у свою чергу, доволі часто характеризується власною «терміносистемою», а точніше, узуальними номінаціями фокусних концептів, що окреслюють референтивні контури певного дискурсивного простору. Нарешті, формування ноематичних кластерів і профілювання ситуативно релевантних смислів відбувається за допомогою

просодичних засобів і стилістичних прийомів, що певним чином відхиляються від набору узуальних правил аранжування елементів мовного коду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Заде Л. А. Понятие лингвистической переменной и ее применение к принятию приближенных значений. – М.: Мир, 1976. –168 с.
3. Колесник О.С. Introducing M-logic: basic remarks on key concepts // Теоретична і дидактична філологія. Серія «Філологія». Серія «Педагогіка» : Зб. наук. праць. – Вип. 25. – Переяслав-Хмельницький : Вид. ПП Щербатих О.В., 2017. – С. 159-169.
4. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – С. 136–137.
5. Степанов Ю. С. В поисках прагматики (проблема субъекта) // Известия АН СССР. Сер. лит. и языка. – 1981. – № 4. – Т. 40. – С. 325-332.
6. Zadeh L.A. A fuzzy-set-theoretic interpretation of linguistic hedges / Lotfi Zadeh // Journal of Cybernetics. – 1972. – #2. P. 4–34.

Оксана Німчук

Науковий керівник – доц. Шмирко О.С.

(Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З АНІМАЛІСТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ З НІМЕЦЬКОЮ

Одне із провідних місць у сучасному перекладознавстві посідає проблема перекладу фразеологічних одиниць. Оскільки фразеологія не тільки становить значну частину фольклору народу і складає національне багатство кожної мови, а й є вагомою частиною словникового складу мови, адекватне розуміння фразеологічних одиниць уможливує найбільш коректне ведення «діалогу культур», що є особливо цінним на сучасному етапі інтеграції України до Євросоюзу.

Фразеологія як один із розділів мовознавства набуває все більшої популярності серед сучасних дослідників мови. Аналіз науково-методичної літератури дозволяє зробити висновок, що в останні роки значною мірою зросла кількість праць, у яких досліджувалось питання німецької та української фразеології. У мовознавстві проблема перекладу фразеологічних одиниць висвітлена в багатьох дослідженнях, зокрема в працях В. Виноградова, А. Вурми, М. Городникова, Л. Зиндера, П. Коробки, Л. Литвинової, А. Райхштейна, Т. Строевої та ін.

Фразеологія, на думку сучасних дослідників-фразеологів, саме і є тією галуззю мовознавства, де найяскравіше відображається національна своєрідність мови [2, с. 124]. У процесі взаємного дослідження народів, їхнього

спілкування у різних сферах духовного, морального, наукового і побутового життя, значне місце посідає переклад фразеологічних одиниць мови. Як зазначають науковці, виявлення подібностей і відмінностей фразеологічних систем споріднених і неспоріднених мов у сучасній теорії фразеології є однією з найактуальніших проблем сучасного перекладознавства [1, с. 37].

Наразі серед вчених немає одностайної думки щодо того, який спосіб перекладу є найбільш правильним та влучним. Коли йдеться про переклад фразеологізмів з концептом «аніمالізм», дослідники виокремлюють такі способи перекладу фразеологізмів:

1. Еквівалент – це такий фразеологічний зворот, який є в наявності в українській мові та збігається із зворотом в німецькій мові за експресивністю, образністю та змістом [3, с. 80]. Безперечно, найкращий спосіб – передати фразеологізм фразеологізмом. Такий спосіб найчастіше використовується для перекладу фразеологічних зворотів з анімалістичним компонентом з німецької мови на українську, коли в обох мовах існують відповідні фразеологічні одиниці. Фразеологічні еквіваленти умовно поділяють на дві групи, а саме: повні та часткові еквіваленти.

1.1. Еквівалентно-повний переклад – вважається одним із найбільш вдалих способів перекладу анімалістичних фразеологізмів. Його суть полягає в тому, що в українській мові знаходять анімалістичний фразеологічний зворот із таким самим значенням, як і у німецькій мові. Іншими словами, такий фразеологізм, який повністю відповідає не лише значенню німецької фразеологічної одиниці, але і його образній основі.

– *Sich wie ein Elefant im Porzellanladen benehmen* – *поводитися як слон у посудній лавці;*

– *mit j-m wie die Katze mit der Maus spielen* – *грати з кимось як кішка з мишкою;*

– *sie ist zäh wie eine Katze* – *вона живуча як кішка;*

– *sich wohl fühlen wie ein Fisch im Wasser* – *почувати себе мов риба в воді;*

– *leben wie Hund und Katze* – *жити як кішка з собакою;*

– *wie ein schlecht gestochenes Schwein quieken* – *верещати як недорізана свиня;*

– *emsig wie eine Ameise* – *працелюбний як мураха.*

1.2. Еквівалентно-неповний переклад використовується рідше, оскільки такий вид перекладу не завжди передає сутність анімалістичного фразеологізму. Такий переклад також полягає у пошуку відповідного фразеологізму з таким же значенням, але з іншою образною формою:

– *er ist bekannt wie ein bunter Hund* – *його кожна собака знає (знають його усі як плямистого собаку);*

– *er sprang auf wie von der Tarantel gestochen* – *він підскочив як ужалений (він стрибнув як ужалений тарантулом).*

2. Переклад аналогової фразеологічної одиниці – це переклад німецької фразеологічної одиниці адекватною їй українською фразеологічною одиницею, що є однаковою за змістом, але суттєво відрізняється образною складовою [3, с. 80]. Цей спосіб перекладу використовують, коли в українській

мові знаходять зворот, аналогічний німецькому фразеологізму, значення якого є тотожним чи схожим, але образна будова відрізняється.

– *Er fällt immer auf die Füße wie die Katze* – він завжди виходить сухим з води (він завжди падає на лати як кішка);

– *wie ein Dachs arbeiten* – працювати як віл – у значенні важко працювати (працювати як борсук – у значенні працювати старанно).

3. Багато німецьких анімалістичних фразеологізмів взагалі не мають еквівалентів в українській мові. Такі звороти перекладаються за допомогою описового перекладу. Описовий – це такий вид перекладу, коли зміст фразеологізму замінюється вільним словосполученням [3, с. 80]. Цей спосіб перекладу використовується найрідше, оскільки в означеній ситуації збігається тільки значення фразеологізму, а його внутрішня будова майже повністю зникає, наприклад:

– *er guckte wie ein Huhn, wenn's donnert* – він дивився як очманілий (він дивився як курка коли гримить);

– *er ist gesund und fröhlich wie ein junger Hecht* – він почувався як риба у воді (він здоровий і щасливий як молода щука);

– *ich fühle mich wie durch den Wolf gedreht* – я цілком розбитий (я почувуюся, неначе пропущений через м'ясорубку);

– *wie die Schweine vom Troge aufstehen* – німи, залишивши повний безлад (як свині встають від корита).

4. Калькування – це такий вид перекладу, коли виокремлюється образна основа фразеологічного звороту, або коли інший вид перекладу фразеологічної одиниці є недоречним [3, с. 80].

– *Bärenkräfte haben* – мати ведмежу силу;

– *ein Kalb darf kein Kalb bleiben* – не увесь час теляті телятком бути (теля не може залишатися телятком).

Доходимо висновку, що фразеологічні одиниці сучасної німецької мови з анімалістичним компонентом є надзвичайно різноманітними за своєю семантикою та виразністю, вивчення яких вимагає не тільки застосування широкого спектру методів дослідження, а й правильного, точного, змістовного перекладу. Власне, під час перекладу перекладачеві слід не тільки оволодіти всіма можливими способами перекладу та досконало знати обидві мови, їхні фразеологічні системи, але й необхідно вміти аналізувати стилістичні та культурно-історичні аспекти фразеологічних одиниць як німецької, так й української мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Долгополов Д.А. Сопоставительный анализ соматической фразеологии / Д.А. Долгополов. – К., 1973. – 41 с.

2. Виноградов В.С. Введение в переводоведение : общие и лексические вопросы / В.С. Виноградов. – Москва : Издательство ИОСО РАО, 2001. – 400 с.

3. Шмелев Д.Н. Современный язык. Лексика / Д.Н. Шмелев. – М. : Наука, 1977. – 407 с.

ТИПОЛОГІЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНИХ КОНЦЕПТІВ ЯК ОДИНИЦЬ СУЧАСНИХ МОВОЗНАВЧИХ СТУДІЙ

Поява на пострадянському мовознавчому просторі в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. наукових праць С.Г. Воркачова, В.В. Воробйова, В.В. Жайворонка, В.І. Карасика, В.В. Красних, В.А. Маслової, К.І. Мізіна, Т.В. Радзівської, О.О. Селіванової та ін. стала вагомим поштовхом для становлення низки нових перспективних лінгвістичних дисциплін, таких як лінгвоконцептологія, етнолінгвістика та лінгвокультурологія.

Вивчення ролі мови в розумово-мовленнєвій діяльності її носіїв викликає сьогодні все більший науковий інтерес для сучасної лінгвістики, оскільки мова нерозривно пов'язана з національною ідентичністю, культурою та освітою особистості [5, с. 1].

Питання природи, типології та функціонування концептів як фундаментальних одиниць когнітивного напрямку є надзвичайно важливі для сучасного мовознавства.

Основною одиницею лінгвокультурології виступає концепт як «багатовимірне смислове утворення, в якому виокремлюються ціннісна, образна та поняттєва сторони»; лінгвокультурний підхід до розуміння концепту полягає в тому, що концепт визнається базовою одиницею мови, «її концентратом» [3, с. 91–114].

Концепт у лінгвокультурології розглядається як синтез усіх мовних і немовних засобів вираження, які розкривають його смислове наповнення та безпосередньо або опосередковано ілюструють його сутність. При цьому більшість науковців поділяють думку, що лінгвокультурний концепт являє собою багатовимірне ментальне утворення, яке має вихід на культуру соціуму, відображаючи «дух народу» (В. фон Гумбольдт), тобто його національно-культурну специфіку [4].

Утім, існують розбіжності щодо визначення лінгвокультурного концепту, оскільки при вивченні останнього увага дослідників може концентруватися більшою мірою на: 1) даних етимології, історії та культурології [8]; 2) ціннісних орієнтирах, зафіксованих у концепті [4; 6]; 3) асоціативних зв'язках концепту [7]; 4) етнокультурній специфіці концепту [1].

Щодо виокремлення видів і типів лінгвокультурних концептів, то тут найдетальнішу типологізацію, на наш погляд, запропонував український мовознавець А.М. Приходько [6], який зі структурно-семантичної точки зору розрізняє: 1) параметричні концепти (мовні одиниці, які об'єктивують такі концепти, містять семантику кількісних / якісних показників); 2) непараметричні концепти (до останніх важко застосувати критерії міри).

Із погляду когнітивної семантики цей дослідник диференціює такі концепти: 1) універсальні (вони відомі всьому людству й репрезентовані в різних

мовах); 2) специфічні (ці концепти функціонують у межах лише певної концептної картини світу). При поділі концептів на універсальні й специфічні зауважимо думку С.Г. Воркачова, що цей поділ є певною мірою умовним [2, с. 36].

Із точки зору комунікативно-прагматичних характеристик розмежовують: 1) регулятивні концепти (вони орієнтовані на певну норму, що визначає культурні доміанти поведінки в соціумі); 2) нерегулятивні концепти (останні позбавлені прямих прескриптивних інтенцій).

У межах наведених типів виокремлюються:

1) логіко-філософські концепти (вони можуть бути (1) категоріальні (напр., ПРОСТІР, КІЛЬКІСТЬ, ПРИЧИНА, ЧАС) та (2) теософські (напр., ВІРА, БОГ, ВІЧНІСТЬ, ГРІХ, ДУША));

2) морально-етичні концепти (ті, які відображають загальні уявлення людства про морально-етичні цінності та приписують норми поведінки у світі й суспільстві (напр., ПРАВДА, СОВІСТЬ, ЧЕСТЬ, ОБОВ'ЯЗОК, БЛАГО, ДОБРО, ЗЛО, ВОЛЯ); такі концепти ніби задають загальну канву поведінки, у результаті якої кожна людина виявляється наділеною правом мати своє власне уявлення про морально належне та морально цінне, приймаючи або не приймаючи їх за еталонні. Тому, незважаючи на свою універсальність, морально-етичні концепти можуть мати індивідуально-суб'єктивне й, відповідно, національно-специфічне втілення;

3) телеономні концепти (ті, які наповнені смислами вищих духовних цінностей, що утворюють і втілюють для людини моральний ідеал, прагнення до якого формує виправданість її життя (С.Г. Воркачов); вони поділяються на (1) власне телеономні (напр., ЗДОРОВ'Я, ПРАВДА, СПРАВЕДЛИВІСТЬ, УСПІХ, ДРУЖБА, ВОЛЯ) та (2) емоційно-телеономні (напр., РАДІСТЬ, ЛЮБОВ, ЩАСТЯ, ПОДЯКА));

4) антропоморфні концепти (серед них розрізняють (1) емоційні, (2) фізіологічні, (3) біовітальні, (4) сімейні, (5) біосоціальні, (6) етноантропоморфні та (7) етносоціономні концепти);

5) етно-психо-культурні концепти (до них належать (1) артефактні, (2) ритуальні, (3) конфесійні, (4) артефактні / реїстичні (іконічні), (5) концепт-символи та (6) міфологічні концепти).

Таким чином, концепт є складною полімодальною одиницею свідомості, що акумулює людський досвід, і яка здатна втілюватися не лише в мові за допомогою найрізноманітніших її засобів (слова, словосполучення, речення, прецедентні феномени, описові конструкції тощо), але й в інших видах діяльності людини. Відповідно, культурний концепт як складне багатовимірне ментальне утворення, яке може знаходити мовне втілення, є найважливішою одиницею лінгвокультурологічного моделювання національного менталітету.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воркачев С.Г. Концепт счастья в русском языковом сознании: опыт лингвокультурологического анализа / Сергей Григорьевич Воркачев. – Краснодар : Изд-во КГТУ, 2002. – 142 с.

2. Воркачев С.Г. Вариативные и ассоциативные свойства телеономных лингвоконцептов / Сергей Григорьевич Воркачев. – Волгоград : Парадигма, 2005. – 214 с.

3. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс : монография / Владимир Ильич Карасик. – М. : Гнозис, 2004. – 390 с.

4. Мізін К.І. Усталені порівняння англійської, німецької, української та російської мов в аспекті зіставної лінгвокультурології : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / К.І. Мізін. – К., 2012b. – 32 с.

5. Петров О.О. Об'єктивація лінгвокультурних концептів ЩЕДРИСТЬ – СКУПІСТЬ у германських і слов'янських мовах : зіставний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / О.О. Петров. – Одеса, 2017. – 20 с.

6. Приходько А.Н. Концепты и концептосистемы / Анатолий Николаевич Приходько. – Днепропетровск : Белая Е.А., 2013. – 307 с.

7. Слышкин Г.Г. Лингвокультурные концепты и метаконцепты / Г.Г. Слышкин. – Волгоград : Перемена, 2004. – 290 с.

8. Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования / Юрий Сергеевич Степанов. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1997. – 824 с.

Оксана Пригодій
(Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка)

ПОНЯТТЯ «ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ» ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ

Визначення та розуміння лінгвокультурного концепту є широким та багатовимірним завданням, адже саме через підвищений інтерес до вивчення терміну «концепт» постало питання щодо глибшого дослідження даного поняття. Направленість від культури до індивідуальної свідомості обрамило новий підхід до визначення дослідницького напрямку в лінгвістиці, а саме лінгвоконцептології. Багато праць було присвячено дослідженню цього терміну та визначенню його складових, розподіл на певні категорії, розмежування з самим поняттям «концепт» та його вплив на переклад.

У своїй дисертації «Вербалізація морально-етичних концептів в українській мовній картину світу» Вдовиченко Н.В. стверджує, що розуміння концепту як (етно)культурного утворення базується на усвідомленні того, що він є невід'ємною складовою культури, точкою перетину між світом культури й світом індивідуальних смислів [2, с. 15]. Степанов Ю.С. наголошує, що концепт існує в ментальному світі людини не у вигляді чітких понять, а як «пучок» уявлень, понять, знань, асоціацій, переживань, який супроводжує слово, «це ніби згусток культури у свідомості людини; те, у вигляді чого культура входить у ментальний світ людини» [7, с. 40]. З цього «пучка» можна виділити дві частини: знання й культурні асоціації, органічне поєднання яких робить

концепт предметом емоцій, симпатій і антипатій, а інколи й зіткнень [7, с. 41]. Таким чином, з одного боку, концепт існує в певній ідіосфері й розширює значення слова, виникаючи як «відгук на попередній мовний досвід людини» [5, с. 282] – історичний, географічний, життєвий, чуттєвий, освітній, соціальний, набутий нею в процесі пізнання навколишнього світу, а з іншого – він зв'язаний з суспільною свідомістю, оскільки людина є представником того чи іншого класу, тієї чи іншої історичної епохи, культури, етносу, професії тощо. Характерною особливістю концепту є процесуальність та динамічність, які певною мірою зумовлені його багатоплановою структурою, до якої, за Степановим Ю.С., належить все те, що належить будові поняття, і те, що робить його фактом культури: вихідна форма (етимологія); стиснута до основних ознак змісту історія; сучасні асоціації; оцінки тощо [7, с. 44].

Артерією лінгвоконцептології є лінгвокультурний концепт, під яким лінгвісти розуміють багатовимірне ментальне утворення, що включає понятійну, образно-перцептивну та ціннісну (значеннєву) складову (Карасик В.І., Воркачев С.Г. та Приходько А.Н.). Понятійний компонент концепту – це його мовна фіксація, опис визначальних ознак, образний компонент – це ті характеристики, що збереглися в пам'яті людини й допомагають розкрити його етнокультурну специфіку, їх можна описати та інтерпретувати. На думку Колесова В.В. у ході вербалізації концепту, образна складова може перетворюватися в символ [4, с.107]. На думку Лотмана Ю.М., символ є ідеєю певного змісту, яка сприймається як згорнутий текст [6, с. 241]. По суті, символ є посередником між знаковою і незнаковою реальністю, ідеєю та образом, «ідеальним» та «реальним». Він виступає формою архетипу – наскрізної для історії, інваріантної щодо часу стійкої структури обробки, збереження та репрезентації колективного досвіду, що характеризує соціокультурний розвиток людства загалом [6, с. 242]. Воркачев С.Г., визначаючи концепт як одиницю колективного знання, що відправляє до вищих духовних сутностей, вважає, що межа між поняттям і концептом проходить насамперед по лінії етнокультурної маркованості [3]. Якщо розглядати їх з позицій носія тієї чи іншої етнокультурної свідомості, то можна виявити чимало етноспецифічних рис як у «внутрішній формі імені, так і в стереотипізації моделей світосприйняття й поведінкових реакцій, відображених в семантиці», які створюють своєрідну парадигму репрезентування інформації [1, с. 417].

Отже, можна побачити, що поняття лінгвокультурного концепту є складним та доволі непростим в означенні, бо зазначене поняття сильно перекликається з багатоплановим символізмом, що, в свою чергу підводить до вчення про архетипи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алефиренко Н.Ф. Языковые стереотипы русского этнокультурного пространства; [Электронный ресурс] / Н.Ф. Алефиренко // Przeglad wschodnioeuropejski. – 2010, № 1. – s. 405 – 424. – Режим доступу: dspace/bsu.edu.ru/handle/23456789/815?mode=full.

2. Вдовиченко Н.В. Дисертація: «Вербалізація морально-етичних концептів в українській мовній картині світу». Режим доступу: http://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/science/rada%20philology/Дисертація_Вдовиченко.pdf

3. Воркачев С.Г. Счастье как лингвокультурный концепт / С.Г. Воркачев. – М. : ИТДК Гнозис, 2004. – 192 с.

4. Колесов В.В. Философия русского слова / В.В. Колесов. – СПб. : ЮНА, 2002. – 448 с.

5. Лихачёв Д.С. Концептосфера русского языка // Русская словесность : от теории словесности к структуре текста. Антология / Ин-т народов России; Моск. гос. лингвист. ун-т; Об-во любителей росс. словесности; Под ред. В.П. Нерознака. – М. : Academia, 1997. – С. 280–287.

6. Лотман Ю.М. Семиосфера / Ю.М. Лотман. – СПб. : Иск-во – СПб, 2000. – 704 с.

7. Степанов Ю.С. Константы : Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю.С. Степанов. – М. : Языки русской культуры, 1997. – 824 с.

Олена Шмирко

(Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка)

PHRASEOLOGISMEN MIT TIERBEZEICHNUNGEN IN DEUTSCHEN UND UKRAINISCHEN SPRACHEN (LINGUOKULTURELLES KONZEPT)

Das Tier war und bleibt für die Menschen nicht nur Nahrungs- und Kleidungsquelle, es tritt aber als Kriterium vieler menschlicher Eigenschaften dar, sowohl physischer als auch moralischer. Deshalb ist die Herkunft vieler Phraseologismen mit den besonderen Eigenschaften im Benehmen der Tiere verbunden. Diesem Problem sind mehrere Untersuchungen gewidmet (I. von Düringsfeld, C. Földes, W. Koller, P. Kühn, D. Malzewa, N. R. Norrick, J. Roche, u. a. m.).

Die Symbolik der Tiere hängt von ihren eigenen Eigenschaften (realen und eingebildeten) ab, von der Rolle, die sie im menschlichen Leben spielen. Die Vertreter der verschiedenen Nationen können aber die Welt ganz anders wahrnehmen. Die Namen der gleichen Tiere in verschiedenen Sprachen, die in Bezug auf den Menschen verwendet werden, bedeuten oft völlig unterschiedliche Eigenschaften, charakterisieren die Menschen auf unterschiedliche Weise, manchmal direkt gegenüber. Es hängt von einer Vielzahl von Gründen ab: erstens von der Einstellung zum gegebenen Tier in einer bestimmten Kultur, von der Geschichte der «Beziehung» eines Menschen mit einem gewissen Tier in einem bestimmten Gegend, und auch vom Kenntnisniveau der Tiergewohnheiten, von vorherrschenden Stereotypen u. a. m.

So, z. B., im Deutschen und Ukrainischen gibt es ganze Reihe von phraseologischen Einheiten, in welchen die Lebensweise und die Besonderheiten im Benehmen der Hasen als Grund für die Entstehung dienten. Von alters her wohnten viele Hasen auf dem Territorium Deutschlands und der Ukraine. In der

Phraseologismen beiden Sprachen gibt es also was ähnliches. Vergleichen wir: ukr. заяча душа, похливий як заєць; deu.: Hans Hasenfuß (ein ängstlicher, feiger Mensch). In diesen Beispielen sind die Phraseologismen mit Komponente «Hase» mit dem Begriff «feige» verbunden. Darum ist es ganz leicht, diese phraseologische Wendung zu übersetzen: sie haben in beiden Sprachen dieselbe Bedeutung, sind einander in Sinn adäquat.

Aber wenn in der ukrainischen Sprache eine sehr tiefe Assoziation mit einem Hasen als feigendes Tier beobachtet wird, dann in der modernen deutschen Sprache weisen die Phraseologismen auf die Erfahrung des alten Hasen im Vergleich mit dem jungen hin. Wo der Ukrainer sagt: «моя хата с краю, я нічого не знаю», sagt der Deutsche: «mein Name ist Hase». Und in der deutschen Wendung «ein alter Hase» (ein erfahrener, kundiger Mensch; eine Person mit langjähriger Erfahrung) wird die Erfahrung des Menschen in seinem Handwerk, Beruf unterstrichen. In derselben Hinsicht ist auch phraseologische Einheit wie «kein heuriger Hase mehr sein» (ziemlich erfahren sein) zu betrachten. Dies deutet auf ein hohes Maß an Verständnis für Tiergewohnheiten hin. Die Hasen sind wirklich sehr geschickt, deshalb ist es sogar für erfahrene Hunde sehr schwer, einen Hasen zu fangen. Die Tierchen bemühen sich, seine Spuren zu verwirren, indem sie große Sprünge zur Seite und nach hinten machen. Auf diesen Beobachtungen beruhen sich folgende Phraseologismen: «wissen, wie der Hase läuft», «sehen wie der Hase läuft» (wissen, wie die Sache funktioniert; Bescheid wissen; sich gut auskennen) [1, S. 54; 2].

Solche Unterschiede sehen wir auch in den Phraseologismen mit Komponente «Bär». Die Deutschen sagen: «hungrig wie ein Bär sein», was bedeutet «sehr hungrig sein»; «gesund wie ein Bär sein» (sehr gesund sein). Die Ukrainer sagen eher: голодний як вовк/собака (hungrig wie ein Wolf/Hund sein); здоровий, як бик (der Ochse). Es gibt aber was Ähnliches: in den phraseologischen Systemen beider Sprachen bedeutet ein Vergleich mit dem Bär einen starken Menschen: «einen Schlag wie ein Bär haben» heißt sehr fest zuschlagen können (z. B. bei einer Schlägerei). Solche phraseologische Einheit wie «jemandem einen Bärendienst erweisen» (ukr. «ведмежа послуга») existiert in beiden Sprachen und bedeutet unbeabsichtigt jemandem Schaden zufügen; etwas tun, das sich entgegen der ursprünglichen Absicht nachteilig auswirkt [2]. Im Gegenteil, Ukrainisch «танцювати як ведмідь» (wie ein Bär tanzen) – phraseologische Wendung über einen ungeschickten, plumpen Menschen; auf Deutsch «da steppt/tanzt der Bär» bedeutet: es wird heftig/ausgelassen gefeiert; es herrscht gute Stimmung.

Wie wir sehen, könnte oft die Übersetzung der phraseologischen Wendungen mit Tierbezeichnungen leicht zu Missverständnissen führen, besonders wenn es sich um andere Mentalität handelt (Traditionen, Denksystem, Lebensweise, Umgebung, Stereotypen usw.). Darum muss man sich zunächst um die genaueste Übereinstimmung des allgemeinen Inhalts und kulturellen Besonderheiten dieser Wendungen sorgen.

LITERATURVERZEICHNIS

1. Мальцева Д.Г. Германия: страна и язык. Landeskunde durch die Sprache : Лингвострановедческий словарь [немецко-русский] / Д.Г. Мальцева. – [2-е

изд., испр. и доп.]. – М. : Астрель, : Русские словари ; Балашиха, Моск. обл. : Астрель (Балашиха), 2001. – 416 с.

2. Wörterbuch für Redensarten, Redewendungen, idiomatische Ausdrücke, Sprichwörter, Umgangssprache [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.redensarten-index.de/suche.php?suchbegriff>

СЕКЦІЯ №7. ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ПИТАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ І ПЕРЕКЛАДУ

Наталя Войнаровська
*(Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету)*

INTERCULTURAL COMMUNICATION AS THE COMPONENT OF TEACHING SECOND FOREIGN LANGUAGE TO FUTURE SPECIALISTS

Because of historical and economic backgrounds, as well as ancient social-cultural traditions, teaching several foreign languages has rapidly gained its popularity, which leads to developing students' skills for intercultural communication within their perspective professional activity. Currently, demand for German is growing and it confidently occupies its position of the second foreign language. Scientific investigations, conducted through philosophic and pedagogical experiments, proved that the problems of multilingual teaching are highly complicated. In addition to it, issues of multilingualism in Ukraine remain highly genuine and contradictional at the same time, due to numerous historical and political transformations within the country, as it has been described by N.L. Zamkova in the thesis «Multilingualism in Ukraine in the Context of European Globalization» [3, p. 3-4].

Most researchers of the current issue underline that the influence of the first foreign language on the second foreign language learning is stronger than the influence of the native language. The following models can be applied for description and generalization of the possible interconnection of the particular lingual components of the languages, contacting each other:

1) definite language phenomenon / language component possess common features with both: native language and first foreign language. Such context creates favorable conditions for transferring due to the existing backgrounds;

2) in the case when language components of the second foreign language do not own any common features neither with the native language phenomena nor with the first foreign language, the backgrounds vanish;

3) in the case when language phenomena of the second foreign language have common characteristics with the native language but have no common features with the first foreign language, the role of the background is performed by the native language. In such context, the first foreign language generally operates as the resource for interference;

4) a language phenomenon possesses common trends with the corresponding phenomenon of the first foreign language, but has no common features with a native language. In the current context, the first foreign language turns into the background [4, p. 86].

It has been proved in the numerous researches of the issues of Ukrainian speaking students learning German with English background, that the most widespread is the latest (the fourth) model, although the others are also potentially applicable within the teaching process. At this stage, it is worth displaying the model by means of the German nouns. Such phenomenon as declination of the nouns is not characteristic for English and possesses more common features with Ukrainian declination system of nouns. The mentioned above evidence proves that introducing students to the speech tools of the second foreign language demands a contrastive approach in any case, assisting in identifying common and differentiating features of the languages (native language, first foreign language and second foreign language).

Linguistic competence expects comprehension of the definite amount of formal knowledge, dedicated to different aspects of the language: phonetic system, vocabulary composition, grammar structures – accumulated in the process of their historical development till modern stage, as well as corresponding skills and abilities of operating current language instruments for various linguistic purposes, such as:

- analyzing language units, their forms and meanings;
- analyzing the specifications of language units usage separately and within definite context;
- contrasting various language phenomena throughout different periods of language development;
- combining and differentiating language phenomena in accordance with the definite feature (or features);
- etymological analysis of the definite language units, operating within modern language system and others [1, p. 501].

Achievement of these goals contributes to the development of the students' linguistically focused way of thinking, in particular - the ability to perform linguistic analyses of various language phenomena and facts, to distinguish what is principal and what is subordinate, to conclude the results of the analysis, to sum up the data of the investigations, to compare the linguistic facts, to classify them and others [2, p. 192].

Students' linguistic way of thinking, developed in the result of the first foreign language comprehension, performs crucial role, as far as students individually, without their teachers' assisting, are able to establish the similarities between grammar phenomena of the native, first and second foreign languages, discover the coincidences, conduct comparative analysis, underline common and different characteristics and conclude the results, which lead to deep and correct understanding of the grammar material and provide reliable background for further linguistic training of verbal and communicative practice.

REFERENCES

1. Pica T. Research on Negotiation: What Does It Reveal About Second-Language Learning Conditions, Processes, and Outcomes? / T. Pica // *Language Learning*. – 1994. – Volume 44, Issue 3. – P. 493-527.
2. Spada N. Form-Focused Instruction: Isolated or Integrated? / N. Spada, P.M. Lightbown // *TESOL Quarterly* – 2008. – Volume 42, Issue 2. – P. 181-207.
3. Замкова Н.Л. Полімовність в Україні в контексті глобалізації Європи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. філос. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / Н.Л. Замкова. – Київ, 2015. – 36 с.
4. Щербакова М.В. Особенности обучения второму иностранному языку студентов языковых факультетов / М.В. Щербакова // *Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация*. – 2003. – № 2. – С. 85-88.

Марія Вощина

(Гірничий коледж ДВНЗ «Криворізький національний університет»)

FORMATION OF LINGUISTIC SOCIO-CULTURAL COMPETENCE ON THE BASIS OF THE USE OF AUTHENTIC TEXTS

Integration of Ukrainian society into the European and international socio-economic, cultural, informational space, labor market necessitates the effective didactic technology that would ensure the continuous interaction of participants in education. The state educational standard of a foreign language emphasizes the development of foreign language communication competency as one of the main goals. This competency is integrative and includes several components, namely:

- speech competence - the development of communicative skills in the four main types of speech activity (speaking, listening, reading, writing);
- linguistic competence - mastering of new linguistic means (phonetic, spelling, lexical, grammatical) according to the topics and situations of communication;
- socio-cultural competence - the attachment to the culture, traditions, realities of the language of the language being studied, the formation of the ability to represent their country, its culture in conditions of intercultural communication.

Within the lessons of a foreign language the teacher must form students' skills and abilities in foreign language communication, foresee achievement of such a level of communicative competence that would be sufficient for communicating in certain communicative spheres, orientate in the sociocultural aspects of the target-language country.

Teaching English is a very complicated process that occurs in the absence of the English-speaking environment. That's why every teacher in the working process should not only teach students the language, but also create in his groups the English-speaking environment. One of the ways to increase the efficiency of classes is to attract additional materials, primarily authentic ones.

Authentic materials are materials taken from original sources that are characterized by the naturalness of lexical content and grammatical forms, the situational adequacy of the medium used by the broadcasters, illustrate examples of authentic word-of-use, and which, although not intended specifically for educational purposes, can be used in the teaching of a foreign language. The authentic text contains information about the culture of a country that speaks English, it reflects a national specificity, without this knowledge it is impossible to communicate with foreigners confidently and fully.

The authentic text carries new information that is meaningful and interesting to students in the condition that the content of the text corresponds to their needs and interests. Such a text causes one or another reaction to students, stimulates mental activity. Authentic text, as a rule, is the standard text of a particular genre for oral or written communication. The genre variety of texts allows students to perceive information from different spheres of life, that is, to perceive and understand different converses. Working with such texts, students get an opportunity to enrich their socio-cultural knowledge, to master the ability to perceive typical discourses on hearing, to develop different listening strategies (with the understanding of basic or complete information).

The authenticity of the use of foreign language teaching material can be achieved through its implementation in conditions that simulate situations of natural communication, for example, in situations close to life, such as «roleplay».

The following are the conditions for the authentic use of English in educational situations:

1. Use of interactive activities. Tasks are executed in pairs or small groups, gradually turning into tasks for the whole group.
2. Use of tasks with «information gap» (information gap).
3. Use of problematic speech-minded tasks. Such tasks are based on the assumption, guessing, classification, finding similarities / differences, ranking, opening, interpreting, reasoning, judging, eliminating unnecessary, sequencing of actions, causal reasoning, critical thinking.
4. Use of situations of spontaneous communication when the educational situation becomes natural.

The described conditions necessary for the development of the student's personality must be ensured precisely in the process of teaching such a type of speech activity as listening.

Listening is also an effective means of teaching English. It makes it possible to master the sound side of the language, (phonemic composition and intonation), contributes to the assimilation of the lexical composition of the language and its grammar, facilitates mastery of speech, reading and writing.

Listening is associated with other types of speech activity.

It has a direct connection with speaking. Speaking and listening are two mutually related spoken parties. The phases of listening and speaking in conversation alternate.

Listening and reading belong to receptive types of speech activity, where the perception, understanding and active transcoding of information take place. Reading

is a transcription of a graphic language into a sound: even when reading about himself, a person seems to hear the text that he perceives.

The listening is connected with writing. In the process of graphic design of a statement a person speaks and hears what he writes.

The language competence of students in listening includes the ability to understand the main content of listened texts of different nature, which contain a small number of unfamiliar words, on the themes provided by the program. Understanding the main content of the message is based on the ability to select the necessary information, to summarize and compare it with their own experiences, to highlight the main idea, idea, evaluate its usefulness and probability, to predict the development of the plot.

Formation of these skills requires the combination of the activity of perceiving and comprehension of audio texts with the production of speech in oral or written form, which is natural for a two-way process of speech communication, the mechanisms of which is the reception and delivery of information.

Among the most interesting forms of work with audio material are the following:

1. Listening to a telephone message and record it on paper.
2. Listening to the announcement of several films and decide which one is worth seeing.
3. Listening to radio news and compare their content with articles from newspapers.

The use of video films as authentic material in the classroom takes not the last place due to the visual perception of the material. Video materials are the means for activating educational and cognitive activities in the class. They create the atmosphere of the outside world in an audience, stimulate effective communicative activity and discussion. By watching and listening to the material, students significantly improve their English language skills, improve pronunciation, develop listening skills, and expand their outlook.

Visibility (not only video materials) in general is very important for the process of listening. This applies to drawings, slides, maps, charts, tables, etc.

Thus, during the listening as a part of a lesson the teacher can develop his students' ability to perceive a real (authentic) spoken foreign language on hearing and create an assurance in their ability to understand this language and communicate with it.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бігич О.Б. Методика формування іншомовної компетенції в аудіюванні у студентів мовних спеціальностей // Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції : курс лекцій : [навч.метод. посібник] / [Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Гапонова С.В. та ін.]. – К. : Ленвіт, 2011. – С. 175-187.

2. Бігич О.Б. Навчання аудіювання / О.Б. Бігич //Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах у структурнологічних схемах і таблицях : [навч. посібник] / [С.Ю. Ніколаєва, С.В. Гапонова, Е.Г. Арванітопуло та ін.]. – К. : Ленвіт, 2004. – С. 76-84.

3. Носонович Є. В. Параметры аутентичного учебного текста / Е.В. Носонович, Р.П. Мильруд // Иностранные языки в школе. –1999. – № 1. – С. 11–18.

4. Harmer I.J. The Practice of Language Teaching / I.J. Harmer. – Boston, MA : Heinle and Heinle, 2004. – 386 с.

Любов Летюча
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)

РОЗВИТОК МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНФОРМАЦІЙНИХ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ

Сьогодні не викликає заперечень, що одним із першочергових завдань під час вивчення іноземних мов у вищому навчальному закладі є завдання формування у студентів здатності до міжкультурної комунікації. Ця здатність разом із міжлінгвістичною компетентністю, об'єднуючи знання психологічних, культурних та соціальних правил, визначає використання мовлення у відповідному контексті. Наразі метою навчання іноземних мов уже не є тільки передача лінгвістичних знань і навіть не енциклопедичне засвоєння країнознавчої інформації, яка почасти обмежується сумою географічних та історичних понять і явищ. Розвиток у студентів здатності до міжкультурної комунікації, тобто адекватному взаєморозумінню двох і більше учасників комунікативного акту, що належать до різних національних культур, актуалізує звернення до цілого ряду особистісних параметрів студентів: відкритості, терпимості, здатності до діалогу.

Міжкультурною компетенцією називається здатність здійснювати спілкування іноземною мовою з урахуванням різниці культур і стереотипів мислення. Вивчення проблем міжкультурної компетенції має на увазі знайомство з принципами комунікації, основними функціями культури, впливом культури на сприйняття і комунікацію в її різних сферах і типах, параметрами для опису впливу культури на людську діяльність і розвиток суспільства.

Таким чином, перед викладачами виникає питання знаходження шляхів розвитку міжкультурної компетентності у студентів. На наш погляд, особливу увагу в цьому пошуку викладачам слід звернути на ресурси мережі інтернет, якими так захоплена сьогодні молодь. Дійсно, сьогодні багато говорять і пишуть про те, що активні процеси входження високих технологій у повсякденне життя, стрімкий розвиток електронних засобів комунікації поступово змінюють світ, перетворюючи його у полімовний і полікультурний простір, у якому всі країни й народи знаходяться у неабиякій залежності один від одного.

Глобальність сьогоднішніх інформаційних змін веде, на наш погляд, до необхідності переглянути підходи до освіти в цілому і до процесу навчання зокрема. Сучасний розвиток науки, її звільнення від стереотипів і інноваційна

направленість потребує творчої інтеграції сучасних підходів у системі вищої освіти. Сьогодні ми оперуємо великою кількістю сайтів з вивчення іноземних мов online. І якщо раніше викладачі використовували в процесі навчання як основний фундаментальний і класичний методи, то сьогодні одним із всеоб'ємних методів вивчення іноземної мови став лінгвосоціокультурний метод, що передбачає апеляцію до такого компоненту, як соціальне і культурне середовище.

Існує безліч Інтернет-ресурсів для вивчення іноземної мови, за допомогою яких проходить подальший розвиток загальних і спеціальних навчальних умінь, знайомство з доступними студентам способами і прийомами самостійного вивчення мов і культур, у тому числі, враховуючи використання нових інформаційних технологій, тобто розвивається навчально-пізнавальна компетенція.

Інтернет – чудовий засіб для отримання інформації про останні події у світі. На шляху оволодіння міжкультурною компетенцією онлайн газета стане великим помічником. Газетні матеріали можуть знайомити з культурою, стереотипами поведінки, процесами, що відбуваються в суспільстві, а також слугувати як матеріали для роботи над розвитком комунікативних навиків і формування як соціокультурної компетенції зокрема, так і мовної компетенції в цілому.

Костянтин Мізін
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»)

ЕКСПАНСІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ЦАРИНУ МОВОЗНАВСТВА ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА: МЕТОДОЛОГІЧНІ ВИКРУТАСИ

В Україні йде реформа вищої освіти... Важко, з численними перешкодами, повільно, але йде. Наближаємо до європейської системи освіти. Власне, іншого шляху й немає, бо Україна не може лишатися на освітянських задвірках цієї самої Європи, де навчання відбувається суто за відповідною спеціалізацією, вища освіта – це привілея здібних, розумних і прогресивних, а не усіх підряд, як у нас, професія ж викладача / вчителя вважається однією з найбільш оплачуваних.

Говорять про спеціалізацію й українські реформатори вищої освіти. Але ж насправді – усе навпаки, бо наполегливо рекомендована МОН України «чистка» навчальних планів від загальноосвітніх дисциплін, особливо тих, які вивчалися студентами у школі, може ігноруватися вченими радами університетів, що діють за принципом «своя сорочка ближче до тіла», тобто пріоритет отримують ті спеціальності, які мають найбільше покровителів серед керівництва певного ВНЗ. І це зрозуміло, оскільки зарплата викладача залежить від навантаження. А навантаження немає, бо немає студентів. Найгостріше це відчули так звані «міжфакультетні» кафедри, за якими традиційно

закріплювалося викладання дисциплін загальної підготовки студента. Чи не повсюдно зникли, наприклад, міжфакультетні кафедри іноземних мов.

У найближчому майбутньому студентів, зрозуміло, більше не стане. Навпаки, тільки менше. Це усвідомлює кожен керівник українського вишу, який з кожним роком усе більшою мірою потрапляє під прес «молота та ковадла»: з одного боку, відбувається зменшення ставок через зменшення кількості абітурієнтів, з другого боку, постає проблема працевлаштування (нових) кандидатів / докторів наук, число яких постійно збільшується, оскільки катастрофічно збільшується кількість спеціалізованих вчених рад. Дійшло до того, що в деяких регіонах України, де «луснули» приватні виші або відбулося значне скорочення штату в державних ВНЗ, кандидати наук працюють у середніх школах. То навіщо витрачати державні кошти на підготовку кадрів, які завтра можуть залишитися без роботи? Чи рівень загальноосвітніх шкіл настільки високий, що їм конче необхідні вчителі з науковими ступенями? МОН мовчить і нічого з цим не робить, а голови спеціалізованих вчених рад діють за принципом: «сьогодні захистимо здобувача, а завтра хоч трава не росте». І про завтра ніхто не думає...

Щож стосується педагогічних вишів, то тут своя специфіка: експансія педагогічних дисциплін в інші галузі знань. Це пов'язано передусім з тим, що в кожному педагогічному ВНЗ функціонує вже на сьогодні не одна спеціалізована рада за педагогічними напрямками підготовки. Якщо помножимо це на загальноукраїнський масштаб, то кожного року з'являють сотні, навіть тисячі, кандидатів / докторів наук з педагогіки. Усім, зрозуміло, потрібна робота. А студентів немає. Залишається один вихід: вибити, витягти, вигризти хоч якісь години на тих кафедрах, де ще можна це зробити. Тому якщо ознайомимося з планами підготовки бакалаврів і магістрів, наприклад, на кафедрі іноземної філології, перекладу та методики навчання Переяславського педуніверситету, то відразу складається враження, що це план підготовки фахівця – вчителя – з будь-чого, тільки не з іноземних мов. Іноземних мов у цих планах скоро не залишиться. Натомість буде по десятку педагогічних, історичних і психологічних дисциплін. Парадокс іще полягає й у тому, що з десяти! кандидатів педагогічних наук на цій кафедрі немає жодного науковця, який захистив би дисертацію зі спеціальності 13.00.02 – Теорія та методика навчання (іноземні мови). Хоча перебування на кафедрі таких фахівців було б хоч якось виправданим. Додає парадоксу ще й одна кандидат психологічних наук та одна кандидат історичних наук, дисертація якої зовсім не відповідає профілю кафедри.

Ось при такому кадровому перекосі виникає проблема не тільки з ліцензуванням нових філологічних напрямів підготовки (035 «Філологія»), але й з акредитацією вже наявних (014 «Середня освіта»), бо щоб не заявляли у своє виправдання представники педагогіки (лозунг: «у педагогічному виші все має бути педагогічним»), усе поступово рухається у бік профільної спеціалізації, тобто знання студентам дають (вужько)профільні фахівці, а не представники інших, часто далеких від фахових, галузей знань. Це постійно декларує МОН. І тут маємо ще одну проблему: катастрофічно не вистачає

фахівців, захищених з мовознавчих спеціальностей. При цьому теми магістерських робіт – суто лінгвістичні, тобто в них має бути проведений серйозний (бо це магістерська робота!) лінгвістичний аналіз. Зрозуміло, що кандидати / доктори педагогічних наук не мають жодного уявлення про лінгвометодологію. А керувати роботами комусь потрібно. Ось тут і виникають різні методологічні перекручування.

Так, свого часу в циркулярах МОН (див., напр.: Бюлетень ВАК України, № 9–10, 2011, пункт 3.4.2) з'явилася розмита вимога щодо необхідності виокремлення в наукових роботах методологічного розділу, хоча у затверджених недавно загальних Вимогах про це зовсім не згадується (див. Наказ МОН № 40 від 12.01.2017). Така невизначеність спричинила те, що одні голови спеціалізованих учених рад тлумачили, що це стосується лише докторських дисертацій, другі вважали, що ця вимога не є обов'язковою для гуманітарних спеціальностей, а треті наполягали на присутності хоча б одного пункту, який був би присвячений методології дослідження. Можна лише уявити, які різночитання цієї вимоги були на рівні завідувачів випускних гуманітарних кафедр, а також самих керівників магістерських робіт.

Отже, згадана вище невизначеність та непереможна тяга деяких керівників / завідувачів / науковців / начальників відділів університетів бігти попереду міністерського паровоза стали причиною різних методологічних перекручувань. Так, на кафедрі іноземної філології, перекладу та методики навчання здійснюється підготовка вчителів іноземних мов за другим кваліфікаційним рівнем напряму 014 «Середня освіта». Натомість магістерські роботи виконуються виключно у руслі напряму 035 «Філологія», що засвідчують теми робіт. І все б нічого, якби не бажання університетських колег «уклинити» в ці роботи щось педагогічне, щоб, начебто, вони більшою мірою відповідали напряму 014 «Середня освіта». Оскільки в лінгвістичні дослідження додати щось педагогічне фактично неможливо, то ухопилися за єдину можливість, яку надає неоднозначність терміна «методика», який асоціюється у педагогічних кадрів передусім з методикою навчання. При цьому забувається друга іпостась методики: (часто індивідуальний) алгоритм дослідницьких прийомів і процедур у межах певної методології, представленої конкретними науковими методами, який опрацьовується дослідником для досягнення мети дослідження. Це означає, що методика є, як правило, індивідуальним дослідницьким шляхом науковця, який виводить останнього на науково коректні результати й висновки. Саме успішна методика свідчить про самостійність і оригінальність наукової праці. І, здається, це має знати кожен учений і кожен керівник наукових робіт. Але насправді це не так, оскільки до суто лінгвістичних робіт магістрів у Переяславському педуніверситеті додається окремий розділ, підрозділ або пункт, присвячений методиці навчання іноземних мов. Чи не антинаукова абракадабра?! Безсумнівно. Утім, так є.

Тому я з острахом дивлюся на перспективу, коли через два роки з'являться перші кваліфікаційні роботи з перекладознавства (напряму 035 «Філологія»). Що тут придумає методична рада факультету / університету? Додати розділ, присвячений методиці навчання перекладу? Чи гору візьме, усе

ж таки, здоровий глузд? Бо відомо, що лінгвістичне перекладознавство послуговується переважно лінгвістичними методами. У попередніх працях я визначав коло таких методів [див., напр.: 1], оскільки науковці-початківці, зокрема магістри, демонструють слабкі знання щодо лінгвометодології.

Отже, основними ustalеними (традиційними) лінгвістичними методами, які найчастіше залучаються для аналізу мовного матеріалу в лінгвістичному перекладознавстві, я вважаю такі:

1) зіставний метод (будь-який переклад є передусім зіставленням);
2) описовий метод (для інвентаризації, класифікації, типологізації тощо певних мовних одиниць / явищ);

3) компонентний аналіз (для виокремлення у значеннях мовних одиниць елементарних смислів (сем), що дає змогу зіставити семний склад одиниць оригіналу й перекладу та виявити ступінь їхньої відповідності одна одній);

4) трансформаційний аналіз (для виокремлення ядерних структур та їхніх похідних трансформів з метою перетворення синтаксичних структур оригіналу у структури перекладу за певними правилами переходу. У такий спосіб можна виявити й описати цілу низку прийомів перекладу у вигляді набору перекладацьких трансформацій);

5) контекстний аналіз (для ідентифікації актуалізованих периферійних сем досліджуваних одиниць і пошуку їхніх асоціативних ознак. На контекстному аналізі ґрунтується, зокрема, те відгалуження перекладознавства, яке спирається на методологію корпусної лінгвістики);

6) статистичний аналіз (для отримання додаткових даних про співвідношення текстів оригіналу й перекладу шляхом залучення точних статистичних або приблизних орієнтовних підрахунків (зіставляється частотність окремих частин мови, синтаксичних структур, лексичних одиниць, типів перетворень тощо)).

Тут слід додати ще два методи, які некоректно, на мій погляд, поки що називати повністю ustalеними, проте вони стають досить поширеними у перекладознавчих працях:

1) інтерпретаційний аналіз (для виявлення прихованих елементів смислу мовних одиниць на основі знань, якими перекладач володіє як представник певного лінгвосоціуму або на базі відомостей про лінгвокультуру, з якої та на яку здійснюється переклад). Цей метод перейшов до перекладознавства із царини когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології;

2) функційний аналіз (для встановлення рівня адекватності перекладацьких рішень, тобто для встановлення відповідності перекладу вимогам і умовам конкретного акту міжмовної комунікації).

Деякі методи можуть модифікуватися відповідно до мети перекладацького дослідження. Наприклад:

1) метод моделювання (для побудови теоретичних моделей процесу перекладу). Так, лінгвістична модель перекладацького процесу подає його у вигляді низки послідовних перетворень тексту оригіналу у текст перекладу, за допомогою яких теоретично може бути досягнуто бажаного результату;

2) метод інтроспекції (для залучення інтроспективного аналізу перекладачів як інформантів, які намагаються відповісти на питання, як вони діють і чим вони при цьому керуються);

3) метод психолінгвістичного експерименту (для надання більшої об'єктивності результатам, які отримані за допомогою інших методів. Тут особливо цінними вважаються результати, що досягнуті при використанні протоколу «Міркуй Уголос»).

Таким чином, лінгвістичне перекладознавство послуговується нині методами суміжних наукових напрямів, які можуть модифікуватися до мети перекладознавчого дослідження. При цьому основними процедурами, які використовуються у перекладознавчих студіях, є ті, що представляють зіставний метод. І саме в межах цієї методології має опрацьовуватися методика конкретного перекладознавчого дослідження. І ніяк інакше.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мізін К.І. Методологічні проблеми лінгвістичного перекладознавства: пошук власного методу / К.І. Мізін // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : зб. наук. праць. – Кіровоград : Видавець Лисенко В.Ф., 2015. – Вип. 136. – С. 17–22.

Богуслава Немцова
(Западночешский университет в г. Пльзень)

К ОБУЧЕНИЮ УСТНОМУ ПЕРЕВОДУ В ЗАПАДНОЧЕШСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ В Г. ПЛЬЗЕНЬ

В последние десятилетия расширяются деловые контакты и потребность в сотрудиниках и специалистах, владеющих свободно как минимум двумя иностранными языками, нормами ведения деловой переписки и деловых переговоров и обладающих знаниями о культуре и обычаях соответствующих регионов все время растет.

С целью подготовки специалистов данного профиля была на философском факультете Западночешского университета в г. Пльзень (Чешская Республика) разработана бакалаврская учебная программа «Иностранные языки в сфере профессиональной коммуникации» (Cizí jazyku pro komerční práxi). Обучение по программе продолжается три года и кроме английского языка студенты по выбору изучают еще один иностранный язык - немецкий, русский или французский язык. Подготовку студентов ведут три языковые кафедры факультета (кафедра германистики и славистики, кафедра романских языков, кафедра английского языка и литературы). Выпускники устраиваются на работу на предприятиях, в государственных учреждениях, банках. Следует отметить, что программу можно на факультете отнести к традиционным, потому что первые студенты поступили на учебу уже в 1998/1999 гг.

В учебную программу входят дисциплины экономического профиля, далее регионоведение (в соответствии с изучаемым языком), дисциплины,

расчитанные на углубление и расширение знаний языка (речевая практика) и знаний языка специальности (работа с научным текстом, комплексный анализ текста). В программу включены лингвистические дисциплины (фонетика и фонология, морфология, синтаксис, лексикология, стилистика). На заключительном этапе обучения важное место отводится обучению деловой корреспонденции и деловому языку, в том числе ведению деловых переговоров, и устному и письменному переводам, как дисциплинам комплексным. Курсы устного и письменного переводов предназначены для студентов третьего курса и рассчитаны на два семестра. Курс устного перевода заканчивается в обоих семестрах зачетом, курс письменного перевода заканчивается в первом семестре зачетом, а во втором – письменным экзаменом.

В дальнейшем мы остановимся на курсе устного перевода. Следует подчеркнуть, что на сегодняшний день методика преподавания устного перевода представляет собой довольно мало разработанную область дидактики, несмотря на весомый вклад российских переводоведов (В.Н. Комиссаров, Л.К. Латышев, Р.К. Миньяр-Белоручев, И.А. Алексеева, Е.В. Аликина, В.А. Митягина, А.Н. Усачева и др.). Из чешских переводоведов следует упомянуть теоретические работы И. Ченьковой, М. Хрдлички, Е. Хрдиновой. Однако многие вопросы в области обучения устному переводу остаются до сих пор дискуссионными. В связи с этим необходимо отметить, что на протяжении долгого времени методика преподавания устного перевода сводилась к разработке системы упражнений и заданий (лексических и грамматических), цель которых заключалась в формировании необходимых навыков и умений. Только в последние десятилетия в связи с развитием когнитивной лингвистики изменяется и подход к обучению устному переводу.

Изучив доступную дидактическую литературу, мы выяснили, что авторами предлагаются различные способы организации занятий. Наиболее распространенными являются тематический подход и организация занятий в зависимости от вида устного перевода.

Тематический подход находит отражение в многих учебниках по устному переводу. Учебники исходят в большинстве случаев из публицистических или научных текстов и их основной целью являются углубление и расширение словарного запаса студентов на выбранные авторами учебников темы (международные отношения, банковское дело, страхование, культура, фильм, здравоохранение и т.д.). «Недостаток» учебников можно усматривать в их «отвлеченности» от реальной ситуации, так как учебники сосредоточиваются на приобретении студентами языковой компетенции (расширение словарного запаса, овладение терминологией данной области, упражнения по трансформации), но другим компетенциям, в которых переводчик нуждается, отводится минимальное внимание. Конечно знание лексики играет важную роль, но нам кажется, что более методически целесообразным является обучение способам и навыкам самостоятельного составления разнообразных терминологических глоссариев и словников и работе с электронными словарями и другими источниками информации, так как понятно, что все области человеческой деятельности охватить на занятиях нельзя. Данные

учебники разрабатывались под влиянием положений структурной лингвистики и традиционной теории перевода, которая определяла перевод как замену единиц исходного языка единицами языка перевода, и сосредоточивались в основном на результате перевода и намного меньше на процессе.

Второй способ организации занятий по устному переводу основывается на разновидностях устного перевода и студенты обучаются, например, переводу с листа, затем последовательному переводу с записью и синхронному переводу.

При обучении устному переводу мы выбрали второй подход и исходим из предположения, что переводчик является медиатором, посредником между двумя мирами, между двумя культурами. Вслед за А.Н. Усачевой [2012, с. 40] общую переводческую компетенцию мы понимаем как компетенцию, включающую в основном следующие составляющие: языковую, личностную, когнитивную и прагматическую (межкультурную). На курсе по устному переводу предполагаем, что языковая компетенция в значительной мере сформировалась еще до начала обучения собственно переводу. К личностной компетенции можно отнести такие профессионально значимые личностные характеристики, как: стрессоустойчивость, способность к концентрации и распределению внимания, желание и умение анализировать факты, высокую способность к запоминанию, значительный объем памяти, способность к прогнозированию и анализу сообщения, умение поддерживать личный контакт, т.е. качества, которые студентам свойственны или нет. Изучение когнитивной составляющей и ее выделение связано с развитием когнитивной лингвистики и анализом речемыслительных процедур и выходит за рамки лингвистического исследования. Как отмечает А.Н. Усачева [2012, с. 47], когнитивные исследования проводятся на основании современных представлений о структуре памяти и происходящих в ней процессах поиска, активации и деактивации информации. Последняя выделенная нами составляющая – межкультурная – заключается в знаниях социальной и культурной среды коммуникантов, которые студенты получают и расширяют в течение всей учебы в вузе.

И так, при обучении устному переводу нам представляется важным не только дальнейшее расширение и углубление языковых знаний, т. е. развитие языковой компетенции, но и развитие когнитивной компетенции, заключающееся в развитии способности заниматься одновременно несколькими когнитивными процессами, как например, прослушивание текста на исходном языке, его декодирование и одновременное кодирование на языке перевода в случае синхронного перевода или прослушивание текста и одновременное ведение переводческой записи в случае последовательного перевода. Данной цели мы стараемся достичь при помощи моделирования реальных ситуаций, используя аутентичные тексты, источником которых является в большинстве случаев Интернет. Одновременно мы отдаем себе отчет в том, что роль переводческих упражнений по развитию навыков техники речи (тренинг техники речи, мнемотехника, тренинг памяти, тренинг навыка переключения, компрессия, трансформация и др.) нельзя недооценивать.

Отбор аутентичных текстов проводится нами в зависимости от изучаемой студентами специальности с учетом того, что целью обучения бакалавров на нашей кафедре является подготовка не переводчиков-специалистов, а специалистов, у которых переводческая компетенция является лишь дополнительной. Таким образом, в учебную программу включаются нами такие жанры текстов, как, например, доклады на конференции, выступления на ярмарках/выставках, открытие выставки/ярмарки, поздравления, новогоднее обращение президента (синхронный перевод, перевод с листа), беседа, деловые переговоры, интервью (последовательный перевод с записью). Студенты должны научиться в рамках занятий вести себя как в реальной ситуации перевода. Кроме того, мы стараемся найти всегда соответствующие тексты на обоих языках. В связи с тем, что на занятиях в одной группе присутствуют носители и русского, и чешского языков, получается, что при переводе одного и того же текста часть студентов переводит с родного языка на иностранный, затем как другая часть студентов - с иностранного языка на родной.

Занятия по устному переводу проводятся нами в мультимедийной аудитории, оборудованной компьютерами, на которых установлена для обучения иностранным языкам специально разработанная система/программа ROBOTEL, предоставляющая возможность не только проигрывания аудио- и видеоматериалов, но и самостоятельной работы всей группы (как, например, прослушивание и внезапное повторение текста всеми студентами за оратором) и возможность записи результатов перевода всех студентов. Полученные записи и допущенные студентами ошибки подвергаются нами на занятиях дальнейшему анализу и обсуждению.

ЛИТЕРАТУРА

1. Усачева А.Н. Когнитивная деятельность переводчика / В.А. Митягина // Подготовка переводчика : коммуникативные и дидактические аспекты : колл. монография. – М. : ФЛИНТА : Наука, 2012. – С. 36 - 65.

*Алла Ольховська
(Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)*

СВІТОВА ПРАКТИКА ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У МАГІСТРАТУРІ

Вивчення світової практики підготовки майбутніх перекладачів у магістратурі, безумовно, має важливе значення, оскільки на нього слід орієнтуватися при розробці методики навчання перекладу у вітчизняних вищих навчальних закладах.

Так, основна мета підготовки магістрів спеціальності «Переклад (письмовий та усний)» у Манчестерському університеті, який є одним з провідних британських вищих навчальних закладів та бере участь у програмі Європейської підготовки перекладачів *EMT (European Master's in Translation)*, полягає у наданні студентам знань, а також у формуванні навичок й умінь,

необхідних для побудови успішної кар'єри перекладача та/або тлумача, та/або будь-якого іншого фахівця, який потребує компетентності у міжкультурній комунікації для виконання своїх професійних обов'язків. Серед основних завдань навчання – забезпечення вивчення різних видів письмового та усного перекладу, а також застосування технологій у процесі виконання різних видів письмового та усного перекладу й інших пов'язаних видів діяльності. Тривалість навчання на денному відділенні становить один рік.

До трьох нормативних дисциплін належать такі: «Перекладознавство: письмовий та усний переклад», «Основи наукових досліджень у галузі письмового та усного перекладу», «Основи наукових досліджень у галузі письмового перекладу». Вибірковими дисциплінами є «Аудіовізуальний переклад», «Художній переклад: контекст та виклики», «Переклад комерційних текстів», «Науково-технічний переклад», «Переклад для міжнародних організацій», «Перекладацькі технології», «Усний послідовний переклад», «Усний переклад в сфері державної служби», «Переклад та медіа-культура». Як впливає з переліку дисциплін, навчання майбутніх перекладачів у магістратурі є доволі технологізованим. Так, спеціальним перекладацьким технологіям присвячено окремих курс «Перекладацькі технології», в межах якого студенти вивчають: 1) інструменти, що застосовуються перекладачами на доперекладацькому етапі (використання онлайн ресурсів та корпусів, засоби обробки тексту); 2) інструменти, що використовують у процесі виконання перекладу (пам'ять перекладів, засоби управління термінологією, системи машинного перекладу), 3) інші інструменти, що використовуються перекладачами (системи управління перекладацькими проектами, програми перевірки якості перекладу). На додачу, курс «Аудіовізуальний переклад» передбачає оволодіння програмним забезпеченням для субтитрування.

У ще одному відомому британському ВНЗ – Університеті Херіота-Уатта – магістерська програма за спеціальністю «Письмовий та усний переклад (китайська й англійська мови)» розрахована на 2 роки денного навчання та має на меті забезпечити формування навичок й умінь усного та письмового двостороннього китайсько-англійського перекладу на професійному рівні разом із здобуттям усіх необхідних теоретичних знань. До двох нормативних дисциплін першого року навчання, які вивчаються протягом двох семестрів, належать «Практика усного та письмового перекладу» та «Підготовка наукової роботи». У межах курсу «Практика усного та письмового перекладу» передбачається формування навичок й умінь письмового та різних видів усного (у тому числі базових навичок синхронного) перекладу поряд із формуванням навичок й умінь використання низки перекладацьких технологій. Нормативними дисциплінами другого року підготовки є «Практика конференц-перекладу» – 1-й семестр, «Практика письмового китайсько-англійського перекладу» – 1-й та 2-й семестри, «Китайсько-англійський конференц-переклад» – 2-й семестр. Особливо наголошується місце технологій під час навчання у магістратурі. Зокрема, навчання синхронного перекладу відбувається із використанням спеціального обладнання, яке було повністю оновлене та приведене у відповідність до обладнання, яке використовується у найбільших світових організаціях, таких як

ООН, Європарламент, Єврокомісія тощо, а навчання письмового перекладу передбачає оволодіння навичками й вміннями використання найрозповсюдженіших програм, таких як система автоматизації перекладу SDL Trados та професійний інструмент субтитрування WinCAPS.

Магістерська програма за спеціальністю «Переклад (письмовий та усний)» у провідному австралійському ВНЗ – Університеті Монаша – розрахована на два роки денної форми навчання, орієнтована на формування професійних навичок й умінь письмового та різних видів усного перекладу та складається з двох структурних частин: Частина А: Основи перекладознавства: письмовий та усний переклад, Частина Б: Основи магістерських досліджень. Студенти, які спеціалізуються на усному та письмовому перекладі в межах першої частини повинні пройти чотири курси, з яких два – нормативні: «Вступ до перекладознавства (усний та письмовий переклад)» і «Теорія та практика усного перекладу». Решту курсів студенти можуть обрати з низки вибіркових дисциплін, а саме: «Професійне стажування», «Професійна практика в письмовому та усному перекладі», «Дослідницький проект». У межах другої частини необхідно пройти чотири нормативні курси: «Переклад для спеціальних цілей», «Прикладний переклад», «Конференц-переклад», «Усний переклад: просунутий рівень». Процес навчання перекладачів є технологізованим: так в курсах з письмового перекладу (зокрема «Переклад для спеціальних цілей») зазначається, що майбутні перекладачі мають оволодіти навичками використання низки спеціалізованих словників, глосаріїв та перекладацьких веб-інструментів. В межах курсу «Конференц-переклад» у студентів формуються навички різних видів усного перекладу, у тому числі й синхронного із використанням відповідного обладнання. Окрім формування практичних перекладацьких навичок й умінь, студенти отримують значну теоретичну базу, яка не обмежується лише перекладознавчими питаннями, зокрема розглядаються питання працевлаштування, етичні проблеми письмового та усного перекладу.

Наша країна взяла курс на забезпечення приведення навчання у магістратурі у відповідність до європейських та світових норм, проте процес ще не можна назвати завершеним. Так, у такому провідному закладі з підготовки перекладачів як Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна студентам, які навчаються у магістратурі за спеціальністю «Германські мови та літератури (переклад включно)» надається кваліфікація «перекладач», що передбачає здатність здійснення як письмового, так і усного перекладу. Відповідно, в межах дисципліни «Практика перекладу», яка є нормативною, студенти проходять модулі як з письмового, так і з усного перекладу (усний переклад з аркуша та усний послідовний переклад). Однак, на відміну від провідних світових вищих навчальних закладів з підготовки перекладачів, процес навчання характеризується практично повною відсутністю технологій: відсутній окремий курс з перекладацьких технологій, до того ж навички й вміння використання перекладацьких технологій не формуються в межах нормативної дисципліни «Практика перекладу». Схожа ситуація спостерігається й у інших вітчизняних ВНЗ [1], вона є неприйнятною на сучасному етапі та становить один із факторів зменшення конкурентоспроможності фахівців після завершення навчання.

Вітчизняні ВНЗ поступово починають розуміти необхідність модернізації підготовки майбутніх перекладачів у межах магістратури шляхом запровадження сучасних технологій. Свідченням зростання усвідомлення необхідності формування перекладацьких навичок й умінь разом із формуванням навичок й умінь використання сучасних перекладацьких технологій є участь багатьох вітчизняних ВНЗ у проєкті CAT for GRAD (<http://catforgrad.com>), який надав змогу отримання академічних (безкоштовних) ліцензій на низку систем автоматизації перекладу. Незважаючи на такий сприятливий фактор, як можливість отримання безкоштовних ліцензій, запровадження технологій до процесу навчання перекладачів не можна назвати швидким та легким. Це пояснюється тим, що таке запровадження потребує напрацювання ґрунтовної теоретичної бази із дослідженням спектру технологій, що підлягають вивченню, встановленням цілей, змісту та принципів навчання, подальшою розробкою відповідних методик навчання та їх експериментальною перевіркою, що і становить перспективу наших подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тарасенко Р.О. Особливості інформаційної підготовки майбутніх перекладачів у вітчизняних ВНЗ / Р.О. Тарасенко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2013. – Вип. 33. – С. 627–634.

Володимир Петруняк

Науковий керівник – ст. викл. Шмирко О.С.

(Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка)

ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Зміни, що відбуваються на міжнародній арені, зумовили переосмислення змісту вивчення іноземних мов, що наразі пов'язаний з проблемою людини, її місцем у суспільстві, системою цінностей, культури. У зв'язку з цим, низка науковців проголосила про необхідність будувати культурно-історичну або соціально-культурну теорію освіти, оскільки саме така теорія здатна виключити ідеологію як механізм управління суспільною свідомістю і зробити цим механізмом самовизнання людини як індивідууму у просторі суспільного розвитку (П. Антонюк, Т. Грушевецька, А. Касюк, В. Попков, В. Сафонова та ін).

Проголошений у загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти плюрилінгвальний підхід є підґрунтям для теорій полікультурної освіти в Україні та теорії іншомовної освіти [2, с. 4]. Вітчизняні вчені, зокрема П. Антонюк, І. Зязюн, Н. Мойсеюк вважають полікультурну освіту засобом психічного оздоровлення молоді, зорієнтованої на «діалог культур». [1; 3; 4].

У сучасних умовах іноземна мова як навчальний предмет стає інструментом полікультурного розвитку особистості, здатної до міжкультурної

комунікації, сприяє усвідомленню себе як культурно-історичного суб'єкта, який вивчає історію людства і свого народу в розвитку, відчуває відповідальність за свої вчинки, за свій народ, країну, за майбутнє всієї людської цивілізації. У зв'язку з цим, змінюються функції вчителів іноземної мови, які працюють в умовах постійного поглиблення сфер міжкультурної комунікації. Саме на них лежить відповідальність за формування в учнів готовності до міжкультурної комунікації на засадах проголошених ЮНЕСКО рекомендацій з питань освіти в дусі миру, поваги до прав людини, з орієнтацією на «діалог культур» як філософію освіти.

З метою формування в учнів старших класів загальноосвітньої школи соціокультурної компетенції, студенти-майбутні вчителі іноземної мови, під час проходження «Педагогічної практики в школі (виробничої)», при відборі навчального матеріалу, засобів, методів, були зорієнтовані на соціокультурне збагачення світосприйняття, комунікативну підготовку учнів до міжкультурної комунікації. У процесі відбору студентами автентичних текстів, способів їх інтерпретації, ними послідовно:

а) спочатку визначалась ціннісна значущість матеріалів, що відбиралися, для формування в учнів власних уявлень про історію й культуру народів, мова яких вивчається, варіативності їхніх стилів життя й культурних взаємовпливів;

б) уточнювалося, якою мірою цей матеріал може бути стимулом формування соціокультурної компетенції учнів;

в) усувалися у відібраному соціокультурному матеріалі викривлені чи заполітизовані факти про країни і народи, мова яких вивчається, що дозволяло мінімізувати можливості маніпулювання культурними уявленнями учнів. Увага акцентувалася на більш вагомим перевагам іншомовної культури, що мало позитивне виховне та освітнє значення.

З метою кращого засвоєння матеріалу, усвідомлення учнями його значущості, студенти дотримувались певних принципів: намагались визначити, якими аспектами іншомовної культури «збагатились» учні; звертали увагу на їхній емоційний стан. Якщо в учнів з'являвся інтерес та бажання працювати з соціокультурним матеріалом, робився висновок, що запропонований прийом вплинув на учнів. Цей вплив міг виражатися в різних аспектах:

- навчальному (якщо в учнів з'явилися певні соціокультурні вміння);
- виховному (якщо в учнів з'явилося почуття поваги до культури інших народів, гордості за свою культуру тощо);
- розвивальному (якщо учні вдало застосовували свої мовленнєво-мислительні здібності, розширився їхній лінгвістичний світогляд);
- пізнавальному (якщо учні дізналися нову соціокультурну інформацію, цікаву для них).

Окрім того, особлива увага зверталась на відповіді учнів. Якщо вони відповідали, використовуючи моделі вербальної та невербальної комунікативної поведінки, соціокультурний лінгвістичний матеріал, виказуючи при цьому повагу до культури, духовних цінностей інших країн і народів, це давало змогу зробити висновок, що в процесі опрацювання запропонованого матеріалу учні набували соціокультурної компетенції. Таким чином в учнів

формувалось уявлення про багатоманітність світу, виховувалась толерантність, відкритість та готовність до «діалогу культур».

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк П.І. Полікультурне виховання, полікультурна свідомість та відповідальність / П.І. Антонюк // Проблеми освіти : наук.-метод. зб. – К. : Освіта, 2001. – Вип. 24. – С. 29-38.

2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / ред. С.Ю. Ніколаєва ; [пер. О.М. Шерстюк]. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.

3. Зязюн І.А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти: монографія / І.А. Зязюн // Неперервна професійна освіта : Проблеми, пошуки, перспективи. – К. : Вид-во «Віпол», 2000. – С. 11-58.

4. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка : навч. посіб. / Н.Є. Мойсеюк. – К. : ВАТ «КДНК», 2001. – 608 с.

Наталія Слухай

*(Інститут філології Київського національного
університету імені Тараса Шевченка)*

СОВРЕМЕННЫЕ РУССКОЯЗЫЧНЫЕ МОТИВАТОРЫ К ОНЛАЙН- ИЗУЧЕНИЮ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ: СТРУКТУРА ФРЕЙМА

Среди многочисленных демотиваторов современного постмодерного мира, разрушающих или стагнирующих человеческий разум, мотиваторы встречаются сравнительно нечасто, а талантливо сконструированные мотиваторы, способствующие быстрому освоению новых участков знаний, встречаются крайне редко. Поэтому усиленного внимания ученых и широкой общественности заслуживают мотиваторы к изучению иностранных языков, особенно те из них, что расположены в сети Интернет, поскольку они обращены к широкому кругу реципиентов. К тому же блок мотиваторов обнаружил черты универсальности и воспроизводимости: тексты-мотиваторы к изучению иностранных языков повторяются, будучи предцицируемы почти без изменений реципиентам, заинтересованным в изучении разных языков.

Мотиваторы – это вербальные (реже – невербальные) стимуляторы к действию, направленному на активизацию человека и формирование у него стремления к креативному созидательному поведению. То есть, как и демотиваторы, мотиваторы – это поведенческие стимулы, но, в отличие от демотиваторов, они обеспечивают развитие и совершенствование человеческого разума и духа. В изучении иностранных языков мотиваторы всегда играли значительную роль, однако с развитием сети Интернет эта роль возросла, а природа мотиваторов изменилась.

Материалом исследования послужили русскоязычные мотиваторы к изучению шведского языка, отобранные в течение года из рассылки по адресу www.hosgeldi.com. Материалы рассылки дублируются каждый месяц с

небольшими вариациями, поэтому можно говорить о приблизительно 50 оригинальных базовых текстах и приблизительно 250 вариантах. Оговорки, как, например, «эффективнее заниматься английским 7 раз в неделю по 15-20 минут, чем раз в неделю 10 часов подряд» показывают, что мотиваторы сайта являются клонами типичных рассылок по изучению иностранных языков и поэтому могут быть рассмотрены как универсальные.

Ежедневная рассылка представляет собой краткие (от пяти до двадцати строк) послания реципиентам самого широкого круга. Примером рассылки служит следующий текст: *«В своей жизни мы много раз ставим себе цели, достигаем их и ставим новые. Способность преодолевать препятствия, начинается с маленьких побед над собой и своей ленью. Уроки по изучению иностранного языка, как ни что другое, показывает нам, в какой форме мы находимся. Занимаясь всего 15-20 мин. каждый день, Вы с гарантией преуспеете в обучении и испытаете чувство победителя. Не упускайте свой шанс»*. Как видим, это завершённый стимулирующий текст в шести строках с введением, основной частью и заключением, построенный с учетом современных суггестивных методик. Их специфика относительно текстов мотиваторов состоит в пролонгировании фазы якорения и редукции фаз наведения или утилизации транса или совмещению двух последних с фазой якорения. Сказанное обуславливает задачу воссоздать карту якорения как главную составную фрейма текстов мотиваторов.

Хронологическая карта якорения воплощена чрезвычайно многообразно, основана на упоминании систематичности, автоматизированности, регулярности, кратковременности занятий, объективирована формами: *«текущий момент начала действий, утро, утро и вечер, 10-20 минут, несколько минут, каждое утро из недели в неделю, из месяца в месяц, почаще, прямо сейчас»*, содержит развернутые описания хронологем: *«гораздо эффективнее уделять 10-20 минут, но каждый день, чем 2-3 часа раз в неделю или месяц»*; *«сегодня у Вас есть 1440 минут. Распорядитесь ими разумно. Хотя бы пять минут потратьте на самообразование»*; *«Самый главный человек в вашей жизни – это Вы сами! Самое подходящее место – здесь! Самое лучшее время – сейчас! Эффективно учиться по чуть-чуть, но регулярно»*.

Целевая карта якорения также явлена многообразно: **фоновая** – осуществление обычных жизненных целей (путешествовать, строить карьеру, решить сложную задачу, расширять кругозор), **валеологическая** (развивать познавательные способности, быстрее читать и лучше справляться с тестами на сообразительность, поддерживать ясность ума), **оздоровительная** (фактор долголетия, хорошего самочувствия, профилактика болезни Альцгеймера и других заболеваний, связанных с ухудшением памяти и мышления; тренировка памяти и мышления), **онтологическая** (не откладывайте жизнь на потом), **превентивная** (не тренируешь мозг – теряешь ясность ума). Корректное целеполагание противопоставлено **неправильной цели** (утро с чашки кофе и серфинга по соцсетям).

Субъектная карта якорения редуцирована в пользу объектно-псевдосубъектной: она личная нейтральная (мы предлагаем вам) или определенно-личная (будем рады видеть вас на уроке).

Объектно-псевдосубъектная карта якорения предполагает приписывание объекту свойств субъекта и включает следующие феномены: субъект личный уважительный или гиперуважительный (вы подписались на сайт, приветствую вас, Уважаемый Подписчик), определенно-личный (потратьте 10 минут; хотите разговаривать свободно на шведском?), неопределенно-личный (память на слова очень часто отождествляют со способностью к языкам), универсальный (разговаривать на шведском сегодня модно; изучение иностранного языка – непростая задача), инклюзивный (все мы научились говорить и писать по-русски к 7 годам).

В спектре действий/состояний карта якорения подчинена гиперцели «учить и выучить язык» в ряду частных целей, числом до 30 в одном тексте: свободно излагать свои мысли; самостоятельно путешествовать, читать литературу в оригинале, читать новости на шведском, смотреть фильмы на шведском, понимать иностранцев, подготовиться к собеседованию на работу в крупную международную компанию, завести друзей за рубежом, выйти замуж, пройти стажировку за рубежом, уметь заказывать себе вещи на зарубежных сайтах, всех удивить знанием нового языка и подобным. Фактически, эта позиция является частью целевой карты.

Таким образом, классическая структура фрейма сохранилась, но ее наполнение в текстах-мотиваторах претерпело существенные изменения в сторону усиления позиций времени и цели, которой подчинены и действия/состояния, и редукции позиций субъекта, объекта, не фиксированности позиций атрибутов и пространства.

**ЗБІРНИК ТЕЗ І МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
«МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО:
ТОЧКИ ДОТИКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

15 березня 2018 року

(Переяслав-Хмельницький, Україна)

Комп'ютерна верстка і дизайн – О.В. Швець

Упорядковано на кафедрі іноземної філології, перекладу та методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

**© ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди», 2018**